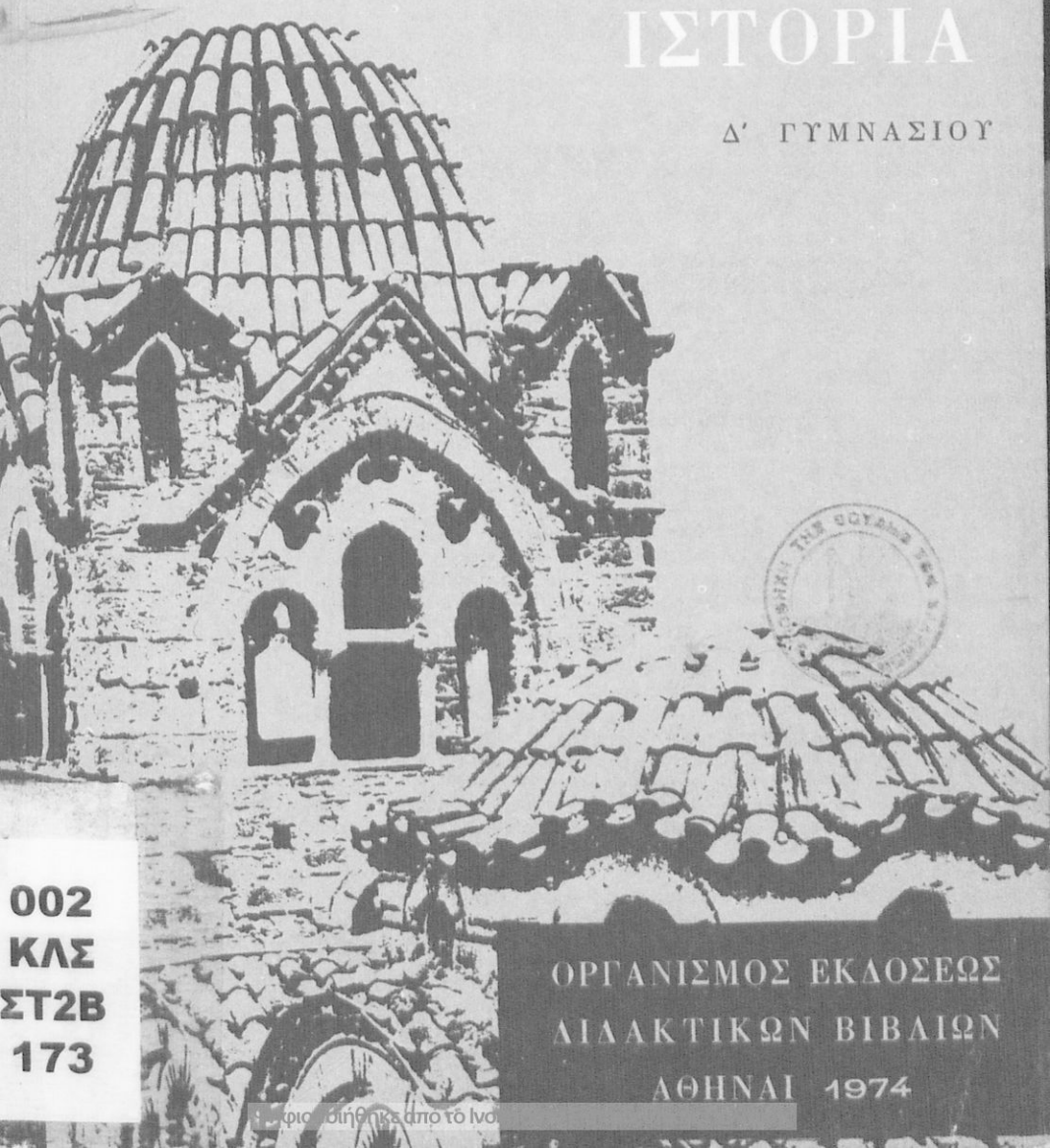

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Ε. ΠΕΤΡΟΥΝΙΑ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ Δ/Γ = 101

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Δ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Β
173

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΛΙΒΡΑΡΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1974

Επισημοποιηθηκε απο το Ινστι

Παπαδόπουλος, Βασίλειος Ε.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

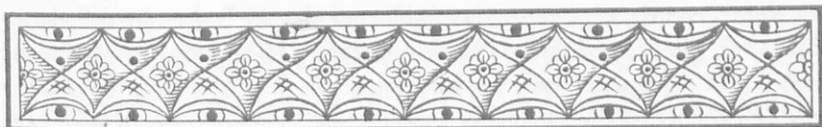
ΔΩΡΕΑΝ

002
41E
ET2B
173

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ
ΕΔΩΡΗΣΑΤΟ
Οργαν. Έκδ. Διορ. Βιβλίων
αδξ. αριθ. εισαγ. *855* τοῦ ἔτους 1975

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. 'Εκκλησία και 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία.

Τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι πιστεύουν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Λυτρωτὴν τοῦ Κόσμου καὶ ἀναγνωρίζουν Αὐτὸν ὡς ἰδρυτὴν τῆς θρησκείας των, ὀνομάζεται **'Εκκλησία**¹.

'Εκκλησιαστικὴ 'Ιστορία (ἐπομένως) εἶναι ἡ συστηματικὴ ἔκθεσις πάντων ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἰδρυσιν, τὴν ἐξάπλωσιν, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ζωὴν ἐν γένει τῆς 'Εκκλησίας μας ἀπὸ τῆς ἐμφανισεώς της μέχρι σήμερον.

Μᾶς διδάσκει δηλ. πῶς ἰδρύθη ἡ πρώτη 'Εκκλησία, πῶς διεδόθη ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ποίας δυσκολίας συνήνητησεν εἰς τὴν ἐξάπλωσίν της, ποία ἡ λατρεία καὶ τὰ ἤθη τῶν Χριστιανῶν, ποῖοι οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς 'Εκκλησίας καὶ πῶς ἕκαστος ἔζησε καὶ ἔδρασε, πῶς ἐχωρίσθησαν οἱ Χριστιανοὶ εἰς 'Ορθοδόξους, Δυτικούς καὶ Διαμαρτυρομένους κ.λ.π.

2. 'Αξία καὶ χρησιμότης τῆς 'Εκκλησιαστικῆς 'Ιστορίας.

Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ 'Εκκλησιαστικὴ 'Ιστορία εἶναι τμῆμα τῆς ὅλης 'Ιστορίας τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ μάλιστα τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ.

1. Τὴν λέξιν **ἐκκλησία** ἐχρησιμοποιοῦν οἱ πρόγονοι ἡμῶν Ἕλληνες, διὰ νὰ δηλώσουν τὴν συγκέντρωσιν τῶν πολιτῶν (τοῦ δήμου) πρὸς ψήφισιν τῶν Νόμων ἢ λήψιν ἄλλων ἀποφάσεων.

'Εκκλησία λέγεται σήμερον καὶ ὁ Ναὸς (ἐκ τοῦ ρ. ναῖω = κατοικῶ, ὡς κατοικία τοῦ Θεοῦ), ἐν τῷ ὁποίῳ συνερχόμεθα, ἵνα λατρεύσωμεν τὸν Θεόν.

'Ἡ λέξις τέλος 'Εκκλησία χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ νὰ δηλώσωμεν τὸ σύνολον τῶν χριστιανῶν μιᾶς χώρας ἢ καὶ πόλεως λέγομεν λ.χ. 'Εκκλησία τῆς Ἑλλάδος, 'Εκκλησία τῆς Κύπρου, 'Εκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας κ.λ.π.

Ο Χριστιανισμός είχε τεραστίαν επίδρασιν εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων ἔκαμε τὰ ἥθη εὐγενέστερα καὶ ἡμερώτερα, ἔδωκε νέαν ζωὴν εἰς τὰς τέχνας, τὰ γράμματα καὶ τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει. Ὁ μελετῶν λοιπὸν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν δύναται νὰ ἐννοήσῃ πληρέστερον καὶ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἀνθρωπότητος.

Διὰ τὸν χριστιανὸν εἶναι πολὺ χρήσιμος ἡ μελέτη καὶ ἡ γνῶσις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας. Διὰ ταύτης σταθεροποιεῖ καὶ ἐνισχύει τὴν πίστιν τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ καθιστᾷ θερμότεραν τὴν πρὸς Αὐτὸν λατρείαν. Δύναται ἐπίσης νὰ ἐννοήσῃ καλύτερα τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν της. Γίνεται τέλος χρησιμώτερος καὶ ὠφελιμώτερος πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

3. Πηγαὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας.

Αἱ πηγαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀντλεῖ τὸ περιεχόμενον τῆς ἡ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, εἶναι αἱ ἑξῆς:

- 1) Ἡ Καινὴ Διαθήκη,
- 2) Αἱ ἀποφάσεις (Κανόνες, Τόμοι, Ὅροι ἢ Σύμβολα) τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τῶν Ἀρχηγῶν τῆς Ἐκκλησίας,
- 3) Τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐν γένει συγγραφέων,
- 4) Οἱ νόμοι καὶ τὰ Διατάγματα τῶν Κρατῶν, ἐφ' ὅσον σχετίζονται πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ
- 5) Τὰ σωζόμενα διάφορα « μνημεῖα », δηλαδὴ νοαί, εἰκόνες, ἱερὰ σκεύη, τάφοι, ἐπιγραφαί, νομίσματα κ.λ.π. Αἱ τελευταῖαι αὗται λέγονται **κωφαὶ ἢ βωβαὶ πηγαί.**

4. Διαιρέσεις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία διαιρεῖται εἰς τέσσαρας περιόδους:
Α' Περίοδος: Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (313 μ.Χ.).

Β' Περίοδος: Ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ Σχίσματος μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας (313 - 867 μ.Χ.).

Γ' Περίοδος: Ἀπὸ τοῦ Σχίσματος μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (867 - 1453).

Δ' Περίοδος: Ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρι σήμερον (1453 - 1964).

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΕΧΡΙ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΖΩΗ
ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

1. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας.

Πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπεκράτει εἰς ὅλον σχεδὸν τὸν κόσμον ἡ εἰδωλολατρικὴ θρησκεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων. Οἱ εἰδωλολάτραι ἐφαντάσθησαν τοὺς θεοὺς των ὁμοίους μὲ τοὺς ἀνθρώπους, εἶχον δὲ ἀποδώσει εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἐλαττώματα καὶ πάθη (ἀνθρωπομορφισμός). Τοιαῦται ἀντιλήψεις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὀδηγήσουν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ὀρθὴν πρὸς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν πίστιν καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν πραγματικῶν ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ ἠθικοῦ βίου.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι μερικοὶ Ἕλληνες φιλόσοφοι (Σωκράτης, Πλάτων, Στωϊκοὶ κ.ἄ.) ἠδυνήθησαν νὰ φθάσουν εἰς καθαρωτέρας θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς ἀντιλήψεις, μολοντοὶ ἔζων ἐν μέσῳ τοῦ εἰδωλολατρικοῦ κόσμου. Αἱ θεωρίαι των ὅμως δὲν περιεῖχον πλήρεις θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς ἀληθείας. Μερικοὶ φιλόσοφοι συνετέλεσαν ἴσως εἰς τὸ νὰ κλονίσουν ἐκ θεμελιῶν τὴν εἰδωλολατρικὴν καὶ πολυθεϊκὴν θρησκείαν καὶ νὰ κάμουν τὸν πολὺν κόσμον ἀδιάφορον πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν θρησκείαν καὶ σχεδὸν ἄθρησκον. Ὁ Σωκράτης καὶ ἄλλοι μεταγενέστεροι φιλόσοφοι διετύπωναν τὴν γνώμην ὅτι μόνον διὰ θείας ἐπεμβάσεως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διδαχθῇ ὁ κόσμος τὴν ἀλήθειαν περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων.

Ἐπῆρχε βέβουα καὶ ὁ μικρὸς Ἰουδαϊκὸς λαὸς, ὁ ὁποῖος ἐλάτρευεν ἀπὸ παλαιωτάτων χρόνων τὸν ἕνα καὶ ἀληθινὸν Θεόν. Εἰς τὸν λαὸν τοῦτον εἶχε δοθῆ, ὅπως γνωρίζομεν, ὁ Μωσαϊκὸς νόμος, ὁ ὁποῖος περιεῖχε θαυμασίας ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ ἐντολάς. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἦτο ἀτελής καὶ ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἕνα προετοιμάσῃ τὸν κόσμον εἰς τὴν πλήρη ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθινῆς θρησκείας.

Ὅταν λοιπὸν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἔστειλεν ὁ Θεὸς τὸν μονογενῆ Υἱὸν Του, ἕνα σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Ἐγενήθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρώμης Ὀκταβιανοῦ Αὐγούστου (30 π.Χ. - 14 μ.Χ.) ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ τῆς Παρθένου Μαρίας. Τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ περιγράφουν λεπτομερῶς οἱ Εὐαγγελισταὶ Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἤρχισε κατὰ τὸ τριακοστὸν ἔτος τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς βίου του νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ ἀποκαλύπτῃ τὸν ἑαυτὸν του ὡς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐνανθρωπήσαντα χάριν τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου. Ἡ διδασκαλία Του ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴν θρησκείαν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ αἰῶνιος καὶ παντοδύναμος καὶ πανάγαθος Θεὸς εἶναι Δημιουργὸς τῶν πάντων καὶ Πατὴρ ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ ὄχι μόνον τῶν Ἰουδαίων· ἐπομένως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὡς τέκνα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀδελφοὶ καὶ πρέπει νὰ συνδέωνται μεταξύ των δι' ἀδελφικῆς ἀγάπης. Ἀγάπη λοιπὸν πρὸς τὸν Θεὸν Πατέρα καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, ἐπεκτεινομένη καὶ εἰς τοὺς ἐχθροὺς μας ἀκόμη, εἶναι τὸ κύριον περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας Του.

Μετὰ θαυμασμοῦ ὁ κόσμος ἔτρεχε νὰ ἀκούσῃ τὴν νέαν διδασχὴν καὶ ἐβλεπε τὰ θαύματα, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Χριστὸς ἀπεδείκνυε τὴν θεϊαν δύναμίν Του.

Τὸν θαυμασμὸν ἐπίσης τοῦ κόσμου προεκάλει καὶ ὁ βίος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο τελειῶς σύμφωνος πρὸς τὴν διδασκαλίαν Του, διότι οὐδέποτε ἡμάρτησεν, ἦτο πλήρης ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον καὶ «δόλος οὐχ εὗρέθη ἐν τῷ στόματι Αὐτοῦ». Ἐπὶ τρία ἔτη συνεχῶς ἐδίδασκεν εὐεργετῶν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τέλος προσέφερεν ἑαυτὸν θυσίαν διὰ τὴν σωτηρίαν των.

Καλέσας τοιοιτοτρόπως ὁ Κύριος ἡμῶν διὰ τοῦ βίου καὶ τῆς διδα-

σκαλίας Του πάντας τούς ανθρώπους εις θρησκευτικήν και ήθικην ανά-
γέννησιν, έθεμελίωσε τήν Έκκλησίαν Του.

2. Η έπιφοίτησις του 'Αγίου Πνεύματος εις τούς 'Αποστόλους και η ίδρυσις της πρώτης Χριστιανικής Έκκλησίας.

Μετά τήν 'Ανάστασίν Του ό Κύριος ήμῶν 'Ιησοῦς Χριστός παρέ-
μεινεν επί 40 ήμέρας εις τήν γῆν έμφανιζόμενος συχνά εις τούς μαθητάς
Του και διδάσκων αὐτούς τήν περι 'Αγάπης διδασκαλίαν Του. Τήν 40ήν
ήμέραν, κατά τήν όποίαν εύρίσκετο μετά τῶν μαθητῶν Του εις τό όρος
τῶν 'Ελαιῶν, ανέλήφθη εις τούς οὐρανοῦς, άφοῦ έπανάλαβε τήν υπόσχε-
σίν Του περι άποστολῆς τοῦ 'Αγίου Πνεύματος, ίνα φωτίσῃ αὐτούς.

Οί ένδεκα μαθηταί τοῦ Σωτῆρος έπέστρεψαν μετά τήν 'Ανάληψιν
εις τά 'Ιερουσόλυμα και ήλθον εις τήν οίκίαν, έν τῇ όποιά ήσαν συγκεντρω-
μένοι και άλλοι όπαδοί τοῦ 'Ιησοῦ. 'Εκεί εξέλεξαν ώς δωδέκατον 'Από-
στολον τόν Ματθίαν άντι τοῦ προδώσαντος τόν Χριστόν 'Ιούδα.

Δέκα ήμέρας μετά ταῦτα, ήτοι τήν 50ήν ήμέραν άπό τῆς 'Αναστά-
σεως, εΐχον συγκεντρωθῆ εις τήν αὐτήν οίκίαν πάντες οί 'Απόστολοι.
'Εωρτάζετο ή μεγάλη 'Ιουδαϊκή ήμέρα τῆς Πεντηκοστῆς και εΐχον
συρρεῦσει εις τά 'Ιερουσόλυμα πολλοί 'Ιουδαῖοί χάριν τῆς έορτῆς. 'Εγινε
τότε τό θαῦμα τῆς έπιφοιτήσεως τοῦ 'Αγίου Πνεύματος, τό όποῖον
περιγράφεται ώραιότατα εις τās Πράξεις τῶν 'Αποστόλων (Πρ. Β',
1 - 14, 22 κ. έ.) :

«Καί έν τῷ συμπληροῦσθαι τήν ήμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ήσαν
άπαντες όμοθυμαδόν επί τό αὐτό. Καί έγένετο άφνω έκ τοῦ οὐρανοῦ ήχος
ώσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας και έπλήρωσεν όλον τόν οίκον, οὔ ήσαν
καθήμενοι. Καί ώφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλώσσαι ώσει πυρός,
έκάθισέ τε έφ' ένα έκαστον αὐτῶν και έπλήσθησαν άπαντες
Πνεύματος 'Αγίου και ήρξαντο λαλεῖν έτέραις γλώσσαις, κα-
θώς τό Πνεῦμα έδίδου αὐτοῖς άποφθέγγεσθαι. 'Ησαν δέ έν 'Ιερουσαλήμ
κατοικοῦντες 'Ιουδαῖοί άνδρες εύλαβεῖς άπό παντός έθνους
τῶν ὑπό τόν οὐρανόν...».

'Ακουσθείσης τῆς «βιαίας πνοῆς», πλῆθος μέγα συνεκεντρώθη πρό
τῆς οίκίας, διά νά πληροφορηθῆ τί συνέβαινε. Τότε οί 'Απόστολοι,
τῶν όποίων ό νοῦς εΐχε φωτισθῆ ὑπό Πνεύματος 'Αγίου και ή καρδιά

Ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

εἶχε πληρωθῆ ἀφοβίας ἐξῆλθον καὶ ἤρχισαν διδάσκοντες τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὑμνολογοῦντες Αὐτὸν εἰς ὅλας τὰς γλώσσας καὶ διαλέκτους. Τοῦτο ἐκίνησε τὴν ἀπορίαν καὶ τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου. «Ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ διηπόρουν ἄλλος πρὸς ἄλλον λέγοντες: τί ἂν θέλοι τοῦτο εἶναι; Ἄτεροι δὲ χλευάζοντες ἔλεγον ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσίν».

Ὁ Πέτρος τότε «σταθεὶς σὺν τοῖς ἕνδεκα» ὠμίλησε πρὸς τὸ πλῆθος μετὰ μεγάλου θάρρους καὶ πειστικότητος: «Μὴ ἀπορεῖτε δι' ὅσα βλέπετε

καὶ ἀκούετε», τοὺς εἶπε. « Δὲν εἴμεθα μεθυσμένοι, διότι ἄλλως τε εἶναι πολὺ πρῶτ. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μᾶς ἐφώτισε καὶ μᾶς ἔδωσε τὴν δύναμιν νὰ κηρύξωμεν τὸν ἀληθινὸν Θεόν. Ὁ Χριστὸς, τὸν ὁποῖον σεῖς ἐσταυρώσατε, ἀνεστήθη μετὰ τρεῖς ἡμέρας καὶ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Αὐτὸς μᾶς ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἔλθῃ εἰς ἡμᾶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τοῦ ὁποῖου βλέπετε τώρα τὴν θαυμαστὴν ἐνέργειαν. Μὴ ἀπορεῖτε λοιπόν, ἀλλὰ πιστεύσατε εἰς τὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν καὶ βαπτισθῆτε εἰς τὸ ὄνομα Του, διὰ νὰ σωθῆτε ».

Οἱ λόγοι τοῦ Πέτρου ἐπροξένησαν μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸν λαόν. Τρεῖς χιλιάδες Ἰουδαῖοι ἐβαπτίσθησαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ ἔγιναν Χριστιανοί. Τοιοῦτοτρόπως ἰδρύθη ἡ πρώτη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία. Ἡ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς ἐορτάζεται μέχρι σήμερον ὡς ἡ γενέθλιος ἡμέρα τῆς Ἐκκλησίας μας.

Μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας οἱ Ἀπόστολοι ἐξηκολούθουν κηρύττοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ θαυματουργοῦντες ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, καθ' ἑκάστην δὲ ἠῤῥαζανεν ὁ ἀριθμὸς τῶν Χριστιανῶν.

3. Οἱ Ἀπόστολοι ἀπειλοῦνται καὶ φυλακίζονται.

(Πρ. Ἀπ. Β', Γ' 1 - 11, Δ' 1 - 21, Ε' 12 - 42)

Μίαν ἡμέραν οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Ἰωάννης μετέβαινον εἰς τὸν Ναόν, ἵνα προσευχηθῶσιν. Εἰς τὴν πύλην τοῦ Ναοῦ συνήντησαν ἕνα χωλόν, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐζήτησεν ἐλεημοσύνην. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐπικαλεσθεὶς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ τὸν ἐθεράπευσεν, ὁ δὲ πρῶην χωλὸς εἰσῆλθε περιπατῶν μαζὶ μὲ τοὺς δύο Ἀποστόλους εἰς τὸν Ναόν χαίρων καὶ δοξολογῶν τὸν Κύριον. Πλήθος κόσμου συνεκεντρώθη περὶ τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἤκουε τὴν διδασκαλίαν των. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς τοῦ Ναοῦ παρακινήθεις καὶ ἀπὸ ἱερεῖς καὶ Σαδδουκαίους συνέλαβε τοὺς δύο Ἀποστόλους, τοὺς ἐφυλάκισε καὶ τοὺς ἔφερε τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐνώπιον τῶν Ἀρχόντων (τοῦ Συνεδρίου). Οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων ἠρώτησαν αὐτοὺς πῶς ἐθεράπευσαν τὸν χωλόν. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἀπήντησε μετὰ θάρρους ὅτι τὸ θαῦμα ἐγένετο « ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου », τὸν ὁποῖον ἐκεῖνοι μὲν ἐσταύρωσαν, ὁ δὲ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν.

Τὸ Συνέδριον δὲν ἐτόλμησε νὰ καταδικάσῃ τοὺς δύο Ἀποστόλους, διότι ἐφοβεῖτο τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος εἶδε τὸ θαῦμα καὶ ἐδόξαζε τὸν ἀλη-

θινόν Θεόν. Ἄφησαν λοιπόν ἐλεύθερους τοὺς δύο Ἀποστόλους, ἀφοῦ τοὺς ἠπέλιψαν ὅτι θὰ τιμωρηθοῦν αὐστηρότατα, ἂν συνεχίσουν νὰ κηρύττουν τὴν πίστιν πρὸς τὸν Χριστόν.

Οἱ Ἀπόστολοι ὅμως μετὰ μεγαλυτέρου ζήλου ἐξηκολούθουν νὰ διδάσκουν καὶ νὰ κάμνουν θαύματα. Πλήθη ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν προσήρχοντο καθ' ἡμέραν εἰς τὴν πρὸς τὸν Χριστόν πίστιν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν Χριστιανῶν ἠϋξανε καταπληκτικῶς. Οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων ἀνησύχησαν καὶ συνέλαβον τοὺς Ἀποστόλους, ἵνα δικασθοῦν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Συνεδρίου. Ὅταν τὴν ἄλλην ἡμέραν οἱ στρατιῶται μετέβησαν εἰς τὴν φυλακὴν, ὅπου εἶχον φυλακισθῆ οἱ Ἀπόστολοι, ἵνα τοὺς παραλάβουν καὶ τοὺς ὀδηγήσουν εἰς τὸ Συνέδριον, δὲν εὔρον αὐτοὺς ἐκεῖ, ἂν καὶ αἱ θύραι τοῦ δεσμοτηρίου ἦσαν καλῶς κεκλεισμέναι καὶ οἱ φρουροὶ εἰς τὰς θέσεις των. Κατὰ τὴν νύκτα ἄγγελος Κυρίου ἤνοιξε τὰς πύλας τῆς φυλακῆς καὶ ἠλευθέρωσε τοὺς Ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι εἶχον μεταβῆ εἰς τὸν Ναὸν καὶ ἐδίδασκον τὸν συγκεντρωθέντα λαόν. Οἱ φύλακες τοῦ Ναοῦ συνέλαβον τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς ὀδήγησαν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου.

Τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου ἠρώτησαν τοὺς Ἀποστόλους διατὶ ἐπιμένουν νὰ διδάσκουν μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των. Ὁ Πέτρος ἀπήντησεν ὅτι διδάσκουν, διότι «πρέπει νὰ πειθαρχῶμεν εἰς τὸν Θεόν καὶ ὄχι εἰς τοὺς ἀνθρώπους», καὶ ὅτι θὰ ἐξακολουθήσουν κηρύττοντες τὸν ἀληθινόν Θεόν. Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων ἐξεμάνησαν καὶ ἐσκέφθησαν σοβαρῶς νὰ καταδικάσουν τοὺς Ἀποστόλους εἰς θάνατον. Τοὺς μετέπεισεν ὅμως ὁ Φαρισαῖος νομοδιδάσκαλος Γαμαλιήλ μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους: «ἀπόστητε (ἀπομακρυνθῆτε) ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων καὶ ἐάσατε αὐτούς· ὅτι (διότι), ἐὰν ἡ ἐξ ἀνθρώπων ἢ βουλή αὕτη ἢ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται. εἰ δὲ ἐκ Θεοῦ ἐστίν, οὐ δύνασθε καταλῦσαι αὐτό, μήποτε καὶ θεομάχοι εὔρεθῆτε». (Πρ. Ε' 37). Ἀπέλυσαν λοιπόν τοὺς Ἀποστόλους, ἀφοῦ πρῶτον τοὺς ἔδειραν καὶ τοὺς ἔδωσαν τὴν ἐντολὴν νὰ παύσουν διδάσκοντες περὶ τοῦ Ἰησοῦ.

Ἄλλὰ οἱ Ἀπόστολοι «ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ Συνεδρίου, ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος Αὐτοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι· πᾶσάν τε ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ κατ' οἶκον οὐκ ἐπαύοντο διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι Ἰησοῦν τὸν Χριστόν».

4. Ἡ ζωὴ τῶν πρώτων Χριστιανῶν. Ἀγάπαι.

(Πρ. Ἀπ. Δ' 32 - 35, Β' 42 - 47, Ε' 1 - 11)

Οἱ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλεσαν τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν, ἐκανόνισαν τὴν ζωὴν των σύμφωνα μετὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Συνηθροίζοντο καθ' ἑκάστην εἰς ὠρισμένας οἰκίας καὶ ἐκεῖ προσηύχοντο, ἐδοξολόγουν τὸν Θεόν, ἤκουον τὴν διδαχὴν τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐτέλουν τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, συντρῶγοντες μετὰ ταῦτα εἰς κοινὴν τράπεζαν. Αἱ οἰκίαι αὗται ὠνομάσθησαν **Ἐκκλησῖοι Οἴκοι, Ἐκκλησῖαι ἢ Κυριακά.**

Τὸ κυριώτερον γνώρισμα τῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν ἦτο ἡ ἀγνότης τῆς ζωῆς των ἐν γένει καὶ ἰδιαιτέρως ἡ ἀγάπη των πρὸς τὸν πλησίον. Ἐδείκνυον τόσῃν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, ὥστε ἐφαίνοντο ὡς νὰ εἶχον μίαν ψυχὴν καὶ μίαν καρδίαν. Ὅσοι ἐκ τῶν Χριστιανῶν εἶχον οἰκίας ἢ κτήματα τὰ ἐπώλουν καὶ ἔδιδον τὰ χρήματα εἰς τοὺς Ἀποστόλους, οὗτοι δὲ κατέβαλλον ἐκ τοῦ κοινοῦ τούτου Ταμείου τὴν δαπάνην διὰ τὴν διατροφήν καὶ τῶν πτωχῶν χριστιανῶν. Ὅλοι οἱ χριστιανοὶ παρεκάθηθησαν εἰς κοινὰς τραπέζας καὶ ἔτρωγον τὸ αὐτὸ φαγητὸν ὡς μέλη μιᾶς οἰκογενείας, ἐχωρίζοντο δὲ δι' ἀδελφικοῦ ἀσπασμοῦ (**Ἀγάπαι**).

Οὐδεμία διαφορὰ ὑπῆρχε μετὰ τῶν χριστιανῶν. Οἱ κύριοι ἔτρωγον εἰς τὴν αὐτὴν τράπεζαν μετὰ τῶν ἄλλοτε δούλων καὶ αἱ γυναῖκες ἀπέκτησαν τὴν ἀρμόζουσαν αὐταῖς θέσιν εἰς τὴν οἰκογενειακὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν.

Ἀξιοθαύμαστος ἦτο ἡ προθυμία τῶν χριστιανῶν πρὸς τὰς ἀγαθοεργίας. Οἱ πτωχοί, αἱ χῆραι καὶ τὰ ὀρφανὰ εὗρισκον ἀνακούφισιν καὶ παρηγορίαν χάρις εἰς τὴν χριστιανικὴν φιλανθρωπίαν. Καὶ αὐτοὶ οἱ εἰδωλόλατραι εὗρισκον περίθαψιν πλησίον τῶν χριστιανῶν. Διὰ τοῦτο θαυμάζοντες τοὺς χριστιανούς ἔλεγον: « Ἴδετε πῶς ἀγαποῦν ἀλλήλους καὶ πῶς εἶναι ἔτοιμοι ὑπὲρ ἀλλήλων νὰ ἀποθνήσκουν! Ὁ κόσμος δὲν εἶχεν ἶδει ἕως τότε τόσον ἠθικὸν καὶ φιλόφρονον βίον.

Τὸ καλὸν παράδειγμα πρὸς ἀγαθοεργίαν τὸ ἔδωκεν ἓνας λευίτης Κύπριος, ὀνόματι Βαρνάβας. Αὐτὸς ἐπώλησε τὸν ἀγρόν του, χωρὶς νὰ τὸν ἐξαναγκάσῃ κανεὶς, καὶ ὅλα τὰ χρήματα πού εἰσέπραξε τὰ ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ἵνα τὰ διαθέσῃ εἰς τοὺς πτωχοὺς.

Δυστυχῶς ὁμοίως συνέβη καὶ ἐν θλιβερῶν γεγονόσιν. Ἐνας χριστιανός, ὀνόματι Ἀνανίας, ἐπώλησε τὸ κτήμα του καὶ παρέδωκεν εἰς τοὺς Ἀπο-

στόλους ἐν μέρος τῶν χρημάτων, ἐν γνώσει καὶ τῆς γυναικός του, λέγων ὅτι αὐτὰ μόνον εἰσέπραξεν ἀπὸ τὴν πώλησιν τοῦ κτήματός του. Ἐνῶ λοιπὸν ἐπερίμενον ἔπαινον διὰ τὴν πράξιν του αὐτὴν, ὁ Ἀπόστολος Πέτρος τοῦ εἶπεν: « Ἀνανία, διατί ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τὴν καρδίαν σου, ψεύσασθαί σε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ νοσφίσασθαί ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου; » εἰς τὴν ἐξουσίαν σου δὲν ἦτο νὰ δώσης ὅσα ἠθελες χρήματα; « Οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ». Ὁ Ἀνανίας, μόλις ἤκουσεν αὐτά, τόσον ἐταράχθη, ὥστε ἔπεσε νεκρός.

Μετὰ τρεῖς ὥρας προσῆλθε καὶ ἡ σύζυγός του Σαπφείρα καὶ, ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ — μὴ γνωρίζουσα τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της — ἐψεύσθη, ἔπεσε καὶ αὐτὴ νεκρά. Τὸ περιστατικὸν αὐτὸ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Χριστιανούς.

5. Ἡ ἐκλογή τῶν ἐπτὰ διακόνων. Ὁ Πρωτομάργυς διάκονος Στέφανος καὶ ὁ διάκονος Φίλιππος.

(Πρ. Ἀπ. ΣΤ' 1 - 7 καὶ ΣΤ' 8 - 15, Ζ' 54 - 60 καὶ Η' 5 - 8)

Ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν ἠϋξανε ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Διὰ τοῦτο αἱ ἀνάγκαι τῆς χριστιανικῆς κοινότητος ἐγίνοντο περισσότεραι, ἢ δὲ ἐπίβλεψις εἰς τὰς Ἀγάπας καθίστατο ἐπίπονον καὶ πολύπλοκον ἔργον. Ἦρχισαν μάλιστα νὰ παραπονοῦνται οἱ ἐξ Ἰουδαίων Ἑλληνιστῶν¹ χριστιανοὶ ὅτι παρημελοῦντο εἰς τὰς Ἀγάπας αἱ χῆραι καὶ τὰ ὄρφανὰ αὐτῶν. Τὸ ἔργον τῆς ἐπιβλέψεως εἰς τὰς Ἀγάπας εἶχον ἀναλάβει κατ' ἀρχὰς οἱ ἴδιοι οἱ Ἀπόστολοι. Διὰ νὰ μὴ ἀπασχολοῦνται ὅμως οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἵνα δυνηθῶσιν οὕτω νὰ ἀφοσιωθῶσιν ἀπερίσπαστοι εἰς τὸ κύριον ἔργον των, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ κήρυγμα, ἀπεφασίσθη νὰ ἐκλεγῶσι μεταξὺ τῶν πιστῶν ἄνδρες ἄξιοι καὶ ἱκανοί, οἱ ὁποῖοι νὰ ἐπιβλέπουν εἰς τὰς Ἀγάπας.

Οἱ πιστοὶ ἐξέλεξαν ἐπτὰ χριστιανούς πλήρεις πίστεως. Οἱ Ἀπόστολοι ἔθεσαν τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν ἐπτὰ τούτων καὶ προσευχηθέντες μετέδωσαν εἰς αὐτοὺς τὴν θεῖαν χάριν διὰ τὴν **διακονίαν** (ὑπηρεσίαν) τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀνετίθετο εἰς αὐτούς. Ἡ ἕκτα-

1. Ἑλληνισταὶ Ἰουδαῖοι ἐλέγοντο οἱ γνωρίζοντες καὶ ὁμιλοῦντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Οἱ ἐξ αὐτῶν χριστιανοὶ ἔγιναν φορεῖς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος εἰς τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ εἶναι οἱ πρῶτοι συνδέσαντες τὸν ἑλληνισμὸν μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

σις τῶν χειρῶν ἐλέγετο ἑλληνιστὶ **χειροτονία** (χειρα τείνω) καὶ διὰ τοῦτο ἐπεκράτησεν ἕκτοτε ἡ λέξις αὕτη πρὸς δήλωσιν τῆς ἀναδείξεως εἰς ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. Οἱ ἑπτὰ χειροτονηθέντες ὠνομάσθησαν **διάκονοι** καὶ ἦσαν οἱ ἑξῆς: Στέφανος, Φίλιππος, Πρόχορος, Νικάωρ, Τίμων, Παρμενᾶς καὶ Νικόλαος.

Μεταξὺ τῶν ἑπτὰ διακόνων ὁ Στέφανος διεκρίνετο διὰ τὴν σοφίαν του, τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀρετὴν του. Οὗτος ὄχι μόνον προσεῖλκυσε πολλοὺς εἰς τὴν νέαν θρησκείαν, ἀλλὰ καί, ἐπειδὴ ἦτο πλήρης πίστεως καὶ Πνεύματος Ἁγίου, ἔκαμνε καὶ θαύματα πολλά. Συνεζήτει μὲ πολλοὺς ἐκ τῶν ἐπισήμων Ἰουδαίων καὶ ἀπεστόμωνεν αὐτοὺς διὰ τῶν ἀκλονήτων ἐπιχειρημάτων του. Μερικοὶ ἐξ αὐτῶν ἐμίσησαν διὰ τοῦτο τὸν Στέφανον καὶ κατήγγειλαν αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου, μὲ τὴν

Ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ Πρωτομάρτυρος Στεφάνου.

κατηγορίαν ὅτι ἤκουσαν δῆθεν αὐτὸν βλασφημοῦντα τὸν Ναὸν καὶ τὸν Μωϋσέα.

Συνελήφθη λοιπὸν ὁ Στέφανος καὶ ὠδηγήθη πρὸ τοῦ Συνεδρίου, ἵνα ἀπολογηθῆ. Ἐκεῖ μετὰ θάρρους κατηγορήσε τοὺς Ἰουδαίους λέγων ὅτι πάντοτε ἐφάνησαν ἄδικοι καὶ σκληροὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ. « Τίνα ἐκ τῶν προφητῶν δὲν κατεδίωξαν οἱ πατέρες σας ; » τοὺς εἶπε. « Αὐτοὶ ἐθανάτωσαν τοὺς προφήτας, οἵτινες προεῖπον τὴν ἔλευσιν τούτου τοῦ Δικαίου, οὗτινος προδόται καὶ φονεῖς ἐγίνατε σεῖς οἱ ἴδιοι ». (Πρ. Ζ', 52 - 53). Οἱ λόγοι τοῦ Στεφάνου ἐξώργισαν περισσότερο τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι τὸν παρέδωσαν εἰς τὸν ὄχλον, ἵνα τὸν φονεύσῃ διὰ λιθοβολισμοῦ.

Ὁ ὄχλος ἔσυρεν αὐτὸν ἐξω τῆς πόλεως καὶ ἤρχισε μὲ μανίαν νὰ τὸν λιθοβολῇ. Ὁ Στέφανος ἔχων ὡς παράδειγμα τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἠῤυχετο εἰς τὸν Θεὸν νὰ συγχωρήσῃ τοὺς φονεῖς του λέγων: « *Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην* ». Οὗτοι ἦσαν οἱ τελευταῖοι λόγοι του.

Ὁ Στέφανος εἶναι ὁ πρῶτος χριστιανὸς ὁ μαρτυρήσας ὑπὲρ τῆς πίστεως. Ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 27ην Δεκεμβρίου.

Ὁ διάκονος Φίλιππος. Ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου οἱ Ἰουδαῖοι ἤρχισαν νὰ καταδιώκουν ὅλους τοὺς χριστιανούς. Κατεδιώχθη τότε μεταξύ τῶν ἄλλων καὶ ὁ διάκονος Φίλιππος, ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Σαμάρειαν. Ἐκεῖ ὁ Φίλιππος ἔκαμε πολλοὺς ὁπαδούς. « Ὅταν οἱ χριστιανοὶ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπληροφορήθησαν ὅτι ἡ Σαμάρεια ἐδέχθη τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀπέστειλαν ἐκεῖ τοὺς Ἀποστόλους Πέτρον καὶ Ἰωάννην, οἱ ὅποιοι ἐπιθέτοντες τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς βεβαπτισμένους μετέδιδον εἰς αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ὅταν εἶδε τοῦτο ὁ Σίμων ὁ μάγος, ὁ ὁποῖος εἶχε πιστεύσει καὶ εἶχε βαπτισθῆ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, ἐπλησίασε τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς προσέφερε χρήματα, ἵνα δώσῃ καὶ εἰς αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν, ὥστε νὰ λαμβάνῃ Πνεῦμα Ἅγιον ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἐπέθετε καὶ αὐτὸς τὰς χεῖράς του. Τότε ὁ Ἀπόστολος Πέτρος εἶπεν εἰς αὐτόν: « *τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἶη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι* »¹.

1. Ἀπὸ τότε ὅσοι λαμβάνουν ἱερατικούς βαθμοὺς πληρώνοντες χρήματα λέγονται *σιμωνιακοὶ* καὶ ἡ πρᾶξις *σιμωνία*.

Ὁ Φίλιππος ἀπὸ τὴν Σαμάρειαν ἐπορεύθη εἰς Γάζαν. Καθ' ὁδὸν συνήντησε ἓνα Αἰθίοπα ἄρχοντα, τῆς αὐλῆς τῆς βασιλίσσης τῆς Αἰθιοπίας, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδίδαξε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Οὗτος ὄχι μόνον ἐπίστευσεν, ἀλλὰ καὶ ἐβαπτίσθη. Ἐκεῖθεν ὁ Φίλιππος μετέβη εἰς διαφόρους ἄλλας χώρας καὶ πόλεις. Παντοῦ ὁ Φίλιππος ἐδίδαξε μὲ θερμὴν πίστιν τὸ Εὐαγγέλιον τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ. Τὴν μνήμην του ἐορτάζομεν οἱ χριστιανοὶ τὴν 11ην Ὀκτωβρίου.

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Ο λιθοβολισμὸς τοῦ Στεφάνου καὶ οἱ διωγμοὶ ἐκίνησαν ἀκόμη περισσότερο τὸν ζῆλον τῶν χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι διεσπάρησαν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Συρίαν διδάσκοντες τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Ἐπὶ κεφαλῆς πάντων ἦσαν βέβαια οἱ Ἀπόστολοι. Οὗτοι, ἀφοῦ διηυθέτησαν τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, ἀνεχώρησαν βραδύτερον εἰς διαφόρους χώρας τοῦ κόσμου κηρύττοντες τὸ Εὐαγγέλιον. Εἰς τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους προσετέθη κατὰ θεῖαν κλήσιν καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

6. Ἡ κλήσις τοῦ Παύλου εἰς τὸν Χριστιανισμόν.

(Πρ. Ἀπ. Η' 1-3 καὶ Θ' 1-31 καὶ ΙΒ' 25 καὶ ΙΓ' 2)

Πρὶν γίνῃ χριστιανὸς ὁ Παῦλος, ὠνομάζετο Σαοῦλ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας καὶ ἐκεῖ ἐσπούδασεν ἐκμαθὼν κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ἰουδαίων καὶ μίαν τέχνην, τὴν τέχνην τοῦ σκηνοποιοῦ.

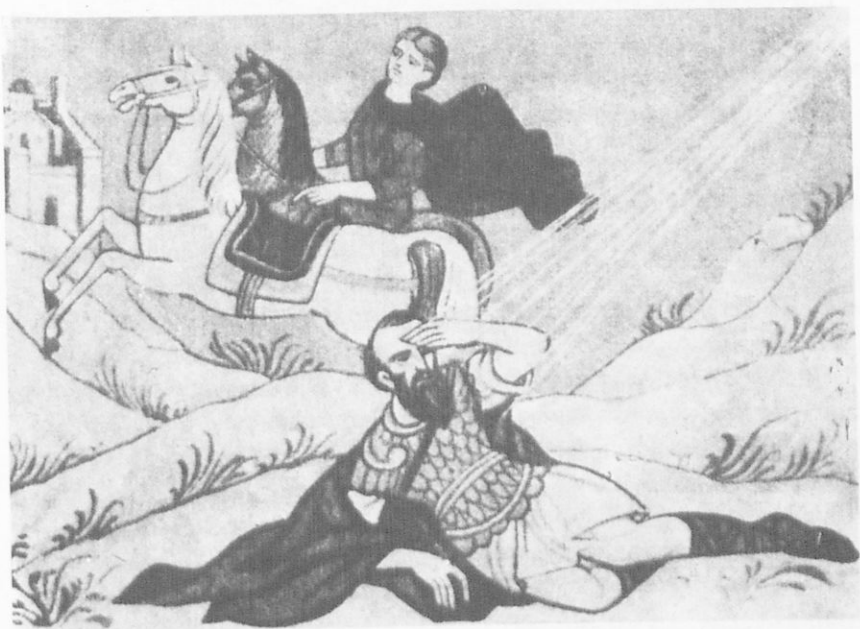
Ὁ πατὴρ του ἦτο ἐκ τῶν Ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων, εὐπορος καὶ φανατικὸς Φαρισαῖος, εἶχε δὲ ἀποκτήσει τὸ δικαίωμα τοῦ Ῥωμαίου πολίτου, τὸ ὅποιον διετήρησε φυσικὰ καὶ ὁ υἱὸς του.

Ὁ Σαοῦλ, ἀφοῦ ἐδιδάχθη καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα εἰς τὴν Ταρσὸν, μετέβη πρὸς συμπλήρωσιν τῶν Ἰουδαϊκῶν σπουδῶν του εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ, πλησίον τοῦ νομοδιδασκάλου Γαμαλιήλ, ἀπέκτησε τελείαν Φαρισαϊκὴν μόρφωσιν καὶ ἦτο πλήρης πίστεως καὶ ζήλου πρὸς τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν. Διὰ τοῦτο κατεδίωκε μετὰ φανατισμοῦ τοὺς χριστιανούς καὶ τὸν χριστιανισμόν. Νεανίας ἀκόμη ἔλαβε μέρος εἰς τὸν λιθοβολισμόν τοῦ Πρωτομάρτυρος Στεφάνου φυλάττων τὰ ἱμάτια τῶν λιθοβολούντων. Ὄταν δὲ βραδύτερον ἐγνώσθη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ὅτι

ὁ χριστιανισμὸς ἔχει εὐρυτάτην διάδοσιν καὶ εἰς τὴν μεγάλην πόλιν Δαμασκόν, ὁ Σαοὺλ ἐξελέγη ὡς ὁ πλέον κατάλληλος, ἵνα μεταβῆ ἐκεῖ πρὸς καταδίωξιν τῶν ὁπαδῶν τῆς νέας θρησκείας. Ἔλαβε λοιπὸν συστατικὰς ἐπιστολάς παρὰ τῶν ἀρχιερέων πρὸς τοὺς ἐκεῖ Ἰουδαίους καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τῶν συνοδῶν του διὰ τὴν Δαμασκόν.

Καθ' ὁδὸν καὶ ἐνῶ ἐπλησίαζε πρὸς τὴν Δαμασκόν, ὁ Σαοὺλ ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ γνωστοῦ θαυμαστοῦ ὁράματος καὶ τῆς θείας φωνῆς εἰς τὴν πρὸς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν πίστιν. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν Δαμασκόν καὶ πειθαρχῶν εἰς τὴν θείαν κλήσιν ἐδιδάχθη τὸ Εὐαγγέλιον ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς Ἀνανίου, ἐβαπτίσθη καὶ ἐνεπλήσθη τόσοσιν θερμῆς πίστεως καὶ ζήλου, ὥστε ἤρχισεν ἀμέσως νὰ διδάσκη εἰς τὰς Συναγωγὰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν.

Οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Δαμασκοῦ ἐξεμάνησαν ἐναντίον τοῦ Σαοὺλ καὶ ἐσκέφθησαν νὰ τὸν θανατώσουν. Πληροφορηθέντες ὅμως τοῦτο οἱ Χριστιανοί, τὸν ἔσωσαν φυγαδεύσαντες αὐτὸν εἰς Ἀραβίαν, ὅπου παρέμεινε

Σαοὺλ! Σαοὺλ! Τί με διώκεις;

τρία ἔτη. Μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ ὁ Σαοὺλ συνεδέθη μετὰ τῶν Ἀποστόλων διὰ τοῦ ἐκ Κύπρου Βαρνάβα, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐκ τῶν ἐπισήμων χριστιανῶν, καὶ ἤρχισε νὰ κηρύττῃ. Οἱ Ἰουδαῖοι τῶν Ἱεροσολύμων ἠγανάκτησαν καὶ αὐτοὶ ἐναντίον του καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν ἐξοντώσουν. Ἐσώθη καὶ πάλιν ὁ Παῦλος ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν πατρίδα του Ταρσόν, ἔνθα εἰργάσθη δραστηρίως διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

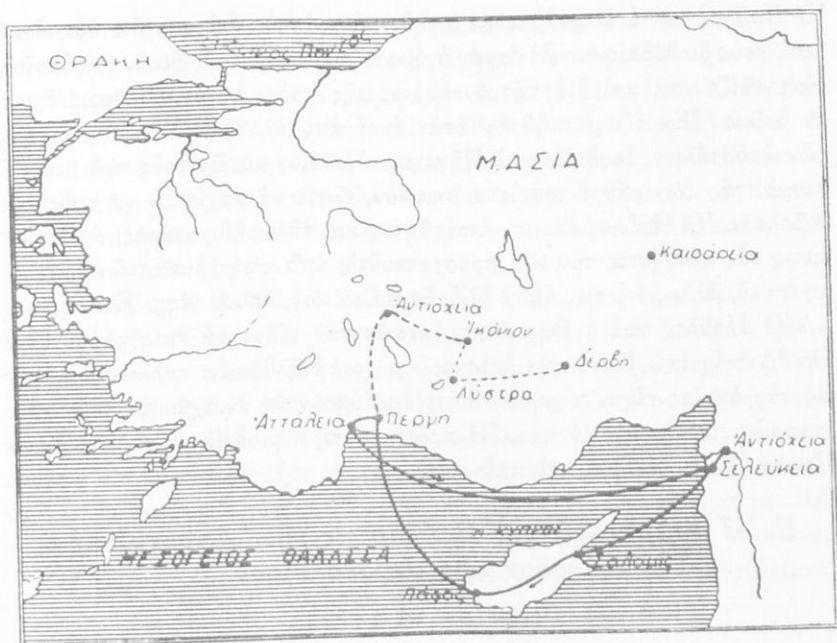
Βραδύτερον μετέβη μετὰ τοῦ Βαρνάβα εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, διὰ νὰ κηρύξῃ. Εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἶπεν εἰς τοὺς πιστοὺς, καθ' ἣν ὥραν ἦσαν συνηγμένοι: « Ἀφορίσατε δὴ μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Παῦλον εἰς τὸ ἔργον, ὃ προσκέκλημαι αὐτούς ». Δηλαδὴ ἐφανέρωσε τὴν μεγάλην ἀποστολήν, τὴν ὁποίαν ἀνελάμβανον ὁ Βαρνάβας καὶ ὁ Παῦλος. Ἐκεῖ τὸ πρῶτον οἱ πιστοὶ τῆς νέας θρησκείας ὠνομάσθησαν χριστιανοί. Ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν μετέβησαν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἵνα διανείμουν βοηθήματα εἰς τοὺς πτωχοὺς χριστιανούς. Παραλαβόντες καὶ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Βαρνάβα Μάρκον, τὸν γράψαντα βραδύτερον τὸ γνωστὸν Εὐαγγέλιόν του, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Ἐκτοτε ἡ πόλις αὕτη ἔγινε σπουδαῖον χριστιανικὸν κέντρον. Ἐκεῖθεν ἤρχισεν ὁ Παῦλος τὰς ἀποστολικὰς του περιουδεῖας, ἵνα διαδώσῃ τὸν χριστιανισμὸν καὶ « εἰς τὰ Ἔθνη », δηλ. τοὺς εἰδωλολάτραις. Διὰ τοῦτο ὀνομάζεται Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν.

7. Ἡ πρώτη ἀποστολικὴ περιουδεῖα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

(Πρ. Ἀπ. ΙΓ' 4-15, ΙΔ' 1-7)

Ὁ Παῦλος ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ μετὰ τοῦ Βαρνάβα καὶ Μάρκου εἰς τὴν Κύπρον διὰ τὸ κήρυγμα τῆς νέας Πίστεως. Ἀπὸ τὸ ἐπίνειον τῆς Ἀντιοχείας Σελεύκειαν ἐπλευσαν πρὸς τὴν Κύπρον καὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν πόλιν Σαλαμίνα. Ἐκεῖθεν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν διετρεξάν ὅλην τὴν νῆσον μέχρι τῆς δυτικῆς αὐτῆς παραλίας, ὅπου ἡ πόλις Πάφος. Ἐκεῖ διέμενον ὁ Ρωμαῖος Διοικητής, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Σέργιος Παῦλος. Οὗτος ἦτο ἄνθρωπος μεγάλης μορφώσεως καὶ ἐπεθύμει νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν δὲν εὔρισκεν εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν. Ὁ Παῦλος διὰ τῆς διδασκαλίας του ἐπεισεν αὐτὸν νὰ ἀσπασθῇ τὸν χριστιανισμὸν.

Εἰς τὴν Κύπρον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἴδρυσεν δύο Ἐκκλησίας, μίαν

Πρώτη πορεία του 'Αποστόλου Παύλου.

εις Σαλαμίνα και ἄλλην εἰς Πάφον. Ἐκεί ἐπλευσε μετὰ τῶν συνοδῶν του εἰς τὴν πόλιν τῆς Μικρασιατικῆς Παμφυλίας Πέργην, ὅθεν ἀπεχωρίσθη αὐτῶν ὁ Μᾶρκος ἐπιστρέψας εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἐκ Πέργης ἐπροχώρησε μετὸν Βαρνάβαν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Πισιδίας, ὅπου ἐδίδαξαν καὶ ἔκαμαν πολλοὺς χριστιανοὺς ἰδρύσαντες νέαν Ἐκκλησίαν. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως κατεδίωξαν αὐτοὺς καὶ ἠναγκάστησαν οὕτω νὰ φύγωσι καὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ Ἴκόνιον, ὅπου πάλιν ἐκήρυξαν καὶ προσέλικυσαν πλῆθος νέων πιστῶν. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ ἡ βραδύτερον ὑποστᾶσα χάριν τῆς Πίστεως μαρτυρικὸν θάνατον Ἁγία Θέκλα. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Ἰκονίου ἠναγκάστησαν νὰ φύγουν ἐξ αἰτίας νέου ἐναντίον των διωγμοῦ τῶν Ἰουδαίων ἐπέρασαν ἀπὸ διαφόρους πόλεις τῆς Λυκαονίας καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν πόλιν Λύστρα.

Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ὁ Παῦλος ἐθεράπευσεν ἕνα χωλὸν ἐκ γενετῆς. Οἱ κάτοικοι τοὺς ἐξέλαβον τότε ὡς θεοὺς καὶ τοὺς ἠτοίμασαν θυσίας.

Ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας μὲ πολὺν κόπον τοὺς ἔπεισαν ὅτι δὲν εἶναι θεοί, τοὺς διεβεβαίωσαν δὲ ὅτι ἐν ὀνόματι τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον εὐαγγελίζονται, καὶ διὰ τῆς δυνάμεως τῆς πρὸς Αὐτὸν Πίστεως ἐγίνε τὸ θαῦμα. Ἐν τῷ μεταξύ ἔφθασαν ἐκεῖ ἀπὸ ἄλλας πόλεις οἱ διώκται τῶν ἀποστόλων Ἰουδαῖοι καὶ ἐξήγειραν ἐναντίον αὐτῶν τοὺς πρὸ μικροῦ θαυμαστάς των μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε νὰ ἀρχίσουν νὰ τοὺς λιθοβολοῦν. Ὁ Παῦλος ἔπεσεν ἀναίσθητος καὶ ἐθεωρήθη νεκρός, ἀνέλαβεν ὁμως τὰς αἰσθήσεις του καὶ προστατευθεὶς ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἀνεχώρησεν εἰς ἄλλας πόλεις, ὅπου ἐδίδαξε πάλιν καὶ ἵδρυσεν νέας Ἐκκλησίας.

Ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας ἀπεφάσισαν τέλος νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν των διῆλθον ἐκ πολλῶν πόλεων, εἰς τὰς ὁποίας εἶχον κηρύξει, διότι ἐπεθύμουν νὰ ἐνισχύσουν τοὺς χριστιανούς εἰς τὴν πίστιν των. Ἡ πρώτη αὕτη περιοδεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου διήρκεσε δύο καὶ πλέον ἔτη.

8. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Παύλου εἰς τὴν Ἀποστολικὴν Σύνοδον τῶν Ἱεροσολύμων.

(Πρ. Ἀπ. ΙΕ' 1 - 35)

Ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης ἀποστολικῆς περιοδείας ἦτο νὰ γίνουν χριστιανοὶ πολλοὶ Ἐθνικοί, διότι ὁ Παῦλος ἀνέπτυξεν ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα καὶ ἐφήρμοσεν ἐπιτυχή μέθοδον. Διέθετεν, ὅπως γνωρίζομεν, πλήρη Ἑλληνικὴν μόρφωσιν καὶ εἶχε τελείαν γνῶσιν τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου. Ἐπλησίαζε πρῶτον τοὺς Ἑλληνιστάς Ἰουδαίους καὶ διὰ τούτων, ἀφοῦ ἐγίνοντο χριστιανοί, ἤρχετο εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Ἐθνικῶν (εἰδωλολατρῶν), οἱ ὅποιοι ὠμίλουν ὅλοι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὰ ἐπιχειρήματά του ἦσαν ἀκλόνητα, ἡ δὲ πειστικότης του ἀποτελεσματικὴ. Πλεῖστοι λοιπὸν Ἐθνικοὶ εἶχον γίνει χριστιανοί.

Μερικοὶ ὁμως ἐξ Ἰουδαίων χριστιανοί, δυσαρεστηθέντες διὰ τοῦτο, ἤρχισαν νὰ διακηρύσσουν ὅτι, διὰ νὰ εἶναι τις γνήσιος χριστιανός, ἔπρεπε νὰ φυλάττη καὶ ἐκτελῇ τὰς διατάξεις τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου (περιτομὴν κ.λ.π.). Εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα πολλοὶ ἐξ Ἰουδαίων χριστιανοὶ ἀπέφευγον νὰ συναναστρέφονται τοὺς ἐξ Ἐθνῶν καὶ τοιούτοτρόπως ἐδημιουργήθη σοβαρὰ ἔρις μετὰ τῶν χριστιανῶν.

Οἱ Ἀπόστολοι ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ ἔρις αὕτη ἐβλαπτε τὸν χριστιανισμὸν καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ σταματήσῃ. Πρὸς τοῦτο ἀπεφασίσθη νὰ συνέλ-

θουν εις τὰ Ἱεροσόλυμα πάντες οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὸ ἀποστολικὸν κήρυγμα καὶ νὰ δώσουν λύσιν διὰ κοινῆς ἀποφάσεως εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο.

Εἰς τὴν Σύνοδον ταύτην, γενομένην κατὰ τὸ ἔτος 48 μ.Χ. ἔλαβον μέρος, ἐλθόντες ἐξ Ἀντιοχείας, καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας καὶ ὁ Τίτος, ἄλλος συνεργάτης τοῦ Παύλου, ἀναδειχθεὶς βραδύτερον Ἐπίσκοπος Κρήτης. Πρόεδρος τῆς Συνόδου ἀνεδείχθη ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος¹, τὸν ὁποῖον οἱ Ἀπόστολοι εἶχον χειροτονήσει Ἐπίσκοπον τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων.

Ὁ Πέτρος, ὁ Παῦλος, ὁ Βαρνάβας καὶ ὁ Ἰάκωβος ὑπεστήριξαν ὅτι, ἀφοῦ ὅλα τὰ «Ἔθνη» θὰ γίνουν μίαν ἡμέραν χριστιανοί, δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ζητῆται παρ' αὐτῶν ἡ τήρησις τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου, παρὰ μόνον τοῦ Εὐαγγελίου, δηλ. τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ. Τὴν γνώμην ταύτην ἀπεδέχθησαν ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου. Ἡ ἀπόφασις ἐγράφη καὶ ἐγνωστοποιήθη καὶ εἰς ὅλας τὰς ἄλλας ἐκκλησίας. Τοιοῦτοτρόπως ἐσταμάτησε τότε ἡ ἐξ αἰτίας τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἔρις μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, διότι ὅλοι παρεδέχθησαν τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνόδου.

Ὁ Παῦλος καὶ οἱ συνεργάται του ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν.

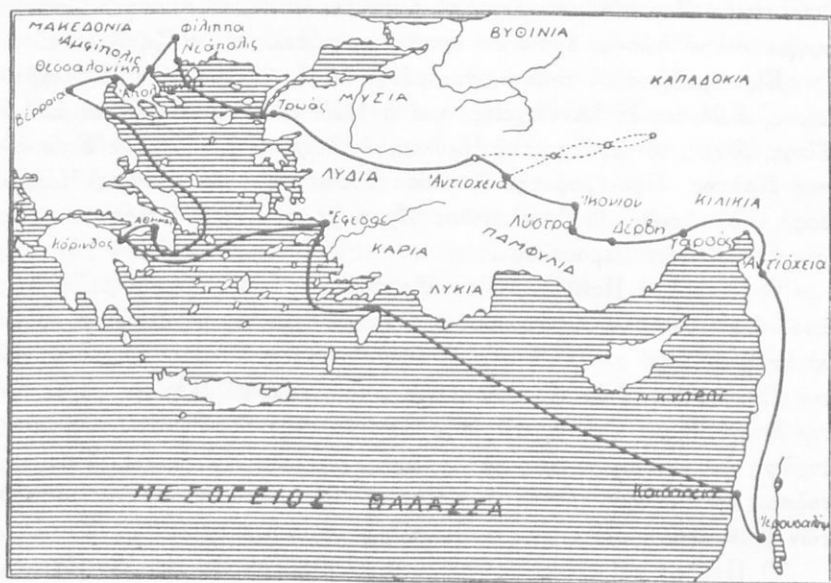
9. Δευτέρα περιοδεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (49-53 μ.Χ.). Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς Εὐρώπην. Αἱ πρῶται Ἐκκλησίαι ἐν Ἑλλάδι.

α) Ἰδρυσις Ἐκκλησιῶν εἰς Φιλίππους, Θεσσαλονίκην καὶ Βέροϊαν.

(Πρ. Ἀπ. ΙΣΤ' 9 - 40 καὶ ΙΖ' 1 - 15)

Ἐκ τῆς Ἀντιοχείας ἤρχισεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ τὴν δευτέραν περιοδείαν του, ἡ ὁποία εἶχε λαμπρότατα ἀποτελέσματα. Διὰ τῆς Κυλικίας, Λυκαονίας, Φρυγίας καὶ Γαλατίας ἔφθασεν εἰς τὴν Τρωάδα. Ἐκεῖ ὁ Παῦλος μίαν νύκτα εἶδεν ἓν ὄραμα. Εἶδε νὰ παρουσιάζεται ἐμπροσθέν του ἓνας ἀνὴρ Μακεδῶν, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶπε: «*Διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν*». Ὁ Παῦλος καὶ οἱ συνεργάται του ἐνόησαν ὅτι τοῦτο ἦτο

1. Λέγεται ἀδελφόθεος, διότι ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ ἐκ τῆς συζύγου, τὴν ὁποίαν εἶχεν οὗτος, πρὶν μνηστευθῆ τὴν Θεοτόκον Μαρίαν. Ἀδελφόθεοι ἦσαν ἐπίσης καὶ ὁ Ἰούδας, ὁ Σίμων καὶ ὁ Ἰωσήφ.

Δευτέρα πορεία του Ἀποστόλου Παύλου.

διαταγή τοῦ Θεοῦ νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐκεῖθεν ἔπλευσεν εἰς Σαμοθράκην καὶ Καβάλαν. Εἶχε τώρα νέους συνεργάτας καὶ βοηθοὺς, τὸν ἐξ Ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων πλήρη θερμῆς πίστεως Σίλαν, τὸν Τιμόθεον, ὁ ὁποῖος εἶχεν Ἑλληνα πατέρα, καὶ τὸν Λουκᾶν τὸν μετέπειτα Εὐαγγελιστὴν. Ὅλοι μαζί ἐπορεύθησαν ἐκ Καβάλας εἰς τὴν μεγάλην τότε Μακεδονικὴν πόλιν Φιλίππους, ὅπου πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ κήρυγμα τῆς νέας πίστεως. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ μία πλουσία γυνὴ ὀνομαζομένη Λυδία, ἡ ὁποία καὶ ἐφιλοξένησε τοὺς ἀποστόλους εἰς τὸν οἶκόν της καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς παραμονῆς των. Εἰς τοὺς Φιλίππους ὁ Παῦλος ἐθεράπευσε μίαν παιδίσκην, ἡ ὁποία κατείχετο ἀπὸ πονηρὸν πνεῦμα (πνεῦμα Πύθωνος). Τότε αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἐξεμεταλλεύοντο τὴν κόρην καὶ ἐκέρδιζον χρήματα κατηγόρησαν τὸν Παῦλον καὶ τοὺς συντρόφους του ὅτι προσπαθοῦν νὰ ἐπιβάλουν ἤθη, τὰ ὁποῖα δὲν ἤρμοζον εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Οἱ στρατηγοὶ ἀκούσαντες αὐτὰ διέταξαν τοὺς ραβδούχους νὰ μαστιγώσουν τοὺς ἀποστόλους καὶ νὰ τοὺς κλείσουν εἰς τὴν φυλακὴν. Ὅταν ὁμως ὁ Παῦλος ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι Ῥωμαῖοι πολῖται, οἱ

στρατηγοὶ ὄχι μόνον τοὺς ἀπεφυλάκισαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐζήτησαν συγγνώμην (διότι ἔθεωρεῖτο ἀτιμωτικὸν νὰ μαστιγώνωνται Ρωμαῖοι πολῖται). Ἡ Ἰδρυσις τῆς πρώτης ἐν Εὐρώπῃ Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας τῶν Φιλίππων ἐγίνε τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους 49 - 50 μ.Χ.

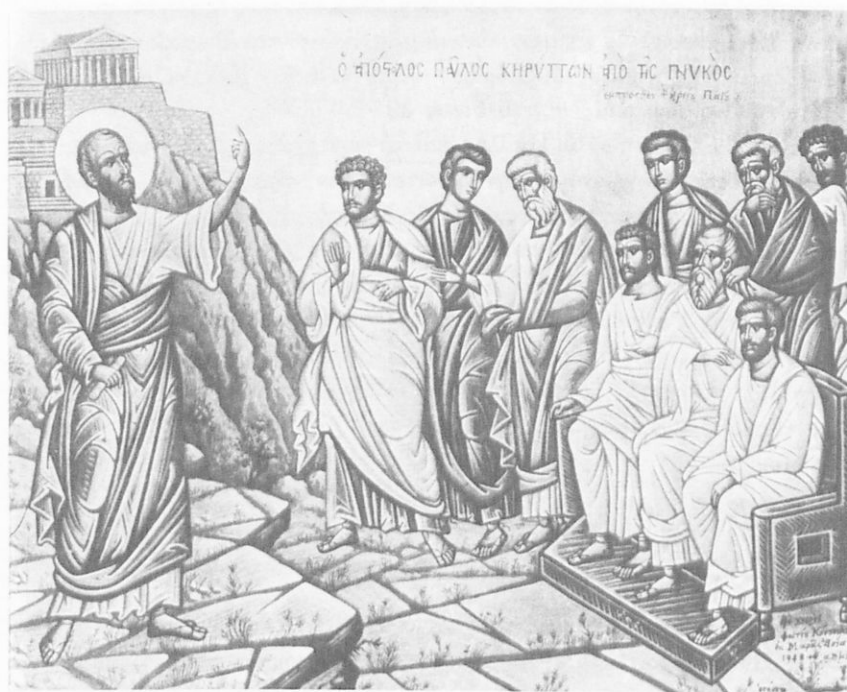
Ἐκ τῶν Φιλίππων ὁ Παῦλος καὶ οἱ συνεργάται του μετέβησαν εἰς Θεσσαλονίκην, τὴν ὀνομαστὴν πρωτεύουσαν τῆς Βορείου Ἑλλάδος. Ἰουδαῖοι καὶ Ἐθνικοὶ πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν ἀπετέλεσαν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ ὁποία ἀπέβη μία τῶν μεγαλυτέρων τῆς Ἑλλάδος. Κατηγορηθέντες ὑπὸ τῶν μὴ πιστευσάντων Ἰουδαίων ὡς ἐπαναστάται κατὰ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐξουσίας ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν εἰς Βέροιαν, ὅπου Ἰδρυσαν νέαν Ἐκκλησίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκ Βεροίας ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὁ Παῦλος, ὁδηγηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν χριστιανῶν τῆς Βεροίας εἰς παράλιον μέρος ἐπεβιάσθη πλοίου καὶ ἐπλευσεν εἰς Πειραιᾶ.

β) Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς Ἀθήνας.

(Πρ. Ἀπ. ΙΖ' 16 - 34)

Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Παῦλος περιήρχετο κατ' ἀρχὰς τὴν πόλιν ἐπισκεπτόμενος τοὺς ναοὺς καὶ παρατηρῶν μετὰ προσοχῆς τὸ πλῆθος τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν ἱερῶν. Ἦρχισεν ἔπειτα νὰ συζητῇ μετὰ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Ἀγορὰν καὶ νὰ κηρύττῃ τὴν νέαν Πίστιν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκάλεσαν τὸν Ἀπόστολον νὰ ὁμιλήσῃ εἰς αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ὁ Παῦλος ἐδέχθη εὐχαρίστως τὴν πρόσκλησιν καὶ ἐξεφώνησεν ἐνώπιον μεγάλης συγκεντρώσεως θαυμάσιον καὶ θεόπνευστον λόγον.

« Ἐπισκεπτόμενος τὰ ἱερά σας, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοὺς εἶπεν, εὔρον καὶ βωμόν, ἀφιερωμένον « ἀγνώστῳ θεῷ ». Αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον σεῖς ἀγνοοῦντες λατρεύετε, Αὐτὸν ἐγὼ σᾶς κηρύττω ». « Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος ὑπάρχων οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται προσδεόμενός τις, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν καὶ τὰ πάντα ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὅρισας προτεταγμένους καιροὺς καὶ τὰς ὁρθοεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν » ζητεῖν τὸν Κύριον, εἰ ἄραγε ψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὔροιεν, καίτοι γε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἐνὸς ἐκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα· ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν,

‘Ο Ἀπόστολος Παῦλος ὁμιλεῖ εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον τῶν Ἀθηναίων.

ὡς καὶ τινες τῶν καθ’ ἡμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι: «Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν»... Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεὸς τὰ νῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν, διότι ἔστησεν ἡμέραν, ἐν ἣ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὤρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν».

Πολλοὶ ἐκ τῶν Ἀθηναίων δὲ ἔδωσαν σημασίαν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Παύλου, ἄλλοι τὸν ἐχλεύασαν, ὀλίγοι δὲ ἐνόησαν καὶ ἐπίστευσαν. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ μία γυνή, ὀνομαζομένη **Δάμαρις**, καὶ εἰς ἐπίσημος Ἀθηναῖος, ὁ Ἄρεσπαγίτης **Διονύσιος**. Οὗτος ἐγίνε κατόπιν ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς ἰδρυθείσης τότε εἰς τὰς Ἀθήνας Ἐκκλησίας. Ὁ Διονύσιος ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον περὶ τὸ 95 μ.Χ. Ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 3ην Ὀκτωβρίου, εἶναι δὲ ὁ πολιτοῦχος ἅγιος τῶν Ἀθηναίων.

γ) 'Η Ἱδρυσις τῆς ἐν Κορίνθῳ Ἐκκλησίας.

(Πρ. Ἀπ. ΙΗ' 1 - 12)

Ἐξ Ἀθηνῶν μετέβη ὁ Παῦλος εἰς τὴν Κόρινθον, ἣ ὅποια ἦτο σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον. Ἐγνώρισεν ἐκεῖ τὸν Ἰουδαῖον σκηνοποιὸν Ἀκύλαν καὶ ἔκαμεν αὐτὸν χριστιανὸν ὅπως καὶ τὴν σύζυγόν του Πρίσκιλλαν. Ἀναμένων τοὺς συνεργάτας του Σίλαν καὶ Τιμόθεον, διέμενεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀκύλα ἐργαζόμενος καὶ αὐτὸς τὴν γνωστὴν του τέχνην τοῦ σκηνοποιοῦ, διὰ νὰ κερδίζῃ τὰ πρὸς συντήρησίν του ἀναγκαῖα.

Ὅταν ἔφθασαν ἐκ Θεσσαλονίκης ὁ Σίλας καὶ ὁ Τιμόθεος, ἤρχισεν ὁ Παῦλος νὰ κηρύττῃ πρῶτον εἰς τὴν Συναγωγὴν, ἔπειτα δὲ καὶ μετὰ τῶν ἐθνικῶν (Ἑλλήνων). Ὁ ἀρχισυνάγωγος Κρίσπος ἔγινε χριστιανός, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες Κορίνθιοι, ἣ δὲ ἰδρυθεῖσα Ἐκκλησία ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐκρατύνετο. Ἐν Κορίνθῳ παρέμεινε ὁ Παῦλος ἐπὶ ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος. Ἐκεῖ ὁ Παῦλος ἐκινδύνευσε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ ἐσώθη χάρις εἰς τὸν ἀνθύπατον Γαλιῶνα.

Πρὸς τοὺς Κορινθίους χριστιανούς ἔστειλε βραδύτερον ὁ Ἀπόστολος δύο ἐπιστολάς ἐρμηνεύων τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ δίδων πολυτίμους συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας.

δ) Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς Ἔφεσον.

(Πρ. Ἀπ. ΙΗ' 13 - 14)

Ἀπὸ τὴν Κόρινθον ὁ Παῦλος συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀκύλα καὶ τῆς Πρίσκιλλης, οἱ ὅποιοι ἀνεδέιχθησαν πολυτίμοι συνεργάται του, ἐπλευσεν εἰς Ἔφεσον τῆς Μ. Ἀσίας. Καταλιπὼν ἐκεῖ τοὺς συνεργάτας του ἀνέβη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα: « ἀναβάς καὶ ἀσπασάμενος τὴν ἐκκλησίαν ». Ἐκεῖθεν ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἀντιόχειαν, ὅπου εὔρε τὴν Ἐκκλησίαν πλήρη ζωῆς. Εὐχαριστημένος καὶ ἱκανοποιημένος ὁ Ἀπόστολος διέτρεξεν ἄλλην μίαν φορὰν τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ διὰ τῆς Φρυγίας καὶ Γαλατίας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἔφεσον, ὅπου ἐπεδόθη μετὰ μεγάλης δραστηριότητος εἰς τὸ ἔργον του (53 μ.Χ.). Ὅχι μόνον Ἐφέσιοι ἐφωτίζοντο καὶ προσήρχοντο εἰς τὸν χριστιανισμόν, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκ τῶν περὶξ πόλεων καὶ χωρίων ἐγίνοντο χριστιανοὶ καὶ μαθηταὶ τοῦ Παύλου καὶ διέδιδον εἰς τὰς πόλεις τῶν τὴν νέαν θρησκείαν. Βοηθὸς καὶ συνεργάτας εἶχε τὸν

'Ακύλαν καὶ τὴν Πρίσκιλλαν· οὗτοι ἀνέπτυξαν μέγαν ζῆλον, ὑπέστησαν δὲ βραδύτερον μαρτυρικὸν θάνατον.

Τρία ἔτη παρέμεινεν ὁ Παῦλος εἰς τὴν Ἔφεσον¹, ἣ δὲ ἰδρυθεῖσα ἐκεῖ Ἐκκλησία ἐκρατύνετο καὶ ἐνεδυναμοῦτο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναδειχθεῖσα βραδύτερον ὀνομαστὸν κέντρον τῆς Χριστιανοσύνης.

10. Τρίτη περιοδεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Διωγμοὶ καὶ φυλάκισις αὐτοῦ (57 - 62 μ.Χ.).

(Πρ. Ἀπ. Κ' 1 - 16 καὶ ΚΑ' 17 - 40)

Ἐκ τῆς Ἐφέσου ὁ Παῦλος ἐπεχείρησε τὴν τρίτην περιοδείαν του εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας καὶ προηγουμένως εἶχεν ἐπισκεφθῆ, διότι εἶχον δημιουργηθῆ διάφορα μικροζητήματα μεταξὺ τῶν χριστιανῶν. Προσωπικαὶ γινῶμαι προεκάλλουν ἀταξίαν καὶ διαιρέσεις. Παρεξηγήσεις μεταξὺ τῶν ἐξ Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐξ Ἐθνῶν χριστιανῶν ἐτάρασσον τὴν ζωὴν τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁ Παῦλος ἦλθε πρῶτον εἰς τὴν Σμύρνην καὶ κατόπιν εἰς τὴν Τρωάδα. Ἐκεῖθεν ἐπλευσεν εἰς Μακεδονίαν καὶ μετέβη εἰς τοὺς Φιλίππους, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν Βέροϊαν. Μετέβη ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλας πόλεις, τὰς ὁποίας πρῶτην φοράν ἐπεσκέπτετο. Κατέβη κατόπιν εἰς Κόρινθον καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Μακεδονίαν, ὅπουθεν ἐπλευσεν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν σκοπεύων νὰ μεταβῆ εἰς Ἱεροσόλυμα.

Πανταχοῦ ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τῶν χριστιανῶν μετὰ ἐκδηλώσεων ἀγάπης καὶ θαυμασμοῦ. Ἐδίδασκε παντοῦ τὴν ἀληθινὴν πίστιν καὶ ἀπεμάκρυνε τῶν Ἐκκλησιῶν τοὺς ψευδοχριστιανούς, ἐθέρμαινε δὲ καὶ ἐνίσχυε τὸ φρόνημα τῶν πιστῶν.

Διερχόμενος ἐκ Μιλήτου ἔστειλε καὶ ἐκάλεσε τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου, τοὺς ὁποίους συνεβούλευσε πῶς νὰ κυβερνοῦν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ προφυλάττουν τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τοὺς ψευδοδιδασκάλους.

Ἐκ τῆς Μιλήτου ὁ Παῦλος ἐπλευσε πρὸς τὴν Παλαιστίνην καὶ παραμείνας ὀλίγον εἰς Καισάρειαν μετέβη κατόπιν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου

1. Τὴν διαμονὴν τοῦ Ἀποστόλου ἐν Ἐφέσῳ ἐντάσσουν Ἐκκλησιαστικοὶ τινες ἱστορικοὶ εἰς τὴν τρίτην περιοδείαν του.

Τρίτη πορεία του 'Αποστόλου Παύλου.

τὸν ὑπεδέχθησαν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ μετὰ μεγάλης χαρᾶς. Διηγῆθη εἰς αὐτοὺς τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα τῆς διδασχῆς του εἰς τὰ Ἔθνη καὶ ὅλοι μαζί ἐδοξολόγησαν τὸν Θεόν.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν μετέβη εἰς τὸν Ναόν, ἵνα προσευχηθῆ. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἰουδαίου ἐξήγειραν τὸν ὄχλον ἐναντίον του λέγοντες ὅτι εἰσάγει Ἕλληνας εἰς τὸν Ναόν καὶ βεβηλώνει αὐτόν. Ὁ Παῦλος συνελήφθη καὶ παρ' ὀλίγον νὰ θανατωθῆ. Ὁ Ρωμαῖος φρούραρχος τῆς πόλεως μετὰ δυσκολίας τὸν ἀπέσπασεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ὄχλου, διέταξεν ὁμως νὰ δεθῆ διὰ διπλῶν ἀλύσεων, διότι ἐνόμισεν ὅτι πρόκειται περὶ ἐπικινδύνου κακούργου. Πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ ὄχλου ὁ φρούραρχος διέταξεν ἀκόμη καὶ νὰ μαστιγωθῆ. Ὁ Παῦλος τότε ἐπεκαλέσθη τὴν ιδιότητά του ὡς Ρωμαίου πολίτου, ὁ φρούραρχος ἐφοβήθη καὶ τὸν ἀπέστειλεν ὑπὸ συνοδείαν εἰς τὴν Καισάρειαν, ὅπου διέμενον ὁ Ρωμαῖος Διοικητὴς τῆς Παλαιστίνης Φῆλιξ. Οὗτος συζητήσας ἐπανελημμένως μετὰ τοῦ Παύλου ἀντελήφθη ὅτι εἶναι ἀθῶος, ἀλλὰ δὲν τὸν ἀπλευθέρωσεν ἐλπίζων νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ πολλὰ λύτρα. Εἰς τὴν φυλακὴν παρέμεινε ὁ Ἄποστολος ἐπὶ δύο ἔτη, ἕως ὅτου ἀντικατεστάθῃ ὁ Φῆλιξ. Ὁ νέος Διοικητὴς Φῆστος

ἀπεφάσισε τελικῶς νὰ στείλῃ τὸν Παῦλον εἰς τὴν Ρώμην, νὰ δικασθῆ ὑπὸ τοῦ Δικαστηρίου τοῦ Καίσαρος, καθ' ὃ εἶχε δικαίωμα ὡς Ρωμαῖος πολίτης.

Τὸ ταξίδιον τοῦ Παύλου ἦτο περιπετειῶδες. Τὸ φέρον αὐτὸν πλοῖον ἠναγκάσθη λόγῳ τῆς τρικυμίας νὰ προσεγγίσῃ εἰς Κρήτην καὶ πλέον κατόπιν πρὸς Δυσμὰς ἐναυάγησεν πρὸ τῆς νήσου Μάλτας. Οἱ ναυαγοὶ διεσώθησαν κολυμβῶντες. Εἰς Μάλταν παρέμεινεν ἐπὶ τρίμηνον ὁ Παῦλος, ἐκήρυξε καὶ ἴδρυσεν Ἐκκλησίαν. Ἐκ Μάλτας ἐπλευσε δι' ἄλλου πλοίου εἰς Συρακούσας τῆς Σικελίας, διεπεραιώθη ἔπειτα εἰς Ρήγιον καὶ ἐκεῖθεν πεζῇ ἔφθασεν εἰς Ρώμην.

Ἐπῆρχον τότε καὶ ἐν Ρώμῃ ἄρκετοὶ χριστιανοὶ διδαχθέντες τὴν νέαν θρησκείαν ἀπὸ χριστιανῶν ἐμπόρου, διότι οὐδεὶς Ἀπόστολος εἶχεν ἕως τότε μεταβῆ ἐκεῖ. Ὑπεδέχθησαν λοιπὸν τὸν Παῦλον μετὰ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως, ἀφοῦ ἄλλως τε δὲν ἐφυλακίσθη, ἀλλὰ ἐτέθη ὑπὸ περιορισμὸν εἰς μίαν ἰδιωτικὴν οἰκίαν, ἕως ὅτου δικασθῆ. Ἐκεῖ ἐδέχετο ἐλευθέρως τοὺς χριστιανούς καὶ ὅλους ὅσοι ἤθελον νὰ ἀκούσουν τὴν διδασχὴν του. Βοηθοὶ καὶ συνεργάται του ἦσαν ὁ Λουκᾶς, ὁ Τιμόθεος, ὁ Μᾶρκος, ὁ Τυχικὸς καὶ ὁ Ἀρίσταρχος.

Μετὰ διετῆ περιορισμὸν ἐγένινεν ἐπὶ τέλος ἡ δίκη του πρὸ τοῦ δικαστηρίου τοῦ Καίσαρος, ἠθωώθη καὶ ἀφέθη ἐλεύθερος (62 μ.Χ.).

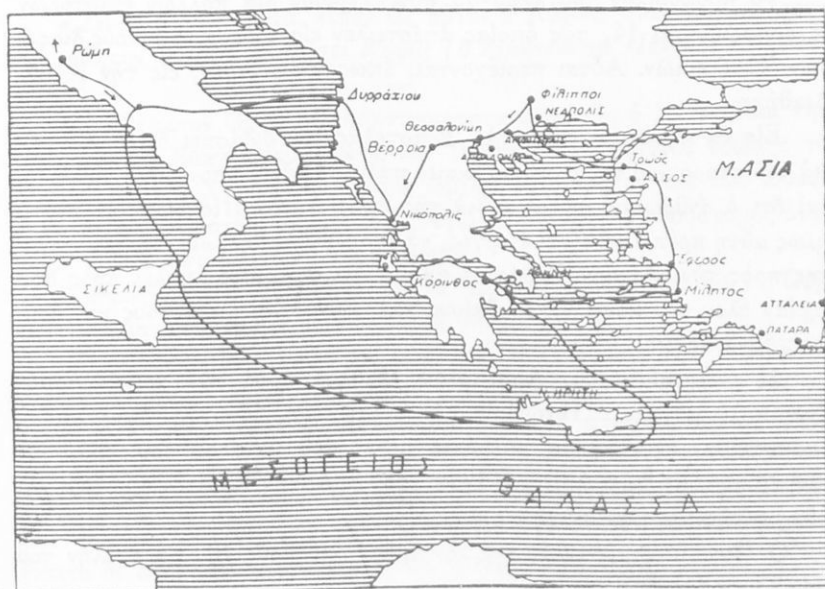
11. Τετάρτη περιοδεία καὶ τελευτὴ τοῦ Παύλου.

(Πρ. Ἀπ. ΚΒ' 22 - 30)

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἦτο πλέον μεγάλης ἡλικίας καὶ εἶχε καταβληθῆ ἀπὸ τοὺς διαρκεῖς ἀγῶνας, τὰς περιπετείας καὶ τοὺς διωγμούς. Τὸ πνεῦμά του ὅμως ἦτο πάντοτε ἀκμαῖον καὶ ὁ ζήλος του πρὸς διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου ζωηρὸς καὶ ἀκαταπόνητος.

Ἀποκτήσας τὴν ἐλευθερίαν του, ἐπιχειρεῖ τετάρτην περιοδείαν, τὴν τελευταίαν. Ἐκ Ρώμης ἐπλευσεν εἰς τὴν Κρήτην πρῶτον καὶ ἐχειροτόνησεν ἐκεῖ ἐπίσκοπον τὸν ἄλλοτε συνεργάτην του Τίτον. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ ἐπεσκέφθη πολλὰς Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν Ἐφεσον ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον ἕτερον βοηθὸν του, τὸν Τιμόθεον. Ἐπεσκέφθη κατόπιν τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέρασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἦλθε πάλιν εἰς τὴν Ρώμην.

Εἶχεν ἤδη ἀρχίσει ἐκεῖ ὁ ἄγριος διωγμὸς τῶν χριστιανῶν, ὁ διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος. Ὁ αἰμοχαρὴς καὶ παράφρων ἠγε-

Τετάρτη Πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

μὸν οὗτος εἶχε διατάξει νὰ συλλαμβάνωνται οἱ χριστιανοὶ καὶ νὰ θανατώνωνται ἄκριτοι καὶ μὲ κάθε τρόπον. Ἐν μέσῳ τῆς φοβερᾶς αὐτῆς διὰ τοὺς χριστιανούς δοκιμασίας ἐφθασεν ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν Ρώμην. Συνελήφθη ἀμέσως, ἐρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς καὶ διετάχθη ἡ θανάτωσίς του κατὰ τὸ ἔτος 64 μ.Χ. (κατ' ἄλλους τὸ 67 μ.Χ.).

Ὁ Παῦλος μεταφερόμενος εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου του ἦτο πλήρης γαλήνης. Ἡσθάνετο ἱκανοποίησιν καὶ χαράν, διότι ἐξεπλήρωσε τὸ καθῆκόν του καὶ ἐτελείωσε τὸ ἔργον του μὲ θυσίαν τῆς ζωῆς του. Ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν μνήμην του, ὁμοῦ μὲ τὴν μνήμην τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, τὴν 29ην Ἰουνίου.

12. Τὸ ἀποστολικὸν ἔργον τοῦ Παύλου.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἦτο τὸ ἐκλεκτὸν ὄργανον τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ ἔργον τῆς διαδόσεως τοῦ Εὐαγγελίου, ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπὶ 30 ὄλα ἔτη ἀφωσιώθη ψυχῇ καὶ σώματι.

Τὸ προφορικόν του κήρυγμα συνεπλήρωσε διὰ πολλῶν ἐπιστολῶν ἐξ ὧν σφύζονται 14, τὰς ὁποίας ἀπέστειλεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς διαφόρων Ἐκκλησιῶν. Αὗται περιέχονται, ὅπως γνωρίζομεν, εἰς τὴν Καινὴ Διαθήκην.

Εἰς τὰ κηρύγματα καὶ τὰς Ἐπιστολάς του διδάσκει ὅτι ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου ἔκαμε πάλιν τὸν ἄνθρωπον φίλον τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος σφύζεται διὰ τῆς πρὸς Αὐτὸν Πίστεως. Ἡ πίστις ὅμως αὕτη πρέπει νὰ εἶναι ἐνεργός, νὰ ἐκδηλοῦται δηλ. διὰ πράξεων ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον. Διδάσκει ἀκόμη ὅτι ὁ Χριστὸς καλεῖ πρὸς σωτηρίαν ὅλον τὸν κόσμον, Ἰουδαίους καὶ Ἐθνικοὺς, ἐλευθέρους καὶ δούλους, ἄνδρας καὶ γυναῖκας.

Αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς τὸν χριστιανισμὸν εἶναι πολὺ μεγάλαι. Ἠγωνίσθη, ἔταλαιπωρήθη, ἐδιώχθη, ἐφυλακίσθη ἐκακοποήθη, ἐκινδύνευσε πολλάκις μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀλλὰ τὰ πάντα ὑπέμενε, διότι ἡ θερμὴ ἀγάπη του πρὸς τὸν Χριστὸν ἐφώτιζε καὶ ἐνίσχυε τὴν μεγάλην ψυχὴν του.

Ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Β' Ἐπιστολὴν του (11, 23 κ.έ.) γράφει:

« Ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις. Ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, τρεῖς ἐρραβδίσθη, ἅπιας ἐλιθάσθη, τρεῖς ἐνανάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποιήκα· ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις ληστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις· ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι... ».

13. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος.

(Πρ. Ἀπ. Θ' 36 - 43, Γ' 1 - 48 κ.ά.)

Σημαντικὸν ἐπίσης ἦτο τὸ ἀποστολικὸν ἔργον τοῦ Πέτρου, τὸν ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία μας ὠνόμασε Κορυφαῖον, ὡς καὶ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον.

Ὁ Πέτρος καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀνδρέας ἦσαν τέκνα τοῦ Ἰωνᾶ καὶ κατήγοντο ἀπὸ τὴν Βηθσαϊδᾶ τῆς Γαλιλαίας. Πρὶν γίνῃ μαθητῆς τοῦ Σωτῆρος, ὁ Πέτρος ὠνομάζετο Σίμων.

« Σὺ εἶ ὁ υἱὸς Ἰωάνᾳ, εἶπεν εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος, ὅταν τὸν ἐκάλεσεν ὡς μαθητὴν του, σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς (ὁ ἐρμηνεύεται Πέτρος) » (Ἰωάν. 1, 43).

Μὲ ἀκάματον ζῆλον καὶ δραστηριότητα εἰργάσθη ὁ Πέτρος διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν πρῶτος ἐδίδαξε τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὸς ὠμίλει ἐξ ὀνόματος καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦτο ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ὀνομάζει αὐτὸν « στόμα τῶν Ἀποστόλων ».

Ἐκήρυσεν ὁ Πέτρος πρῶτον εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ κατόπιν εἰς ὅλην τὴν Παλαιστίνην, ἔκαμε δὲ καὶ πολλὰ θαύματα.

Μεταξὺ τῶν θαυμάτων του εἶναι καὶ ἡ ἀνάστασις τῆς Ταβιθά εἰς τὴν πόλιν Ἰόπην. Ἡ χριστιανικὴ κόρη Ταβιθά ἦτο πολὺ εὐσεβῆς καὶ φιλόνητος. Ἐρραπτεν ἐνδύματα καὶ τὰ ἔδιδεν εἰς πτωχοὺς καὶ εἰς ὄρφανά. Ἦσθénéησεν ὁμως καὶ ἀπέθανεν. Ὅλοι ὅσους εὐηργέτησεν ἐθρήνηουν γύρω ἀπὸ τὴν κλίνην τῆς. Ὁ Πέτρος μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Ταβιθά καὶ πολὺ συνεκινήθη ἀπὸ τοὺς θρήνους. Ἐγονάτισε καὶ προσηυχῆθη, ἔπειτα δὲ ἐσηκώθη καὶ πλήρης θείας δυνάμεως ἐφώνησε:

— Ταβιθά, ἐγέρθητι!

Ἄμεσως τὸ θαῦμα ἐγένετο. Ἡ Ταβιθά ἐσηκώθη γεμάτη ζωῆν. Ὅλοι ἐδόξασαν τὸν Θεόν.

Εἰς τὴν Καισάρειαν ὁ Πέτρος προσεῖλκυσε εἰς τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν τὸν Ρωμαῖον Διοικητὴν Κορνήλιον, ὅστις ἦτο εἷς ἐκ τῶν πρῶτων ἐπισήμων Ἑθνικῶν, πού ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμόν. Ἐλαβε τότε ἀφορμὴν νὰ διδάξῃ ὁ Πέτρος ὅτι ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ μετὰ χαρᾶς δέχεται εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὄχι μόνον Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ Ἑθνικούς, διότι ὁ Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ σώσῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Ἐδίδαξεν ἔπειτα τὴν νέαν πίστιν εἰς πολλὰς ἄλλας χώρας, εἰς τὸν Πόντον, τὴν Γαλατίαν, τὴν Βιθυνίαν, τὴν Καππαδοκίαν κ.ά. Ἦλθε πιθανώτατα καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀναφέρεται δὲ ὅτι μετέβη καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον μετὰ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου. Ὁ Πέτρος ἔγραψε καὶ δύο ἐπιστολάς πρὸς ὅλους τοὺς χριστιανούς, αἱ ὁποῖαι λέγονται Κ α θ ο λ ι κ α ἰ καὶ περιέχονται εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην.

Κατὰ τὸ ἔτος 64 μ.Χ. (κατ' ἄλλους τὸ 67) μετέβη εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ὑπέστη, ὅπως καὶ ὁ Ἄπόστολος Παῦλος, μαρτυρικὸν θάνατον ἐπὶ Νέρωνος.

14. Οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι.

Ἄνδρας ὁ « Πρωτόκλητος ».

Ὁ Ἀπόστολος Ἄνδρας ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ὠνομάσθη δὲ πρωτόκλητος, διότι πρῶτος ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ ἠκολούθησεν Αὐτὸν ὡς μαθητῆς Του.

Κατὰ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Συρίαν, τὴν Καππαδοκίαν, τὴν Γαλατίαν καὶ Βιθυνίαν, εἰς τὴν μακρινὴν Σκυθίαν καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔνθα ἐχειροτόνησε τὸν πρῶτον ἐπίσκοπον τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας. Ἐκ τοῦ Βυζαντίου διὰ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας μετέβη εἰς τὰς Πάτρας. Ἐκεῖ ἔμεινεν ὀριστικῶς διδάσκων καὶ κάμων θάματα καὶ θεραπείας. Ὁ Ρωμαῖος Διοικητὴς κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν Ἀπόστολον, ἐπειδὴ μεταξὺ τῶν πιστευσάντων εἰς τὴν νέαν θρησκείαν ἦτο καὶ ἡ σύζυγός του Μαξιμίλλα. Ἐσταυρώθη ἐπὶ χιαστοῦ σταυροῦ.

Τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ Ἀποστόλου μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ ἔτος 356 καὶ ἐναπετέθη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 30ὴν Νοεμβρίου, αἱ δὲ Πάτραι τιμῶσιν αὐτὸν ὡς πολιοῦχον ἄγιον.

Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής.

Οἱ δύο οὗτοι Ἀπόστολοι ἦσαν ἀδελφοί, τέκνα δὲ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ τῆς εὐσεβοῦς Σαλώμης, συγγενοῦς, κατὰ τὴν παράδοσιν, τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου. Ἡ Σαλώμη, ὅπως γνωρίζομεν, ἠκολούθει πάντοτε τὸν Σωτῆρα καὶ παρευρέθη εἰς τὴν σταύρωσίν Του.

Ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος ἐδίδασκεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἔδειξεν ἀκλόνητον σταθερότητα κατὰ τοὺς πρώτους ἐκεῖ διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν. Ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον τὸ 44 μ.Χ. κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Ἡρώδου τοῦ Ἀγρίππα διαταχθέντα διωγμὸν. Ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 30ὴν Ἀπριλίου.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἦτο ὁ μᾶλλον ἠγαπημένος μαθητῆς τοῦ Κυρίου. Εἰς τοῦτον ἀνέθεσεν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ τοῦ μαρτυρίου Του ὁ Κύριος τὴν προστασίαν τῆς Παναγίας μητρὸς Του.

Ἐδίδαξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Σαμάρειαν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα. Κατὰ παλαισιότατας παραδόσεις ἦλθεν εἰς τὴν Ἐφεσον, ἔνθα ἔμεινε μέχρι τέλους τοῦ βίου του καὶ ἔκαμεν αὐτὴν κέντρον τῆς ἀποστολικῆς του δρά-

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης.

σεως. Ὀλίγον χρόνον ἔμεινε καὶ εἰς τὴν νῆσον Πάτμον « διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰησοῦ » (Ἄποκ. 1, 9). Εἶναι καὶ οὗτος εἰς ἐκ τῶν στύλων τῆς Ἐκκλησίας, ὁ κατ' ἑξοχὴν Ἀπόστολος τῆς Ἀγάπης. Ἐγραψε τὸ τέταρτον Εὐαγγέλιον, εἰς τὸ ὁποῖον τονίζει ὅτι

ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι υἱὸς (Λόγος) τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο ὀνομάζεται καὶ Θεολόγος. Ἐγραψεν ἐπίσης καὶ τρεῖς καθολικὰς ἐπιστολάς, διὰ τῶν ὁποίων συμβουλεῖ τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἀγαποῦν τὸν πλησίον. Ἐγραψε τέλος κατὰ τὴν ἐν Πάτμῳ διαμονὴν του ἐν προφητικῶν βιβλίον, τὴν Ἀποκάλυψιν. Ἐν αὐτῇ προφητεῖ τὸν μέλλοντα θρίαμβον τοῦ χριστιανισμοῦ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του μετέβαιναν εἰς τὰς θρησκευτικὰς συναθροίσεις καὶ τελετὰς ὑποβασταζόμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν του. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ μακρὰς ὁμιλίας, περιωρίζετο εἰς τὰς λέξεις: «τεχνία, ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».

Ὁ Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 90 ἐτῶν περὶ τὸ 101 μ.Χ. Ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 8ην Μαΐου.

Οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι.

Καὶ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι ἐξεπλήρωσαν μετὰ ζήλου καὶ δραστηριότητος τὸ ἀποστολικὸν τῶν ἔργον κηρύξαντες εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὑποστάντες ὅλοι μαρτυρικὸν θάνατον. Κατὰ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις μέχρις Ἰνδιῶν ἔφθασεν ὁ Ἀπόστολος Θωμᾶς καὶ μέχρις Αἰθιοπίας ὁ Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος. Ὁ Φίλιππος ἐμαρτύρησεν εἰς Φρυγίαν τῆς Μ. Ἀσίας, ὁ Ναθαναὴλ εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ὁ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου εἰς Αἴγυπτον, ὁ Θαδδαῖος ἢ Λεββαῖος εἰς Περσίαν, ὁ Σίμων ὁ Ζηλωτῆς εἰς Βρεταννίαν καὶ ὁ Ματθίας εἰς Αἰθιοπίαν.

Ἡ μνήμη τῶν τιμᾶται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μας εἰς χωριστὰς δι' ἓνα ἕκαστον ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ ὅλων μαζί τὴν 30ὴν Ἰουνίου.

15. Οἱ ἀδελφόφθοι Ἰάκωβος καὶ Ἰούδας καὶ οἱ Εὐαγγελισταὶ Μᾶρκος καὶ Λουκᾶς.

Πλὴν τῶν δώδεκα Ἀποστόλων καὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἀποστολικὸν ἔργον ἐξεπλήρωσαν καὶ οἱ βοηθοὶ καὶ συνεργάται τῶν μαθητῶν τοῦ Σωτῆρος. Μεταξὺ τούτων ἐξέχουσιν θέσιν κατέχουν οἱ δύο ἀδελφόφθοι Ἰάκωβος καὶ Ἰούδας καὶ οἱ Εὐαγγελισταὶ Μᾶρκος καὶ Λουκᾶς.

Ὁ Ἰάκωβος, τὸν ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία μας ὠνόμασεν Ἀπόστολον, ἐγένετο, ὅπως εἶδομεν, πρῶτος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων. Ἦτο πολὺ εὐσεβὴς καὶ δίκαιος, ἀνεδείχθη εἰς ἐκ τῶν στύλων τῆς πρώτης Ἐκκλησίας καὶ ἀπέθανε διὰ λιθοβολισμοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα (62 μ.Χ.).

Ἐγραψε μίαν Καθολικὴν πρὸς τοὺς χριστιανοὺς ἐπιστολὴν, διὰ τῆς

ὅποιας διδάσκει ὅτι ὁ χριστιανὸς διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων πρέπει νὰ ἀποδεικνύῃ τὴν πίστιν του. Ἐγραψεν ἐπίσης καὶ μίαν «Λειτουργίαν», ἡ ὅποια εἶναι πολὺ ἐκτενὴς καὶ διὰ τοῦτο τελεῖται μίαν μόνον φορὰν τὸ ἔτος, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς μνήμης τοῦ Ἀποστόλου, δηλ. τὴν 23ην Ὀκτωβρίου.

Καὶ ὁ ἀδελφὸς ἐπίσης Ἰούδας ἔγραψε Καθολικὴν πρὸς τοὺς χριστιανούς Ἐπιστολήν, περιλαμβανομένην καὶ ταύτην εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Εἰς τὴν ἐπιστολήν ταύτην συνιστᾷ εἰς τοὺς χριστιανούς νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τοὺς ψευδοδιδασκάλους τῆς Πίστεως.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Μάρκος. Κατήγετο ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἔγινε χριστιανὸς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε μαθητῆς. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔνθα καὶ ἐμαρτύρησεν. Ἐγραψε τὸ δεῦτερον Εὐαγγέλιον χάριν τῶν ἐξ Ἐθνῶν χριστιανῶν κυρίως. Εἰς τοῦτο παρουσιάζει τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἰδρυτὴν τῆς ἐπὶ τῆς γῆς βασιλείας Του.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἦτο Ἐθνικὸς καὶ ἰατρός τὸ ἐπάγγελμα. Ἦτο ἐπίσης κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ ζωγράφος. Ἐγινε χριστιανὸς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τὸν ὁποῖον συνώδευσεν, ὅπως εἶδομεν, εἰς περιοδείας του καὶ ἐσυντρόφευε κατὰ τὰς ἐν Ρώμῃ ταλαιπωρίας καὶ τὴν φυλάκισίν του.

Ἐκήρυξεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν Δαλματίαν, Ἱταλίαν, Γαλλίαν, ἀπέθανε δὲ κατὰ τὴν παράδοσιν μαρτυρικὸν θάνατον εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἐγραψε τὸ τρίτον Εὐαγγέλιον, ἐν τῷ ὁποίῳ παρουσιάζει τὸν Χριστὸν ὡς Σωτῆρα τοῦ Κόσμου. Ὁ ἴδιος ἔγραψε καὶ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ὡς συνέχειαν τοῦ Εὐαγγελίου του· εἰς ταύτας διηγεῖται τὴν δρᾶσιν τῶν Ἀποστόλων καὶ κυρίως τῶν δύο «κορυφαίων» Πέτρου καὶ Παύλου.

Η ΔΙΑΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

16. *Ευνοϊκοὶ ὄροι διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.*

Διὰ τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἔλαβεν εὐρυτάτην ἐξάπλωσιν εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ γνωστοῦ τότε κόσμου, ἀπὸ τῶν Ἰνδιῶν μέχρι τῶν Βρετανικῶν νήσων καὶ ἀπὸ τοῦ Σκυθικοῦ Βορρᾶ μέχρι τῆς Αἰθιοπίας. Εἰς τὴν ταχεῖαν ἐξάπλωσιν τῆς νέας θρησκείας συνετέλεσαν, πλὴν τῆς θείας προελεύσεώς της καὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἀληθειῶν της, καὶ μερικαὶ εὐνοϊκαὶ προϋποθέσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν τοῦ τότε κόσμου, ὡς καὶ ἄλλοι εὐμενεῖς ὄροι δημιουργηθέντες ὑπὸ τῶν ἰδίων τῶν χριστιανῶν.

Τοιαῦται προϋποθέσεις εἶναι:

1) Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ διάδοσις της εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Αἰγύπτου μέχρι τῶν ἑσχατιῶν τῆς Δύσεως ὠμιλεῖτο, ὡς γνωστόν, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα λόγῳ τῆς ἐξάπλωσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ προφορικὸν κήρυγμα τῆς νέας θρησκείας, γενόμενον εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, κατενοεῖτο εὐκόλως ὑπὸ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν περισσοτέρων χωρῶν.

Τὰ Εὐαγγέλια, αἱ Ἐπιστολαὶ τῶν Ἀποστόλων, αἱ Πράξεις καὶ τὰ βραδύτερον κυκλοφορήσαντα συγγράμματα τῶν Ἱερῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐγράφησαν ὅλα σχεδὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἑλληνισμὸς προσέφερε μίαν ἀκόμη μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα διευκολύνων τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

2) Ἡ πολιτικὴ ἔνωσις ὅλων σχεδὸν τῶν πεπολιτισμένων τότε Ἑθνῶν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων. Τὰ σύνορα μεταξὺ

τῶν διαφόρων χωρῶν εἶχον καταργηθῆ καὶ ἡ ἐπικοινωνία μεταξύ τῶν λαῶν ἦτο ἐλευθέρα, ἀσφαλῆς καὶ εὐκολος. Ἐπομένως οἱ κήρυκες καὶ διδάσκαλοι τῆς νέας θρησκείας ἠδύνατο ἐλευθέρως νὰ μεταβαίνωσιν εἰς πᾶσαν χώραν καὶ πόλιν πρὸς διάδοσιν αὐτῆς.

Ἐξ ἄλλου οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες ἐδείκνυον κατ' ἀρχὴν ἀδιαφορίαν εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα καὶ ἐπέτρεπον εἰς τοὺς ὑπηκόους λαοὺς τὴν ἐλευθέραν ἀσκήσιν πάσης λατρείας. Οἱ διαταχθέντες βραδύτερον διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν ὠφείλοντο εἰς διάφορα ἄλλα αἴτια.

Ἐθνοῖκοι ὄροι δημιουργηθέντες ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν Χριστιανῶν τοιοῦτοι ἦσαν :

α') ὁ ἠθικὸς βίος τῶν χριστιανῶν καὶ ἡ ἀδελφικὴ μεταξύ των ἀγάπη. Οἱ Ἐθνικοὶ ἔλεγον περὶ τῶν χριστιανῶν ὅτι ἠγαπῶντο πρὶν γνωρισθοῦν.

β') τὸ θάρρος καὶ ἡ σταθερότης τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν. Ἀγογγύστως ὑπέμενον τὰ μαρτύρια, εἰς τὰ ὅποια χάριν τῆς πίστεως ὑπεβάλλοντο, πρᾶγμα τὸ ὅποιον προεκάλει τὴν ἐκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμόν καὶ αὐτῶν τῶν διωκτῶν καὶ τῶν δημίων των.

γ') ἡ ἐνωρὶς γενομένη μετάφρασις τῶν ἱερῶν βιβλίων τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας γλώσσας (Λατινικὴν, Ἀρμενικὴν κ.λ.π.), οὕτως ὥστε νὰ γίνωνται καταληπταὶ αἱ χριστιανικαὶ ἀλήθειαι ὑπὸ ὅλων τῶν λαῶν.

17. Τὰ ἐμπόδια εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Κατὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ ὀ χριστιανισμοῦ συνήντησε καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα ἐμπόδια. Τὰ ἐμπόδια ταῦτα προῆλθον 1) ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἐθνικῶν, 2) ἀπὸ τὸν ἀμαθῆ ὄχλον καὶ 3) ἀπὸ τοὺς διαταχθέντας ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων διωγμούς.

Οἱ Ἰουδαῖοι κατεδίωκον τοὺς χριστιανούς, διότι ἐνόμιζον ὅτι διέστρεφον τὴν Μωσαϊκὴν θρησκείαν καὶ ἠρνοῦντο τὰς Ἰουδαϊκὰς ἀντιλήψεις περὶ Μεσσίου, εἰς τὸν ὅποιον ἐστήριζον οἱ Ἰουδαῖοι τὰς ἐλπίδας των περὶ ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως.

Οἱ ἱερεῖς ἐξ ἄλλου τῶν Ἐθνικῶν ἐβλεπον ὅτι, ἐὰν ἐπεκράτει ὁ χριστιανισμός, θὰ ἔχανον τὰς ἀπολαυὰς των καὶ τὸν σεβασμόν τοῦ εἰδωλολατρικοῦ ὄχλου. Διάφοροι ἐπίσης ἐπαγγελματίαι (ἀγαλματοποιοί, θεράποντες ναῶν κ.λ.π.) ἐβλεπον ὅτι παρεβλάπτοντο τὰ συμφέροντά

των ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς νέας θρησκείας, ἡ ὁποία κατήργει τὰ «εἰδωλα» καὶ τὰς μεγαλοπρεπεῖς τελετάς.

Οἱ φιλόσοφοι τέλος περιφρονήσαντες κατ' ἀρχὰς τὴν νέαν θρησκείαν, ὅταν εἶδον ὅτι διεδίδετο αὕτη ταχέως εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἤρχισαν νὰ τὴν πολεμοῦν.

Πάντες οὗτοι ἐξηρέθιζον τὸν ἀμαθῆ ὄχλον κατὰ τῶν χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους κατηγοροῦν:

1) "Ὅτι ἦσαν **ἄθεοι**, διότι δὲν εἶχον ἀγάλματα καὶ βωμοὺς καὶ δὲν ἔκαμνον θυσίας.

2) "Ὅτι ἦσαν **μισάνθρωποι**, διότι ἀπέφευγον τὰς διασκεδάσεις τῶν Ἐθνικῶν καὶ τὰ ἄγρια θεάματα εἰς τὰ ἀμφιθέατρα.

3) "Ὅτι ἦσαν **συνωμόται**, ἐπειδὴ ἔκαμνον νυκτερινὰς συγκεντρώσεις τοιαύτας ἔκαμνον πράγματι οἱ χριστιανοί, ἀλλὰ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἐθνικῶν.

4) Παρεξηγοῦντες τὸ μυστήριον τῆς **Θείας Εὐχαριστίας** διέδιδον ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἔτρωγον σάρκα καὶ ἔπινον αἷμα ἀνθρώπινον.

5) **Διάφορα ἀτυχήματα ἢ θεομηνίας** (πλημμύρας, λιμούς, σεισμούς κ.λ.π.) ἀπέδιδον ἐνίοτε εἰς τὴν ὀργὴν τῶν εἰδωλολατρικῶν θεῶν ἐναντίον τῶν χριστιανῶν καὶ ἐγίνοντο πιστευτοὶ ὑπὸ τοῦ ἀμαθοῦς ὄχλου.

Αἱ κατηγορίαι αὗται διαδιδόμεναι καὶ ἐξαπλούμεναι ἐδημιούργουν τοιαύτην ἀτμόσφαιραν εἰς βάρος τῶν χριστιανῶν, ὥστε ἐπέτρεψαν εἰς τινὰς αὐτοκράτορας νὰ ἀποδίδουν εἰς τοὺς χριστιανούς τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τοῦ κράτους καὶ τῶν ὑπάρχων λαῶν καὶ νὰ διατάσσουν συστηματικούς καὶ ἀγρίους **διωγμοὺς** ἐναντίον των.

Δὲν πρέπει τέλος νὰ παραλειφθῆ καὶ ἓν ἀκόμη σπουδαῖον ἐμπόδιον προερχόμενον ἐκ τῶν κόλπων αὐτοῦ τοῦ χριστιανισμοῦ. Τοῦτο συνίσταται εἰς τὴν ἐμφάνισιν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν διαφόρων ψευδοδιδασκαλιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι γνωσταὶ μὲ τὴν γενικὴν ὀνομασίαν **αἱρέσεις**.

18. Οἱ Διωγμοί.

Οἱ ἐναντίον τῶν χριστιανῶν διωγμοὶ δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς δύο κατηγορίας: 1) Εἰς τοὺς διωγμοὺς τοὺς ὀφειλομένους εἰς τὸν φανατισμὸν ἢ καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ καὶ εἰδωλολατρικοῦ ὄχλου, οἱ ὁποῖοι ἦσαν συνήθως τοπικοὶ καὶ περιωρισμένοι, καὶ 2) εἰς ἐκείνους,

τούς όποιους διέταξαν μερικοί Ρωμαίοι Αυτοκράτορες διά διαφόρους έκαστος λόγους και οί όποιοι ήσαν κατά τό πλείστον γενικοί και συστηματικοί.

Έκ τών τελευταίων τούτων διωγμῶν οί φοβερώτεροι και άγριώτεροι ήσαν οί έξής:

α') 'Ο Διωγμός του Νέρωνος (64 μ.Χ.)

'Ο αίμοχαρής ούτος αυτοκράτωρ (54 - 68 μ.Χ.) είχε την μωρίαν να πιστεύη ότι ήτο πλὴν τών άλλων και έξοχος ποιητής. Έδήλωσε λοιπόν εις έν συμπόσιον ότι, αν έβλεπε πόλιν πυρπολουμένην, ως άλλοτε ποτε ή Τροία, θα ήδύνατο να συνθέση ποιήματα ίσης αξίας προς τά 'Ομηρικά. Οί περι αυτόν έξωλέστατοι κόλακες έσπευσαν να πυρπολήσουν μέγα μέρος τής Ρώμης, διά να του παράσχουν τό θέαμα, εκ του όποιου θα ένεπνέετο. 'Επειδή όμως έγνώσθη εις εύρον κύκλον ή κακοῦργος αυτή εμπνευσις και πράξις, ο Νέρων, διά να άποφύγη έξέγερσιν του λαού εναντίον του, διέδωκεν ότι οί χριστιανοί ήναψαν την πυρκαϊάν, διά να καταστρέψουν τά άγάλματα και τούς ναούς τών θεών.

'Η κατηγορία έγινε πιστευτή και ήρχισεν άμέσως, διαταχθείς επίσημως υπό του Νέρωνος, άγριος διωγμός τών χριστιανών. "Άλλους εκαιον επί τής πυράς, άλλους έσταύρωνον και άλλους έρριπτον εν τοίς άμφιθεάτροις εις τά θηρία ή κατά διαφόρους τρόπους βασανίζοντες θανάτων (64 μ.Χ. κ.έ.). Κατά τόν διωγμόν τούτον έμαρτύρησαν εν Ρώμη και οί 'Απόστολοι Πέτρος και Παῦλος.

β') 'Ο Διωγμός του Δομιτιανού (94 - 96 μ.Χ.)

'Ο σκληρός και φιλοχρήματος Δομιτιανός (81 - 96 μ.Χ) εύρεν άφορμήν να διατάξη τόν διωγμόν τών χριστιανών εκ του λεγομένου «φόρου του διδράχμου», τόν όποιον ύπεχρεοῦντο να πληρώνουν όλοι οί 'Ιουδαίοι. "Όσοι 'Ιουδαίοι έγιναντο χριστιανοί δεν υπεβάλλοντο πλέον εις την ύποχρέωσιν ταύτην, άφοῦ έπαυον να είναι 'Ιουδαίοι. Διά να μη περιορίζωνται λοιπόν τά έσοδα του Κράτους, διέταξεν ο Δομιτιανός γενικόν διωγμόν τών χριστιανών, έδήμειε δε όλην την περιουσίαν τών φονευομένων. Κατά τόν διωγμόν τούτον έμαρτύρησαν ο πρώτος επίσκοπος τών 'Αθηνών Διονύσιος ο 'Αρεοπαγίτης και ο μαθητής του 'Αποστόλου Παύλου Τιμόθεος εις την 'Εφεσον.

γ') 'Ο Διωγμός του Τραϊανού.

'Επί Τραϊανού (98 - 117 μ.Χ.) καθωρίσθη δι' αυτοκρατορικῶν ὁδηγιῶν¹ πρὸς τοὺς διοικητὰς τῶν ἐπαρχιῶν ὁ τρόπος τῆς διώξεως τῶν χριστιανῶν. Κατὰ τὰς ὁδηγίας ταύτας οἱ ἐκ τῶν χριστιανῶν καταγγελλόμενοι καὶ ἀρνούμενοι νὰ ὀρκισθοῦν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ αυτοκράτορος καὶ νὰ θυσιάσουν εἰς τοὺς θεοὺς κατεδικάζοντο εἰς θάνατον. *Αν ὅμως ἐδέχοντο νὰ θυσιάσουν καὶ ὀρκισθοῦν, ἀφήνοντο ἐλεύθεροι. *Ἐπρεπε πάντως νὰ ὑποβληθῇ ἔγγραφος καὶ ἐνυπόγραφος καταγγελία, διὰ νὰ γίνῃ ἡ διώξις.

'Εννοεῖται, ὅτι λόγῳ τοῦ φανατισμοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ ὄχλου αἱ διατάξεις αὗται δὲν ἐτηροῦντο πάντοτε καὶ συνήθως ἐξαπελύετο γενικὸς διωγμός. Τοῦτο συνέβη καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Τραϊανού, Ἀδριανού (117 - 138) καὶ Ἀντωνίνου τοῦ Πίου (138 - 161), ἀλλὰ εἰς περιωρισμένην κλίμακα.

δ') 'Ο Διωγμός του Μάρκου Αὐρηλίου (161 - 180).

'Ο Μᾶρκος Αὐρήλιος, ἂν καὶ ὡς ἄνθρωπος ἦτο ἐπιεικὴς καὶ ἀγαθὸς (ἦτο ἐξοχος Στωϊκὸς φιλόσοφος), ἐν τούτοις ἐπέτρεψε σκληρότατον διωγμὸν τῶν χριστιανῶν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του οἱ χριστιανοὶ ἀνεζητοῦντο πανταχοῦ καὶ ἐβασανίζοντο, διὰ νὰ ἀρνηθοῦν τὴν θρησκείαν των. Τὰ βασανιστήρια, εἰς τὰ ὅποια ὑπεβάλλοντο, ἦσαν ἄγρια καὶ ἀπάνθρωπα: ἐξέσχίζον τὰς σάρκας των διὰ μαστίγων ἢ λίθων. Μεταξὺ τῶν πολλῶν μαρτύρων τοῦ διωγμοῦ τούτου συγκαταλέγεται καὶ ἡ Ἁγία Παρασκευή, ἡ ὁποία ποικιλοτρόπως βασανισθεῖσα ἀπεκεφαλίσθη.

ε') 'Ο Διωγμός του Σεπτιμίου Σεβήρου (193 - 212).

'Υπὸ τοῦ αυτοκράτορος τούτου ἀνενεώθη τὸ 202 μ.Χ. παλαιότερος νόμος, ὁ ὁποῖος ἀπηγόρευε τὸν προσηλυτισμὸν. Ἡ γέρθη τότε μέγας διωγμὸς κατὰ τῶν χριστιανῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας κυρίως, Αἴγυπτον, Β. Ἀφρικὴν καὶ Γαλλίαν (Γαλατίαν).

Κατὰ τοῦτον ἐμαρτύρησαν ὁ πατήρ τοῦ Ὁριγένους Λεωνίδης εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὁ ἐπίσκοπος Λουγδούνου (σημερινῆς Λυὼν τῆς Γαλλίας) Εἰρηναῖος καὶ ἡ Ἁγία Περπέτουα εἰς τὴν Καρχηδόνα.

1. Αἱ ὁδηγίαι περιλαμβάνονται εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Τραϊανού πρὸς τὸν φίλον του ἐπαρχὸν τῆς Βιθυνίας Πλίνιον τὸν Νεώτερον.

στ') 'Ο Διωγμός τοῦ Δεκίου (249 - 251).

Ἦτο ὁ σκληρότατος καὶ ἀγριώτατος. Ὁ Δέκιος ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐξαλειψῇ τὸν χριστιανισμόν, διότι ἐνόμιζεν ὅτι οὗτος εἶναι ἡ αἰτία τῆς καταπτώσεως τῆς Ἑθνικῆς θρησκείας καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Ρώμης. Ἐξέδωσε λοιπὸν διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκάλει τοὺς χριστιανούς ἐντὸς ὠρισμένης προθεσμίας νὰ προσέλθουν εἰς τὴν Ἑθνικὴν θρησκείαν καὶ νὰ παραδώσουν τὰ ἱερὰ βιβλία των εἰς τὴν πυράν. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπήκουσαν, ἐξαπέλυσεν ἄγριον διωγμὸν ἐναντίον των.

Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Δεκίου ὑφίσταντο σκληρὰ βασανιστήρια καὶ ἐθανατώνοντο κυρίως οἱ κληρικοὶ καὶ μάλιστα οἱ Ἐπίσκοποι, διότι οὗτοι ἐνεθάρρουν τοὺς χριστιανούς καὶ προέτρεπον αὐτοὺς νὰ μένουν πιστοὶ μέχρι θανάτου εἰς τὴν πίστιν των. Πλεῖστοι μάρτυρες πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως, νέοι, γέροντες, παρθένοι, ἱερεῖς καὶ ἐπίσκοποι ὑπέστησαν ἀγογγύστως τὸν ὑπὲρ τῆς Πίστεως θάνατον.

Καὶ ὁ διαδεχθεὶς τὸν Δέκιον αὐτοκράτωρ Βαλεριανὸς (253 - 260) διέταξε διωγμὸν ἐναντίον τῶν χριστιανῶν.

Ὁ τελευταῖος ἀλλὰ φοβερώτερος ὅλων τῶν διωγμῶν ἦτο:

ζ') 'Ο Διωγμός τοῦ Διοκλητιανοῦ (285 - 305).

Οὗτος διετάχθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, δι' οὓς καὶ ὁ τοῦ Δεκίου, καὶ διήρκεσεν ἐννέα ἔτη (296 - 305). Μυριάδες πιστῶν ἐμαρτύρησαν κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον. Μόνον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐθανατώθησαν 15 χιλιάδες χριστιανοί, εἰς τὴν Αἴγυπτον δὲ τὰ θύματα τοῦ διωγμοῦ ἀνῆλθον εἰς τὸν καταπληκτικὸν ἀριθμὸν τῶν 140 χιλιάδων.

Οἱ χριστιανοὶ ἐσύροντο κατὰ ἑκατοντάδας εἰς τὰ βασανιστήρια, ἀλλὰ δὲν ἤρνούντο τὸν Χριστὸν ἀνεδείχθησαν ἀληθεῖς ἥρωες τῆς Πίστεως.

Ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ἐμαρτύρησαν καὶ οἱ ἅγιοι Γεώργιος καὶ Δημήτριος (βλ. κτωτέρω σελ. 45 - 46).

Οἱ ἐπίσημοι καὶ συστηματικοὶ διωγμοὶ ἐσταμάτησαν ὀριστικῶς ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

19. Ἡ σταθερότης τῆς πίστεως καὶ τὸ θάρρος τῶν Χριστιανῶν κατὰ τοὺς διωγμούς. Οἱ Μάρτυρες.

Κατὰ τοὺς διωγμούς οἱ χριστιανοὶ ἐδείκνυν ὑπεράνθρωπον θάρρος, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς σταθερᾶς των πίστεως. Καὶ αὐτοὶ οἱ

διώκται των Ἐθνικοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ κρύψουν τὸν θαυμασμόν των διὰ τοῦτο. Πολὺ συχνὰ στρατιῶται ποὺ τοὺς ἐφρούρουν ἢ δῆμιοι ποὺ τοὺς ἐβασάνιζον ἐπίστευον εἰς τὸν Χριστὸν καὶ συνεμαρτύρουν.

“Ὅσον ἐπολλαπλασιάζοντο αἱ διώξεις καὶ τὰ μαρτύρια, τόσον ἐξηπλοῦτο καὶ ἔστερευοῦτο ὁ χριστιανισμὸς. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ καὶ δοξάζει τοὺς βασανισθέντας καὶ θανατωθέντας κατὰ τοὺς διαγμούς χριστιανούς. Οὗτοι ὠνομάσθησαν μάρτυρες, διότι αἱ προφορικαὶ διηγήσεις ἢ αἱ περιγραφαὶ τῶν παθημάτων αὐτῶν **ἐμαρτύρουν** περὶ τῆς πίστεώς των. Δι’ αὐτὸ δὲ καὶ τὰ βασανιστήριά των ἀπεκλήθησαν **μαρτύρια**.

Τὴν περιφρόνησιν τῶν μαρτύρων πρὸς τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀδιαφορίαν καὶ καρτερίαν των εἰς τὰ βασανιστήρια καταδεικνύει τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ ἐπὶ Τραϊανοῦ μαρτυρήσαντος (112) Ἐπισκόπου Ἀντιοχείας Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔγραψεν ὁ Ἰγνάτιος ἐντὸς τοῦ πλοίου, διὰ τοῦ ὁποίου μετεφέρετο εἰς Ρώμην, ἵνα ριφθῇ εἰς τὰ θηρία. « Ὁναίμην¹ τῶν θηρίων τῶν ἐμοὶ ἠτοιμασμένων... ἃ καὶ κολακεύω συντόμως με καταφαγεῖν, οὐχ ὥσπερ τινῶν δειλαινώμενα οὐχ ἦφαντο². Κἂν αὐτὰ δὲ ἐκόντα μὴ θελήσῃ, ἐγὼ προσβιάσομαι³... Πῦρ καὶ σταυρὸς, θηρίων τε συστάσεις, ἀνατομαί, διαιρέσεις, σκορπισμοὶ ὀστέων, συγκοπὴ μελῶν, ἄλεσμοὶ ὄλου τοῦ σώματος... ἐπ’ ἐμὲ ἐρχέσθωσαν, μόνον ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω⁴. Οὐδὲν μοι ὠφελήσῃ τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου, οὐδὲ αἱ βασιλείαι τοῦ αἰῶνος τούτου. Καλὸν μοι ἀποθανεῖν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἢ βασιλεύειν τῶν περάτων τῆς γῆς » (Ἐπιστ. Ἰγνατ. πρὸς Ρωμ. Κεφ. Ξ. κ.ε.).

Μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν μαρτύρων τῆς ἐποχῆς τῶν διαγμῶν συγκαταλέγονται ἡ Ἁγία Παρασκευὴ καὶ ἄλλαι πολλαὶ γυναῖκες μάρτυρες, ὡς καὶ οἱ Μεγαλομάρτυρες Γεώργιος καὶ Δημήτριος.

Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ κατήγετο ἐκ Ρώμης. Ἐλαβε λαμπρὰν χριστιανικὴν μόρφωσιν ἀπὸ τοὺς χριστιανούς γονεῖς τῆς, τοὺς ὁποίους ὁμως ἔχασεν εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν. Διένειμε τότε τὴν περιουσίαν τῆς εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ περιήρχετο τὰς πόλεις διδάσκουσα. Συνελήφθη καὶ ἐβασανίσθη ἐπὶ Ἀντωνίνου, ἐμαρτύρησε δὲ ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου.

1. Εἶθε νὰ χαρῶ τὰ θηρία. 2. Ὅχι ὅπως συμβαίνει κάποτε ποὺ δειλιάζουν καὶ δὲν ἐγγίζουν μερικοὺς. 3. Θὰ τὰ ἐξαναγκάσω. 4. Ἴνα συναντήσω εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

Τὸ ἔτος τοῦ μαρτυρίου της δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν. Ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ τὴν μνήμην της τὴν 26ην Ἰουλίου.

Ἄλλαι γυναῖκες μάρτυρες ἦσαν:

1) Ἡ **Ἁγία Βαρβάρα**, ἥτις θεωρεῖται προστάτις τῶν ἀσθενῶν καὶ διὰ τοῦτο εἰς ὅλα τὰ Νοσοκομεῖα ἔχουν ἀναρτήσῃ τὴν εἰκόνα της, τιμᾶται δὲ καὶ ὡς προστάτις τοῦ Πυροβολικοῦ τοῦ Στρατοῦ μας. Κατήγετο ἐκ Νικομηδείας καὶ εἶχε πατέρα τὸν φανατικὸν Ἐθνικὸν Διόσκουρον, ὁ ὁποῖος παρέδωκεν αὐτὴν ὁ ἴδιος εἰς τὰ βασιανιστήρια, ὅταν ὠμολόγησεν ὅτι ἦτο χριστιανή. Ἑορτάζεται ἡ μνήμη της τὴν 4ην Δεκεμβρίου.

2) Ἡ **Ἁγία Αἰκατερίνη**. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐφημίζετο διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὸν πλοῦτόν της. Εἰς νεαρὰν ἡλικίαν ἔγινε χριστιανὴ καὶ ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸ ἔτος 305 ἢ 307. Τὸ ἱερὸν λείψανον αὐτῆς εὕρισκετο εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ὄρους Σινᾶ. Ἑορτάζεται τὴν 25ην Νοεμβρίου.

3) Ἡ **Ἁγία Μαρίνα**. Αὕτη ἦτο κόρη ἐθνικοῦ ἱερέως. Ἐγινε χριστιανὴ καὶ μὲ θάρρος ὠμολόγησε τὸν Χριστὸν ἐνώπιον τοῦ εἰδωλολάτρου ἡγεμόνος τῆς χώρας, ὑποστᾶσα διὰ τοῦτο μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Αὐρηλιανοῦ (268 - 270). Τὴν μνήμην της ἑορτάζομεν τὴν 17ην Ἰουλίου.

Ὁ Μεγαλομάρτυς καὶ Τροπαιοφόρος Γεώργιος κατήγετο ἐκ Καππαδοκίας, ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ καὶ διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας. Ὄταν ὁ Διοκλητιανὸς ἐκήρυξε τὸν διωγμὸν, ὁ Γεώργιος, ὁ ὁποῖος ἦτο χριστιανὸς καὶ εἶχε πολλοὺς προσελκύσει εἰς τὸν χριστιανισμὸν, ὠμολόγησε τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν του καὶ κατηγορεῖ φανερὰ τὰς διώξεις τῶν χριστιανῶν. Ἐφυλακίσθη τότε καί, ἐπειδὴ παρ' ὅλας τὰς ἀπειλὰς ἠρνήθη νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ὁμολογίαν του, ἐδέθη ἐπὶ ζύλου καὶ ἐδάρη ἀγρίως. Τέλος κατὰ διαταγὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐσύρθη δεδεμένος ἐπὶ τροχοῦ καὶ ἀπεκεφαλίσθη περὶ τὸ ἔτος 303 μ.Χ. Ἡ Ἐκκλησία μας ἑορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 23ην Ἀπριλίου. Τροπαιοφόρος ἐπωνομάσθη, διότι, ἂν καὶ ὑπεβλήθη εἰς πολλὰ βασιανιστήρια, πρὶν θανατωθῆ, οὐδὲν ἔπαθε κακὸν κατανικήσας τοὺς πόνους.

Ὀλίγον βραδύτερον (τὸ 306) ἐμαρτύρησε καὶ ὁ **Μεγαλομάρτυς Δημήτριος**. Ἦτο καὶ οὗτος ἀξιωματικὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ καὶ κατήγετο ἐξ ἐπισήμου οἰκογενείας τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐφυλακίσθη μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους χριστιανούς ἀρνηθέντας νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πί-

στιν των. Εἰς τὴν φυλακὴν τὸν ἐπεσκέφθη νεανίας τις χριστιανός, ὁ Νέστωρ· οὗτος ἐζήτησε νὰ τὸν ἐνισχύσῃ ὁ Ἅγιος Δημήτριος διὰ τῆς εὐλογίας του, ἵνα δυνηθῇ νὰ νικήσῃ τὸν διάσημον τότε ἔθνικὸν γιγαντώσωμον παλαιστὴν Λυαῖον, ὁ ὁποῖος προεκάλει εἰς πάλιν τοὺς χριστιανούς καὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ἀγωνισθῇ εἰς δημόσιον ἀγῶνα. Ἡ εὐλογία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐδόθη καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον διετάχθη μετὰ τὴν κατανίκησιν τοῦ Λυαίου ὑπὸ τοῦ Νέστορος ἢ θανάτωσις καὶ τοῦ Ἁγίου καὶ τοῦ Νέστορος.

Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου ἀνηγέρθη βραδύτερον μεγαλοπρεπὴς ναός. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἀνέβλυζε μύρον ἀπὸ τῆς λάρνακος τοῦ τάφου του· διὰ τοῦτο ὁ Ἅγιος ἐπωνομάσθη καὶ **Μυροβλήτης**. Οἱ Θεσσαλονικεῖς πολλάκις ἐπεκαλέσθησαν τὴν προστασίαν του εἰς κινδύνους ἐξ ἐπιθέσεων ἢ πολιορκιῶν καὶ ἔτυχον ἐνισχύσεως καὶ σωτηρίας. Εἶναι ὁ πολιοῦχος ἅγιος τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐορτάζεται τὴν 26ην Ὀκτωβρίου. Τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς του ἀπηλευθερώθη ἡ Θεσσαλονίκη κατὰ τὸ ἔτος 1912.

20. Αἱ αἱρέσεις τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων.

Αἱ αἱρέσεις τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων προῆλθον ἀπὸ τοὺς χριστιανούς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐν τῇ προσπάθειά των νὰ κατανοήσουν τὰς θεμελιώδεις ἀληθείας τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπλανήθησαν. Αἱ αἱρέσεις εἶναι πολλαί, ἀλλὰ δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς **Ἰουδαϊζούσας** καὶ **Γνωστικὰς**.

Αἱ **Ἰουδαϊζούσαι** αἱρέσεις συνέχουν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν πρὸς τὸν Ἰουδαϊσμόν. Καὶ ἀπεδοκιμάσθησαν μὲν διὰ τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου τῶν Ἱεροσολύμων αἱ τὸ πρῶτον ἐκδηλωθεῖσαι σχετικαὶ ἀντιλήψεις (σελ. 23), ἀλλὰ βραδύτερον ἀνεφάνησαν καὶ ἄλλαι ἰδέαι καὶ διδασκαλαί μετὰ τῶν χριστιανῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνόθευον τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Οὕτω οἱ **Ἐβιονῖται**, δηλαδὴ πτωχοί, παρεδέχοντο μὲν τὸν Χριστὸν ὡς Μεσσίαν, ἤρνούντο ὅμως τὴν θεϊότητα Αὐτοῦ. Οἱ **Ναζωραῖοι** ἐδέχοντο τὸν Χριστὸν ὄχι ὡς Θεόν, ἀλλ' ὡς προφήτην ἐκλεκτὸν τοῦ Θεοῦ καὶ βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ.

Μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων τινὲς ἐπίστευον ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν γῆν, θὰ βασιλεύσῃ χίλια ἔτη καὶ ἔπειτα θὰ κρίνῃ τοὺς ἀνθρώπους. Οὗτοι ὀνομάζοντο **χιλιασταί**¹.

1. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ χιλιασμοῦ ὀνομάζονται σήμερον καὶ Σπουδασταὶ τῶν Γρα-

Αἱ Ἰουδαΐζουσαι αἵρέσεις ἐφάνησαν κατὰ τοὺς ἀποστολικούς χρό-
νους καὶ ἀπέκτησαν πολλοὺς ὀπαδοὺς διαταράξασαι τὴν χριστιανικὴν
κοινωνίαν.

Ἄλλὰ σοβαρώτεραι καὶ πλεον ἐπικίνδυνοι ἦσαν αἱ λεγόμεναι **Γνω-
στικαὶ** αἵρέσεις, αἱ ὁποῖαι συνετάραξαν τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὸν δεύτε-
ρον καὶ τρίτον αἰῶνα. Ὀπαδοὶ τῶν αἵρέσεων τούτων ἦσαν ἐξ Ἑθνικῶν
χριστιανοὶ ἀναμειζάντες τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν μὲ θεωρίας τῶν Ἑλ-
λῶνων φιλοσόφων καὶ μὲ ἰδέας παλαιῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν.

Οὗτοι ἰσχυρίζοντο ὅτι κατεῖχον καὶ ἐδίδασκον τὴν ἀληθῆ περὶ τοῦ
Θεοῦ γ ν ὤ σ ι ν, διὰ τοῦτο δὲ ὠνομάσθησαν Γνωστικοί.

Οἱ σπουδαιότεροι τῶν ψευδοδιδασκάλων τούτων ἦσαν ὁ Βασιλείδης,
ὁ Μοντανός, ὁ Μάνης καὶ ὁ Μαρκίων.

Ὁ **Βασιλείδης** ἐδίδασκεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀποκτῆσας πολλοὺς
ὀπαδοὺς. Ἐπίστευεν ὅτι ὁ κόσμος δὲν εἶναι δημιουργημα τοῦ Ὑψίστου
Θεοῦ, ἀλλὰ ἐνὸς κατωτέρου Θεοῦ, τοῦ Δημιουργοῦ. Ὁ Ὑψίστος Θεὸς
εἶναι ἀγαθός, ὁ δὲ Δημιουργὸς πηγὴ τοῦ κακοῦ.

Ὁ **Μοντανός** καὶ οἱ ὀπαδοὶ του (Μοντανισταὶ) ἐδίδασκον ὅτι αἱ
ἀποκαλυφθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἀλήθειαι δὲν ἦσαν πλήρεις καὶ ὅτι
συνεπληρώθησαν ὑπὸ τοῦ Μοντανοῦ, διὰ τοῦ στόματος τοῦ ὁποίου ὀμί-
λει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Οἱ Μοντανισταὶ ἦσαν αὐστηρῶν ἡθῶν καὶ ἐπί-
στευον εἰς τὴν ταχεῖαν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου.

Ὁ **Μάνης** κατήγετο ἐκ Περσίας καὶ οἱ ὀπαδοὶ του ὠνομάσθησαν
Μανιχαῖοι. Ἐδίδασκεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Παράκλητος, δηλαδὴ τὸ Ἅγιον
Πνεῦμα, καὶ ἤλθε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ **Μαρκίων** κατήγετο ἐκ Πόντου, ἐδίδασκεν ὅμως καὶ ἔδρασεν ἐν
Ρώμῃ. Ἰδρυσεν ἰδίαν ἐκκλησίαν, οἱ δὲ ὀπαδοὶ του διεκρίνοντο διὰ τὴν
αὐστηρότητα τῶν ἡθῶν. Δὲν παρεδέχοντο πάντα τὰ μυστήρια καὶ δὲν

φῶν ἢ **Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά**. Οὗτοι θέτουν εἰς κυκλοφορίαν πλῆθος βιβλίων καὶ
φυλλαδίων, διὰ τῶν ὁποίων ζητοῦν νὰ προσηλυτίσουν τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανοὺς
εἰς τὴν αἰρετικὴν διδασκαλίαν των. Ἡ αἵρεσις τῶν χιλιαστῶν ὑποστηρίζει ὅτι ἐφθασεν
ἡ βασιλεία τοῦ Ἰεχωβά ἐπὶ τῆς Γῆς καὶ ὅτι θὰ ἀναστηθοῦν οἱ Πατριάρχαι τῶν
Ἑβραίων, διὰ νὰ κυβερνήσουν ὅλον τὸν κόσμον. Τὸ Κράτος μας δὲν καταδιώκει
τοὺς χιλιαστὰς, ἀλλὰ καὶ δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νὰ κάμνουν συγκεντρώσεις, προπαγάνδαν
καὶ προσηλυτισμὸν, διότι εἰς τὸ βάθος τῶν ἰδεῶν των ὑποκρύπτονται καὶ ἀνθεθνικοὶ
σκοποὶ. Οἱ χιλιασταὶ ἔχουν ἐσφαλμένα καὶ μάλιστα καὶ συγγενεῖς πρὸς τὰς τοῦ Ἀ-
ρείου ἀντιλήψεις περὶ Χριστοῦ.

ἐπίστευον εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν. Ἡ αἵρεσις διετηρήθη μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος.

Πάσας τὰς αἱρέσεις κατεπολέμησεν ἐπιτυχῶς ἡ ἐκκλησία διὰ τῶν **Συνόδων**, τῶν **Συμβόλων** καὶ τοῦ **Κανόνος** τῆς Κ. Διαθήκης.

Αἱ Σύνοδοι, ἐπαρχιακαὶ ἢ τοπικαί, ἦσαν συγκεντρώσεις τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐκκλησιῶν μιᾶς Ἐπαρχίας ἢ πολλῶν ἐπαρχιῶν μαζί, εἰς τὰς ὁποίας ἐλύοντο τὰ τυχόν παρουσιαζόμενα ἐκ τῶν ψευδοδιδασκαλιῶν ζητήματα καὶ ἐδίδοτο ἡ ὀρθὴ ἔννοια τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ.

Πρὸς ὑποβοήθησιν τῶν χριστιανῶν καὶ προφύλαξιν τῶν ἀπὸ τούτων ψευδοδιδασκάλους διευτυποῦντο εἰς μικρὰς καὶ ὀλίγας φράσεις αἱ θεμελιώδεις ἀλήθειαι τῆς γνησίας χριστιανικῆς πίστεως. Οὕτως ἐδημιουργήθησαν αἱ «ὁμολογίαι» τῆς πίστεως, τὰ ἄλλως λεγόμενα **Σύμβολα**. Ἐκ τούτων προῆλθε τὸ βραδύτερον συνταχθὲν Σύμβολον τῆς Πίστεως.

Οἱ αἰρετικοί, διὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὰς ἰδέας των, ἐξέδιδον καὶ βιβλία, τῶν ὁποίων τὴν συγγραφὴν ἀπέδιδον ψευδῶς διὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφῆς εἰς διάφορα ἱερὰ πρόσωπα. Ἡ Ἐκκλησία κατήγγειλε τὰ βιβλία ταῦτα ὡς **νόθα** καὶ **ψευδεπίγραφα** καὶ καθώρισε ποῖα εἶναι τὰ γνήσια βιβλία, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ Καινὴ Διαθήκη καὶ τὰ ὁποῖα δύνανται ἀκινδύνως νὰ μελετοῦν οἱ χριστιανοί. Οὕτως ἀπετελέσθη ὁ **Κανὼν** τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Τὸ ἔργον τῆς καταπολεμήσεως τῶν αἱρέσεων ὡς καὶ τῶν ἐναντίον τῶν χριστιανῶν κατηγοριῶν τῶν λογίων Ἐθνικῶν ἀνέλαβον καὶ χριστιανοὶ ἀνωτέρας μορφώσεως διὰ τῆς ἐκδόσεως συγγραμμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκυκλοφόρησαν εὐρύτατα. Οὗτοι εἶναι οἱ **Ἀποστολικοὶ Πατέρες**, οἱ **Ἀπολογηταὶ** καὶ οἱ **Ἐκκλησιαστικοὶ Συγγραφεῖς**.

21. Ἀποστολικοὶ Πατέρες.

Οἱ Ἀποστολικοὶ Πατέρες ἐζήσαν καὶ ἔδρασαν εὐθὺς μετὰ τοὺς Ἀποστόλους, ἦτοι κατὰ τὰ τέλη τοῦ πρώτου καὶ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ δευτέρου αἰῶνος. Διεκρίνοντο διὰ τὴν ἀγιότητα τοῦ βίου των καὶ τὴν σταθερότητα τῆς πίστεως. Διὰ συγγραμμάτων ἢ δι' ἐπιστολῶν ἐδίδασκον τὰς γνησίας χριστιανικὰς ἀληθείας καὶ ἔδιδον συμβουλὰς ἢ ὁδηγίας εἰς τοὺς χριστιανούς. Ἐπισημότεροι αὐτῶν ἦσαν:

1) Ὁ **Βαρνάβας** ὁ Κύπριος. Περὶ τούτου γνωρίζομεν ὅτι ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἐξ Ἰουδαίων χριστιανούς καὶ ὅτι ἔγραψε δι' αὐτοὺς ἐπιστολὴν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκθέτει τὴν σχέσιν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας πρὸς τὴν

Παλαιάν Διαθήκην καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος ὑπῆρξε προ-
παρασκευὴ τοῦ χριστιανισμοῦ¹.

2) Ὁ **Κλήμης**, ἐπίσκοπος Ρώμης. Οὗτος ἐδιδάχθη τὸν χριστιανι-
σμόν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ ὑπῆρξε πιθανώτατα συνεργάτης τοῦ Ἀπο-
στόλου Παύλου. Ἀνεδείχθη τρίτος ἐπίσκοπος Ρώμης (92 - 101), ἐργα-
σθεὶς δραστηρίως διὰ τὴν σταθεροποίησιν τῆς πίστεως καὶ τὴν διάδοσιν
τῶν γνησίων Εὐαγγελικῶν ἀληθειῶν. Ἐγραψε πολλὰς ἐπιστολάς, ἐκ
τῶν ὁποίων σφύζεται μία πρὸς τοὺς Κορινθίους χριστιανούς, οἱ ὅποιοι
λόγω διαφωνιῶν εἶχον ἐκδιώξει τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας των. Ἐν
τῇ ἐπιστολῇ συμβουλεῖ αὐτοὺς νὰ ἔχουν ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν καὶ πίστιν
σταθεράν, νὰ πειθαρχοῦν εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ
διάγουν ἀγνὸν καὶ καθαρῶς χριστιανικὸν βίον.

3) Ὁ **Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος**, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας. Ὑπῆρξε
μαθητὴς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου καὶ ὀνομάσθη Θεοφόρος ὡς
«τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν στέροισι», ὅπως ὁ ἴδιος ἔλεγεν.

Ὁ Ἰγνάτιος ἔγραψεν ἑπτὰ ἐπιστολάς, ἐν ταῖς ὁποίαις καταπολεμεῖ
τὰς Ἰουδαϊζούσας αἱρέσεις καὶ ἐνισχύει τοὺς πιστοὺς προτρέπων αὐτοὺς
εἰς καθαρῶς χριστιανικὸν βίον· ἀντιπαραβάλλει τὰ αἰώνια ἀγαθὰ τῆς
μελλούσης ζωῆς πρὸς τὰ φαινομενικὰ τῆς προσκαιροῦ ἐπὶ τῆς γῆς ζωῆς.
Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις ἰδιαιτέρως τονίζεται ἡ ἐντὸς τοῦ ἐκκλησια-
στικοῦ σώματος σημασία καὶ σπουδαιότης τῶν ἐκκλησιαστικῶν βαθμῶν
καὶ δὴ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἐπισκόπου. Ἐκ' τῶν ἐπιστολῶν μαθάνομεν
ἀκόμη ὅτι εἶχον ἤδη διακριθῆ οἱ Κληρικοὶ εἰς τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς
ἱερωσύνης, δηλαδὴ εἰς Ἐπισκόπους, Πρεσβυτέρους καὶ Διακόνους.

Ὁ Ἰγνάτιος ὑπέστη, ὅπως εἶδομεν ἀνωτέρω, μαρτυρικὸν θάνατον
ἐπὶ Τραϊανοῦ περὶ τὸ ἔτος 112 μ.Χ. (κατ' ἄλλους τὸ 107).

4) Ὁ **Πολύκαρπος**, ἐπίσκοπος Σμύρνης. Ὑπῆρξε καὶ οὗτος μαθη-
τὴς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Ἐγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς χριστια-
νοὺς τῶν Φιλιππῶν (πρὸς Φιλιππησίους), ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ
θείου ἔργου τοῦ Σωτῆρος καὶ συμβουλεῖ τοὺς χριστιανούς νὰ διάγω-
σιν ἀγνὸν βίον προσευχόμενοι ὑπὲρ πάντων καὶ τῶν ἐχθρῶν των ἀκόμη.

Εἰς ἡλικίαν 86 ἐτῶν ἐσύρθη εἰς τὸ μαρτύριον καὶ ἔδειξεν ἀξιοθαύ-
μαστον θάρρος καὶ καρτερίαν. Αἱ φλόγες ἐσεβάσθησαν τὸ ἅγιον σῶμα

1. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Βαρνάβας ἐλιθοβολήθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων.

του και ἐφονεύθη δι' ἀποκεφαλισμοῦ τὴν 23ην Φεβρουαρίου τοῦ 156 μ. Χ., ἐπὶ Ἀντωνίνου ἢ κατ' ἄλλους τὸ 166 ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου.

5) **Ἑρμᾶς καὶ Παπίας**. Ὁ Ἑρμᾶς ὑπῆρξε μαθητῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ εἶναι πιθανώτατα ἐκεῖνος, πρὸς τὸν ὁποῖον στέλλει ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολὴν του. Μὲ τὸ ὄνομά του σφύζεται σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον «Ποιμὴν», ἐν τῷ ὁποίῳ ἄγγελος ὑπὸ μορφήν ποιμένος ἀποκαλύπτει εἰς τὸν Ἑρμᾶν τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας.

Ὁ Παπίας ἀνεδείχθη ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως τῆς Φρυγίας καὶ ἔγραψε τὸ σύγγραμμα «Λογίων Κυριακῶν ἐξηγήσεις», τὸ ὁποῖον δυστυχῶς ἀπώλεσθη.

6) Μεταξὺ τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων κατατάσσεται καὶ ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς σπουδαίου ἔργου μὲ τὸν τίτλον «**Διδαχὴ τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων**». Ἐν τούτῳ ἀναπτύσσεται ἡ διδασκαλία καὶ ἐκτίθενται τὰ τῆς λατρείας, διοικήσεως καὶ εὐταξίας τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας εὐθὺς μετὰ τοὺς Ἀποστολικούς χρόνους.

22. Ἀπολογηταί.

Εἰς τὰ συγγράμματά των οἱ Ἀπολογηταὶ ἀπέκρουον τὰς γνωστὰς ἐναντίον τῶν χριστιανῶν κατηγορίας τῶν Ἑθνικῶν λογίων (ἀπελογοῦντο ὑπὲρ τῆς πίστεως, ἐξ οὗ **Ἀπολογηταί**), καὶ ἐτόνιζον ὅτι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εἶναι ἀνωτέρα ὅλων τῶν ἄλλων. Ἀπεδείκνουν τὴν θεϊότητα τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν προφητειῶν τῆς Π. Διαθήκης καὶ τῶν θαυμάτων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων. Τὴν θεῖαν δὲ προέλευσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἀπεδείκνουν ἐκ τῆς ταχείας ἐξαπλώσεώς της, τῆς σταθερότητος τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν ἀγῶν ἡθῶν των. Πολλοὶ Ἀπολογηταὶ ἀπηθύνοντο καὶ πρὸς τοὺς Αὐτοκράτορας ζητοῦντες παρ' αὐτῶν νὰ φαίνωνται ἀνεκτικοὶ καὶ ἐπιεικεῖς πρὸς τοὺς χριστιανούς, ὅπως ἔκαμνον καὶ διὰ τοὺς ὁπαδοὺς τῶν ἄλλων θρησκειῶν.

Ἐκ τῶν Ἀπολογητῶν σπουδαιότεροι ἦσαν:

1) Ὁ **Κοδράτος** καὶ ὁ **Ἀριστείδης**. Ὁ πρῶτος ἦτο μαθητῆς τῶν Ἀποστόλων, ὁ δὲ δεῦτερος ἦτο Ἑθνικὸς φιλόσοφος, πρὶν γίνῃ χριστιανός. Καὶ οἱ δύο ἐνεχείρισαν Ἀπολογίας πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀδριανὸν κατὰ τὴν διαμονὴν του εἰς Ἀθήνας. Αἱ ἀπολογίαι αὗται ἔκαμαν τόσῃ ἐντύπωσιν εἰς αὐτόν, ὥστε διέταξε περὶ τῶν χριστιανῶν «*μηδένα κτείνειν ἄνευ ἐγκλημάτων καὶ κατηγορίας*».

2) **Ὁ Ἰουστίνος**, ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ἐπισημότερος Ἀπολογητής. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Φλαβίαν τῆς (Νεάπολις) Παλαιστίνης καὶ ἤτο Ἐθνικὸς μελετῶν καὶ θαυμάζων τοὺς Ἑλληνας κυρίως φιλοσόφους, καὶ μάλιστα τὸν Πλάτωνα. Ὅταν ὁμως ἤκουσε τὴν διδασκαλίαν τῆς νέας θρησκείας καὶ ἐμελέτησεν ἐπισταμένως τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ὠμολόγησε καὶ διεκήρυξεν ὅτι ἐν αὐτῇ εὔρε «τὴν ὑψίστην φιλοσοφίαν» καὶ ἔγινε θερμὸς ζηλωτὴς τῆς Πίστεως.

Ἐγραψε δύο Ἀπολογίας πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας Ἀντωνίνον καὶ Μάρκον Αὐρήλιον καὶ ἓνα διάλογον πρὸς τινὰ Ἰουδαῖον Τρύφωνα. Ἐν τούτῳ ἀποδεικνύει τὴν θεϊότητα τοῦ Χριστοῦ - Μεσσοῦ διὰ τῶν εἰς Αὐτὸν ἀναφερομένων χωρίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ὁ Ἰουστίνος ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ἐπὶ αὐτοκράτορος Μάρκου Αὐρηλίου (167)¹.

3) **Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον**. Ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐπιστολῆς ταύτης πρὸς τὸν ἐθνικὸν Διόγνητον εἶναι ἄγνωστος. Ἡ ἐπιστολὴ ἐκτὸς τῆς μεγάλης ἀξίας της ὡς ἀπολογητικὸ ἔργον εἶναι καὶ εἰς πολῦτιμος μαργαρίτης τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας².

1. Εἰς τὸ κάτωθι ἀπόσπασμα ἐκ τῆς «Ἀπολογίας» τοῦ Ἰουστίνου (Α', 67, 3 - 5) γίνεται περιγραφή τῆς πρῶτης λατρείας τῶν πρώτων Χριστιανῶν κατὰ τὴν Κυριακὴν: «Τῇ ἡλίου λεγομένη ἡμέρᾳ πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται καὶ τὰ Ἀπομνημονεύματα τῶν Ἀποστόλων (= Εὐαγγέλια) ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγιγνώσκεται μέχρι ἐγχωρεῖ. Εἶτα, παυομένου τοῦ ἀναγιγνώσκοντος, ὁ προσετὼς διὰ λόγου τὴν νοουθεσίαν καὶ πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται. Ἐπειτα ἀνίσταμεθα κοινῇ πάντες καὶ εὐχὰς πέμπομεν. Καί, ὡς προέφημεν, παυσαμένων ἡμῶν τῆς εὐχῆς, ἄρτος προσφέρεται καὶ οἶνος καὶ ὕδωρ καὶ ὁ προσετὼς εὐχὰς ὁμοίας καὶ εὐχαριστίας, ὁση δύναμις αὐτῷ, ἀναπέμπει καὶ ὁ λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων τὸ Ἀμήν καὶ ἡ διάδοσις καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἐκάστῳ γίνεται καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται».

2. Παραθέτομεν ἐνταῦθα μικρὸν ἐξ αὐτῆς ἀπόσπασμα: Οἱ Χριστιανοὶ «ἀγαπῶσι πάντας καὶ ὑπὸ πάντων διώκονται. Ἄγνοοῦνται καὶ κατακρίνονται, θανατοῦνται καὶ ζωοποιοῦνται. Πτωχεύουσι καὶ πλουτίζουσι πολλοὺς· πάντων ὑστεροῦνται καὶ ἐν πᾶσι περισσεύουσιν. Ἀτιμοῦνται καὶ ἐν ταῖς ἀτιμίαις δοξάζονται· βλασφημοῦνται καὶ δικαιοῦνται. Λοιδωροῦνται καὶ εὐλογοῦσιν· ὑβρίζονται καὶ τιμῶσι. Ἀγαθοποιοῦντες, ὡς κακοὶ κολάζονται· κολαζόμενοι χαίρουσιν, ὡς ζωοποιοῦμενοι. Ὑπὸ Ἰουδαίων ὡς ἄλλόφυλοι πολεμοῦνται καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων διώκονται καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἔχθρας εἰπεῖν οἱ μισοῦντες οὐκ ἔχουσι. Ἀπλῶς δ' εἰπεῖν, ὅπερ ἔστιν ἐν σώματι ψυχῇ, τοῦτ' ἔστιν ἐν κόσμῳ χριστιανὸς».

Τὰ συγγράμματα τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων καὶ Ἀπολογητῶν ἔχουν μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, διότι δι' αὐτῶν ἐστηρίχθη ἡ Πίστις καὶ διεσώθησαν αἱ ἀρχαῖαι παραδόσεις, ἐκαλλιεργήθη δὲ καὶ ἀνεπτύχθη ἡ Ἐκκλησιαστικὴ φιλολογία καὶ παιδεία ἐν γένει. Διὰ τῶν Ἑλλήνων δὲ Ἀπολογητῶν ἐνισχύεται ὁ σύνδεσμος Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐδραιούται διὰ τῶν Ἀλεξανδρινῶν θεολόγων τοῦ Γ' αἰῶνος καὶ λαμβάνει τὴν ὀριστικὴν μορφήν του διὰ τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας τὸν Δ' αἰῶνα.

23. Ἐκκλησιαστικοὶ Συγγραφεῖς.

Τὸ ἔργον τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων καὶ Ἀπολογητῶν συνέχισαν κατὰ τὸν Β' καὶ Γ' αἰῶνα λόγιοι χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἐξεπαιδεύοντο εἰς Σχολὰς ἰδρυθείσας εἰς διάφορα χριστιανικὰ κέντρα τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ φοιτῶντες εἰς τὰς Σχολὰς ταύτας χριστιανοὶ πλὴν τῆς καθαρῶς χριστιανικῆς μορφώσεως ἐλάμβανον καὶ τὴν λεγομένην «θύραθεν παιδείαν» ἢ «θεωρητικὴν μόρφωσιν» διὰ τῆς μελέτης τῶν ἔργων τῶν φιλοσόφων, τῶν ποιητῶν κ.λ.π. Καθίσταντο οὕτω περισσότερον ἱκανοὶ νὰ ὑποστηρίξουν τὰ διδάγματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ μὲ ἐπιχειρήματα λαμβανόμενα ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ λογικῆς. Ἡ τοιαύτη ἐξέτασις καὶ ὑποστήριξις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἐδημιούργησε τὴν καλουμένην Θεολογικὴν Ἐπιστήμην ἢ Θεολογίαν. Οἱ διδάξαντες λοιπὸν εἰς τὰς Σχολὰς ταύτας Ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες — θεολόγοι ἔγραψαν πλεῖστα συγγράμματα, διὰ τῶν ὁποίων ἀνεπτύσσον καὶ ἐστήριζον τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. Μερικοὶ ἐξ αὐτῶν παρενέβαλον εἰς τὰς συγγραφάς των καὶ ἰδικὰς των (ἀτομικὰς) γνώμας, τὰς ὁποίας δὲν παρεδέχθη ἡ Ἐκκλησία. Πάντες οἱ ἀνωτέρω ὀνομάσθησαν Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς καὶ διακρίνονται κατὰ σχολὰς.

α'. Ἡ Μικρασιατικὴ Σχολή.— Εἰρηναῖος.

Ἡ Ἐφεσος ἦτο περίφημον χριστιανικὸν κέντρον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Ἡ Σχολὴ τῆς Ἐφεσού ἐταξεν ὡς σκοπὸν νὰ διατηρήσῃ καθαρὰν καὶ σταθερὰν τὴν πίστιν διὰ τῆς καταπολεμήσεως τῶν αἵρέσεων καὶ νὰ φέρῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἰδρυτὴς ἦτο ὁ ἐκ Σμύρνης **Εἰρηναῖος**, μαθητὴς τοῦ ἐπίσκοπου Σμύρνης Πολυκάρπου. Ἐμελέτησε καλῶς ὁ Εἰρηναῖος καὶ τοὺς Ἑλληνας

φιλοσόφους και ποιητάς και απέκτησε μεγάλην μόρφωσιν χριστιανικήν και φιλοσοφικήν. Βραδύτερον ἔφυγεν εἰς Γαλατίαν, διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς ἐκεῖ χριστιανούς και νὰ στερεώσῃ τὰς κλονιζομένας ἐκ τῶν διωγμῶν και τῶν αἰρέσεων Ἐκκλησίας τῆς. Ἐκεῖ, ὡς ἐπίσκοπος Λουγδούνου (σημερινῆς Λυών), εἰργάσθη και ἐδίδαξε μὲ ζῆλον και θάρρος ἐπὶ 24 ἔτη, ὑπέστη δὲ μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου τὸ 202 μ.Χ.

Ὁ Ἐπίσκοπος Εἰρηναῖος ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων σφύζεται μόνον τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐλεγχος και ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως» εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν.

Πλὴν τῆς Ἐφέσου και ἡ Ἄντιόχεια ἀπέβη σπουδαῖον Ἐκκλησιαστικὸν κέντρον μὲ θεολογικὰς τάσεις ὁμοίας πρὸς τὰς τῆς Μικρασιατικῆς σχολῆς.

β'. Ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολή.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο, ὡς γνωστόν, ἐπὶ αἰῶνας τὸ μεγαλύτερον πνευματικὸν και καλλιτεχνικὸν κέντρον τῆς Ἀνατολῆς και διετήρει πάντοτε τὴν παλαιὰν αἴγλην τῆς. Ἡ ἰδρυθεῖσα λοιπὸν ἐκεῖ τὸν Β' αἰῶνα **Χριστιανικὴ Κατηχητικὴ Σχολή** ἐφημίσθη ταχύτατα και ἀπέβη τὸ ἀξιολογώτερον κέντρον θεολογικῶν σπουδῶν.

Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ θεολόγοι ἐπεδίδοντο εἰς τὴν βαθυτέραν ἔρευναν τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν, διότι ἐφρόνουν ὅτι οὕτω θεμελιοῦνται καλῶς και γίνονται ἀκλόνητοι αἱ θρησκευτικαὶ πεποιοθήσεις, ἐνῶ ἡ ἄνευ ἐρεύνης πίστις κλονίζεται και ἐξαφανίζεται. Ἐστηρίζοντο ἄλλωστε εἰς τὸ Εὐαγγελικὸν χωρίον (Ἰωάν. 5, 39) «Ἐρευνάτε τὰς Γραφάς».

Ἰδρυτὴς τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς θεωρεῖται ὁ Ἀθηναῖος **Πάνταινος**, τὸν ὁποῖον διεδέχθη εἰς τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς περὶ τὰ τέλη τοῦ Β' αἰῶνος ὁ περίφημος θεολόγος **Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς**. Οὗτος κατήγετο ἐξ Ἀθηνῶν και ἐγεννήθη ἐκ γονέων Ἐθνικῶν. Ἐλαβε πλήρη τὴν ἑλληνικὴν μόρφωσιν τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ μελετήσας τὸ Εὐαγγέλιον ἐγκατέλειψε τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν και ἔγινε χριστιανός. Ἐπεσκέφθη πολλὰς πόλεις παρακολουθῶν τὴν διδασκαλίαν και τὰ κηρύγματα σοφῶν χριστιανῶν και ἐγκατεστάθη τελικῶς εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἐφοίτησεν εἰς τὴν Σχολήν, διεκρίθη ταχέως, ἐχειροτονήθη ἱερεὺς και ἔγινε διευθυντὴς αὐτῆς ἀναδειχθεὶς ἄριστος και διαπρεπὴς θεολόγος. Κατὰ

τὸν διωγμὸν τοῦ Σεβήρου ἔφυγεν ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης, ὅπου πιθανώτατα καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 220 μ.Χ.¹.

Τὰ σωζόμενα ἐκ τῶν συγγραμμάτων του εἶναι «Λόγος Προτρεπτικός πρὸς τοὺς Ἑλληνας», «Στρωματεῖς», «Παιδαγωγός» καὶ «Τὶς ὁ σωζόμενος πλούσιος». Εἰς τὰ συγγράμματά του ἀποδεικνύει ἄνευ ἀξίας τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν καὶ ἀναπτύσσει τὴν περὶ Ἀγίας Τριάδος χριστιανικὴν διδασκαλίαν. Τονίζει ὅτι ἡ πίστις εἰς τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας δέον νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς γνώσεως, τὴν ὁποίαν παρέχει ἡ διὰ τῆς ἐρεύνης ἐξήγησις καὶ βαθυτέρα κατανόησις αὐτῶν ἢ ἔρευνα ὅμως πρέπει νὰ ἔχη ὡς βᾶσιν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων. Ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι παρὰ ἀπλῆ θεραπείαις τῆς Θεολογίας.

Παρέχει ἐπίσης ὁ Κλήμης συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας διὰ τὴν καλὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας ὡς καὶ κανόνας ἠθικοῦ βίου εἰς τοὺς χριστιανούς².

Ἔριγνης. Ὁ βίος τοῦ Ἔριγένους εἶναι ὑπόδειγμα θερμῆς πίστεως, ἐργατικότητος, θάρρους καὶ καρτερίας.

Ἀνεδείχθη ὁ ἐπισημότερος τῶν Ἀλεξανδρινῶν θεολόγων καὶ μέγιστος συγγραφεὺς ὅλων τῶν ἐποχῶν γράψας κατὰ τινα μαρτυρίαν περὶ τοὺς ἐξ χιλιάδας τόμους.

Ἐγενήθη τὸ 185 εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Πατήρ του ἦν ὁ ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου μαρτυρήσας (202) Λεωνίδης. Ἀπὸ τοῦτον καὶ τοὺς σοφοὺς διδασκάλους τῆς Σχολῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐσπούδασε καὶ διεκρίθη διὰ τὴν ἐπιμέλειάν του, ἔλαβε τὴν πρώτην μὴρῶσιν, τὴν ὁποίαν συνεπλήρωσε διὰ συνεχοῦς ἀτομικῆς μελέτης. Εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν ἀπέμεινε

1. Κατ' ἄλλους ἀπέθανε τὸ 216.

2. Εἰς τὸ ἔργον του «Τὶς ὁ σωζόμενος πλούσιος» (παρὰ Migne 9, 617 - 620) γράφει: «Ὁ πλοῦτος ὄργανόν ἐστι. Δύνασαι χρῆσθαι δικαίως αὐτῷ; πρὸς δικαιοσύνην καθυπηρετεῖ. Ἀδίκως τις αὐτῷ χρῆται; ὑπέρτης ἀδικίας εὐρίσκεται. Πέφυκε γὰρ ὑπηρετεῖν, ἀλλ' οὐκ ἄρχειν... Ὡστε μὴ τὰ κτήματά τις ἀφανίζτω μᾶλλον ἢ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, τὰ μὴ συγχωροῦντα τὴν ἀμείνω χρῆσιν τῶν ὑπάρχοντων... Τὸ οὖν ἀποτάξασθαι... καὶ πωλῆσαι πάντα τὰ ὑπάρχοντα, τοῦτον τὸν τρόπον ἐκδεχτέον ὡς ἐπὶ τῶν ψυχικῶν παθῶν εἰρημένον».

Εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ ἀποσπάσματος βλέπομεν ὅτι ὁ Κλήμης παρομοιάζει τὰ ὑπάρχοντα, τῶν ὁποίων δὲν γίνεται καλὴ χρῆσις, πρὸς τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἐπομένως, κατ' αὐτόν, τὸ εὐαγγελικὸν «πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σου...» σημαίνει, ἀπόβαλε τὰ πάθη σου. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη ἀλλογορικὴ ἐρμηνεία τῶν Γραφῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπεδίδοντο οἱ Ἀλεξανδρινοὶ θεολόγοι, καὶ μάλιστα ὁ Ἔριγνης.

μόνος προστάτης μητρὸς καὶ ἔξ μικροτέρων ἀδελφῶν. Διὰ τὴν συντηρήσῃ τὴν οἰκογένειάν του, ἀντέγραφε νυχθημερὸν ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ ἐπῶλε τὰ χειρόγραφα.

Τοσαύτη ἦτο ἡ φήμη τῆς σοφίας τοῦ ἐφήβου ἀκόμη Ὁριγένους, ὥστε ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας τὸν ἐκάλεσε, 18ετῇ μόλις τὴν ἡλικίαν, νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς διαδεχόμενος τὸν ἀναχωρήσαντα ἔξ Ἀλεξανδρείας Κλήμεντα. Ὁ Ὁριγένης διηύθυνε τὴν Σχολὴν ἐπὶ 30 περίπου ἔτη διδάσκων ἐν αὐτῇ δωρεὰν καὶ ζῶν ὡς ἀσκητῆς. Πλὴν τῆς τελείας χριστιανικῆς κατηχήσεως ἐδίδασκοντο εἰς τὴν Σχολὴν καὶ τὰ σπουδαιότερα τῆς «θύραθεν παιδείας»: Γραμματικὴ καὶ Ρητορικὴ, Φιλοσοφία, Φυσικά, Μαθηματικά, Ἡθικὴ, Μουσικὴ κ.ἄ. Ἡ φήμη τοῦ Ὁριγένους διεδόθη εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ παντοῦ εἶχε θαυμαστάς τῆς σοφίας του. Ἡ μήτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Σεβήρου τὸν ἐκάλεσεν, ἵνα ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας. Ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς Ἀραβίαν καὶ ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ρώμην.

Εὐρισκόμενος εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης, ὅπου καὶ ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος, ἔμαθεν ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας τὸν ἀπεμάκρυνε τῆς διευθύνσεως τῆς Σχολῆς καὶ ἠναγκάσθη ἕνεκα τούτου νὰ μείνῃ ἐκεῖ. Εἰς Καισάρειαν ἵδρυσεν ὁ Ὁριγένης Θεολογικὴν Σχολὴν, ἐδίδασκεν ἐκεῖ ἐπὶ εἴκοσιν ἀκόμη ἔτη καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 254 μ.Χ. ἐκ τῶν ταλαιπωριῶν, ἃς ὑπέστη κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Δεκίου.

Ὁ Ὁριγένης διεκρίθη ὡς βαθὺς κριτικὸς καταπολεμησας τὰς αἰρέσεις, ὡς ἐρμηνευτῆς τῶν Γραφῶν, ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν ἀλληγορικὴν αὐτῶν ἐρμηνείαν, καὶ ὡς μέγας φιλόσοφος. Διὰ τὴν σοφίαν του, τὴν ἀρετὴν του καὶ ἐργατικότητά του ὠνομάσθη ἀδαμάντινος καὶ χαλκέντερος. Τὰ ἔργα του ἦσαν ἀπολογητικά, ἐρμηνευτικά, ἠθικά, ὁμιλίας. Ὀλίγα ἔξ αὐτῶν σφύζονται, μερικὰ δὲ εἰς Λατινικὴν μετάφρασιν. Ἰδέαι τινὲς τοῦ Ὁριγένους, καὶ μάλιστα αἱ ἀλληγορικαὶ ἐρμηνεῖαι του, δὲν ἔγιναν δεκταὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, προεκάλεσαν δὲ πολλὰς συζητήσεις καὶ ἀντιγνωμίας.

Μαθηταὶ τοῦ Ὁριγένους ὑπῆρξαν ὁ βοθητὸς καὶ διάδοχός του εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς Ἡρακλᾶς, ὁ Διονύσιος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ὁ ἀποκληθεὶς Μέγας, ὁ Νεοκαισαρείας ἐπίσκοπος Γρηγόριος ὁ θαυματουργὸς καὶ ἄλλοι.

Ὁ Νεοκαισαρείας Γρηγόριος ὁ Θαυματουργός. Κατήγετο ἐκ Νεοκαισαρείας τοῦ Πόντου καὶ ἐγεννήθη ἀπὸ γονεῖς εἰδωλολάτρας.

Μεταβαίνων εἰς Βηρυττὸν διὰ τὴν σπουδᾶσιν ῥητορικὴν, ἐπέρασεν ἐκ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, ὅπου ἐγνώρισεν τὸν Ὠριγένην. Τόσον ἐγοητεύθη ἐκ τῆς διδασκαλίας του, ὥστε ἐγένετο χριστιανὸς καὶ ἐφοίτησεν ἐπὶ πέντε ἔτη εἰς τὴν Σχολὴν του. Ἐπανήλθεν ἔπειτα εἰς τὴν πατρίδα του καὶ διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸν θερμὸν ζῆλόν του εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος. Διεκρίθη κυρίως εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Ἐθνικῶν. Ὅταν ἐγένετο Ἐπίσκοπος, εὔρε (κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας Γρηγορίου Νύσσης) δέκα ἑπτὰ μόνον χριστιανούς εἰς τὴν περιφέρειάν του, ἐνῶ, ὅταν ἀπέθανεν, εἶχον ἀπομείνει δέκα ἑπτὰ μόνον Ἐθνικοί.

γ'. Ἀφρικανικὴ Σχολὴ καὶ Λατῖνοι Ἐκκλησιαστικοὶ Συγγραφεῖς.

Ἡ λεγομένη Ἀφρικανικὴ σχολὴ ἰδρύθη περὶ τὰ τέλη τοῦ Β' αἰῶνος εἰς τὴν Καρχηδόνα τῆς Β. Ἀφρικῆς. Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς Ἀλεξανδρινούς, οἱ ὅποιοι ἐπεδίωκον τὴν διὰ τῆς ἐρεύνης θεμελιώσιν τῆς πίστεως (Ἐρεῦνα καὶ πίστευε), οἱ θεολόγοι τῆς Ἀφρικανικῆς Σχολῆς ἐφρόνουσαν καὶ ἐδίδασκον τὴν ἄνευ ἐρεύνης πίστιν (Πίστευε καὶ μὴ ἐρεῦνα).

Οἱ κυριώτεροι ἐκπρόσωποι τῆς Σχολῆς ταύτης ἦσαν ὁ Τερτυλλιανός, ὁ Κυπριανός καὶ ὁ Λακτάντιος.

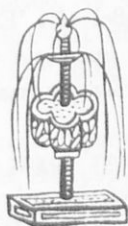
Τερτυλλιανός. Ἐγεννήθη ἐν Καρχηδόνι περὶ τὸ 160 μ.Χ., ἐσπούδασε τὸ Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον εἰς τὴν Ῥώμην καὶ μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 30 ἐτῶν ἤσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου. Θαυμάσας τὴν καρτερίαν τῶν χριστιανῶν εἰς τὰ μαρτύρια, ἐδιδάχθη τὸν χριστιανισμὸν καὶ διὰ τὴν θερμὴν πίστιν καὶ τὸν ζῆλόν του ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος. Ὑπῆρξεν ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἀφρικανικῆς Σχολῆς. Περιεφρόνει τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἤρκειτο εἰς τὴν τυφλὴν πίστιν. Ἐπίστευε καὶ ἐδίδασκεν ὅτι ὁ χριστιανισμὸς, ὡς θρησκεία ἐκ θείας ἀποκαλύψεως, δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐξετάσεως καὶ ἐρεύνης. Εἰς τοῦτον ἀποδίδεται τὸ «Gredo, quia absurdum est» (πιστεύω, διότι εἶναι παράλογον).

Ὁ Τερτυλλιανός ἔγραψε πλεῖστα συγγράμματα εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, τὰ ὅποια ἦσαν ἀπολογητικὰ κυρίως καὶ ἠθικά. Κατέστη οὕτω θεμελιωτὴς τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας καὶ ἐφημίσθη ὡς εἰς τῶν πολυγραφωτέρων Λατίνων Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Ἀπέθανεν κατὰ τὸ ἔτος 240 μ.Χ.

Κυπριανός. Προήρχετο καὶ οὗτος ἀπὸ τοῦ ἐξ Ἐθνικῶν χριστιανούς,

ὅταν δὲ ἔγινε χριστιανός, διένειμε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔζη ὡς ἀσκητής. Παρακλήσει τῶν χριστιανῶν τῆς Καρχηδόνος ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος καὶ κατόπιν Ἐπίσκοπος. Ὁ Κυπριανὸς ἀνεδείχθη εἰς ἓκ τῶν σπουδαίων Λατίνων θεολόγων, ἠγωνίσθη δὲ ὑπὲρ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας, διότι ἐπίστευεν ὅτι αἱ ἔριδες κατέστρεφον αὐτήν. Τὸ καλύτερον ἓκ τῶν συγγραμμάτων του εἶναι τὸ « Περὶ ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας ». Ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸ 258μ.Χ.

Ὁ **Λακτάντιος**, τέλος, εἶναι μεταγενέστερος, ἀκμάσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ζήσας μέχρι τοῦ 330 μ.Χ. Ἦτο διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς, πρὶν γίνῃ χριστιανός, διετέλεσε δὲ καὶ διδάσκαλος τοῦ υἱοῦ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου Κρίσπου. Διακρίνεται τῶν ἄλλων Λατίνων Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων διὰ τὴν καθαρότητα τῆς γλώσσης, διὰ τὴν ὁποίαν ἠνομάσθη Κικέρων τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ.

24. Ἡ Διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας εἶχον κατ' ἀρχὰς οἱ ἴδιοι οἱ Ἀπόστολοι. Ὄταν ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν ἠϋξήσῃ, προσέλαβον ὡς βοηθοὺς τοὺς διακόνους. Εἰς τὰς ἰδρυομένας νέας Ἐκκλησίας ἐχειροτόνουν ἀντιπροσώπους των, ἵνα τὰς διευθύνουν, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν πρεσβύτεροι ἢ Ἐπίσκοποι.

Μετὰ τὸν θάνατον τῶν Ἀποστόλων ἀνέλαβον τὴν διοίκησιν τῶν Ἐκκλησιῶν οἱ Ἐπίσκοποι, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν διακόνων.

Οἱ **Ἐπίσκοποι** ἐχειροτόνουν τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ἐκήρυττον καὶ ἐδίδασκον, συνεχώρουν τὰς τυχόν ἀμαρτίας τῶν χριστιανῶν καὶ ἐν γένει ἐκυβέρνην τὴν Ἐκκλησίαν.

Οἱ **πρεσβύτεροι** ἦσαν βοηθοὶ τῶν Ἐπισκόπων. Ἐκήρυττον καὶ αὐτοὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ἐτέλουν τὰ μυστήρια πλὴν τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης καὶ ἔλυον τὰς μεταξὺ τῶν χριστιανῶν διαφορὰς κατόπιν ἀδείας τῶν Ἐπισκόπων.

Οἱ **διάκονοι** τέλος εἶχον κατ' ἀρχὰς ὡς κύριον ἔργον τὴν συλλογὴν τῶν ἐλεημοσυνῶν καὶ τὴν διανομὴν τούτων εἰς τοὺς πτωχοὺς, ὡς καὶ τὴν διακονίαν εἰς τὰς κοινὰς τραπέζας. Βραδύτερον ὅμως ἐβοήθουν τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους εἰς τὴν προετοιμασίαν τῆς θείας λατρείας, μετέφερον τὴν θείαν μετάληψιν εἰς τοὺς φυλαχισμένους ἢ ἀσθενεῖς, ἀνεγίνωσκον τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰς Ἐκκλησίας καὶ ἐκήρυσσον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Κατὰ τὴν Ἀποστολικὴν ἐποχὴν ὑπῆρχον καὶ διακόνισσαι ἀσχολούμεναι εἰς παράλληλα πρὸς τοὺς διακόνους ἔργα διὰ τὰς γυναῖκας, τὰς προσερχομένας εἰς τὸν χριστιανισμόν, καὶ εἰς τὴν περίθαλψιν τῶν ἀσθενῶν.

Οἱ Ἐπίσκοποι, οἱ Πρεσβύτεροι καὶ οἱ Διάκονοι ἀπετέλεσαν τοιοῦτοτρόπως ἰδιαιτέραν τάξιν χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι ἀνελάμβανον ὡς ἀποκλειστικὸν προορισμὸν εἰς τὴν ζωὴν των (ὡς κληρον) τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν. Ὠνομάσθησαν διὰ τοῦτο Ἱερός Κληρὸς ἢ Κληρικοί, ἐνῶ οἱ ἄλλοι χριστιανοὶ ἐλέγοντο Λαϊκοί.

Οἱ Ἐπίσκοποι τῶν πρωτευουσῶν πόλεων μιᾶς περιφερείας, τῶν λεγομένων Μητροπόλεων, ὠνομάσθησαν Μητροπολίται. Ἦσαν ἰσοβάθμιοι πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους τῶν μικροτέρων πόλεων, ἀλλὰ εἶχον τὴν προεδρίαν εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς συνόδους, ἐπεκύρωνον τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἐπισκόπων τῆς περιφερείας των καὶ ἐχειροτόνουν αὐτούς.

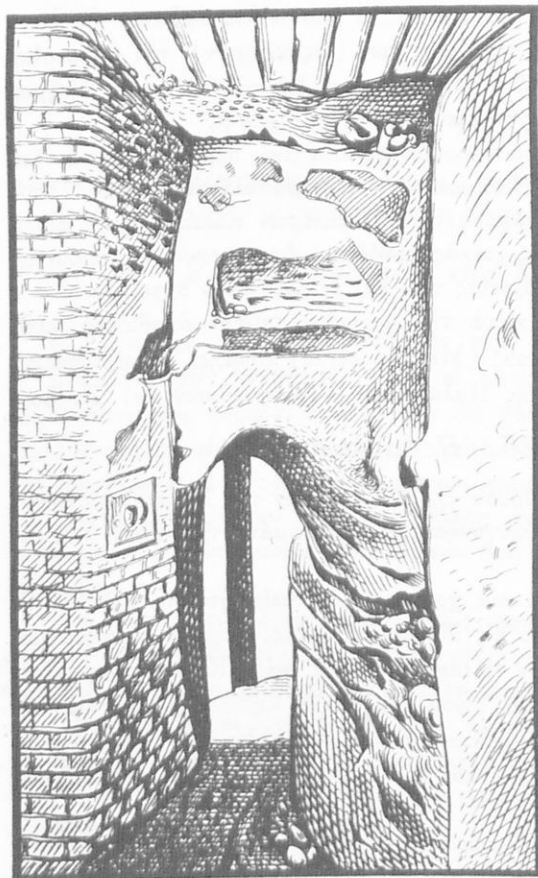
Τιμητικὸν πρωτεῖον κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀπεδίδεδο κατὰ σειράν εἰς τοὺς Ἐπισκόπους (Μητροπολίτας) Ρώμης, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, Ἱεροσολύμων καὶ Ἐφέσου.

25. Ἡ Λατρεία.

Ἡ Ἐκκλησία ἀκολουθοῦσα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ εἰσήγαγε τὴν κοινὴν λατρείαν, ἵνα ζωογονήσῃ καὶ διαθερμάνῃ τὴν πίστιν καὶ εὐσέβειαν τῶν χριστιανῶν.

Κατὰ τοὺς Ἀποστολικούς χρόνους ἡ λατρεία ἦτο πολὺ ἀπλῆ. Οἱ χριστιανοὶ συνεκεντρῶνοντο εἰς ἰδιωτικὰς οἰκίας, ἤκουον τὸ κήρυγμα, ἔψαλλον ὕμνους καὶ ἐτέλουν τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας· μετελάμβανον δηλαδὴ ἄρτου καὶ οἴνου, τὰ ὅποια καθαγιαζόμενα διὰ τῆς εὐλογίας μετεβάλλοντο εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου. Μετὰ ταῦτα παρεκάθητο εἰς κοινὰ δεῖπνα καὶ τέλος ἀπεχωρίζοντο ἀνταλλάσσοντες ἀδελφικὸν ἀσπασμόν.

Βραδύτερον ἐδόθη μεγαλυτέρα προσοχὴ εἰς τὰς τελετὰς τῆς λατρείας. Καθωρίσθη λεπτομερῶς ἡ Θεία Λειτουργία, ἡ ὅποια ἐγίνετο τῶρα τὴν πρωίαν καὶ ὄχι τὴν ἑσπέραν καὶ τῆς ὁποίας κύριον μέρος ἦτο πάντοτε ἡ τέλεσις τῆς **θείας εὐχαριστίας**. Καθωρίσθησαν ἐπίσης αἱ λεπτομέρειαι τῆς τελέσεως καὶ τῶν ἄλλων μυστηρίων, τὰ ὅποια ἐτελοῦντο ἤδη ἀπὸ τῆς Ἀποστολικῆς ἐποχῆς: Τὸ **βάπτισμα** διὰ τριττῆς καταδύσεως εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὸ **χρίσμα** διὰ τοῦ Ἁγίου μύρου, ἵνα ἐπισφραγίσῃ τὴν θείαν χάριν τὴν δοθεῖσαν διὰ τοῦ βαπτίσματος. Ἡ **ἐξομολόγησις** διὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἐλικρινῶς μετανοούντων, τὸ **μυστήριον τοῦ γάμου** διὰ τὸν καθαγιασμόν του ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας,

Είσοδος κατακόμβης

σάν και άλλαι έορταί, ώς ή **Πεντηκοστή**, ή **'Ανάληψις**, τὰ **Θεοφάνεια** κ.ά.

Ός τόπους συγκεντρώσεως διά την λατρείαν έχρησιμοποιοῦν κατ' άρχάς οί Χριστιανοί ιδιωτικάς οικίας, αί όποῖαι ώνομάζοντο **Ευκτήριοι Οίκοι, Κυριακά, 'Εκκλησίαι, Ναοί**.

Κατακόμβαι. Κατά τούς διωγμούς οί χριστιανοί κατέφευγον πρὸς τέλεσιν τῆς λατρείας των εις έρήμους τόπους, εις δάση, εις νεκρο-

τὸ **εὐχέλαιον** διά τήν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ὑγείαν τῶν χριστιανῶν καὶ τὸ μυστήριον τῆς **ιερωσύνης**, τὸ ὁποῖον μόνον οἱ **Ἐπίσκοποι** ἠδύναντο νὰ τελοῦν, ἐνῶ τὰ ἄλλα μυστήρια ἐτελοῦντο καὶ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων (ιερέων).

Ἡ **Θεία Λειτουργία** ἐτελεῖτο παλαιότερον καθημερινῶς. Βραδύτερον ὅμως ὠρίσθησαν τακταὶ ἡμέραι συγκεντρώσεως τῶν χριστιανῶν, αἱ ὁποῖαι ὠνομάσθησαν **έορταί**. Τοιαῦται **έορταί** ἦσαν κατ' άρχάς αἱ **Κυριακαί** (ἡμέραι δηλαδὴ τιμῆς πρὸς τὸν Κύριον) καὶ τὸ **Πάσχα** εις ἀνάμνησιν τῆς **'Αναστάσεως** τοῦ **Σωτῆρος**. Κατόπιν προσετέθη-

ταφεία ἢ εἰς τὰς λεγόμενας **κατακόμβας**. Αἱ κατακόμβαι ἦσαν ὑπόγειοι κρύπται καὶ κοιμητήρια, ὅπου ἐκρύπτοντο διὰ τὴν λατρείαν καὶ ἔθαιπτον τοὺς νεκροὺς τῶν οἱ χριστιανοί. Ταύτας ἐπέξετειναν κατόπιν καὶ μετέβαλον εἰς πραγματικούς λαβυρίνθους μὲ πλῆθος στοῶν καὶ διαμερισμάτων. Κατακόμβαι εὐρέθησαν εἰς Ρώμην, Νεάπολιν, Παλέρμον, Συρακούσας, Κυρηναικὴν, Μ. Ἀσίαν, Παλαιστίνην, Συρίαν καὶ εἰς τὴν νῆσον τῶν Κυκλάδων Μῆλον.

Ἡ ὀνομασία κατακόμβαι ἐδόθη εἰς τὰς ὑπογείους ταύτας κρύπτας ἀπὸ τὴν λατινικὴν λέξιν *Catacumbae* (πληρέστερον *Accubitoria ad Catacumbas*), μὲ τὴν ὁποίαν ὀνομάζοντο τὰ εὐρεθέντα εἰς φάραγγας παρὰ τὴν Ἀππίαν ὁδὸν κοιμητήρια.

Αἱ μεγαλύτεραι κατακόμβαι ἦσαν τῆς Ρώμης. Ὑπῆρχον 60 ἀνεξάρτητοι κατακόμβαι, ἐκάστη τῶν ὁποίων μὲ τὰ συμπλέγματα στοῶν, διαδρόμων καὶ νεκρικῶν θαλάμων ἀπετέλει πραγματικὴν πόλιν. Αἱ κατακόμβαι τῆς Μῆλου ἰδρύθησαν τὸν Γ' αἰῶνα δυτικῶς τοῦ σημερινοῦ χωρίου Τρυπητῆ, περιλαμβάνουσι 1500 τάφους καὶ δίδουσι μίαν ιδέαν τῶν κατακομβῶν τῆς Ρώμης.

Ἀπὸ τὰς κατακόμβας διδασκόμεθα πολλὰ περὶ τῆς λατρείας τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων.

26. Ἡ πρωτοχριστιανικὴ Τέχνη καὶ τὰ Σύμβολα.

Κατὰ τοὺς δύο πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ χριστιανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, διότι οἱ «Εὐκτήριοι Οἴκοι» ἦσαν ἀπλαῖ αἰθῶσαι ἀνάλογοι πρὸς τὸ πλῆθος τῶν χριστιανῶν. Οἱ διωγμοὶ ἐξ ἄλλου δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς χριστιανούς νὰ σκεφθῶσι περὶ ἀνεγέρσεως μονίμων καὶ ἰδίου ρυθμοῦ ναῶν. Κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα ἀνηγέρθησαν εἰς διαφόρους πόλεις, τῆς Ἀνατολῆς μάλιστα, ἰδιαιτέρα κτήρια, ἕνα χρησιμοποιοῦσιν ὡς λατρείας ναοί.

Ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τῆς γλυπτικῆς παράστασιν μορφῶν ἀπέφευγον ἐπιμελῶς οἱ χριστιανοὶ διὰ τὸν φόβον τῆς συγχύσεως πρὸς τὴν εἰδωλολατρίαν. Τὴν ζωγραφικὴν ὅμως καὶ μάλιστα τὴν διακοσμητικὴν ἐχρησιμοποίησαν πολὺ ἐνωρίς διὰ θρησκευτικούς καὶ λατρευτικούς λόγους καὶ σκοποὺς.

Ἦδη ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς, εἰς τὴν Ἀνατολὴν μάλιστα, ὅπου ὑπῆρχε ζωηρὰ ἢ παράδοσις τῆς πλουσίας Ἑλληνιστικῆς διακοσμητικῆς (σαρκοφάγοι, μωσαϊκὰ κ.λ.π.), ἤρχισαν οἱ χριστιανοὶ νὰ στολί-

ζουν τούς ναούς και τούς τάφους των με ζωγραφικὰς κυρίως διακοσμήσεις. Ἄνθη, πτηνά, γεωμετρικὰ σχήματα κ.λ.π. ἦσαν τὰ πρῶτα πρότυπα τῆς χριστιανικῆς διακοσμητικῆς.

Ἐπειτα ἔγινεν ἐπιλογή τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων διὰ καθαρῶς θρησκευτικούς καὶ λατρευτικούς σκοπούς. Πτηνά, ζῶα, συμπλέγματα γραμμάτων καθιεροῦνται, διὰ νὰ ἐνθυμίζουσιν εἰς τοὺς χριστιανούς θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς ἀντιλήψεις καὶ ἰδέας ἢ πρόσωπα λατρείας. Τὴν ἀκριβῆ ἔνοιαν τῶν παραστάσεων τούτων μόνον οἱ χριστιανοὶ κατενόουν. Ἐδημιουργήθησαν οὕτω τὰ λεγόμενα **σύμβολα**, μετὰ τὰ ὅποια στολιζοῦνται οἱ τόποι λατρείας τῶν χριστιανῶν.

Τοιαῦτα σύμβολα εἶναι τὸ ἰδιόγραμμα «Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ» καὶ ἡ παράστασις ἰχθύος· τὰ γράμματα τῆς λέξεως ἰχθύς ἀποτελοῦσι τὴν περίφημον ἀκροστιχίδα Ἰ(ησοῦς) Χ(ριστὸς) Θ(εοῦ) Υ(ἰὸς) Σ(ωτήρ).

Ἡ περιστέρα συμβολίζει τὴν ἀγνότητα ἢ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, κλάδος ἐλαίας τὴν εἰρήνην, κλάδος φοίνικος τὴν νίκην τῆς Ἐκκλησίας, ἐν πλοῖον τὴν Ἐκκλησίαν, ἄγκυρα τὴν σωτηρίαν. Ὁ ἀμνὸς ἢ τὸ πρόβατον εἶναι προσφιλὲς σύμβολον τῶν χριστιανῶν, ἢ δὲ εἰκὼν τοῦ καλοῦ ποιμένος φέροντος ἐπὶ τῶν ἄμνων τοῦ ἀρνίου συμβολίζει τὸν Χριστὸν σώζοντα τὴν ἀνθρωπότητα. Πλεῖστα ἄλλα σύμβολα ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν χριστιανῶν.

Κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα, ὅταν ἐξέλιπε πλέον ὁ φόβος ἐπανόδου εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν, οἱ χριστιανοὶ ἤρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦν ζωγραφικὰς ἀπεικονίσεις ἁγίων μορφῶν, ὡς λ.χ. τοῦ Ἰησοῦ, τῆς Παναγίας καὶ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. Ἐζωγράφιζον ἐπίσης παραστάσεις σκηνῶν τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἢ γεγονότων σχετικῶν μετὰ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς διωγμούς.

27. Τὰ ἦθη τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν Α' περιόδον.

Ἡ ἀναμόρφωσις τῆς ἀρχαίας κοινωνίας.

Αἱ διδασθεῖσαι ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἐφαρμοσθεῖσαι εἰς τὴν ζωὴν τῶν χριστιανῶν νέαι ἠθικαὶ ἀρχαὶ ἐπέφερον πολὺ μεγάλας μεταβολὰς εἰς τὴν ἕως τότε κοινωνικὴν ζωὴν. Ὁ χριστιανισμὸς ἐπέτυχε σὺν τῷ χρόνῳ πλήρη ἀναμόρφωσιν τῆς ἀρχαίας κοινωνίας. Τὰ θεμέλια δὲ τῆς τοιαύτης ἀναμορφώσεως ἔθεσαν οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ διὰ τῶν ἁγνῶν ἠθῶν καὶ τοῦ αὐστηρῶς ἠθικοῦ βίου των. Οὗτος ἐστηρίχθη, ὡς γνωρίζο-

μεν, ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὰς νέας ἠθικὰς ἰδέας τὰς περιεχομένας κυρίως εἰς τὴν περὶ ἰσότητος καὶ ἀγάπης διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων. Οὕτω:

α) Ἡ βασιλεύσασα εἰς τὰς χριστιανικὰς κοινότητες - Ἐκκλησίας νέα ἐντολή «ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν» ἀντικαθιστᾷ τὸν ἀτομικισμόν καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους σκληρότητα τοῦ ἀρχαίου κόσμου διὰ τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς φιλανθρωπίας. Ἡ συνδρομὴ πρὸς τοὺς πάσχοντας καὶ ἡ ἐλεημοσύνη πρὸς τοὺς πτωχοὺς γίνεται καθήκον διὰ τοὺς χριστιανοὺς. Ὅταν κάποτε (τὸν Γ' αἰῶνα) συνέβη μέγας λιμὸς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Καρχηδόνα, ἐνῶ οἱ Ἐθνικοὶ ἐγκατέλειπον καὶ αὐτοὺς τοὺς οἰκείους των, οἱ χριστιανοὶ ἐφρόντιζον δι' ὅλους τοὺς πεινῶντας, χριστιανοὺς καὶ Ἐθνικοὺς. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης εἶχεν ἀναλάβει τὴν διατροφὴν 1500 πτωχῶν κατὰ τὸ ἔτος 252, ὅπως γράφει ὁ ἱστορικὸς τῆς Ἐκκλησίας Εὐσέβιος. Οἱ χριστιανοὶ πρῶτοι ἱδρυσαν καὶ συνετήρουν φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα, νοσοκομεῖα, δ'λαδὴ, γηροκομεῖα, ὄρφανοτροφεῖα κ.λ.π.

β) Τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα περὶ ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων, ὡς τέκνων τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπομένως ἀδελφῶν μεταξύ των, ἐπέφερεν εὐεργετικὴν μεταβολὴν καὶ τεραστίαν πρόοδον εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας, ὁ ὁποῖος τόσον πολὺ ἐπιβαρύνει τὸν ἀρχαῖον κόσμον, ἐξηφανίσθη ἀμέσως ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν. Ὅσοι χριστιανοὶ εἶχον δούλους τοὺς ἠλευθέρωσαν, αἱ δὲ πρῶται Ἐκκλησίαι δι' ἐράνων μεταξύ τῶν χριστιανῶν ἐξηγόραζον αἰχμαλώτους ἢ δούλους καὶ ἀπέδιδον εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθερίαν των. Μὲ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἡ δουλεία περιωρίζετο ἢ ἐγένετο ἐλαφροτέρα, ἕως ὅτου κατηργήθη ἐντελῶς ὁ θεσμὸς εἰς ὅλας τὰς πεπολιτισμένας χώρας, ἀκόμη καὶ τὰς μὴ χριστιανικὰς.

γ) Τὸ κήρυγμα τῆς ἰσότητος περιελάμβανε καὶ τὰς γυναῖκας¹, αἱ ὁποῖαι, ὡς γνωστόν, κατεῖχον δουλικὴν σχεδὸν θέσιν εἰς τὰς πλείστας ἀρχαίας κοινωνίας (γυναικωνῖται, ἀποκλεισμός ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν κ.λ.π.). Ὁ χριστιανισμὸς ἐξύψωσε τὴν θέσιν τῆς γυναικὸς καταστήσας αὐτὴν ἰσότιμον πρὸς τὸν ἄνδρα ἐν τῇ οἰκογενειακῇ καὶ κοινωνικῇ ζωῇ.

Γνωρίζομεν ὅτι ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἤδη ἐποχῆς ὑπῆρχον καὶ δια-

1. «Ὅχι ἐν Ἰουδαίῳ, οὐδὲ Ἕλλην· οὐκ ἐν δούλῳ, οὐδὲ ἐλεύθερῳ· οὐκ ἐν ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ...», διδάσκει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Πρὸς Γαλ. Γ', 28).

κόνισσαι βοηθοῦσαι τοὺς προϊσταμένους τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὰ ἔργα των. Διένεμον τὰ βοηθήματα εἰς τοὺς ἀπόρους, ἐδίδασκον, περιέθαλλον ἀσθενεῖς κ.λ.π. Εἶχον δηλ., ὅπως λέγομεν, κοινωνικὴν δρᾶσιν.

Εὗρεν ἐπίσης ἡ γυνὴ τὴν προσήκουσαν αὐτῇ θέσιν εἰς τὸν οἰκογενειακὸν βίον, ὅστις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐγένετο αὐστηρὸς καὶ ἀγνός. Ὁ δεσμὸς τοῦ γάμου ἠὺλογήθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς «**μυστήριον**» καὶ ἡ οἰκογένεια, ἐν τῇ ἧ ἡ γυνὴ ἔχει ἰσοτίμον πρὸς τὸν ἄνδρα θέσιν ὡς σύζυγος καὶ μήτηρ, γίνεται τὸ κύτταρον τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας.

Πολλὰ χριστιανὰ γυναῖκες ἐζήσαν τοιοῦτον βίον καὶ ἀνέπτυξαν τοιαύτας ἀρετάς, ὥστε προεκάλεσαν τὸν θαυμασμόν καὶ αὐτῶν τῶν Ἐθνικῶν.

Χριστιανισμὸς καὶ ἔργασία .

Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης γνώρισμα τοῦ βίου τῶν πρώτων χριστιανῶν ἦτο καὶ ἡ τιμὴ καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸν ἐργαζόμενον ἄνθρωπον καὶ τὴν ἔργασίαν ἐν γένει, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνέβαινε εἰς τὰς ἐθνικὰς κοινωνίας.

Γνωρίζομεν ὅτι οἱ Ἕλληνες κατεφρόνουν ἀνάκαθεν τὴν χειρωνακτικὴν ἔργασίαν καὶ ἐτίμων μόνον τὰς «ἐλευθερίους» λεγομένας τέχνας καὶ τὰ πολεμικὰ ἔργα. Οἱ δὲ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐμφανίσεως τοῦ χριστιανισμοῦ εἶχον πραγματοποιήσει τὰς μεγάλας κατακτήσεις των, εἶχον παύσει πρὸ πολλοῦ νὰ ἐργάζωνται οἱ ἴδιοι. Τὰς ἔργασίας εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ τὰ ἐργαστήρια ἔκαμνον κατὰ τὸ πλεῖστον δοῦλοι, αἰχμάλωτοι πολέμου ἢ ἀπόγονοι παλαιῶν δούλων, ἐνῶ οἱ Ρωμαῖοι ἠσχολοῦντο εἰς τὰ πολεμικὰ ἢ ἦσαν ὑπάλληλοι τοῦ αὐτοκράτορος. Τοὺς ἐργαζομένους εἰς τὰ ἐργαστήρια καὶ τοὺς ἀγρούς ἐθεώρουν κατωτέρους ἀνθρώπους καὶ ἐφέροντο πρὸς αὐτοὺς περιφρονητικῶς. Εἶχε καταφρονηθῆ λοιπὸν ἡ ἔργασία καὶ ἐθεωρεῖτο ἀσχολία κατωτέρων ἀνθρώπων.

Ἐρχεται ὅμως ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία καὶ ἀνυψώνει τὴν ἔργασίαν τιμῶσα καὶ σεβομένη τὸν ἐργαζόμενον. Οἱ Ἀπόστολοι ἦσαν, ὡς γνωστόν, ἄνθρωποι ἐργατικοί. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐγνωρίζε τὴν τέχνην τοῦ σκηνοποιοῦ καὶ εἰργάζετο καὶ κατὰ τὰς περιοδείας του ἀκόμη, ἵνα μὴ ἐπιβαρύνῃ τοὺς χριστιανούς μετὰ τὰ ἔξοδα τῆς φιλοξενίας του.

Ἴδου τί γράφει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν Β' πρὸς τοὺς Θεσσα-

λωνικεῖς ἐπιστολήν του, τὴν ὁποίαν ἔστειλε πρὸς αὐτοὺς ἐξ Ἀθηνῶν κατὰ τὴν δευτέραν ἀποστολικὴν περιοδείαν του:

— Μανθάνω, ἀδελφοί μου, ὅτι μερικοὶ ἀπὸ σᾶς δὲν ἀκολουθοῦν τὰς ὁδηγίας καὶ τὸ παράδειγμα ἡμῶν καὶ δὲν ἐργάζονται, προφασίζόμενοι ὅτι δὲν τοὺς ἀφήνουν καιρὸν τὰ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καθήκοντά των. Αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ γίνεται. Δὲν βλέπετε ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι μὲ κόπον καὶ μόχθον, νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμεθα; Πρέπει νὰ μᾶς μιμῆσθε. Δὲν σᾶς εἶπομεν πολλάκις ὅτι «εἰ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω;». Σᾶς παρακαλοῦμεν λοιπὸν καὶ σᾶς παραγγέλλομεν νὰ ἐργάζεσθε πάντοτε μὲ φιλοπονίαν καὶ ἡσυχίαν.

“Ὅπως βλέπομεν, ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία τιμᾷ τὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιβάλλει αὐτὴν ὡς ὑποχρέωσιν εἰς πάντας τοὺς χριστιανούς. Τοῦτο ἔχει μεγάλην ἀξίαν, διότι τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος.

28. Ὁ Ἀσκητισμός.

Ἄλλαι ἀρεταὶ τῶν χριστιανῶν εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ ἐπιδεικνυομένη ὑπὸ τῶν περισσοτέρων καταφρόνησις πρὸς τὰ ὑλικά ἀγαθὰ τοῦ κατὰ κόσμον βίου.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐδημιούργησε κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα ἰδιαιτέραν τάξιν χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν ἀναχωρηταὶ ἢ ἀσκηταί. Μερικοὶ χριστιανοὶ δηλ. ἔφυγον ἀπὸ τὰς πόλεις ἢ τὰ χωρία των καὶ ἔζων μόνοι των εἰς τὴν ἔρημον ἢ τὰ δάση. Ἦθελον νὰ ἀποδείξουν ἐμπράκτως τὴν περιφρόνησίν των πρὸς τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐπιγείου ζωῆς καί, τρόπον τινά, τὴν ἀποδοκιμασίαν των πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀπέδιδον μεγάλην ἀξίαν εἰς αὐτά. Ἐκεῖ ἔζων εἰς κελλίᾳ ἢ καλύβας μελετῶντες τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ ἀσκούμενοι εἰς τὴν νηστείαν καὶ τὴν προσευχήν. Ὑπέβαλλον τὸν ἑαυτὸν των εἰς παντὸς εἶδους στερήσεις καὶ σκληραγωγίας. Δὲν μετέβαινον εἰς τὰς πόλεις, παρὰ μόνον ὁσάκις ἤθελον νὰ ἐνισχύσουν τοὺς χριστιανούς κατὰ τοὺς διωγμούς ἢ νὰ καταπολεμήσουν τοὺς αἰρετικούς.

Ὁ Μέγας Ἀντώνιος ὑπῆρξεν ὁ ἐπισημότερος τῶν ἀσκητῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης. Ἐγεννήθη τὸ 251 μ.Χ. ἐν Κομᾷ τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ εὐσεβεῖς καὶ πλουσίους γονεῖς. Εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν ἔμεινεν ὄρφανός καὶ ἀκολουθήσας τὸ Εὐαγγελικὸν «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε, πώ-

λησον πάντα τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δὸς πτωχοῖς...», διένειμε τὴν περιουσίαν του καὶ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἔρημον. Ἐτρωγεν ἅπαξ τῆς ἡμέρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἐφόρει μηλωτὴν (δέρμα προβάτου) καὶ ἔφερε καλύπτραν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἔλεγε δὲ ὅτι αἰσχύνεται, διότι τὸ ἀθάνατον πνεῦμά του ἔχει ἀνάγκη εὐτελοῦς τροφῆς. Προσηύχετο καὶ ἐμελέτα τὴν Ἀγίαν Γραφήν, τὴν ὁποίαν ἐγνώριζεν ἀπὸ στήθους, ἔκαμε δὲ πολλὰ θαύματα. Ἡ φήμη του εἶχε φθάσει εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὁ δὲ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ οἱ υἱοὶ του ὠνόμαζον αὐτὸν Πατέρα.

Ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος ἀπέθανε κατὰ τὸ 355 μ.Χ. πλήρης ἡμερῶν, ἐπωνομάσθη δὲ Μέγας διὰ τὴν μεγάλην εὐσέβειάν του καὶ τοὺς ἀγῶνάς του κατὰ τῶν αἰρετικῶν. Θαυμαστής του ἦτο καὶ ὁ πατήρ τῆς Ἐκκλησίας Μέγας Ἀθανάσιος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε καὶ τὴν βιογραφίαν του. Ἐορτάζομεν τὴν μνήμην του τὴν 17ην Ἰανουαρίου.

Πλὴν τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου καὶ πλῆθος ἄλλων ἀναχωρητῶν - ἀσκητῶν ὑπῆρχε τὸν Δ' αἰῶνα εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Αἰγύπτου, τοῦ Σινᾶ καὶ εἰς τὴν πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἔρημον.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΟΥ Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ (313 - 867)

Κατά τὴν περίοδον ταύτην ἡ ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων Ἐκκλησία μας στερεοῦται καὶ ἐνδυναμοῦται διὰ τῆς προστασίας τοῦ Κράτους, ἐξαπλοῦται δὲ καὶ εἰς ὅλην τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην. Τότε γίνεται ὁ καθορισμὸς τῶν δόγμάτων.

Ἀναδεικνύονται ἐξ ἄλλου μεγάλοι Διδάσκαλοι καὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι φωτίζουν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν καὶ ἀπαλλάσσουν αὐτὴν ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς κακοδοξίας διὰ τῆς καταπολεμήσεως τῶν αἱρέσεων.

Καθορίζονται τέλος ὅλαι αἱ λεπτομέρειαι τῆς λατρείας καὶ ἀναπτύσσεται εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἡ χριστιανικὴ τέχνη διὰ τῆς δημιουργίας θαυμάσιων ἔργων ἀρχιτεκτονικῆς, γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

29. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος (306-337).

Ολίγα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διοκλητιανοῦ οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐσταμάτησαν. Τὸ Κράτος ἀναλαμβάνει ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὴν νέαν θρησκείαν καὶ εὕρισκε στήριγμα εἰς αὐτήν. Ἡ μεταβολὴ αὕτη τῶν μέχρι τοῦδε σχέσεων Κράτους καὶ χριστιανῶν πραγματοποιεῖται ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου.

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς εὐσεβοῦς Ἑλένης. Ὁ πατὴρ του εἶχεν ἀναδειχθῆ Καῖσαρ καὶ

Αύγουστος εἰς τὴν Γαλατίαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ. Ὁ Κωνσταντῖνος διεδέχθη τὸν πατέρα του ἀνακηρυχθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ Αὐγουστος κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διοκλητιανοῦ **πολυαρχίαν** (306 μ.Χ.).

Μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ Κωνσταντῖνος ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν ἐν Ρώμῃ αὐτοκράτορα Μαξέντιον καὶ ἤρχισε πόλεμον κατ' αὐτοῦ διὰ τὴν κυριαρχίαν ὅλης τῆς Δύσεως. Ἔρχεται μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὴν Ἄνω Ἱταλίαν, ἔτοιμος νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ Μαξεντίου. Εἶναι ὅμως διστακτικὸς, διότι γνωρίζει ὅτι ὁ ἀντίπαλός του ἔχει μεγάλας στρατιωτικὰς δυνάμεις. Εἶδε τότε εἰς τὸν οὐρανὸν θεῖον φωτεινὸν ὄραμα: τὸν Τίμιον Σταυρὸν μὲ τὴν ἐπιγραφὴν **EN TOYTO NIKΑ**. Ὁ Κωνσταντῖνος διέταξεν ἀμέσως νὰ κατασκευασθῇ **λάβαρων** (σημαία) φέρον τὸν Σταυρὸν μὲ τὸ μονόγραμμα **IX** (Ἰησοῦς Χριστὸς) καὶ πλήρης θάρρους καὶ ἐλπίδων ἐπροχώρησε κατὰ τοῦ Μαξεντίου. Οἱ ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Κωνσταντῖνου χριστιανοὶ ἐπολέμησαν πράγματι μὲ μεγαλύτερον ἐνθουσιασμὸν καὶ ὁ Μαξέντιος ἠττήθη κατὰ κράτος. Ὁ Κωνσταντῖνος εἰσῆλθε θριαμβευτὴς εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἀνεγνωρίσθη κύριος ὅλης τῆς Δύσεως (312 μ.Χ.).

Ὁ Κωνσταντῖνος ἀναλαμβάνει ἔκτοτε ὑπὸ τὴν προστασίαν του τοὺς χριστιανούς καὶ τὸν χριστιανισμὸν. Ἔρχεται εἰς συμφωνίαν μὲ τὸν συνάρχοντά του εἰς τὴν Ἀνατολὴν Λικίνιον καὶ ἐκδίδου ἀπὸ κοινοῦ τὸ **Διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου** (313 μ.Χ.), διὰ τοῦ ὁποίου οἱ χριστιανοὶ ἠδύναντο ἐλευθέρως νὰ ἔχουν τὴν θρησκείαν των καὶ νὰ ἀσκοῦν ἀνεμπόδιστοι τὴν λατρείαν των¹.

Βραδύτερον ὁ Κωνσταντῖνος ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν καὶ πρὸς τὸν Λικίνιον, τὸν ἐνίκησε καὶ ἔμεινε μόνος κύριος ὅλης τῆς αὐτοκρατορίας. Μετέφερε τὴν ἔδραν τοῦ κράτους εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἔκτοτε ἡ νέα πρωτεύουσα Κωνσταντινούπολις γίνεται μέγα θρησκευτικὸν κέντρον τῆς χριστιανοσύνης.

1. Ἡμεῖς ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Λικίνιος — ἔγραφε τὸ Διάταγμα — ... ἀποφασίζομεν νὰ χορηγήσωμεν εἰς τοὺς χριστιανούς καὶ εἰς ὄλους τοὺς ἄλλους τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἀσκοῦν τὴν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν προτιμοῦν... Ἀρμόζει εἰς τὴν γαλήνην, τὴν ὁποίαν ἀπολαύει ἡ αὐτοκρατορία, ἡ ἐλευθερία νὰ εἶναι πλήρης δι' ὄλους τοὺς ὑπηκόους μας, νὰ λατρεύουν τὸν θεὸν τῆς ἐκλογῆς των καὶ καμμία θρησκεία νὰ μὴ στερῆται τῶν ὀφειλομένων πρὸς αὐτὴν τιμῶν...

Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν κατεδίωξε τὴν Ἐθνικὴν θρησκείαν· διετήρησε μάλιστα διὰ πολιτικούς λόγους καὶ τὸν τίτλον τοῦ Μεγάλου Ἀρχιερέως (Pontifex Maximus), τὸν ὅποιον ἔφερον οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες. Χριστιανὸς ἔγινε, δεχθεὶς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του (337 μ.Χ.). Ὑποστήριξεν ὅμως μὲ πάντα τρόπον τοὺς χριστιανούς καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἀπέδωκεν εἰς τοὺς χριστιανούς ὅλας τὰς ἐκκλησίας των καὶ ἐβοήθησε νὰ ἀνεγερθῶν πολλοὶ καὶ μεγαλοπρεπεῖς νέοι χριστιανικοὶ ναοί. Ἀνέδειξε χριστιανούς εἰς ἀνώτατα ἀξιώματα τῆς πολιτείας. Ἐπέτρεψε εἰς τὰς Ἐκκλησίας νὰ ἀπελευθερώουν τοὺς δούλους καὶ ἔδωκε τὸ δικαίωμα νὰ δέχωνται ἀφιερῶματα καὶ δωρεὰς ἢ κληρονομίας. Ἀνεγνώρισεν εἰς τοὺς Ἐπισκόπους δικαστικὴν ἐξουσίαν. Ἐπέβαλε τὴν Κυριακὴν ἄργίαν. Ἐπανέφερε τὴν διαταραχθεῖσαν ἐκ τῆς ἀρειανῆς αἵρέσεως γαλήνην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὑπῆρξε τὸ ὄργανον τῆς Θεῆς Προνοίας διὰ τὴν στερέωσιν καὶ τὸν θρίαμβον τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἄλλὰ καὶ ἡ μήτηρ του, ἡ εὐσεβὴς Ἑλένη, προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν χριστιανισμόν. Ἀνεῦρεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τὸν Τίμιον Σταυρὸν τοῦ μαρτυρίου τοῦ Σωτῆρος (327) καὶ ἔκτισεν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς Ἀναστάσεως (335), ὁ ὁποῖος σφίζεται μέχρι σήμερον καὶ εἶναι τὸ προσκύνημα ὄλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἀνήγειρεν ἐπίσης ναοὺς εἰς τὴν Βηθλεὲμ, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Κύριος, καὶ εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ὅπου ἔγινεν ἡ Ἀνάληψις Αὐτοῦ.

Διὰ πάντα ταῦτα ἡ Ἐκκλησία μας ἀνεκήρυξε καὶ τοὺς δύο **ἱσαποστόλους**, ἑορτάζει δὲ τὴν μνήμην τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης τὴν 21ην Μαΐου.

30. Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης (361-363).

Οἱ υἱοὶ καὶ διάδοχοι τοῦ Κωνσταντίνου συνέχισαν τὴν ὑποστήριξιν καὶ τὴν προστασίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ ἀπομείνας ὅμως μετ' ὀλίγα ἔτη μόνος αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖος ἦτο ἀρειανὸς καὶ ἐτάραξε τὴν εἰρήνην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἀρειανῶν. Ἀλλὰ περισσότερο συνετάραξε τὴν Ἐκκλησίαν ὁ διαδεχθεὶς τὸν Κωνσταντῖον εἰς τὸν θρόνον ἐξάδελφός του **Ἰουλιανὸς**.

Ὁ Ἰουλιανὸς εἶχε μεγάλην θέλησιν καὶ σπουδαίαν μόρφωσιν. Ἐ-

σπούδασε τὴν ἀρχαίαν σοφίαν εἰς τὰς φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηναίων, εἶχε δὲ ὡς συσπουδαστὰς τὸν Μέγαν Βασίλειον καὶ τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν. Ἐνῶ ὁμως οὗτοι διὰ τῶν ἐλληνικῶν σπουδῶν ἐστερέωσαν περισσότερο τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν των, ὁ Ἰουλιανὸς περιέπεσεν εἰς πλάνην. Καταμαχευθεὶς δηλ. ἀπὸ τὸ κάλλος τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς δημιουργίας ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἐπανελαμβάνετο τοῦτο, ἂν ἐπεκράτει πάλιν ἡ ἐθνικὴ θρησκεία. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἐγένετο αὐτοκράτωρ, ὑπεστήριξε τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν ὡς ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ Κράτους. Ἀπεμάκρυνε τοὺς χριστιανούς ἀπὸ τὰ κρατικὰ ἀξιώματα, καί, διὰ τὰ ἐπιφέρει σύγχυσις, ἀνεγνώρισεν ὅλας τὰς αἵρέσεις.

Πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀπέβησαν ἄκαρποι, διότι ὁ χριστιανισμὸς εἶχε ριζώσει εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀρχαία θρησκεία ἦτο πλέον ὀριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως νεκρά. Τοῦτο καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἐθνικοὶ ἀνεγνώριζον¹.

Ὁ Ἰουλιανὸς πολεμῶν κατὰ τῶν Περσῶν ἐπληρώθη βαρέως καὶ προαισθανθεὶς τὸ τέλος τοῦ ἀνεφώνησε: «Νενίκηκάς με, Ναζωραῖε!».

Ἰπὸ τῆς Ἐκκλησίας μας ὠνομάσθη διὰ τὴν ἀποστασίαν τοῦ Παρὰβάτης ἢ Ἀποστάτης.

31. Θεοδόσιος ὁ Μέγας (379-395).

Ὁ διάδοχος τοῦ Ἰουλιανοῦ Ἰοβιανὸς κατήργησε τὰ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν διατάγματα αὐτοῦ καὶ ἀπέδωκεν εἰς τοὺς χριστιανούς καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὅλα τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια των.

Ἀλλὰ ἡ ἀναταραχὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐξηκολούθησεν ὀλίγα ἀκόμη ἔτη, μέχρις ὅτου ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Θεοδόσιος. Οὗτος ἐστερέωσεν ὀριστικῶς τὸν χριστιανισμὸν καταστήσας αὐτὸν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ Κράτους καὶ στηρίζας τὴν ὀρθοδοξίαν διὰ τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἀρειανισμοῦ καὶ ἄλλων αἱρέσεων.

Ὁ Θεοδόσιος κατήργησε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας, οἱ ὅποιοι ἦσαν καὶ θρησκευτικὴ πανήγυρις τοῦ ἀρχαίου ἐθνικοῦ κόσμου, καὶ ἐκλει-

1. Οἱ ἱερεῖς τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν ἀπήντησαν ὡς ἐξῆς πρὸς τὸν Ἰουλιανόν, ὃ ὅποιος ἐζήτησε σχετικὸν χρησμόν:

Εἶπατε τῷ βασιλεῖ: Χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά,
οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβην, οὐ μάντιδα δάφνην,
οὐ παγὰν λαλέουσιν: ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ.

σεν όριστικῶς τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Ἐπίσημον διωγμὸν ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν δὲν ἐκήρυξεν. Ἄλλὰ μερικοὶ χριστιανοὶ κινούμενοι ἀπὸ ὑπερβολικὸν ζῆλον καὶ φανατισμὸν διέπραξαν τότε πολλὰς ἀσχημίας. Κατέστρεψαν πολλοὺς ναοὺς τῶν ἐθνικῶν καὶ πολλὰ ἀριστουργήματα. τῆς ἀρχαίας τέχνης. Οἱ ἐπίσημοι χριστιανοὶ ἀπεδοκίμαζον τὰ βίαια ταῦτα μέτρα.

Ὁ χριστιανισμὸς εἶχε τόσον ἐδραιωθῆ, ὥστε οἱ Ἐπίσκοποι δὲν ἐδί-σταζον καὶ αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἐπιτιμῶσι. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Θεοδοσίου ἐφρονεύθησαν κάποτε ἐξ αἰτίας μιᾶς στάσεως εἰς Θεσσαλο-νίκην ἐκτὸς τῶν ἐνόχων καὶ ἐπτά χιλιάδες ἀθῶων κατοίκων τῆς πόλεως. Ὅταν ὅμως ὀλίγον χρόνον μετὰ ταῦτα (395) προσῆλθεν ὁ Θεοδόσιος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Μεδιολάνου, διὰ νὰ ἐκκλησιασθῆ, ὁ ἐπίσκοπος Ἀμβρό-σιος ἀπηγόρευσε εἰς αὐτὸν τὴν εἴσοδον εἰς τὸν ναὸν καὶ τοῦ ἐπέβαλεν ὀκτάμηνον «μετάνοιαν».

32. Ἰουστινιανὸς (527-565) καὶ Ἡρά- κλειος (610-641).

Καὶ οἱ διάδοχοι τοῦ Θεοδοσίου Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες στηρίζου-παντοιοτρόπως τὸν χριστιανισμὸν καὶ τὴν Ὁρθοδοξίαν. Τὸ τελειωτι-κὸν πλῆγμα κατὰ τοῦ καταρρέοντος ἐθνισμοῦ ἐπιφέρει ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός. Οὗτος ἔκλεισε ὀριστικῶς τὰς λειτουργούσας ἀκόμη φι-λοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐξώρισεν ἄλλους τοὺς φιλοσόφους (529 μ.Χ.). Ἡ ἐθνικὴ θρησκεία ἐξέλιπε ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις καὶ βρα-δύτερον καὶ ἀπὸ τὴν ὑπαιθρον χώραν. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐφρόντισε καὶ διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἱεραπόστολοι διδάσκοντες τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν ἔφθασαν μέχρι τῆς Κίνας. Λαμπρότατη ἦτο ἐπίσης ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἡ ἀνθισις τῆς χριστιανικῆς τέχνης, τῆς ὁποίας ὑπέροχον δημιούργημα εἶναι ὁ θαυμάσιος ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Οἱ μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν αὐτοκράτορες ἀγωνίζονται συνεχῶς κατὰ τῶν παντοειδῶν βαρβάρων, οἱ ὅποιοι ἀπειλοῦν τὸ κράτος καὶ τὸν χρι-στιανισμὸν. Σλάβοι καὶ Ἀβαιοὶ εἰς τὰ σύνορα τοῦ Δουνάβεως, Πέρσαι εἰς τὸν Εὐφράτην κάμνου ἐπιδρομὰς, καταστροφὰς καὶ λεηλασίας. Οἱ ἀγῶνες τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος προσλαμβάνου δραματικὸν χαρακτῆρα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλει-ου. Ἡ Ἐκκλησία θέτει εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ αὐτοκράτορος τοὺς θησαυ-

ρούς τῶν ναῶν διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου. Ἡ πίστις ἐνδυναμώνει τοὺς πολεμιστὰς καὶ τοῦτο δίδει εἰς αὐτοὺς τὴν νίκην.

Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του διὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν του κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταλάβει τὴν Παλαιστίνην καὶ εἶχον ἀρπάσει τὸν Τίμιον Σταυρόν, ὁ Ἡράκλειος προσεύχεται ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν: «*Δέσποτα Θεὲ καὶ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, μὴ παραδόσης ἡμᾶς εἰς ὄνειδος τοῖς ἐχθροῖς Σου διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἀλλ' ἐπιβλέψας ἐλέησον καὶ τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν Σου νίκην δὸς ἡμῖν, ὅπως μὴ καυχῶσονται οἱ ἀλάστορες κατὰ τῆς Σῆς κληρονομίας ἐπαιρόμενοι*».

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μακροχρονίου ἐκστρατείας του (622 - 628) ὁ Ἡράκλειος ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ μικρὰν εἰκόνα τῆς Παναγίας. Οἱ στρατιῶται ἔβλεπον μὲ συγκίνησιν τὴν βαθεῖαν εὐλάβειαν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ στρατηγοῦ των.

Ὁ Ἡράκλειος εἶχεν ἀφήσει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μικρὰν φρουρὰν πρὸς ὑπεράσπισίν της ἐναντίον βαρβαρικῆς τυχὸν ἐπιδρομῆς. Καὶ πράγματι κατὰ τὸ 626 οἱ Ἄβαραοι συνεννοηθέντες μὲ τοὺς Πέρσας ἐμφανίζονται πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν πολιορκοῦν. Αἱ ἐπιθέσεις των ὁμως κατὰ τῶν τειχῶν ἀποκρούονται ὑπὸ τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν κατοίκων. Ὁ πατριάρχης Σέργιος καὶ ὁ πρωθυπουργὸς Βῶνος ἐμψυχώνουν τοὺς πολεμιστὰς.

— Ἡ ὑπέροχος τῆς πόλεως Θεοτόκος, τονίζει ὁ πατριάρχης πρὸς τοὺς πολεμιστὰς, δὲν θὰ τὴν ἀφήσῃ ἀπροστάτευτον θὰ ἐνδυναμώσῃ τὴν ψυχὴν σας καὶ θὰ χαλυβδώσῃ τοὺς βραχίονάς σας.

Οἱ Ἄβαραοι ἐπαναλαμβάνουν τὰς ἐφόδους των, ἀλλ' ἀποκρούονται μὲ πολλὰς ἀπώλειας καὶ ἀναγκάζονται νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν κατησχυμμένοι.

Οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως δοξολογοῦν τὸν Θεὸν διὰ τὴν νίκην ἀποδίδοντες αὐτὴν εἰς τὴν προστασίαν τῆς Παναγίας. Τότε ἐψάλη τὸ πρῶτον εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν ὁ Ἁκάθιστος Ὑμνος πρὸς τὴν Θεοτόκον. Οὗτος, συμπληρωθεὶς βραδύτερον, ψάλλεται μέχρι σήμερον εἰς τὰς Ἐκκλησίας μας κατὰ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν καὶ ἀκούεται πάντοτε μετὰ συγκινήσεως καὶ ὁ Ὑμνος καὶ τὸ Κοντάκιον:

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια,
ὡς λυτρωθεῖσιν τῶν δεινῶν, εὐχαριστήρια
ἀναγράφω Σοι, ἡ πόλις σου, Θεοτόκε...

Ὁ Ἡράκλειος ἐνίκησε καὶ αὐτὸς μετὰ δύο ἔτη κατὰ κράτος τοὺς Πέρσας. Ἐπανῆλθε θριαμβευτὴς εἰς Κωνσταντινούπολιν φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν Τιμιον Σταυρὸν ὡς τὸ πολυτιμότερον καὶ ἱερώτερον τῶν λαφύρων. Τὴν 14ην Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 629 ὁ Ἡράκλειος ὕψωσε τὸν Τιμιον Σταυρὸν εἰς τὴν θέσιν του ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἱεροσολύμων διὰ λαμπρᾶς καὶ συγκινητικῆς τελετῆς. Τὸ γεγονός τοῦτο, ὡς καὶ τὴν πρώτην ὕψωσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ὑπὸ τῆς Ἁγίας Ἐλένης, ἐορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἧτοι τὴν 14ην Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ὁ θρίαμβος τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολὴν εἶναι πλήρης.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑΙ ΣΥΝΟΔΟΙ ΚΑΙ ΑΙΡΕΣΕΙΣ

33. Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι.

Εὐθύς ὡς ἐσταμάτησαν οἱ διωγμοὶ καὶ ὁ χριστιανισμὸς ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κράτους, παρουσιάσθη ἄλλος σοβαρὸς κίνδυνος τῆς ἐσωτερικῆς εἰρήνης καὶ ἀναπτύξεως τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ κίνδυνος οὗτος εἶναι αἱ αἰρετικαὶ διδασκαλίαι, αἱ ὁποῖαι συνετάραξαν τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Ταύτας κατεπολέμησεν ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι συνεκαλοῦντο ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων πρωτοβουλία τῶν ἰδίων ἢ τῇ ὑποδείξει τῆς Ἐκκλησίας, ὡσάκις παρουσιάζοντο ζητήματα, τὰ ὅποια δὲν ἠδύναντο νὰ λύσουν τοπικαὶ ἢ ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι. Τοιαῦτα ζητήματα ἦσαν πρωτίστως τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς πίστεως (δόγματα). Ἐλέγοντο Οἰκουμενικαί, διότι προσήρχοντο εἰς αὐτὰς Ἐπίσκοποι καὶ κατωτέρων βαθμῶν μορφωμένοι κληρικοὶ ἀπὸ ὅλην τὴν Οἰκουμένην.

Αἱ σύνοδοι ἦσαν ἡ ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν ἦσαν ὑποχρεωτικαὶ δι' ὅλους τοὺς χριστιανούς. Αἱ ἀποφάσεις διὰ τὰ δογματικὰ ζητήματα ἔπρεπε νὰ λαμβάνωνται ὁμοφώνως, οἱ δὲ τυχόν διαφωνοῦντες ἐκηρύσσοντο αἰρετικοὶ καὶ ἀπεκλείοντο τῆς Ἐκκλησίας (ἀφωρίζοντο). Αἱ ἀποφάσεις, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς ζητήματα διοικήσεως ἢ λατρείας καὶ τάξεως, ἐλαμβάνοντο κατὰ πλειοψηφίαν. Αἱ πρῶται ἐλέγοντο **δόγματα, σύμβολα, ὅροι**, αἱ δευτεραὶ **κανόνες**.

Τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐπεκύρωνον οἱ αὐτοκράτορες καὶ ἐγίνοντο αὐταὶ τοιοιτοτρόπως νόμοι τοῦ κράτους.

Οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἔγιναν ἑπτὰ, ἅπασαι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ πρὸς καταπολέμησιν αἱρέσεων.

34. Ἡ καταπολέμησις τῶν Αἰρέσεων.

α') Ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ ἡ Ἀρειανὴ αἵρεσις.

Ὁ Ἀρειος ἦτο πρεσβύτερος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ περὶ τὸ ἔτος 318 ἤρχισε νὰ διδάσκη ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν εἶναι Θεός, ὅπως ὁ Πατὴρ, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ Θεοῦ δημιουργηθὲν ὑπ' Αὐτοῦ πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ Κόσμου. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἔφερον ἀναστάτωσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διότι ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὴν ὀρθὴν πίστιν, καθ' ἣν ὁ Υἱὸς ὑπῆρχε πάντοτε μετὰ τοῦ Πατρὸς ὡς ὁμο-

Ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

ούσιος τῷ Πατρὶ. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρος συνεκάλεσε τοπικὴν σύνοδον, ἣ ὅποια κατεδίκασε τὴν ἀρειανὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ ὁ Ἀρειος ἐξηκολούθησε νὰ ταρασῆ τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὴν κακοδοξίαν του.

Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας συνεκάλεσε τὸ 325 εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας τὴν πρώτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Συνῆλθον εἰς αὐτὴν 318 θεοφόροι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες καὶ μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνοντο ὁ ἅγιος Νικόλαος καὶ ὁ ἅγιος Σπυρίδων, οἱ ὅποιοι ἦσαν Ἐπίσκοποι, καὶ ὁ νεαρὸς τότε διάκονος Ἀθανάσιος, ὁ ὅποιος κατέπληξε τὴν Σύνοδον μετὰ τὴν πολυμαθεῖαν καὶ τὴν θεολογικὴν σοφίαν του.

Ἡ Σύνοδος κατεδίκασεν ὡς αἰρετικὸν καὶ ἀφώρισε τὸν Ἄρειον. Ὄρισεν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀληθινὸς Θεὸς, ὅπως ὁ Πατὴρ, καὶ συνέταξε τὰ ἑπτὰ πρῶτα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως. Ὄρισθη ἐπίσης ὑπὸ τῆς Συνόδου ὅτι τὸ Πάσχα πρέπει νὰ ἐορτάζεται τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πανσέληνον, ἡ ὁποία θὰ γίνῃ μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερινόν.

Οἱ Ἄρειανοί, καίτοι καταδικασθέντες, ἐξηκολούθησαν ἐπὶ ἓνα σχεδὸν αἰῶνα νὰ ταράσσουν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πολὺ χριστιανικὸν αἷμα ἐχύθη ἐξ αἰτίας τῶν εἰς στάσεις καὶ ταραχάς.

β') Ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (381).

Ἡ Σύνοδος αὕτη συνεκλήθη ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου καὶ συνῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 381 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπισκόπου τότε τῆς Πρωτευούσης Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ἀποτελεσθεῖσα ἐξ 150 πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου, ὁ ὁποῖος ἠρνεῖτο τὴν θεϊότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ Σύνοδος ὥρισεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, Θεὸς ἀληθινός, ὅπως ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, συνεπλήρωσε δὲ τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως διὰ τῶν πέντε τελευταίων ἄρθρων του. Ἐπίσης κατεδίκασε καὶ τὸν Ἀπολλινάριον, Ἐπίσκοπον Λαοδικείας.

γ') Αἱ Γ' καὶ Δ' Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι (431, 451).

Αἱ δύο αὗται σύνοδοι διετύπωσαν εἰς δόγμα τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος καὶ ὅτι αἱ δύο αὗται φύσεις εἶναι ἡνωμέναι εἰς τὸν Χριστὸν ἀδιαίρετως καὶ ἄρμονικῶς.

Ἡ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, συγκληθεῖσα τὸ 431 εἰς τὴν Ἐφεσον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ, κατεδίκασε τὸν αἰρετικὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως **Νεστόριον**, ὁ ὁποῖος ὑπεστήριζεν ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία ἐγέννησε τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον καὶ μετὰ τὴν γέννησιν ἠνώθη μετὰ τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὠνόμαζε τὴν Παναγίαν Χριστοτόκον καὶ ὄχι Θεοτόκον. Ἡ Σύνοδος κατεδίκασε τὸν Νεστόριον καὶ ὥρισεν ὅτι ὀρθῶς ἡ Παναγία ὀνομάζεται Θεοτόκος, διότι ἐγέννησε τὸν Χριστὸν Θεόν.

Ἡ Δ' Σύνοδος συγκληθεῖσα ἐν Χαλκηδόνι τὸ 451 ὑπὸ τοῦ Μαρκιανοῦ καὶ τῆς Πουλχερίας, κατεδίκασε τὴν ἀντίθετον πρὸς τὴν Νεστορικὴν αἰρετικὴν διδασκαλίαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβυτέρου **Εὐτυ-**

χοῦς, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκειν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε μόνον μίαν φύσιν, τὴν θεϊαν ἢ ἀνθρωπίνην φύσιν, ἔλεγεν ὁ Εὐτυχεῖς, ἀπερροφήθη ἀπὸ τὴν θεϊαν καὶ ἐπομένως ὁ Χριστὸς ὑπῆρξε μόνον Θεὸς καὶ φαινομενικῶς ἄνθρωπος.

Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Εὐτυχοῦς ὠνομάσθησαν Μονοφυσῖται. Καὶ μετὰ τὴν καταδίκην τῶν ὑπὸ τῆς Συνόδου ἐπέμειναν εἰς τὴν αἵρεσιν καὶ ἐγέναν ἀφορμὴ πολλῶν ταραχῶν. Τελικῶς ἀπεχωρίσθησαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί, ὑποστηριχθέντες βραδύτερον ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἀπέτελεσαν ἰδικὰς τῶν Ἐκκλησίας. Τοιαῦται Μονοφυσιτικαὶ Ἐκκλησίαι εἶναι ἢ τῶν Ἰακωβιτῶν¹ τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης, ἢ τῶν Ἀρμενίων, ἢ Ἐκκλησία τῶν Κοπτῶν² εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἢ Ἐκκλησία τῆς Ἀβησηνίας.

δ') Αἱ Ε' καὶ ΣΤ' Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι (553, 680).

Ἡ Ε' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συνεκλήθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ 553 ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ κατεδίκασε πάλιν τὸν Μονοφυσισμὸν καὶ ἄλλας δοξασίας αἰρετικὰς, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρχον εἰς βιβλία ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς ταύτης.

Ἡ δὲ ΣΤ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συνήλθεν ἐπίσης εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 680 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνατοῦ. Αὕτη κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τῶν **Μονοθελητῶν**, τῆς ὁποίας κύριος ὁπαδὸς ἦτο ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Ὀνώριος. Κατὰ τοὺς Μονοθελητὰς ὁ Χριστὸς εἶχε μὲν θεϊαν καὶ ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ δύο αὗται φύσεις ἦσαν ἡνωμέναι εἰς ἓν πρόσωπον, τοῦτο εἶχε μίαν μόνον **θέλησιν** καὶ ἐνέργειαν, τὴν θεϊαν, ὑπὸ ταύτης δὲ ἀπερροφήθη ἢ ἀνθρωπίνη.

Ἡ Σύνοδος διεκήρυξεν ὅτι ὅπως ὑπάρχουν δύο φύσεις εἰς τὸν Χριστόν, ἢ θεία καὶ ἢ ἀνθρωπίνη, οὕτω καὶ δύο θελήσεις ἐν αὐτῷ ὑπάρχουν («δύο φυσικὰ θελήματα οὐχ ὑπεναντία»), ἢ ἀνθρωπίνη ὅμως θέλησις ὑποτάσσεται εἰς τὴν θεϊαν³.

1. Ἰακωβίται ὠνομάσθησαν πρὸς τιμὴν τοῦ ἐπισκόπου Ἐδέσσης Ἰακώβου, ὅστις ὑπεστήριξεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἤνωσεν εἰς Ἐκκλησίαν.
2. Κόπτα. ὠνομάσθησαν ὑπὸ τῶν Ἀράβων οἱ Αἰγύπτιοι Μονοφυσῖται, διότι Κούβτ εἰς τὴν Ἀραβικὴν γλῶσσαν εἶναι συγκεκριμένος τύπος τοῦ Αἰγύπτιου.
3. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ ἡ λεγομένη Πενθέκτη Σύνοδος, συνελθοῦσα κατὰ τὸ 691 - 692 ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐπειδὴ συνεδρίαζεν εἰς μίαν αἴθουσαν τοῦ Παλατίου, ἢ ὁποία ἐστεγάζετο μὲ θόλον (τροῦλλον), λέγεται καὶ ἡ ἐν Τροῦλλῶν Σύνοδος. Ἡ Σύνοδος αὕτη συνέταξε διαφόρους κανόνας ἀναφερομένους

35. Ἡ Εἰκονομαχία καὶ ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Ἀφ' ὅτου ἔπαυσεν ὁ φόβος συγχύσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τὴν εἰδωλολατρίαν, οἱ χριστιανοὶ ἤρχισαν κοσμοῦντες τοὺς ναοὺς των μὲ εἰκόνας ἁγίων προσώπων ἢ σκηνῶν ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης. Διὰ τῆς προσκυνήσεως καὶ τοῦ ἀσπασμοῦ τῶν εἰκόνων ἡσθάνοντο μεγαλύτερον σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἁγίους καὶ παρεκινεῖοντο νὰ μιμηθῶσι τὸν βίον των.

Ἀλλὰ πολλοὶ ἀπαίδευτοὶ χριστιανοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ κάμουν διάκρισιν μεταξὺ σεβασμοῦ καὶ τιμῆς πρὸς τὰ εἰκονιζόμενα πρόσωπα ἀφ' ἐνὸς καὶ λατρείας ἀφ' ἑτέρου, τὴν ὁποίαν μόνον πρὸς τὸν Θεὸν ὀφείλομεν νὰ ἀποδίδωμεν. Ἐλάτρευον λοιπὸν αὐτὰς ταύτας τὰς εἰκόνας. Ἐξ ἄλλου συνεκεντρώθη μέγας πλοῦτος εἰς τὰς μονὰς καὶ, ἐπειδὴ οἱ μοναχοὶ ἀπηλλάσσοντο τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, πολλοὶ ἐγίνοντο μοναχοὶ ὄχι ἀπὸ εὐλάβειαν, ἀλλὰ ἀπὸ ὀκνηρίαν καὶ ὑπολογισμὸν. Αἱ ἐορταὶ ηὐξήθησαν πάρα πολὺ καὶ οἱ ἄνθρωποι παρημέλουν τὰς ἐργασίας των.

Πάντα ταῦτα τὰ ἄτοπα, καὶ μάλιστα τὴν πλάνην εἰς τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων, ἠθέλησε νὰ διορθώσῃ ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος (717 - 741) ὑποστηριζόμενος ἀπὸ πολλοὺς μορφωμένους κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς. Ὡς πρὸς τὰς εἰκόνας ὁ Λέων διέταξε νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τὰς ἐκκλησίας ὑψηλότερον. Τοῦτο ὅμως ἐξηρέθισε τοὺς χριστιανούς καὶ ἔφερεν ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Δύο σοφοὶ μοναχοὶ, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς καὶ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, ὡς καὶ ὁ πάπας Ρώμης Γρηγόριος ὁ Β' κατεπολέμησαν φανερά τὴν διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Τότε ὁ Λέων ἐξέδωκε διάταγμα νὰ ἀφαιρεθοῦν τελείως αἱ εἰκόνες ἐκ τῶν ναῶν καὶ νὰ καταστραφοῦν.

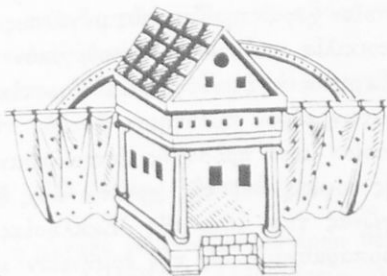
Τὸ νέον διάταγμα προεκάλεσεν ἀναστάτῳσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ χριστιανοὶ διηρέθησαν εἰς δύο μερίδας ἀντιμαχομένας καὶ ἀλληλομισουμένας, τοὺς **εἰκονομάχους** καὶ τοὺς **εἰκονολάτραις**.

Οἱ εἰκονομάχοι εἰσῆρχοντο εἰς τοὺς ναοὺς, ἤρπαζον τὰς εἰκόνας, τὰ ἱερά σκευῆ, τὰ βιβλία καὶ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων καὶ τὰ ἔκαιον ἢ ἐπέχριον τὰς ψηφιδωτὰς εἰκόνας δι' ἀσβέστου. Συχναὶ συγκρούσεις μεταξὺ τῶν δύο μερίδων καὶ μεγάλαι καταστροφαὶ ἐγίνοντο.

εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ θεωρεῖται συμπλήρωσις τῆς Ε' καὶ τῆς ΣΤ' Διὰ τοῦτο λέγεται Πενθέκτη.

Ἡ ἀναταραχὴ αὐτὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Λέοντος Γ' αὐτοκράτορων Κωνσταντίνου τοῦ Ε' καὶ Λέοντος τοῦ Δ'. Ἡ σύζυγος τοῦ τελευταίου τούτου αὐτοκράτορος **Εἰρήνη**, ἐπιτροπεύουσα τὸν ἀνήλικον υἱὸν τῆς Κωνσταντίνου ΣΤ', συνεκάλεσε τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τὸ 787 μ.Χ. Ἡ Σύνοδος κατεδίκασε τοὺς εἰκονομάχους καὶ ὥρισε (κατὰ τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν τοῦ πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ) ὅτι ἡ λατρεία ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Θεόν, τὰς εἰκόνας δὲ πρέπει ἀπλῶς νὰ σεβώμεθα καὶ νὰ τιμῶμεν τὰ ἐν αὐταῖς εἰκονιζόμενα πρόσωπα.

Ἡ διαταχθεῖσα ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων δὲν ἑτερομάτισε τὴν εἰκονομαχικὴν ἔριν, διότι καὶ ἄλλοι μετὰ ταῦτα αὐτοκράτορες ἦσαν εἰκονομάχοι καὶ μάλιστα ὁ Θεόφιλος (829 - 842). Ἐπὶ τέλους μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφίλου ἡ σύζυγός του Θεοδώρα, ἐπιτροπεύουσα τὸν ἀνήλικον υἱὸν τῆς, ἀνεστήλωσεν ὀριστικῶς τὰς εἰκόνας τὸ 842 μ.Χ. Ἀπὸ τότε ἑορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὀριστικῆς ἀναστήλωσεως τῶν εἰκόνων κατὰ τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἡ ὁποία ὀνομάζεται **Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας**.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

36. Ὁ Χρυσοῦς αἰὼν τῆς Ἐκκλησίας. Χριστιανισμὸς καὶ Ἑλληνισμὸς.

Η καταπολέμησις τῶν αἱρέσεων καὶ τῆς κακοδοξίας, ὁ καθορισμὸς τῶν λεπτομερειῶν τῆς λατρείας, τῆς διοικήσεως καὶ τῆς τάξεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ βίου ἐν γένει τῶν χριστιανῶν συνεπληρώθη καὶ ἐφωτίσθη ἀπὸ πάσης πλευρᾶς καὶ διὰ τῶν ἔργων τῶν ἁγίων καὶ μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων. Εἰς τὰ συγγράμματα καὶ τὰ κηρύγματα τῶν ἡρμάνευσαν οὗτοι ὀρθῶς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ ἀνέπτυξαν τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τοῦ βίου δὲ καὶ τοῦ παραδείγματός των ἔγιναν οἱ φωτεινοὶ ὁδηγοὶ ὄλων τῶν χριστιανῶν, πραγματικοὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἐκεῖνος τὸ ὅποῖον χαρακτηρίζει τοὺς μεγάλους πατέρας τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ποικιλία γνώσεων, δημιουργικὸν πνεῦμα καὶ πρωτοτυπία, ὡς καὶ σπανία ρητορικὴ δεινότης καὶ εὐγλωττία. Εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν προσόντων τούτων εὗρον πολῦτιμον βοήθον τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν σοφίαν, τὴν ὁποίαν μετὰ προσοχῆς ἐσπούδασαν. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἑλληνικῆς σοφίας καὶ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας ἐθριάμβευσαν εἰς τοὺς ἀγῶνάς των ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπέδειξαν ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ὡς προπαρασκευὴ εἰς τὴν ἐρμηνείαν καὶ κατανόησιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἔχει μεγάλην ἀξίαν καὶ ὅτι τὰ μέγιστα δύναται νὰ ὠφελῆθῃ ὁ χριστιανὸς ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἔργων τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ χριστιανισμὸς μετὰ τὴν συμπαράστασιν καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ λαμβάνει νέαν ζωὴν καὶ προχωρεῖ σταθερῶς εἰς

τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ θεοπνεύστου ἔργου του, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ἐπικράτησις εἰς ὅλον τὸν κόσμον τῶν χριστιανικῶν ἰδεῶν.

Δικαίως ἡ ἐποχὴ αὕτη (καὶ ἰδίως ὁ Δ' καὶ Ε' αἰὼν) ὀνομάζεται *χρυσοῦς αἰὼν τῆς Ἐκκλησίας*. Κέντρα θεολογικῶν σπουδῶν καὶ ἐκκλησιαστικῆς σοφίας ἀνεδείχθησαν ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Ἀντιόχεια καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ τινες πόλεις εἰς τὴν Δύσιν (Ρώμη, Καρχηδῶν κ.ἄ.).

37. Ἑλληνες Διδάσκαλοι καὶ Πατέρες.

α') Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου.

Ὁ Εὐσέβιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης καὶ εἶχε διδάσκαλον τὸν πρεσβύτερον καὶ κατόπιν μάρτυρα Πάμφιλον, ἐξ εὐγνωμοσύνης δὲ καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς αὐτὸν ἀπεκλήθη «Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου». Ἀνεδείχθη Ἐπίσκοπος εἰς τὴν πατρίδα του Καισάρειαν καὶ μετέσχε τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος πολὺ τὸν ἐτίμα διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν μετριοπάθειάν του.

Ὁ Εὐσέβιος ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς τέσσαρας κατηγορίας : ἱστορικά, ἀπολογητικά, ἐρμηνευτικά καὶ δογματικά.

Πολύτιμος εἶναι ἡ ἐκ 10 βιβλίων «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία» του, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξιστορεῖ τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συμβάντα ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος μέχρι τῆς ἡττης τοῦ Λικινίου (323 μ.Χ.). Ἐκ τῶν ἀπολογητικῶν ἔργων του σπουδαιότερα εἶναι ἡ «Εὐαγγελικὴ Προπαρασκευὴ» καὶ ἡ «Εὐαγγελικὴ Ἀπόδειξις».

Ἀπέθανε κατὰ τὸ ἔτος 340. Ὀνομάζεται Πατὴρ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας.

β') Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος.

Ἐξαιρετικὴ εἶναι ἡ μεταξὺ τῶν ἁγίων πατέρων θέσις τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 295 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Διεκρίνετο μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν του διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἀρετὴν του. Εἰς πολὺ νεαρὰν ἡλικίαν προεχειρίσθη διάκονος ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξάνδρου, τὸν ὁποῖον συνώδευσε εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδον, ὅπου ἐθαυμάσθη διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν εὐγλωττίαν του. Εἰς τὸν Ἀθανάσιον κυρίως ὀφεί-

λεται ἡ ὀρθόδοξος διατύπωσις τοῦ ὄρου περὶ τῆς θεότητος καὶ τοῦ ὁμοουσίου τοῦ Χριστοῦ.

Ἀποθανόντος τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ἀνεδείχθη αὐτὸς Ἐπίσκοπος καὶ ἐκυβέρνησε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ 46 ἔτη. Ὑπῆρξε δεινὸς πολέμιος τοῦ ἀρειανισμοῦ. Πολλάκις κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν αὐτοκρατόρων· ἐξοριζόμενος κατὰ διαστήματα ἔζησεν ἐπὶ 16 ἔτη ἐν τῇ ἐξορίᾳ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον μεταξὺ τῶν μοναχῶν τῆς ἐρήμου, τοὺς ὁποίους ἐθαύμαζε καὶ ἐτίμα. Κατηγορήθη ἐπίσης πολλάκις ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν ἐνώπιον τοπικῶν συνόδων καὶ ἐκινδύνευσεν νὰ φονευθῇ ὑπὸ ἀρειανικοῦ ὄχλου, ἐσώζετο δὲ χάρις εἰς τὴν ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν τῶν ὀρθοδόξων πιστῶν καὶ τῶν μοναχῶν. Κατὰ μίαν ἐξορίαν τοῦ κατέφυγεν εἰς τὴν Ρώμην, ἔμεινεν ἐκεῖ τρία ἔτη καὶ κατέστησεν γνωστὸν τὸν μοναχικὸν βίον εἰς τὴν Δύσιν.

Παρ' ὅλας τὰς περιπετείας τῆς ζωῆς του ὁ Ἀθανάσιος ἔγραψε πολλὰ καὶ σπουδαῖα συγγράμματα. Τὰ περισσότερα ἔχουν ἀπολογητικὸν χαρακτήρα ἢ στρέφονται κατὰ τοῦ ἀρειανισμοῦ.

Ὁ Ἀθανάσιος ἀνήκει εἰς τὰς μεγάλας μορφὰς τῆς Ἐκκλησίας καὶ διὰ τὴν συγγραφικὴν δρασίην του, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὸν ἀδαμάντινον χαρακτῆρά του, τὴν θερμουργίαν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ἀγάπην του καὶ τὴν ὑπέροχον προσωπικότητά του. «Ὁ βίος του κατέστη ὑπόδειγμα ἐπισκόπου καὶ ἡ διδασκαλία του νόμος ὀρθοδοξίας», εἶπε περὶ αὐτοῦ ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός. Ὁ δὲ ὕμνωδὸς τῆς Ἐκκλησίας μας, ἡ ὁποία ὠνόμασεν αὐτὸν Μέγαν καὶ ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 18ην Ἰανουαρίου, δικαίως ὕμνεῖ τὸν ἅγιον μὲ τὰς φράσεις: « Ἀθανάσιον καὶ θανόντα ζῆν λέγω· οἱ γὰρ δίκαιοι ζῶσι καὶ τεθηκότες ».

γ') Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι.

1) Ὁ Μέγας Βασίλειος. Ὁ Μέγας Βασίλειος ὑπῆρξε μετὰ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς ἓκ τῶν τριῶν μεγάλων ἱεραρχῶν καὶ φωστήρων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων ἡ μνήμη συνεορτάζεται τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου. Ἡ ἐορτὴ αὕτη θεωρεῖται ὡς ἐορτὴ τῆς ἐλληνοχριστιανικῆς παιδείας, τῆς ὁποίας πρότυπα εἶναι οἱ τρεῖς ἱεράρχαι, ὡς συνδυάζοντες ἀρμονικῶς τὴν Ἑλληνικὴν - Ἐθνικὴν μόρφωσιν μὲ τὴν χριστιανικὴν σοφίαν καὶ ἀρετὴν.

Ὁ Βασίλειος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοχίας περὶ τὸ 330 μ.Χ. Ὁ πατὴρ του, Βασίλειος ἐπίσης καλούμενος, ἤσκει τὸ ἐπάγ-

γελμα τοῦ συνηγόρου, ἡ δὲ μήτηρ του **Ἑμμέλεια**, εὐσεβεστάτη γυνή, θυγάτηρ μάρτυρος τῆς Ἐκκλησίας, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν χριστιανικὴν ἀνατροφὴν. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν πατέρα του. Ἐσπούδακεν ἔπειτα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὰς φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηναίων, ὅπου ἐπὶ 4 καὶ πλέον ἔτη παρηκολούθησεν εὐδοκίμως φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν καὶ ρητορικὴν, γεωμετρίαν καὶ ἀστρονομίαν καὶ ἱατρικὴν. Συσπουδαστὴν εἶχεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεδέθη ἔκτοτε δι' ἀδελφικῆς φιλίας, ὡς καὶ τὸν μετέπειτα αὐτοκράτορα Ἰουλιανὸν τὸν Παραβάτην.

Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του τὸ 356 ἐβαπτίσθη κατὰ τὴν τότε συνήθειαν νὰ βαπτίζωνται ὄριμοι τὴν ἡλικίαν καὶ, ἀφοῦ περιηγήθη τὴν Συρίαν, Παλαιστίνην καὶ Μεσοποταμίαν, διένειμε τὴν μεγάλην περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀπεσύρθη εἰς ὠραῖον παρὰ τὸν Πόντον τοπίον, διὰ νὰ μονάσῃ. Κατόπιν προσκλήσεώς του μετέβη ἐκεῖ καὶ ὁ ἰσάδελφός του Γρηγόριος Ναζιανζηνός. Οἱ δύο φίλοι ἔζησαν μαζὶ ἀρκετὸν χρόνον προσευχόμενοι, μελετῶντες τὰς Γραφὰς καὶ καλλιεργοῦντες τὴν γῆν. Ἠσχολήθησαν καὶ εἰς τὴν σύνταξιν κανόνων τοῦ μοναχικοῦ βίου.

Μετὰ τινα ἔτη (362) ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Καισάρειαν, ὅπου ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ πρεσβύτερος καὶ διεδέχθη περὶ τὸ 370 τὸν ἀποθανόντα Ἐπίσκοπον. Εἰς τὴν Καισάρειαν ὡς πρεσβύτερος καὶ ὡς Ἐπίσκοπος ὁ Βασίλειος ἀνέπτυξεν ἀξιοθαύμαστον δρᾶσιν.

Ὅταν τὸ 368 ἐνέσκηψεν ἐκεῖ φοβερὸς λιμός, ἔδρυσεν τὸ περίφημον Πτωχοκομεῖον, ὀλόκληρον πόλιν ἐντὸς τῆς πόλεως, μὲ νοσοκομεῖον, ὄρφανοτροφεῖον κλπ., τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη βραδύτερον πρὸς τιμὴν του « Βασιλείας ». Εἰς τὸ ἔδρυμα τοῦτο συνεχέντρωνεν ὁ Βασίλειος καὶ περιέβαλλεν ὅλους ὅσοι εἶχον ἀνάγκην, διέθεσε δὲ πρὸς συντήρησίν του ὅλα τὰ εἰσοδήματα τῆς Ἐπισκοπῆς του.

Θερμὸς ὑπέρμαχος τῆς ὀρθοδοξίας ἠγωνίσθη δι' ὅλων τῶν μέσων κατὰ τῆς κακοδοξίας τῶν ἀρειανῶν. Δὲν ἐκάμφθη οὔτε καὶ εἰς τὴν ἀσκηθεῖσαν ἐπ' αὐτοῦ πίεσιν τοῦ ἀρειανοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος. Ὅταν ὁ ὑπαρχος τοῦ Οὐάλεντος Μόδεστος ἤλθε κατ' ἐντολήν του πρὸς τὸν Βασίλειον καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν διαταγὴν καὶ νὰ γίνῃ ἀρειανός, συνήντησε κατηγορηματικὴν ἀρνήσιν. Εἰς μάτην ὁ Μόδεστος ἐπεχείρησε νὰ τὸν ἐκφοβίσῃ ἀπειλῶν μὲ δήμευσιν περιουσίας, ἔξορίαν, βασανιστήρια καὶ θάνατον. Ὁ Βασίλειος τοῦ ἀπήντησε:

‘Ο ‘Ιεράρχης Μέγας Βασίλειος.

κώβρου τοῦ ἀδελφοθέου, ἡ ὁποία τελεῖται 10 φορές τὸ ἔτος, ἦτοι τὰς πέντε πρώτας Κυριακὰς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, τὴν Μεγάλην

— Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν μὲ φοβί-
ζει. Ἡ μόνη περιουσία μου εἶναι ὀλί-
γα παλαιὰ ἐνδύματα καὶ βιβλία· ἡ
ἐξορία καὶ τὰ βασανιστήρια δὲν μὲ
φοβίζου, διότι τὸ ἀσθενὲς σῶμά
μου ταχέως θὰ ὑποκύψῃ, τὸν δὲ θά-
νατον θεωρῶ εὐεργέτην, διότι θὰ μὲ
ἐνώσῃ οὗτος ταχύτερον μετὰ τοῦ
Θεοῦ...

Καὶ εἰς τὸν Μόδεστον καὶ εἰς
τὸν αὐτοκράτορα ἐπεβλήθη μὲ τὴν
θαρραλέαν ταύτην στάσιν του, ὥστε
ὄχι μόνον τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον
διετήρησεν, ἀλλὰ καὶ δωρεὰς ἔλαβε
παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τὴν «Βα-
σιλειάδα».

‘Ο Βασίλειος ἀνεδείχθη μέγας ἐκ-
κλησιαστικὸς συγγραφεὺς καὶ ὑπέρο-
χος ρήτωρ. Ἐγράψε πολλὰ συγγράμ-
ματα κατὰ τῶν ἀρειανῶν καὶ ἑρμη-
νεϊκὰς τῆς Γραφῆς. Διεσώθησαν ἀξιό-
λογοὶ ἐπιστολαὶ καὶ ὁμιλίαι του, ὡς
καὶ κανονισμὸς τοῦ μοναχικοῦ βίου.
Εἰς μίαν μικρὰν πραγματείαν του μὲ
τίτλον «Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν
ἐξ Ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων»
χαρακτηρίζει ὡς ὠφέλιμον τὴν σπου-
δὴν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἐκ
τῶν ἔργων τῶν ὁποίων πρέπει νὰ λαμ-
βάνωμεν τὰ πρὸς ἀρετὴν συντείνοντα¹.

Ἐγράψεν ἐπίσης καὶ «Λειτουργ-
γίαν» συντομωτέραν τῆς τοῦ Ἰα-
κώβου τοῦ ἀδελφοθέου, ἡ ὁποία

1. Παραθέτομεν ἐνταῦθα ὠραῖον σχετικὸν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ συγγράμματος

Πέμπτην καὶ τὸ Μέγα Σάββατον, τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων καὶ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης του τὴν 1ην Ἰανουαρίου.

Ὁ ὑπερασκητικὸς βίος τοῦ Βασιλείου καὶ αἱ συνεχεῖς φροντίδες του ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκλόνισαν τὴν ὑγείαν του. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 49 ἐτῶν. Κατὰ τὴν κηδεῖαν του μέγας ἦτο ὁ συνωστισμὸς τοῦ πλήθους, διότι πάντες τὸν ἐσέβοντο καὶ τὸν ἐτίμων βαθύτατα. Ἡδὴ ὑπὸ τῶν συγχρόνων του εἶχεν ἀποκληθῆ Μέγας. Ἡ Ἐκκλησία μας κατατάσσει αὐτὸν πρῶτον μεταξὺ τῶν τριῶν μεγάλων ἱεραρχῶν.

2) **Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός.** Ὁ Γρηγόριος ἐγενήθη εἰς τὸ χωριὸν Ἀριανζὸν τῆς Καππαδοκίας πλησίον τῆς πόλεως Ναζιανζοῦ κατὰ τὸ 329 ἀπὸ πατέρα Γρηγόριον, ὁ ὁποῖος ἐγένεν Ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ, καὶ μητέρα τὴν εὐσεβῆ καὶ ἐνάρετον **Νόννην**, ἡ ὁποία τὸν ἀνέθρεψε χριστιανικῶς. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας πρῶτον, εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἔπειτα καὶ τέλος ἦλθε τὸ 354 εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου παρέμεινε σπουδάζων τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἐπὶ ἕξ ἔτη.

Ἐπανελθὼν εἰς Ναζιανζὸν ἐβαπτίσθη καὶ ἀπεσύρθη δι' ὀλίγον χρόνον εἰς τὸν Πόντον παρὰ τῷ ἰσαδέλφῳ φίλῳ του Βασιλείῳ. Ἐπιστρέψας ἐκ Πόντου ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος ὑπὸ τοῦ πατρὸς του καὶ τὸν ἐβοήθει εἰς τὰ ἐπισκοπικὰ του καθήκοντα. Τὸ 372 ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ φίλου του Βασιλείου Ἐπίσκοπος μικρᾶς ἐπισκοπῆς, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν μετέβη. Βραδύτερον προσεκληθῆ ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων τῆς Κωνσταντι-

τούτου τοῦ Μεγάλου Βασιλείου: «... Ἐκεῖνα αὐτῶν (τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων) ἀποδεξόμεθα, ἐν οἷς ἀρετὴν ἐπήνεσαν ἢ πονηρίαν διέβαλον. Ὡς γὰρ τῶν ἀνθῶν τοῖς μὲν λοιποῖς (ἀνθρώποις καὶ ζώοις) ἄχρι τῆς εὐωδίας ἢ τῆς χροᾶς ἐστὶν ἡ ἀπόλαυσις, ταῖς μελίτταις δ' ἄρα καὶ μέλι λαμβάνειν ἀπ' αὐτῶν ὑπάρχει, οὕτω δὲ κἀνάθηα τοῖς μὴ τὸ ἡδὺ καὶ ἐπίχαρι μόνον τῶν τοιούτων λόγων διώκουσιν ἔστι καὶ ὠφέλειάν τινα ἀπ' αὐτῶν εἰς τὴν ψυχὴν ἀποθέσθαι. Ἐκεῖναι γὰρ οὔτε ἅπασιν τοῖς ἀνθεσι παραπλησίως ἐπέρχονται, οὔτε μὴν οἷς ἐπιπτῶσιν (= εἰς ὅσα πετάξασαι ἐπικαθίσουν) ὅλα φέρειν ἐπιχειροῦσιν, ἀλλ' ὅσον αὐτῶν ἐπιτήδειον πρὸς τὴν ἐργασίαν λαβοῦσαι, τὸ λοιπὸν χαίρειν ἀφήκαν... Καὶ καθάπερ τῆς ροδωνιάς τοῦ ἀνθους δρεψάμενοι τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν (ἀποφεύγομεν), οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλάξόμεθα...».

Ὁ Ἱεράρχης Γρηγόριος ὁ Θεολόγος.

ξεφώνησε πλείστους λόγους, ἐκ τῶν ὁποίων διεσώθησαν περὶ τοὺς τεσσαράκοντα πέντε· μεταξύ τούτων εἶναι ὁ ἀποχαιρετιστήριος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ποιμνίου του καὶ ὁ ἐπιτάφιος εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον. Ἐγραψεν ἐπίσης καὶ πολλὰ ποιήματα (ἔπη), εἰς τὰ ὁποῖα

νουπόλεως, οἱ ὁποῖοι ἐπιέζοντο ὑπὸ τῶν ἄρειανῶν, διὰ τὴν ἐνισχύσῃ τὴν Ὁρθοδοξίαν. Ἐκεῖ, εἰς τὸν μικρὸν καιρὸν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας, ἐξεφώνησεν ὁ Γρηγόριος τοὺς πέντε περιφήμους λόγους του περὶ τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, δηλ. τοῦ Χριστοῦ, ἐξ οὗ καὶ Θεολόγος ἐκλήθη.

Ἡ ἀρετὴ, ἡ παιδείσις καὶ ἡ εὐγλωττία του ἐθαυμάσθησαν ἀπὸ ὅλους. Ὁ μετ' ὀλίγον ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν φιλορθόδοξος αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος ὁ Μέγας ἀνύψωσεν εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Πρωτευούσης τὸν Γρηγόριον, ὁ ὁποῖος προήδρευσε ἐπ' ὀλίγον καὶ τῆς συνελθούσης τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἐπειδὴ ὅμως ἱεράρχαι τινὲς ἤρχισαν νὰ διατυπώνουν ἀντιρρήσεις διὰ τὸ ἔγκυρον τῆς ἐκλογῆς του ὡς Ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Γρηγόριος χάριν τῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας ἀπεσύρθη οἰκειοθελῶς εἰς Ἀριανζόν, ὅπου ἀπέθανε περὶ τὸ 390. Διὰ τῆς διαθήκης του ἄφησε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς Ναζιανζοῦ.

Ὁ Γρηγόριος ἐθαυμάσθη καὶ ἐφημίσθη κυρίως ὡς ρήτωρ. Ἐ-

ἐξιστορεῖ τὸν βίον του ἢ διδάσκει δογματικὰς καὶ ἠθικὰς ἀληθείας τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία μας κατέταξε τὸν Γρηγόριον μεταξὺ τῶν τριῶν μεγάλων ἱεραρχῶν καὶ ἐορτάζει καὶ ἰδιαίτερώς τὴν μνήμην του τὴν 25ην Ἰανουαρίου.

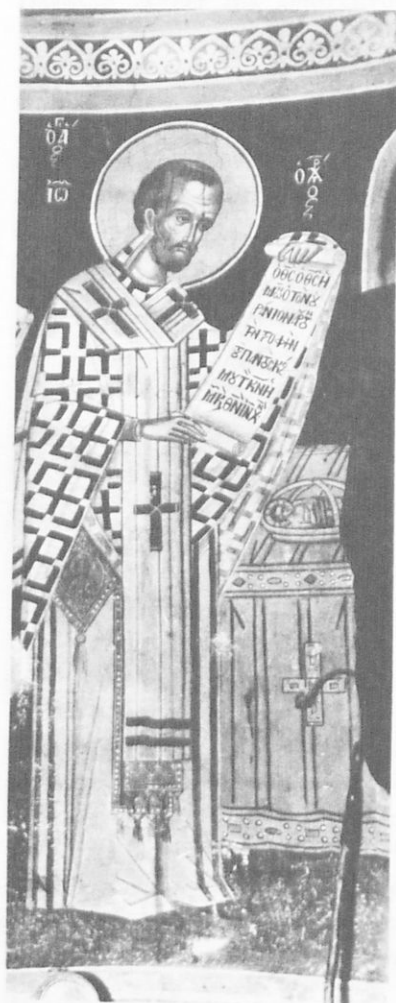
3) **Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.** Ὁ Ἰωάννης ἐγεννήθη τὸ 345 εἰς Ἀντιόχειαν. Εἶχε καὶ οὗτος εὐσεβῆ καὶ ἐναρέτον μητέρα, τὴν **Ἀνθοῦσαν**, ἣ ὅποια ἐπεμελήθη τῆς χριστιανικῆς ἀνατροφῆς του. Τὴν μητέρα τοῦ Ἰωάννου εἶχε κυρίως ὑπ' ὄψιν του ὁ ἐθνικὸς ρήτωρ Λιβάνιος, ὅταν εἶπε τὴν περίφημον φράσιν του: «Ἴδετε ποίας θαυμαστάς γυναῖκας ἔχουσιν οἱ χριστιανοί!».

Ἐσπούδασεν ὁ Ἰωάννης εἰς Ἀντιόχειαν διδασκόμενος τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ρητορικὴν παρὰ τῷ σοφιστῇ Λιβανίῳ. Τόσον διεκρίνετο μεταξὺ τῶν συσπουδαστῶν του, ὥστε ὁ Λιβάνιος ἐρωτηθεὶς, ὀλίγον πρὶν ἀποθάνῃ τίνα θὰ ἀφήσῃ διάδοχον εἰς τὴν σχολὴν του ἀπήντησε: «*Τὸν Ἰωάννην, ἐὰν μὴ οἱ χριστιανοὶ ἐσύλων* (= ἤρπαζον) *αὐτόν*».

Ὁ Ἰωάννης ἐβαπτίσθη εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν καὶ ἐχειροτονήθη βραδύτερον πρεσβύτερος. Ἐθαυμάσθη ἀμέσως διὰ τὴν σοφίαν, τὴν εὐγλωττίαν καὶ τὸ θάρρος του. Ἡ φήμη του διεδόθη ταχέως εἰς ὅλην τὴν χριστιανικὴν Ἀνατολήν, ὅπου ὅλοι τὸν ἐπωνόμαζον διὰ τὴν εὐγλωττίαν του **χρυσόστομον**.

Ὅταν τὸ 397 ἐχῆρευεν ὁ ἀρχιεπισκοπικὸς θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου καὶ ἀνεδείχθη παρὰ τὴν θέλησίν του Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Πρωτευούσης. Ἀνέπτυξε τότε ἐξαιρετικὴν ποιμαντορικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν δρᾶσιν. Περιέβαλε τοὺς πτωχοὺς, ἤλεγχε τοὺς σκληροὺς καὶ τοὺς ἀδικοῦντας, ἐνουθέτει, συνέγραφεν, ἐκήρυττεν. Ὁ λαὸς τὸν ἐλάτρευε. Κατὰ τὰ κηρύγματα του ὁ ναὸς ἐπληροῦτο μέχρι ἀσφυξίας. Δικαίως ἀπεκλήθη Δημοσθένης τῆς Ἐκκλησίας.

Μετὰ ἰδιαίτερας δριμύτητος ἤλεγχε τὰς παρεκτροπὰς τῶν κληρικῶν, τοὺς ὁποίους ἤθελε πρότυπα ἠθικοῦ καὶ ἐναρέτου βίου. Περίφημοι εἶναι ἐν προκειμένῳ οἱ «περὶ ἱερωσύνης» λόγοι αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ τῶν λαϊκῶν τὰς παρεκτροπὰς δὲν ἐδίσταζε μετὰ παρρησίας καὶ θάρρους νὰ ἐλέγξῃ, ὅσον ὑψηλά καὶ ἄν ἴσταντο οὗτοι. Καὶ τῆς αὐτοκρατείας ἀκόμη Εὐδοξίας τὸ περιβάλλον δὲν διέφυγε τὸν ἐλεγχόν του. Διὰ τοῦτο ἀπέ-

Ὁ Ἱεράρχης Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

ἠθικάς, ἐπιστολάς καὶ ὁμιλίας. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἐπίσης καὶ ἡ Θεία Λειτουργία, ἡ ὁποία φέρει τὸ ὄνομά του καὶ εἶναι συντόμευσις τῆς

κητσε καὶ ἐχθρούς, οἱ ὅποιοι ἐν σχυόμενοι ἀπὸ τὴν Εὐδοξίαν ἠδυνήθησαν νὰ προκαλέσουν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν Συνόδου καὶ διαταγὴν ἐξορίας του. Λόγω ἐξεγέρσεως τοῦ λαοῦ ἀνεκλήθη ὁ Χρυσόστομος ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ ἀνέλαβε πάλιν τὸν θρόνον του.

Ἄλλὰ καὶ πάλιν οἱ ἐχθροὶ του κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν νέαν διαταγὴν ἐξορίας του (404). Ὁ Ἰωάννης ἀπῆλθεν ἡρεμὸς εἰς τὸν τόπον τῆς ἐξορίας, μικρὸν χωρίον τοῦ Πόντου, ὅπου ἐζήσεν ἐπὶ τριετίαν ἀνταλλάσσων ἐπιστολάς καὶ νουθετῶν τοὺς χριστιανούς τοῦ ποιμνίου του. Ὅταν ὅμως διετάχθη νέα μετακίνησις του εἰς μακρινώτερον τόπον, ὁ ἱεράρχης δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὰς κακουχίας καὶ ἀπέθανε καθ' ὁδὸν τὸ 407. Οἱ τελευταῖοι λόγοι του ἦσαν ἡ συνήθης φράσις του : « Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἔνεκεν ».

Ὁ Χρυσόστομος δὲν διεκρίθη μόνον διὰ τὴν ρητορικὴν του δεινότητα¹ καὶ τὴν φιλανθρωπικὴν του δρᾶσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ πολλὰ καὶ σπουδαῖα συγγραφικὰ του ἔργα : ἐρμηνείας εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, πραγματείας δογματικὰς καὶ

1. Ἰδέεν τινὰ τῆς ρητορικῆς δεινότητος τοῦ Χρυσοστόμου δίδει τὸ παρτι-

Λειτουργίας του Μεγάλου Βασιλείου. Ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει καὶ ἰδιαιτέρως τὴν μνήμην του τὴν 13ην Νοεμβρίου.

Συνεορτάζει ἐπίσης ἡ Ἐκκλησία τὴν μνήμην καὶ τῶν τριῶν μαζὶ Πατέρων καὶ Διδασκάλων τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου.

Ἐγνωρίσαμεν τὸν βίον, τὰ ἔργα καὶ τὴν ἀκτινοβολίαν τῆς σοφίας καὶ τοῦ παραδείγματός των. Ἐννοοῦμεν λοιπὸν καλῶς πόσον ὀρθῶς καὶ δικαίως κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς 30ῆς Ἰανουαρίου ὁ ὑμνωδὸς τῆς Ἐκκλησίας καλεῖ μὲ τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἐορτῆς ὅλους ἡμᾶς τοὺς χριστιανούς νὰ τιμῆσωμεν ὕμνοις « *Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου θεότητος, τοὺς τὴν Οἰκουμένην ἀκτίαι δογμάτων θείων πυρσεύσαντας...* »

δ') Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες Πατέρες καὶ Συγγραφεῖς.

Γρηγόριος ὁ Νύσσης: Οὗτος ἦτο νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Νύσσης τῆς Καππαδοκίας. Διεκρίθη κυρίως διὰ τὴν συγγραφικὴν του δρᾶσιν εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀρειανισμοῦ. Ἐγραψε καὶ πολλὰς ἐπιστολάς καὶ «λόγους» ἠθικούς καὶ ἐπιταφίους. Ἐτιμᾶτο πολὺ διὰ τὴν μεγάλην του μόρφωσιν. Ἡ ἐν Ἐφέσῳ Γ' Οἰκουμενικῇ Σύνοδος ὀνομάζει τὸν Γρηγόριον «ἄνδρα μετὰ τὸν ἀδελφὸν δεύτερον», ἡ δὲ Ζ' τὸν ἀποκαλεῖ «πατέρα πατέρων». Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τὴν 10ην Ἰανουαρίου.

Δίδυμος ὁ τυφλός: Κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἄν καὶ

θέμενον ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ «Πρὸς Εὐτρόπιον» λόγου του. Ὁ Εὐτρόπιος, ὑπουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος, περιπεσὼν εἰς δυσμένειαν, κατέφυγεν ἰκέτης εἰς τὸν ναὸν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Χρυσόστομος δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν ναόν, διὰ νὰ τὸν συλλάβουν, ἐξεφώνησε δὲ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ θαυμάσιον λόγον:

«Ἄει μὲν, μάλιστα δὲ νῦν εὐκαιρον εἰπεῖν: Ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης. Ποῦ νῦν ἡ λαμπρὰ τῆς ὑπατείας περιβολή; ποῦ αἱ φαῖδραι λαμπάδες; ποῦ οἱ κρότοι καὶ οἱ χοροὶ καὶ αἱ πανηγύρεις; ποῦ οἱ στέφανοι καὶ τὰ παραπετάσματα; ποῦ ὁ τῆς πόλεως θόρυβος καὶ αἱ ἐν ἵπποδρομίαις εὐφημίαι καὶ τῶν θεατῶν αἱ κολακεῖαι; Πάντα ἐκεῖνα οἴχεται καὶ ἄνεμος πνεύσας ἀθρόον τὰ μὲν φύλλα κατέβαλε, γυμνὸν δὲ ἡμῖν τὸ δένδρον ἔδειξε καὶ ἀπὸ τῆς ρίζης αὐτῆς σαλευόμενον λοιπόν... Ποῦ νῦν οἱ πεπλασμένοι φίλοι; Ποῦ τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα;... Νῦν ἦν πάντα ἐκεῖνα καὶ ὄναρ καὶ ἡμέρας γενομένης ἠφανίσθη· ἄνθη ἦν ἑαρινὰ καὶ παρελθόντος τοῦ ἔαρος ἅπαντα κατεμαράνθη· σκιά ἦν καὶ παρέδραμε· καπνὸς ἦν καὶ διελύθη· πομφόλυγες ἦσαν καὶ διερράγησαν· ἀράχνη ἦν καὶ διεσπάσθη...».

έτυφλώθη εις ηλικίαν 4 ἐτῶν, κατώρθωσε διὰ τῆς ἰσχυρᾶς θελήσεώς του νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην μὲρφωσιν. Ἐγινε διευθυντῆς τῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας περὶ τὸ 400 μ.Χ.

Καὶ πλεῖστοι ἄλλοι συγγραφεῖς καὶ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἔζησαν καὶ ἀνεδείχθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (5ον αἰῶνα). Ἀναφέρονται ἐκ τούτων τὸν σοφὸν μοναχὸν **Ἰσίδωρον τὸν Πηλουσιώτην** καὶ τὸν ἐπίσκοπον Πενταπόλεως τῆς Κυρήνης **Συνέσιον**.

Κατὰ τοὺς δύο ἐπομένους αἰῶνας (ΣΤ' καὶ Ζ') ἤκμασαν κυρίως ἱστορικοὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ συγγραφεῖς «βίων ἀγίων». Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων ἀναφέρονται τὸν **Ἰωάννην Μόσχον**, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον ἔχον τὸν τίτλον «Λειμῶν» ἔγινε προσφιλὲς ἀνάγνωσμα μεταφρασθὲν καὶ εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν.

Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. Σπουδαίαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας κατέχει καὶ ὁ μοναχὸς καὶ φιλόσοφος **Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός**.

Ἐγεννήθη εἰς Δαμασκὸν περὶ τὸ 660 μ.Χ. ἐξ εὐπόρων γονέων. Ἐσπούδασε καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα καὶ ἀνεδείχθη ταχέως δεινὸς ρήτωρ καὶ σοφὸς χριστιανός. Βαρυνθεὶς τὰ ἐγκόσμια διένευσε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἀγίου Σάββα παρὰ τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου ἔζησε μέχρι βαθέως γῆρατος. Ἀπέθανε τὸ 750.

Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι τὸ «Ἡ Πηγὴ τῆς γνώσεως». Ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη, ἧτοι 1) εἰσαγωγὴν εἰς τὴν δογματικὴν, 2) ἱστορίαν 103 αἱρέσεων καὶ 3) ἔκθεσιν τῶν δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὸ τρίτον μέρος συνοψίζεται ἡ δογματικὴ ὀρθοδοξία τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐγραψεν ἐπίσης τρεῖς λόγους ὑπὲρ τῶν ἀγίων εἰκόνων καὶ ἐναντίον τῆς εἰκονομαχίας. Εἶναι τέλος ὁ Ἰωάννης εἰς τῶν μεγάλων ὑμνογράφων τῆς Ἐκκλησίας. Διεμόρφωσεν εἰς ὀκτῶ ἤχους τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν συμπληρώσας οὕτω τὴν «Ὀκτώηχον» καὶ συνέθεσεν ἐξόχους ὕμνους εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, τὰ Θεοφάνεια, τὸ Πάσχα καὶ τὴν Πεντηκοστήν.

Ἦνομάσθη «Χρυσσορῶας ποταμὸς τῆς Ἐκκλησίας». Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 4ην Δεκεμβρίου.

Θεόδωρος ὁ Στουδίτης. Οὗτος ἦτο μοναχὸς εἰς τὴν μονὴν τοῦ

Στουδίου παρά τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἦγωνίσθη κατὰ τῶν εἰκονομάχων. Εἶχε μεγάλην μόρφωσιν καὶ εἰς τὰ συγγράμματά του περιέχεται ὅ,τι ἄριστον ἐλέχθη περὶ τῶν εἰκόνων καὶ τῆς τιμῆς πρὸς τὰ εἰκονιζόμενα ἐν αὐταῖς πρόσωπα.

38. Λατῖνοι Ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες καὶ συγγραφεῖς.

Εἰς τὴν Δύσιν ἀνεφάνησαν ἐπίσης κατὰ τοὺς χρόνους τούτους σπουδαῖοι Ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες καὶ διδάσκαλοι. Κατώρθωσαν νὰ ἀναπτύξουν ἀξιόλογον Λατινικὴν Ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν καὶ νὰ προαγαγουν τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην. Μεταξὺ τούτων διακρίνονται οἱ ἐξῆς:

1) **Ἀμβρόσιος ὁ Μεδιολάνων.** Ἐγεννήθη περὶ τὸ 335 ἐξ εὐγενῶν γονέων καὶ ἐσπούδασεν ἐν Ρώμῃ Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν φιλολογίαν, φιλοσοφίαν καὶ νομικά. Ἐξήσκησεν ἐπ' ὀλίγα ἔτη τὸ ἐπάγγελμα τοῦ συνηγόρου καὶ διωρίσθη βραδύτερον διοικητὴς Μεδιολάνων. Ὄταν τὸ 374 ἀπέθανεν ὁ Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης, ὁ χριστιανικὸς λαὸς ἐζήτησεν ἐπιμόνως νὰ δεχθῇ ὁ Ἀμβρόσιος νὰ γίνῃ Ἐπίσκοπος. Ἐντὸς 8 ἡμερῶν ἔλαβε τοὺς κατωτέρους ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς καὶ τέλος τὸν βαθμὸν τοῦ Ἐπισκόπου πρὸς γενικὴν τῶν χριστιανῶν ἀγαλλίασιν.

Ὁ Ἀμβρόσιος ἀνεδείχθη πρότυπον ποιμενάρχου. Διένειμε τὴν περυσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ζῶν αὐτὸς λιτότατα ἐβοήθει πάντας τοὺς δυστυχεῖς, «χαίρων μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίων μετὰ κλαιόντων». Διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ αἰχμαλώτους, ἐπώλησε κάποτε καὶ τὰ χρυσᾶ ἀφιερώματα τῶν ναῶν. Ἦτο πολὺ θαρραλέος καί, ὅπως εἶδομεν, δὲν ἐδίστασε καὶ εἰς αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα Θεοδοσίον νὰ ἐπιβάλλῃ «μετάνοιαν».

Κατεπολέμησε τοὺς ἀρειανούς καὶ εἰσήγαγε μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν λατρείαν. Ἐγραψε πολλὰ συγγράμματα ἐρμηνευτικά, δογματικά, καὶ ἠθικά, διεκρίθη δὲ καὶ ὡς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ. Ἐγραψεν ἐπίσης ὕμνους, ἐκ τῶν ὁποίων μερικοὶ εἰσήχθησαν εἰς τὴν λατρείαν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὅποια κατατάσσει τοῦτον μεταξὺ τῶν μεγάλων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς.

Ὁ Ἀμβρόσιος ἀπέθανεν τὸ 397, ἡ δὲ μνήμη του ἐορτάζεται τὴν 7ην Δεκεμβρίου.

2) **Ἱερώνυμος.** Ἐγεννήθη οὗτος εἰς τὴν Δαλματικὴν πόλιν Στρι-

δῶνα τὸ 345. Ἐσπούδασεν εἰς Ρώμην φιλολογίαν, φιλοσοφίαν καὶ ρητορικὴν καὶ εἰκοσαετῆς ἐβαπτίσθη. Μετέβη κατόπιν εἰς Γαλλίαν, ὅπου κατέγινεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν. Βραδύτερον ἦλθεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἔζησεν ἐπὶ τριετίαν εἰς τὴν ἔρημον τῆς Συρίας μελετῶν τοὺς Ἑλληνας Πατέρας. Ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος εἰς Ἀντιόχειαν. Τὸ 382 μετέβη εἰς Ρώμην, ὅπου ἔζησεν ὀλίγα ἔτη θαυμαζόμενος διὰ τὴν σοφίαν του. Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἔζησε παρὰ τὰ Ἱεροσόλυμα ὡς ἀσκητῆς μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του. Ἀπέθανε τὸ 420 εἰς τὴν Βηθλεέμ.

Ὁ Ἱερώνυμος εἶναι ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους καὶ πολυγραφωτέρους Λατίνους ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς. Μετέφρασε τὴν Ἀγίαν Γραφήν εἰς τὴν Λατινικὴν. Οὕτω προῆλθεν ἡ τεθεῖσα γενικῶς ἐν χρήσει εἰς τὴν Δύσιν μετάφρασις τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἢ ἀποκληθεῖσα Vulgata, δηλ. κοινὴ, δημοτικὴ, ἐνῶ μέχρι τότε ἦτο ἡ Itala. Ἄλλα ἔργα τοῦ Ἱερωνύμου ἦσαν ἐρμηνευτικά, ἱστορικὰ περὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐπιστολαί, μεταφράσεις Ἑλλήνων Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων κ.ἄ.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀνεκήρυξε τὸν Ἱερώνυμον « διδάσκαλον τῆς Ἐκκλησίας » (Doctor Ecclesiae), ὅπως καὶ τὸν Ἀμβρόσιον, τὸν Αὐγουστῖνον καὶ τὸν πάπαν Γρηγόριον (τὸν Διάλογον).

3) **Αὐγουστίνος.** Ὑπέρτερος ὄλων τῶν Πατέρων τῆς Δύσεως ἀνεδείχθη ὁ **ἱερός Αὐγουστίνος** μὲ τὴν σοφίαν του, τὴν συγγραφικὴν του δρασίαν καὶ τὰ ἐξαιρετικὰ προσωπικὰ καὶ ποιμαντορικὰ χαρίσματά του.

Ἐγεννήθη τὸ 354 εἰς μίαν κωμόπολιν τῆς Νουμιδίας τῆς Ἀφρικῆς. Ἦ εὐσεβὴς καὶ ἐνάρετος μήτηρ του Μόνικα ἤσκησε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπ' αὐτοῦ. Συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του εἰς Καρχηδόνα διακρινόμενος διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ φιλομάθειάν του. Εἰς Μεδιόλανα, ὅπου ἤσκησε βραδύτερον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου τῆς ρητορικῆς, ἐμελέτησεν ἐπισταμένως τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Μεδιολάνων Ἀμβροσίου (387) πρὸς ἄφατον χαρὰν τῆς μητρὸς του. Ἐγκατεστάθη βραδύτερον εἰς μικρὸν κτῆμά του παρὰ τὴν πόλιν τῆς γεννήσεώς του εἰς Ἀφρικὴν. Ἦ φήμη τῆς σοφίας του ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Ἀφρικὴν. Ὄταν τὸ 396 ἀπέθανεν ὁ Ἐπίσκοπος τῆς μικρᾶς παραλιακῆς πόλεως τῆς Νουμιδίας **Ἰππῶνος**, προεχειρίσθη κατὰ γενικὴν ἀπαίτησιν Ἐπίσκοπος ὁ Αὐγουστῖνος καὶ ἔζησεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ θανάτου του (430 μ.Χ.).

Ὡς Ἐπίσκοπος ὁ Αὐγουστῖνος ἀνέπτυξεν ἐξαιρετικὴν δρᾶσιν. Διέθεσε τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, ἔζη ὁ ἴδιος ἀσκητικὸν βίον καὶ ἐκήρυττε καθημερινῶς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Σῶζονται 450 ὀμίλια του. Κατεπολέμησε τὰς αἵρέσεις καὶ μάλιστα τὴν τοῦ Βρεταννοῦ μοναχοῦ **Πελαγίου**, ὅστις ἐδίδασκεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος, δύναται μὲ τὰς ἰδίας του δυνάμεις, πράττων τὸ ἀγαθόν, νὰ σωθῆ ἄνευ τῆς θείας χάριτος.

Μὲ τὴν πολεμικὴν του ὁμως κατὰ τοῦ Πελαγιανισμοῦ ὁ Αὐγουστῖνος ἐφθασεν εἰς τὴν ἐσφαλμένην ἐπίσης διδασκαλίαν, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος σῶζεται μόνον διὰ τῆς θείας χάριτος (διδασκαλία τοῦ ἀπολύτου προορισμοῦ). Ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία διδάσκει, ὡς γνωστόν, ὅτι ἡ σωτηρία εἶναι προῖον τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθέρας ἐνεργείας καὶ τῆς θείας χάριτος.

Ὁ Αὐγουστῖνος ἔγραψε πλεῖστα θεολογικὰ συγγράμματα, ἐρμηνευτικά, ἀπολογητικά, δογματικά καὶ ἠθικά.

Σπουδαιότατον θεωρεῖται τὸ «Περὶ πολιτείας τοῦ Θεοῦ» (De Civitate Dei), ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξαίρεται ἡ κυβερνώσα τὸν κόσμον Θεία Πρόνοια καὶ τονίζεται ὁ τελικὸς θρίαμβος τῆς πίστεως καὶ τῆς θείας δικαιοσύνης. Ἄλλα σπουδαῖα ἔργα του εἶναι αἱ Ἐπιστολαὶ του καὶ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐξομολογήσεις», ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφει μὲ εὐλιχρύνειαν καὶ χάριν τὸν βίον του.

Ὁ Αὐγουστῖνος εἶναι μία ὅλως ἐξέχουσα μορφή τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ ἤσκησεν ἐξαιρετικὴν ἐπίδρασιν εἰς ὅλην τὴν Δύσιν.

4) Ὁ Πάπας Γρηγόριος (ὁ Διάλογος). Ὁ Πάπας Γρηγόριος (590 - 604) εἶναι ὁ τέταρτος τῶν μεγάλων πατέρων καὶ «διδασκάλων» τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Εἰργάσθη ἐπιτυχῶς διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως, διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν αἵρέσεων καὶ τὴν ἀνακαίνισιν τῆς λατρείας. Εἰργάσθη ἐπίσης διὰ τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν Ἀγγλοσαξόνων. Ἐγραψεν ἐρμηνευτικὰ κυρίως ἔργα καὶ ἐπιστολάς. Ἐν ἔργον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Διάλογοι», ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφει τὸν βίον καὶ τὰ θαύματα Ἱταλῶν ἀσκητῶν, ἔγινε προσφιλεὲς ἀνάγνωσμα εἰς τὴν Δύσιν καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα. Εἰς τοῦτο ὀφείλει τὸ προσωνύμιον Διάλογος. Ὁ Γρηγόριος διεκρίθη ἐπίσης καὶ ὡς ὕμνογράφος μεταρρυθμίσας καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ ἄλλοι Λατῖνοι πατέρες καὶ συγγραφεῖς. Ἐκ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν πατέρων καὶ συγγραφέων σπουδαιότεροι εἶναι: 1) Ὁ

Ἰλαριος, ἐπίσκοπος Πικταβίου (Πουατιέ) τῆς Γαλλίας, ὁ ὀνομασθεὶς Ἀθανάσιος τῆς Δύσεως διὰ τοὺς ἀγῶνάς του κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ (367)· 2) Ὁ Ρουφίνος, ὁ ὁποῖος μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν πολλὰ συγγράμματα Ἑλλήνων θεολόγων· 3) Ὁ Λέων Α', πάπας Ρώμης (440 - 461), ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς θεμελιωτὴς τοῦ μεγαλείου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης καὶ 4) Ὁ Διονύσιος ὁ Μικρὸς, ὡς ὁ ἴδιος ἀνόμαζε τὸν ἑαυτὸν του ἐκ μετριοφροσύνης (545). Οὗτος καθώρισεν ὡς ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος τὸ 754 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης, ἡ δὲ χρονολογία αὕτη καθιερώθη γενικῶς εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ, ΛΑΤΡΕΙΑ, ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΩΝ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΑΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ

39. Ἡ Διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας συστηματοποιεῖται καὶ λαμβάνει τὴν ὀριστικὴν μορφήν τῆς συμφώνως πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ Μητροπολίται διοικοῦν καὶ τώρα τὰς ἐπὶ μέρος Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν βοηθούμενοι ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους. Ἄλλ' ἀφ' οὗτου τὸ κράτος διηρέθη εἰς μεγάλας διοικητικὰς περιφερείας, οἱ Ἐπίσκοποι ἢ Μητροπολίται τῶν πρωτευουσῶν τῶν διοικήσεων τούτων προσέλαβον « τιμητικὰ πρωτεῖα » μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων τῆς διοικητικῆς περιφερείας, προεδρεύοντες τῶν τοπικῶν Συνόδων, διὰ τῶν ὁποίων ἐρρυθμίζοντο διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Ἀνεγνωρίσθησαν λοιπὸν Ἐξάρχοι ἢ Ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἀπέκτησαν δικαίωμα ἐποπτείας ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς περιφερείας των. Τοιοῦτοι ἔγιναν οἱ Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, Ἐφέσου, Θεσσαλονίκης καὶ Ἱεροσολύμων.

Ἀπὸ τοῦ Ἐ' αἰῶνος οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων ὠνομάσθησαν Πατριάρχαι, οἱ δὲ Ἀλεξανδρείας καὶ Ρώμης προσέλαβον καὶ τὸν τίτλον τοῦ Πάπα. Ἄλλὰ καὶ οἱ τίτλοι οὗτοι ἦσαν τίτλοι τιμῆς. Ἀνεγνωρίζοντο πάντως « πρεσβεῖα τιμῆς » εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς παλαιᾶς πρωτευούσης Ρώμης.

Τὰ πέντε Πατριαρχεῖα ἦσαν ἀνεξάρτητα, ἀλλὰ εἶχον ὅλα τὴν αὐτὴν διοίκησιν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τοὺς Κανόνας τῆς Ἐκκλησίας. Ἔθεω-

ροῦντο ὡς ἀδελφοὶ μιᾶς ἐκκλησιαστικῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας πατὴρ εἶναι ὁ Χριστός. Οὐδὲν τῶν Πατριαρχείων εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιφέρῃ μεταβολὴν τινὰ εἰς τὴν διοίκησιν ἢ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶχε μόνον ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἡ ὁποία ἦτο ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Αἱ σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ Κράτος εἰς τὴν Ἀνατολὴν διετηρήθησαν καθ' ὅλην τὴν περίοδον ταύτην καὶ μέχρι τῆς Ἀλώσεως¹. Εἰς τὴν Δύσιν ὅμως λόγῳ τῆς πρωτοβουλίας τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν βαρβάρων ὁ Πάπας τῆς Ρώμης ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἰδρυθέντων ἐκεῖ κρατῶν. Ἐπέτυχε πρῶτον νὰ γίνῃ ἀπόλυτος ἄρχων τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως: ὅλοι οἱ κληρικοὶ τῆς Δύσεως ὤφειλον νὰ ὑπακούουν τυφλῶς εἰς αὐτόν. Περὶ τὰ τέλη δὲ τῆς περιόδου ταύτης (754) ὁ ἡγεμὼν τῶν Φράγκων Πιπῖνος ὁ Γ' ὁ Μικρὸς κατανίκησας τοὺς Λογγοβάρδους παρεχώρησεν εἰς τὸν Πάπαν τὴν ἐξαρχίαν τῆς Ραβέννης, διὰ νὰ τὴν κυβερνᾷ καὶ ὡς κοσμικὸς ἄρχων. Τότε ἰδρῦθη τὸ παπικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον βραδύτερον περιέλαβεν ὅλην τὴν Κεντρικὴν Ἰταλίαν. Κατὰ τὸ ἔτος 800 ὁ Πάπας ἔστεψεν ἐν Ρώμῃ αὐτοκράτορα τοῦ μεγάλου κράτους τῶν Φράγκων τὸν Κάρολον τὸν Μέγαν. Ἐκτοτε τὸ κῦρος τοῦ Πάπα εἰς τὴν Δύσιν ἠῤῥξησε πάρα πολὺ καὶ ἐπὶ τούτου ἐστήριξεν ἐν μέρει τὰς ἀξιώσεις του καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, αἱ ὁποῖαι προεκάλεσαν τὸ σχίσμα τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Ὅλοι οἱ διοικοῦντες καὶ ὑπηρετοῦντες τὴν Ἐκκλησίαν (διάκονοι, πρεσβύτεροι, ἐπίσκοποι) ἀπετέλουσαν, ὡς γνωστόν, τὸν κλήρον. Ἡ θέσις τοῦ κλήρου ἦτο πολὺ τιμητικὴ καὶ διὰ τοῦτο ἐγίνοντο κληρικοὶ ἄνδρες διακρινόμενοι διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἀρετὴν των, ὡς καὶ τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν των. Οἱ κληρικοὶ ἐπετρέπετο νὰ εἶναι καὶ ἑγγαμοί, ἀν ὁ γάμος εἶχε γίνῃ πρὸ τῆς χειροτονίας των, ἀλλὰ βραδύτερον οἱ ἐπίσκοποι ἐλαμβάνοντο μόνον ἐκ τῶν ἀγάμων. Εἰς τὴν Δύσιν ἐπεβλήθη ἡ ἀγαμία εἰς ὅλους τοὺς κληρικούς ἀνεξαιρέτως. Ἐδικάζοντο ἐπίσης οἱ κληρικοὶ ὄχι ἀπὸ τὰ πολιτικὰ δικαστήρια, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἐπισκοπικὸν δικαστήριον οἱ κατώτεροι, ἀπὸ Συνοδικὸν δὲ τοιοῦτον οἱ ἐπίσκοποι.

1. Περὶ τῶν σχέσεων τούτων βλέπε κατωτέρω σελ. 106.

40. Ἡ λατρεία.

Ἡ λατρεία προσέλαβε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην μεγάλην λαμπρότητα, τελούμενη εἰς ὠραίους μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς καὶ λαβοῦσα ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος ὁμοίομορφον τελετουργικὸν τύπον.

Τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς λατρείας ἦτο ἡ Θεία Λειτουργία, τῆς ὁποίας κεντρικὸν στοιχεῖον εἶναι ἡ τέλεσις τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Μετὰ τῆς Θείας Λειτουργίας συνεδέετο καὶ τὸ κήρυγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδόθη κατὰ τοὺς Δ' καὶ Ε' ἰδίως αἰῶνας μεγάλη σημασία. Τὰ κηρύγματα ἐγίναν ἀριστουργήματα ρητορικῆς τέχνης χάρις εἰς τοὺς μεγάλους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας Βασίλειον, Γρηγόριον, Χρυσόστομον κ.ἄ. εἰς τὴν Ἀνατολήν, Ἀμβρόσιον, Αὐγουστίνον κ.ἄ. εἰς τὴν Δύσιν.

Καὶ τὰ ἄλλα μυστήρια ἐξακολουθοῦν νὰ τελῶνται, ὅπως εἰς τὴν προηγουμένην περίοδον, διεμορφώθησαν δὲ ὀριστικῶς καὶ ἐπλουτίσθησαν διὰ νέων ὕμνων καὶ εὐχῶν. Τὸ Ἅγιον Βάπτισμα γίνεται εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ εἰς μεγάλην ἡλικίαν. Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος ἀρχίζει νὰ ἐπικρατῇ γενικῶς ὁ νηπιοβαπτισμός.

Ὁ κύκλος τῶν ἑορτῶν ἐγένεν εὐρύτερος διὰ τῆς προσθήκης πολλῶν νέων ἑορτῶν, αἱ ὁποῖαι διεκρίθησαν ἀπὸ τότε εἰς Δεσποτικάς, Θεομητορικὰς καὶ εἰς ἑορτὰς Ἁγίων καὶ Μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔτος ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς 1ης Σεπτεμβρίου, ἀφ' ἧς ἤρχιζε καὶ τὸ ρωμαϊκὸν οἰκονομικὸν ἔτος.

Ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰῶνων ἐγένετο χρῆσις τοῦ θυμιάματος εἰς τοὺς ναοὺς, ἠνάπτοντο δὲ κηρία καὶ λυχνίαι. Κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα εἰς τὴν Δύσιν καὶ τὸν Θ' εἰς τὴν Ἀνατολήν ἐγενικεύθη ἐπίσης ἡ χρῆσις τῶν κωδῶνων εἰς τοὺς ναοὺς.

Ἡ Θεία Λειτουργία καὶ αἱ ἄλλαι ἱεραὶ Ἀκολουθίαι ἐπλουτίσθησαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ ἐγίναν μεγαλοπρεπέστεραι διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ὕμνογραφίας κυρίως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς.

41. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ Ὑμνογραφία καὶ μουσικὴ.

Ἡ ἀνάγνωσις περικοπῶν ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἡ κοινὴ τῶν πιστῶν ὕμνωδία κατελάμβανον ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων μέρος τῆς θείας λατρείας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐψάλλοντο ὕμνοι ἰουδαῖκοι

ἢ ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ ἢ ἀγνώστων χριστιανῶν ποιητῶν σύντομοι ὕμνοι. Ἐκ τῆς Β΄ ἔως καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ Γ΄ αἰῶνος πολλοὶ Χριστιανοὶ ἔχοντες ποιητικὸν τάλαντον συνέθετον θρησκευτικὰ ποιήματα καὶ ὕμνους, οἱ ὁποῖοι ἐψάλλοντο πλέον κατὰ προτίμησιν εἰς τοὺς ναοὺς. Τοιοῦτοτρόπως ἀνεπτύχθη ἡ χριστιανικὴ ποίησις καὶ ὕμνογραφία.

Ἡ μεγαλύτερα ἀνάπτυξις τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως γενικῶς καὶ εἰδικώτερον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὕμνογραφίας ἐσημειώθη κατὰ τὸν ΣΤ΄, τὸν Ζ΄ καὶ μάλιστα τὸν Η΄ αἰῶνα, ὅποτε ἤγκμασαν οἱ σπουδαιότεροι ποιηταὶ καὶ ὕμνογράφοι. Μερικοὶ ἐκ τούτων ἐμελοποιοῦν οἱ ἴδιοι τοὺς ὕμνους των καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζονται μελωδοί. Οἱ ἐπισημότεροι ἐκ τούτων εἶναι ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελωδός, ὁ Ἀνδρέας ὁ Κρήτης (740), ὁ Κοσμᾶς ὁ Μελωδός, ἐπίσκοπος Μαίουμα τῆς Φοινίκης (750), ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἡ Κασσιανὴ κ.ἄ. εἰς τὴν Ἀνατολήν¹, ὁ Ἀμβρόσιος, ὁ Αὐγουστῖνος καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Διάλογος εἰς τὴν Δύσιν.

1. Οἱ γνωστότεροι ὕμνοι, οἱ ὁποῖοι συγκινοῦν πάντοτε βαθύτατα τοὺς χριστιανούς, εἶναι οἱ ἑξῆς:

Α΄ Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίχτει
καὶ ἡ γῆ τὸ σπῆλαιον τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει.
Ἄγγελιοι μετὰ ποιμένων δοξολογοῦσι,
Μάγοι δὲ μετὰ ἀστέρος ὁδοιποροῦσι.
δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγεννήθη Παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός...

(Ρωμανοῦ : Κοντάκιον εἰς ἑορτὴν Χριστουγέννων)

Β΄ Ἀναστάσεως ἡμέρα, λαμπρυνθῶμεν λαοί.
Πάσχα Κυρίου, Πάσχα.
Ἐκ γὰρ θανάτου πρὸς ζωὴν καὶ ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν
Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμᾶς διεβίβασεν,
Ἐπινίκιον ἄδοντας....

(Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ : «Κανὼν» Πάσχα)

Γ΄ Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε.
Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε.
Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε.
ἕσατε τῷ Κυρίῳ
πᾶσα ἡ γῆ
καὶ ἐν εὐφροσύνῃ ἀνυμνήσατε λαοί,
ὅτι δεδόξασται....

(Κοσμᾶ τοῦ μελωδοῦ : Κανὼν εἰς τὴν Γέννησιν)

Οἱ ὕμνοι ἀπηγγέλλοντο κατ' ἀρχὰς ἢ ἐψάλλοντο ἀπὸ ὄλους μαζὶ τοὺς ἐκκλησιαζομένους πιστοὺς ἐν μιᾷ φωνῇ ἄνευ μουσικῶν κανόνων καὶ σημείων. Βραδύτερον ὅμως, ὅταν ἡ λατρεία διεμορφώθη τυπικῶς καὶ προσέλαβε λαμπρότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν, ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσική, φωνητικὴ πάντοτε, ἐσυστηματοποιήθη ἀκολουθήσασα ὀκτῶ τρόπους τοῦ ψάλλειν (ὀκτῶ ἤχους). Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ τῶν ὀκτῶ ἤχων, ἢ ἄλλως λεγομένη Βυζαντινὴ. Τὴν ὀκτώηχον συνεπλήρωσε καὶ ἐπλούτισεν ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός.

Ἄπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος καθιερώθη νὰ ψάλλωνται οἱ ὕμνοι ὑπὸ ὠρισμένων καλλιφώνων χριστιανῶν (τοῦ χοροῦ), οἱ δὲ ἄλλοι ἐκκλησιαζόμενοι χριστιανοὶ νὰ ἐπαναλαμβάνουν χαμηλῇ τῇ φωνῇ τοὺς τελευταίους στίχους τῶν ὕμων (νὰ ὑπηχῶσιν). "Ὅταν τέλος ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν ἐχωρίσθῃ εἰς δύο, δεξιὸν καὶ ἀριστερόν, τότε ἡ ψαλμωδία ἐγένετο μόνον ἀπὸ τοὺς δύο χοροὺς ψάλλοντας κατ' ἀντιφωνίαν.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία εἰσήγαγεν εἰς τοὺς ναοὺς διὰ τὴν ὑποβοήθησιν τῆς ψαλμωδίας καὶ μουσικὸν ὄργανον πολὺπλοκον, ἀποτελούμενον ἐκ συνδυασμοῦ αὐλῶν καὶ συρίγγων, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη "Ὅργανον".

42. Ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη

Μεγάλην ἀνάπτυξιν καὶ κάλλος θαυμαστὸν λαμβάνει κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη. Τὰ ἔργα τῆς εἶναι κυρίως ναοί, διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν ὁποίων συνεργάζονται αἱ τρεῖς ἐκ τῶν Καλῶν Τεχνῶν, δηλ. ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ Γλυπτικὴ καὶ ἡ Ζωγραφικὴ.

α') Ἀρχιτεκτονικὴ.

Ἄπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου οἱ χριστιανοὶ ἔχουν ἀνάγκην εὐρυχώρων ναῶν διὰ τὴν τέλεσιν τῆς λατρείας των, ἡ ὁποία εἶναι πλέον ἐλευθέρα. Τὰ παλαιότερον χρησιμοποιούμενα οἰκήματα ἦσαν μικρὰ καὶ εὐτελῆ καὶ εἶχον τὰ πλεῖστα καταστραφῆ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ.

Ὡς ἀρχιτεκτονικὸν πρότυπον ἐχρησίμευσεν εἰς τοὺς χριστιανούς ρωμαϊκὸν δημόσιον οἰκοδόμημα ὑπάρχον εἰς ὄλας σχεδὸν τὰς πόλεις

1. Αἱ μικραὶ ἐκκλησίαι ἔχουν τὸ ἀρμόνιον, τὸ ὁποῖον εἶναι εἶδος πιάνου. Ἀρμόνιον ἔχουν συνήθως καὶ τὰ σχολεῖα.

Ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

καὶ ὀνομαζόμενον **Βασιλική** (στοά). Αἱ ρωμαϊκαὶ Βασιλικαὶ ἦσαν μεγάλα ὀρθογώνια αἶθουσαι ἐστεγασμένα, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον ὡς δικαστήρια ἢ ὡς χρηματιστήρια διὰ τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς. Ὁ ἀρχιτεκτονικὸς λοιπὸν ρυθμὸς, κατὰ τὸν ὅποιον ἀνηγέρθησαν οἱ πρῶτοι μεγάλοι χριστιανικοὶ ναοί, εἶναι ὁ λεγόμενος **ρυθμὸς Βασιλικῆς**.

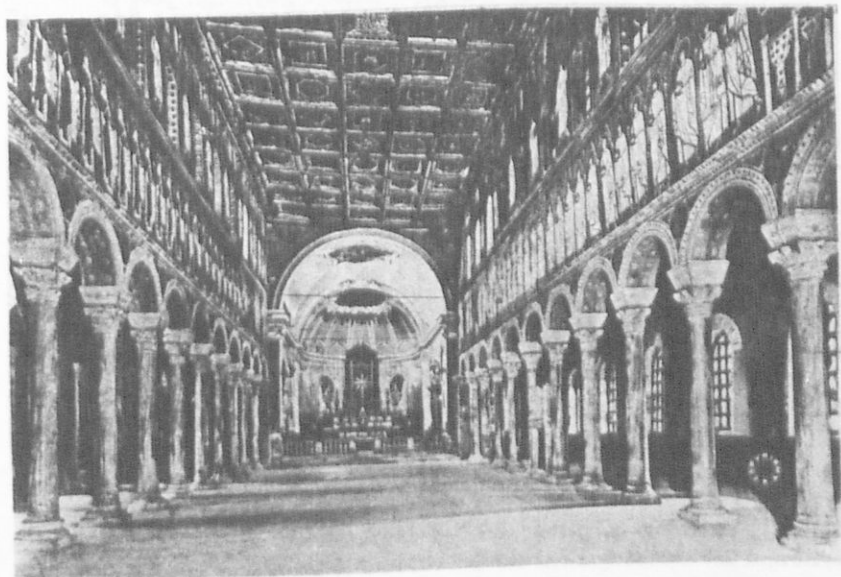
Οἱ ναοὶ οὗτοι εἶναι μεγάλου σχετικῶς μήκους καὶ πλάτους ὀρθογώνια οἰκοδομήματα, ἐστεγασμένα διὰ ξυλίνης συνήθως στέγης σαμαρωτῆς καὶ ἔχοντα τὴν εἴσοδον εἰς τὴν πρὸς δυσμὰς στενὴν πλευρὰν των, ἐνῶ ἡ πρὸς ἀνατολὰς στενὴ ἐπίσης πλευρὰ ἐσχημάτιζε κόγχην (ἄψίδα). Ἐσωτερικῶς ἐστηρίζετο ἡ στέγη των εἰς διπλὴν σειρὰν κιόνων τοποθετημένων παραλλήλως πρὸς τὰς μακρὰς πλευρὰς καὶ χωριζόντων τὸν ναὸν εἰς τρία μέρη (κλίτη), ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μεσαῖον ἦτο πλατύτερον τῶν δύο ἄλλων, δεξιοῦ καὶ ἀριστεροῦ. Εἰς τινὰς Βασιλικὰς ἡ στέγη

τοῦ μεσαίου κλίτους ἦτο χωριστή, ὑψηλότερον τῆς στέγης τῶν δύο ἄλλων κλιτῶν.

Μικρὸν μέρος τοῦ πρὸς ἀνατολὰς ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ, ἔχον ὑψηλότερον δάπεδον, ἐχωρίζετο ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν διὰ δρυφάκτου (κάγκελα) ἐκ μεταλλίνων ἢ ξυλίνων μικρῶν στύλων. Τὸ μέρος τοῦτο ὠνομάσθη 'Ἅγιον Βῆμα καὶ προορίζεται διὰ τοὺς κληρικούς· ἐν αὐτῷ καὶ πρὸ τῆς κόγχης τοποθετεῖται ἡ 'Ἁγία Τράπεζα, ἐφ' ἧς τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Εἰς τὸν κυρίως ναὸν παρέμενον οἱ πιστοὶ καὶ εἰς τὸν πρόναον (ἢ νάρθηκα) οἱ κατηχούμενοι. Τὸ "Ἅγιον Βῆμα ἐχωρίσθη βραδύτερον ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν διὰ τοῦ εἰκονοστασίου (τέμπλου).

Μεγάλοι καὶ ὠραῖοι ναοὶ ρυθμοῦ Βασιλικῆς ἐκτίσθησαν εἰς Ρώμην, εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, Συρίας καὶ Παλαιστίνης καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ὁ ἀνεγερθεὶς ὑπὸ τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου ἦτο ρυθμοῦ Βασιλικῆς· τοιοῦτος εἶναι καὶ ὁ περικαλλὴς ναὸς τοῦ

Ἐσωτερικὸν ναοῦ ρυθμοῦ Βασιλικῆς.

Ἁγίου Δημητρίου ἐν Θεσσαλονίκῃ . Εἰς τὰς Ἀθήνας ρυθμοῦ Βασιλικῆς εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς παρὰ τὸν Ἰλισὸν καὶ ὁ ναὸς τῶν Καθολικῶν ἐν τῇ ὁδῷ Ἐλευθ. Βενιζέλου.

Ἡ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἀνέγερσις ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας εἰς τὴν θέσιν τῆς καταστραφείσης κατὰ τὴν Στάσιν τοῦ Νίκα Βασιλικῆς σημειώνει τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς παλαιο-χριστιανικῆς τεχνοτροπίας εἰς τὸν νέον ρυθμόν, τὸν ὀνομασθέντα βραδύ-τερον **Βυζαντινόν**.

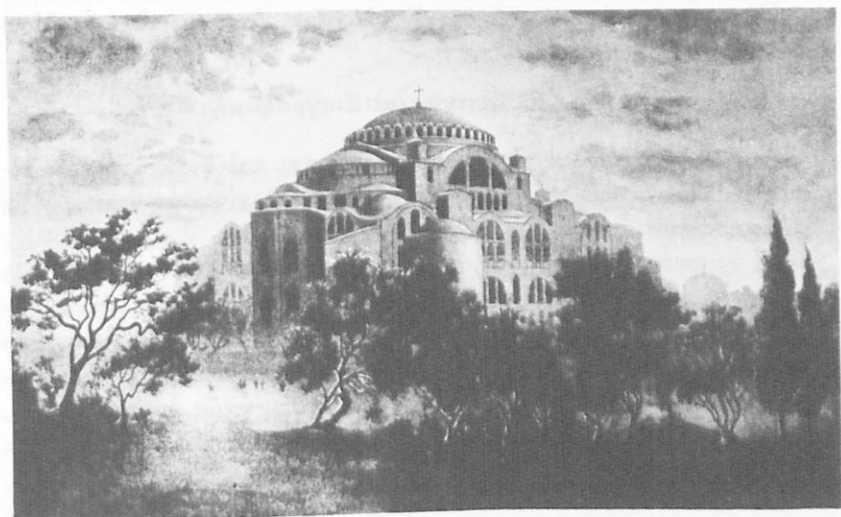
Ἡ Ἁγία Σοφία. Ἀρχιτέκτονες τοῦ ναοῦ ἦσαν οἱ Μικρασιᾶται Ἕλληνες Ἀνθέμιος καὶ Ἰαίδωρος. Χιλιάδες ἐργατῶν καὶ τεχνιτῶν εἰργάσθησαν ἐπὶ ἑξ ἔτη (532 - 537), ἔδαπανήθησαν δὲ 360 ἑκατομμύρια χρυσῶν δραχμῶν.

Ἡ Ἁγία Σοφία εἶναι ρυθμοῦ σταυροειδοῦς Βασιλικῆς μετὰ τρούλου (θόλου). Ὁ μέγας, εἰς τὸ κέντρον περίπου τοῦ ὀρθογωνίου ναοῦ, θόλος στηρίζεται ἐπὶ τεσσάρων κτιστῶν κιόνων (πεσσῶν)· αἱ κορυφαὶ τῶν πεσσῶν συνδέονται διὰ τεραστίων ἀψίδων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ἡ κυκλικὴ βᾶσις (στεφάνη) τοῦ θόλου. Ἐκ τῆς κυκλικῆς βάσεως τοῦ θόλου καὶ κατὰ προέκτασιν τοῦ τοξοειδοῦς ἀνοίγματος τῶν ἀψίδων ἐκφύονται καὶ φθάνουν μέχρι τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων τοῦ ὀρθογωνίου ναοῦ τέσσαρες θολωταὶ καμάραι (ἡμιθόλια) δίδουσαι εἰς τὴν στέγασιν τοῦ ναοῦ τὸ σχῆμα σταυροῦ.

Ὁ ναὸς ἔχει δύο νάρθηκας, ἐξωνάρθηκα καὶ ἐσωνάρθηκα· ἀπὸ τούτου δι' ἐννέα μεγαλοπρεπῶν θυρῶν, τῶν ὁποίων αἱ τρεῖς μεσαῖαι ὀνομάζονται «Βασιλικαὶ πύλαι», εἰσέρχεται τις εἰς τὸν κυρίως ναόν.

Ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν προξενεῖ καὶ σήμερον ἀκόμη τὸ μέγα τοῦτο καλλιτέχνημα, εἶναι καταπληκτικὴ. Ὁ ἐπισκέπτης βλέπων πρὸς τὸν θόλον καὶ τὰ ἡμιθόλια, ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν ὁποίων ἄπλετον φῶς

1. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου ἀνηγέρθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα. Ἐκτοτε πολλακίς καταστραφεῖς καὶ ἀποκατασταθεὶς εἶχε διασωθῆ μέχρι τοῦ 1917, ὅτε κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς. Ἀνοικοδομηθεὶς ὅμως καὶ ἀναστηλωθεὶς ἐξ ὀλοκλήρου συμφώνως πρὸς τὰ ἀρχαῖα σχέδια ἐπανέκτησε τὴν παλαιὰν ὀραϊότητα καὶ λαμπρότητά του. Κάτωθι τοῦ ναοῦ ἐν ὑπογείῳ κρύπτη - στοᾶ ὑπάρχει ὁ παλαιότατος (τοῦ 4ου αἰῶνος) νατσοκὸς τοῦ Ἁγίου καὶ παρ' αὐτὸν μαρμαρινὴ λάρναξ - δεξαμενὴ, ἐν τῇ ὁποῖα ἀνέβλυζε τὸ μύρον τοῦ Ἁγίου (ἐξ οὗ καὶ Μυροβλήτης).

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπως ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ

καταυγάζει τὸν ναόν, νομίζει ὅτι ἀτενίζει πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἡ ψυχὴ του μεταρσιούται. Ὄταν δὲ διεσώζετο ἀκόμη ὁ θαυμάσιος διάκοσμος τοῦ ἐσωτερικοῦ μὲ τὰ πολύχρωμα μάρμαρα, τὰ μωσαϊκά, τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους, πάντα ταῦτα ἄφηνον ἐκστατικὸν τὸν ἐπισκέπτην. Ὁ σύγχρονος τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἱστορικὸς Προκόπιος γράφει: «Ἐν αὐτῷ ὁ νοῦς πρὸς τὸν Θεὸν ἐπαίρεται, οὐ μακρὰν πσυ ἠγούμενος Αὐτὸν εἶναι». Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός, ὅταν εἰσῆλθε κατὰ τὰ ἐγκαίνια εἰς τὸν ναόν, θαμβωθεὶς ὑπὸ τοῦ κάλλους αὐτοῦ ἀνέκραξε: «*Νενίκηκά σε, Σολομών*», θέλων νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ Ἁγία Σοφία ἦτο λαμπροτέρα τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομώντος.

Εἰς τὴν πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ αὐλὴν ὑπῆρχε κρήνη (φιάλη), ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχε χαραχθῆ ἡ περίφημος καρκινικὴ ἐπιγραφή:

ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ

Ἄναγιγνώσκεται καὶ εὐθέως καὶ ἀντιστρόφως καὶ δίδει τὴν αὐτὴν καὶ εἰς τὰς δύο ἀναγνώσεις ἐντολήν, τοῦ καθαρμοῦ δηλ. ὄχι μόνον τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὸν ναόν.

Σήμερον ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας ἔχει ἀναγνωρισθῆ ὡς Μουσεῖον.

β') Γλυπτικὴ καὶ Ζωγραφικὴ.

Αἱ δύο αὗται καλαὶ τέχναι καλλιεργοῦνται καὶ ἀναπτύσσονται εὐρύτατα, ἀλλὰ χάνουν τὴν αὐτοτελείαν των καὶ γίνονται θεραπαινίδες τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Οἱ χριστιανοὶ καλλιτέχναι ἀποφεύγουν τὰ **περίοπτα** γλυπτὰ ἀγάλματα, διότι ἡ διὰ τῆς γλυπτικῆς παράστασις θεῶν μορφῶν, ὅπως ἐγένετο ὑπὸ τῶν Ἑθνικῶν - Ἑλλήνων, ἐθεωρεῖτο ἀσέβεια· μόνον ἐπὶ πλακῶν, ἐπιταφίων κυρίως, φιλοτεχνοῦν ἀναγλύφους μορφὰς ἢ παραστάσεις· διακοσμοῦν ὅμως λεπτότατα καὶ ἀριστοτεχνικῶς τὰ κιονόκρανα, τὰ πλαίσια θυρῶν καὶ παραθύρων, τὰ θωράκια¹ καὶ ὅλα τὰ μαρμάρινα μέρη τοῦ ναοῦ.

Ἡ ἄκανθος τοῦ ἑλληνικοῦ κιονοκράνου ἀντικαθίσταται ἀπὸ πολὺπλοκον διάτρητον δαντελλωτὴν διακόσμησιν ὅλης τῆς ἐπιφανείας τοῦ κιονοκράνου τῶν χριστιανικῶν ναῶν. Εἰς τὰ πλαίσια θυρῶν καὶ παραθύρων φιλοτεχνοῦνται σταυροί, ἔλικες, ἀκτινωτοὶ τροχοί. Τὰ θωράκια διακοσμοῦνται μὲ διάφορα φυλλώματα ἢ κληματίδας, φανταστικά ζῶα, σταυρούς, ρόδακας² κ.λ.π.

Ἡ χριστιανικὴ **ζωγραφικὴ** δὲν περιορίζεται πλέον εἰς τὰς συμβολικὰς παραστάσεις τῆς προηγουμένης περιόδου. Ἦδη οἱ χριστιανοὶ ζωγράφοι φιλοτεχνοῦσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν τοίχων τῶν ναῶν ἢ ἐπὶ ξυλίνων πινάκων φορητῶν εἰκόνας θεῶν μορφῶν ἢ παραστάσεις σκηνῶν ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης.

Κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ζωγραφικῆς τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀρμονία τῶν χρωμάτων, ὡς καὶ ἡ κατασκευτικὴ σεμνότης καὶ ἱερὰ μεγαλοπρέπεια τῶν εἰκονιζομένων μορφῶν.

Ἰδιαίτεραν ἐπιτυχίαν καὶ λαμπρότητα παρουσιάζουν αἱ **ψηφιδωταὶ ἢ μωσαϊκαὶ** εἰκόνας. Περίφημα ἦσαν τὰ ἐπὶ τοίχων μωσαϊκὰ τῆς Ἀγίας Σοφίας, τὰ ὅποια δυστυχῶς ἐπεχρίσθησαν δι' ἀβεστοκονιάματος

1. **Θωράκια**: εἶναι πλάκες μαρμάρινας καλύπτουσαι τὰ κενὰ τῶν στύλων, δι' ὧν ἐχωρίζετο τὸ Ἅγιον Βῆμα ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν ἢ τὰ κενὰ τῶν κιόνων εἰς τὸ ὑπερῶνον κ.λ.π.

2. **Ρόδαξ**: σχῆμα ρόδου μὲ ἀνοικτὰ φύλλα.

μετά την "Αλωσιν, ἐλάχιστα δὲ ἐξ αὐτῶν ἔχουν «ἀποκαλυφθῆ» δι' ἐπιπό-
νου καὶ προσεκτικῆς ἐργασίας εἰδικῶν τεχνικῶν καὶ ἀρχαιολόγων.

43. Τὰ ἦθη τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν Β' περίοδον.

Τὰ ἦθη τῶν χριστιανῶν δὲν διατηροῦνται τόσον ἀγνά, ὅπως ἦσαν κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον. Πολλοὶ Ἑθνικοὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κράτους ἀνάληψιν προστασίας τοῦ χριστιανισμοῦ ἐγίνοντο χριστιανοὶ ὄχι ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐξ ἰδιοτελείας καὶ ὑπολογισμοῦ. Εἰς τὴν χαλάρωσιν τῆς ἀγνότητος τῶν ἡθῶν πολὺ συνετέλεσε καὶ ἡ ἀνάμειξις τοῦ λαοῦ εἰς τὰς θρησκευτικὰς συζητήσεις. Τοῦτο προεκάλεσεν ἀδιαφορίαν καὶ ψυχρότητα ἢ ὑποκρισίαν πρὸς τὴν πίστιν, σφοδρὰ δὲ πάθη καὶ μῖσος πρὸς τοὺς ἀντιφρονούντας.

Ἡ Ἐκκλησία προσεπάθει νὰ βελτιώσῃ τὰ ἦθη διὰ διαφορῶν μέσων καὶ μάλιστα διὰ τῆς αὐστηρᾶς τηρήσεως τῶν κανόνων μετανοίας. Οἱ Ἐπίσκοποι διέθετον τὰ εἰσοδήματά των ἢ τὰ εἰσοδήματα τῶν ἐπισκοπῶν καὶ τὰ ἀφιέρωματα πολλάκις τῶν ναῶν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, τῶν ἀσθενῶν, τῆς ἐξαγορᾶς δούλων ἢ αἰχμαλώτων. Κατὰ τοὺς σεισμοὺς ἢ τὰς ἐπιδημίας ἡ Ἐκκλησία περιέθαλπε τοὺς πάσχοντας καὶ εἰς αὐτὴν κατέφευγον οἱ καταδικαζόμενοι, διὰ νὰ εὑροῦν προστασίαν.

Μοναχικὸς Βίος. Τὴν ἠθικὴν αὐστηρότητα τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων εὐρίσκομεν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἰς τὸν μοναχικὸν βίον.

Ἰδρυτὴς τοῦ μοναχικοῦ βίου ἦτο, ὡς γνωρίζομεν, ὁ Μέγας Ἀντώνιος. Οἱ μοναχοὶ ἔζων κατ' ἀρχὰς κεχωρισμένως εἰς καλύβας ἢ κελλία. Ὁ μαθητὴς τοῦ Μ. Ἀντωνίου Παχώμιος ἱδρυσεν κοινόβια μοναστήρια καὶ ἐσυστηματοποίησεν τὸν κοινοβιακὸν βίον τῶν μοναχῶν ὑποχρεώσας τούτους νὰ ζῶσι καθ' ὠρισμένους κανόνας. Τὸ μοναστήριον, τὸ ὁποῖον ἱδρυσεν εἰς τὴν νῆσον Ταβέρνην τοῦ Νείλου ποταμοῦ, εἶχεν 7 χιλιάδας μοναχοὺς.

Εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ μοναχικοῦ βίου συνετέλεσαν καὶ τὰ σχετικὰ συγγράμματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων, μάλιστα δὲ τοῦ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου καὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ὁ Μ. Βασίλειος ἠτύχησεν νὰ ἴδῃ 80.000 μοναχοὺς νὰ ζῶσι κατὰ τὰς ἰδικὰς του ἀσκητικὰς διατάξεις.

Ἐν τούτοις πολλοὶ μοναχοὶ - ἀσκηταὶ ἐξηκολούθουν νὰ ζῶσι μόνοι

των εἰς τὰς ἐρήμους. Μερικοὶ ἔζησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπάνω εἰς στύλους (κίονας), ὅπως ὁ Συμεὼν ὁ Στυλίτης. Κέντρον τοῦ μοναχικοῦ βίου εἶναι κατ' ἀρχὰς ἡ Αἴγυπτος, ἔπειτα δὲ διεδόθη ὁ μοναχικὸς βίος εἰς Παλαιστίνην καὶ Συρίαν καὶ γενικῶς εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν.

Αἱ κυριώτεραι ἀρεταὶ τῶν μοναχῶν ἦσαν ἡ **πενία**, ἡ **ὕπακοή** καὶ ὁ **ἀγνὸς βίος**. Ἠσχολοῦντο εἰς τὴν γεωργίαν κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ πολὺ γρηγόρα τὰ μοναστήρια ἔγιναν κέντρα θεολογικῆς παιδείας καὶ εἰς αὐτὰ ἐξεπαιδεύθησαν ἔξοχοι κήρυκες τῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου.

Εἰς τὴν **Δύσιν** ὁ μοναχικὸς βίος ἔγινε γνωστὸς διὰ τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Διεδόθη ἀμέσως καὶ ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῶν Λατίνων Πατέρων Ἀμβροσίου, Αὐγουστίνου κ.ἄ. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ὁ μοναχὸς Βενέδικτος μετερρῦθμισε τὸν μοναχικὸν βίον τῆς Δύσεως προσαρμόσας αὐτὸν πρὸς τὰς ἐπικρατούσας ἐκεῖ συνθήκας. Εἰς τὴν Δύσιν ἰδρύθησαν βραδύτερον διάφορα **μοναχικὰ τάγματα** μὲ ἰδιαιτέρους ἕκαστον κανόνας λειτουργίας καὶ ἀσκήσεις.

Οἱ μοναχοὶ ἐγίνοντο πολὺ συχνὰ ἱεραπόστολοι καὶ ἔκαμνον μακρινὰς πορείας πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἀντέγραφοι ἐπίσης παλαιὰ χειρόγραφα καὶ διέσωσαν οὕτω τὸν πνευματικὸν θησαυρὸν τῆς ἀρχαιότητος.

Δὲν ἐγίνοντο μόνον ἄνδρες μοναχοί. Καὶ γυναῖκες ἐπίσης ἀπεσύροντο τῆς κοσμικῆς ζωῆς καὶ ἤρχισαν νὰ ἰδρύνονται μοναστήρια γυναικῶν μοναχῶν, αἱ ὁποῖαι ἔζων ἐν προσευχῇ καὶ μελέτῃ.

44. Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Κράτους.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὀριστικοῦ χωρισμοῦ τῆς αὐτοκρατορίας εἰς δύο κράτη, Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν, ἀρχίζει καὶ ἡ διάκρισις τῆς Ἐκκλησίας εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀγωνίζεται νὰ ἐκχριστιανίσῃ τοὺς βαρβαρικοὺς λαοὺς, οἱ ὁποῖοι κατακλύζουν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, καὶ ἀποκτᾷ μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὰ ἰδρυθέντα ἐκεῖ βαρβαρικά κράτη.

Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἔχει ἐπίσης μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ κράτους καὶ στενωτάτην μετ' αὐτοῦ σχέσιν.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐμερίμνα μετὰ τῶν Πατριαρχῶν διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ κλήρου καὶ τὴν ἐδραίωσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς πίστεως. Ἐπεκύρωνε τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἔκαμνεν αὐτὰς νόμους

τοῦ κράτους. Ἄφηνεν ἀφορολόγητον τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν, ἢ δὲ διαχειρίσεις τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἤτο εἰς χεῖρας τῶν Ἐπισκόπων.

Ὁ Πατριάρχης ἐξ ἄλλου ἔστεφεν ἐν θρησκευτικῇ τελετῇ (ἀπὸ τοῦ 457) τοὺς αὐτοκράτορας εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἠυλόγει δὲ αὐτοὺς καὶ τὰ στρατεύματα ὅταν ἀπῆρχοντο εἰς πόλεμον. Ἡ σημαία τοῦ στρατοῦ εἶχεν ἐπ' αὐτῆς τὸν Σταυρόν, ὁ ὁποῖος ἐσυμβόλιζεν ἐκεῖ τὸν ἀδιάρρηκτον σύνδεσμον τῆς πίστεως πρὸς τὴν πατρίδα. Οἱ ἐχθροὶ τῆς πατρίδος ἦσαν καὶ ἐχθροὶ τῆς πίστεως. Ἡ ἐνότης αὕτη τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ἔσωσε τὸ κράτος καὶ τὸ ἔθνος μας.

Μερικοὶ αὐτοκράτορες ἔκαμνον ἐνίοτε κατάχρησιν τῆς δυνάμεώς των ἀναμειγνυόμενοι καὶ εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη ὅμως δὲν ὑπέκυπτε συνήθως εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν αὐτοκρατόρων, καὶ μάλιστα ὅταν Πατριάρχαι ἦσαν ἄνθρωποι ἰσχυρᾶς θελήσεως καὶ ἀποφασιστικοῦ χαρακτῆρος.

45. Ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία διαδίδεται καὶ ὁ χριστιανισμὸς ἐξαπλοῦται εἰς ὅλον τὸν γνωστὸν τότε κόσμον. Ἡ διάδοσις γίνεται διὰ μοναχῶν καὶ ἀσκητῶν, οἱ ὁποῖοι μεταβάλλονται εἰς πραγματικοὺς **ιεραποστόλους**. Χριστιανοὶ ἐπίσης αἰχμάλωτοι ἐκχριστιανισθέντες καὶ ἐπανελθόντες εἰς τὰς πατρίδας των ἐκήρυσσον τὸ Εὐαγγέλιον καὶ διέδιδον τὰς ἀληθείας του. Ἐμποροὶ τέλος χριστιανοὶ μεταβαίνοντες εἰς μακρινὰς χώρας διέδιδον καὶ οὗτοι τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν. Διὰ πάντας τούτους τοὺς λόγους ἡ ἐξάπλωσις τοῦ χριστιανισμοῦ εἶναι πολὺ μεγάλη.

Εἰς τὴν **Δύσειν** ἰδρῦθησαν πολὺ ἐνωρίς, ὅπως γνωρίζομεν, χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Βόρειον Ἀφρικὴν, εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ Ἰσπανίαν καὶ Βρετανίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν μεγάλων ἐπιδρομῶν (τὸν Ε' καὶ ΣΤ' αἰῶνα) αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Δύσεως εἶχον τόσον ἐδραιωθῆ, ὥστε ἀναλαμβάνουν τὸ βαρὺ ἔργον τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ καὶ ἐκπολιτισμοῦ ἐπομένως τῶν βαρβάρων, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ καὶ ἰδρυσαν νέα κράτη. Πρῶτοι δέχονται τὸν χριστιανισμὸν οἱ Βησιγότθοι εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ οἱ Ὀστρογότθοι εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀκολουθοῦν οἱ Λογγοβάρδοι εἰς ἄνω Ἰταλίαν καὶ οἱ Φράγκοι εἰς Γαλατίαν. Βραδύτερον ἐκχριστιανίζονται οἱ Ἴρλανδοὶ καὶ οἱ Ἀγγλοσάξονες, οἱ Ὀλλανδοί, οἱ Δανοὶ καὶ οἱ Σκανδιναβικοὶ λαοί.

Περὶ τὰ τέλη τῆς περιόδου ταύτης ὅλοι σχεδὸν οἱ λαοὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης εἶχον δεχθῆ τὸν χριστιανισμόν.

Εἰς τὴν Ἑξάχρονον ἡ διάδοσις τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν κατὰ τὸν Ε' καὶ ΣΤ' αἰῶνα προχωρεῖ μὲ ταχύτατον ρυθμόν. Τὸ Εὐαγγέλιον κηρύσσεται εἰς τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Περσίαν, τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Ἀβησσυνίαν. Ἱεραπόστολοι φθάνουν μέχρι τῆς Κίνας.

Εἰς τὴν Ἀσίαν ὅμως καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὁ χριστιανισμὸς δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐπικρατήσῃ τελικῶς. Οἱ λαοὶ εἰς τὰς ἡπείρους ταύτας ἦσαν ἀμόρφωτοι καὶ ἀπαράσκευοι νὰ δεχθῶσι πνευματικὴν θρησκείαν, οἷα ἡ χριστιανική. Εἶχον συνηθίσαι καὶ ἤθελον ὁρατοὺς θεοὺς (εἰδωλα) καὶ λατρεῖν δι' ὑλικῶν καὶ αἱματηρῶν θυσιῶν. Ἐπερίμεναν ὑλικὰς ἀπολαύσεις εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐνοήσουν τὸ κήρυγμα τῆς ἰσότητος.

Ἄλλος ἐπίσης σοβαρὸς λόγος διὰ τὴν μὴ ἐπικράτησιν τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὰς χώρας ταύτας εἶναι ἡ ἐμφάνισις καὶ ταχυτάτη ἐξάπλωσις μιᾶς νέας θρησκείας, τοῦ **Μωαμεθανισμοῦ**. Ἡ νέα αὕτη θρησκεία ἐκηρύχθη εἰς τὴν Ἀραβίαν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ. Ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ὅλοι οἱ Ἀραβες ἔγιναν φανατικοὶ **Μωαμεθανοὶ** καὶ ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ (632) ἐξώρμησαν ἀπὸ τὴν χερσόνησον αὐτῶν, διὰ νὰ διαδώσουν τὴν νέαν πίστιν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ κατάκτησις τῶν γειτονικῶν χωρῶν Συρίας, Περσίας, Αἰγύπτου καὶ ἡ ἐπικράτησις εἰς αὐτὰς τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἔγινε ταχύτατα, μέχρι τέλους δὲ τοῦ Ζ' αἰῶνος οἱ Ἀραβες εἶχον ἰδρύσει ἰσχυρὰ κράτη (Καλιφάτᾱ¹) εἰς Ἀσίαν (Δαμασκὸς καὶ Βαγδάτη), εἰς Ἀφρικὴν (Καίρον) καί, βραδύτερον, εἰς Ἰσπανίαν (Κορδοῦη).

Ἡ Μωαμεθανικὴ θρησκεία εἶναι μεῖγμα θρησκευτικῶν ἰδεῶν: ἰουδαϊκῆς, χριστιανικῆς καὶ παλαιᾶς ἀραβικῆς θρησκείας. Διδάσκει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εἷς, αἰώνιος, πάνσοφος καὶ παντοδύναμος, οἱ δὲ ἄνθρωποι εἶναι δούλοι τοῦ Θεοῦ: «Εἰς ὁ Θεός, ὁ Ἄλλάχ, καὶ προφήτης αὐτοῦ ὁ Μωάμεθ». Ὁ Μωουστῆς καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι καὶ αὐτοὶ προφῆται, ἀλλὰ παρεμόρφωσαν τὴν ἀληθινὴν πίστιν, τὴν ὅποιαν ἤλθε νὰ ἀποκαταστήσῃ ὁ Μωάμεθ. Παραδέχεται τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ διδάσκει ὅτι εἰς τὸν Παράδεισον αἱ ψυχαὶ τῶν πιστῶν θὰ ἔχουν ὄλας τὰς ὑλικὰς ἀπολαύσεις.

1. Καλιφῆς: τοποτηρητῆς τοῦ Προφήτου.

Διδάσκει τέλος ὅτι ὁ ἄνθρωπος, αἱ πράξεις δηλαδή καὶ ἡ ζωὴ του, εἶναι προωρισμένοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ (κισμὲτ = πεπρωμένον).

Ὁ Μωάμεθ ἐπέβαλεν εἰς τοὺς πιστοὺς ὡς καθήκοντα :

1) τὴν **προσευχήν**. αὕτη πρέπει νὰ γίνεται πεντάκις τῆς ἡμέρας μετὰ τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἱερᾶς πόλεως Μέκκας εἰς πάντα τόπον ἢ μέσα εἰς ναοὺς (τζαμιά)· τῆς προσευχῆς πρέπει νὰ προηγῆται καθαρμὸς δι' ὕδατος τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν·

2) τὴν **νηστείαν** κατὰ τὸν μῆνα Ραμαζάν· αὕτη ἐγένετο μόνον τὴν ἡμέραν· τὴν νύκτα ἐπετρέπετο πᾶσα τροφή καὶ διασκέδασις· ἀπηγορεύετο νὰ τρώγουν χοιρινὸν κρέας καὶ νὰ πίνουν οἶνον·

3) τὴν **ἐλεημοσύνην** πρὸς τοὺς πάσχοντας καὶ

4) τὴν **ἐλίσκεψιν** τῆς ἱερᾶς πόλεως Μέκκας, ὅπου ὑπάρχει ὁ οὐρανοπετῆς ἱερὸς λίθος Καάβα.

Ἡ ὅλη διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ περιέχεται εἰς τὸ ἱερὸν βιβλίον τῶν Μωαμεθανῶν Κ ο ρ ἄ ν ι ο ν, τὸ ὁποῖον, ὅπως πιστεύουν, εἶναι ἀντίγραφον πρωτοτύπου ὑπάρχοντος εἰς τὸν Οὐρανόν.

Ὁ Μωαμεθανισμὸς ἢ Ἰσλαμισμὸς (ἀπὸ τὴν λέξιν Ἰσλάμ = ἀφωσίωσις εἰς τὸν Θεόν) ἢ Μουσουλμανισμὸς (Μουσλίμ = ἀφωσιωμένος) ἐπεκράτησεν εὐκόλως εἰς τοὺς ἀμορφώτους λαοὺς τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, ἀριθμεῖ δὲ σήμερον περὶ τὰ 250 ἑκατομμύρια πιστῶν εἰς Τουρκίαν, Συρίαν, Ἀραβίαν, Αἴγυπτον, Περσίαν, Τουρκεστὰν καὶ Ἀφγανιστὰν, Κίναν καὶ Ἰνδίας (Πακιστὰν).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ (867 - 1453)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΑΤΟΝ

ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

46. Τὰ αἷτια τοῦ Σχίσματος.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνετελέσθη τὸ θλιβερόν γεγονός τοῦ χωρισμοῦ τῆς Δυτικῆς ἢ Παπικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς μιᾶς ἀγίας καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τὸ κοινῶς λεγόμενον σχίσμα.

Τὰ βαθύτερα αἷτια τοῦ σχίσματος εἶναι ἡ ἀξίωσις τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης περὶ ἀναγνωρίσεως εἰς αὐτὸν ἀπολύτου κυριαρχίας ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν ἀξίωσιν ταύτην ἐστήριξεν ὁ Πάπας πρῶτον εἰς τὰ « πρεσβεῖα τιμῆς », τὰ ὅποια ἀνεγνώριζον οἱ ἄλλοι Πατριάρχαι εἰς αὐτόν, ὡς ἐπίσκοπον τῆς παλαιᾶς πρωτευούσης. Ὁ Πάπας Λέων ὁ Α΄, ὅταν ἡ Δ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (451) ἀνεγνώρισε καὶ εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως ἴσα πρὸς αὐτόν « πρεσβεῖα τιμῆς », διεμαρτυρήθη ἐντόνως διεκδικῶν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν πρώτην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τιμὴν.

Τὰς περὶ πρωτείου τοῦ Πάπα ἀντιλήψεις ταύτας ἐπεξέτειναν κατόπιν εἰς ἀξίωσιν πραγματικῆς ἐξουσίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπιχειρήσαντες μάλιστα νὰ τὴν θεμελιώσουν ἐπὶ τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ἰσχυρίζοντο δηλ. ὅτι ἀνήκει ἡ ἐξουσία αὕτη εἰς τὸν Πάπαν ὡς διάδοχον ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ θρόνῳ τῆς Ρώμης τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ὁ ὁποῖος ἱδρυσεν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης καὶ διετέλεσε πρῶτος Ἐπίσκοπος αὐτῆς. Ὁ δὲ Πέτρος, ἔλεγον, εἶναι ὁ πρῶτος τῶν Ἀποστόλων, ὁ θεμελιωτῆς τῆς Ἐκκλησίας, διότι πρὸς αὐτόν εἶπεν ὁ Κύριος : « Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ

πέτρα οικοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» (Ματθ. ΙΣΤ', 18).

Ἄλλὰ ἡ ἀληθὴς ἔννοια τῆς Εὐαγγελικῆς αὐτῆς περικοπῆς εἶναι ὅτι ἡ εἰς τὸν Χριστὸν ὡς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ σταθερὰ πίστις θὰ χρησιμεύσῃ ὡς θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν τίποτε δὲν δύναται νὰ κλονίσῃ. Ἐπειτα οὔτε πρῶτος μεταξὺ τῶν Ἀποστόλων εἶναι ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, διότι ὅλοι εἶναι ἴσοι, οὔτε ἱδρυσε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, διότι αὕτη ἰδρῦθη ὑπὸ χριστιανῶν ἐμπόρων καὶ πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅστις προηγήθη τοῦ Πέτρου· οὔτε καὶ Ἐπίσκοποι μιᾶς πόλεως ἔγιναν Ἀπόστολοι, διότι ἔφευγον ἀπὸ χώρας εἰς χώραν πρὸς διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ αὐτοὶ ἄλλωστε οἱ Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Δύσεως Ἀμβρόσιος καὶ Αὐγουστίνος δὲν παρεδέχοντο ὅτι ὁ Πέτρος ἦτο ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης.

Ἐν τούτοις οἱ Πάπαι λόγῳ τοῦ κύρους, τὸ ὁποῖον ἀπέκτησαν, ἐπέβαλον τὰς ἀξιώσεις των περὶ κυριαρχίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς ὅλην τὴν Δύσιν χωρὶς μεγάλην δυσκολίαν. Ἐπεδίωκον λοιπὸν νὰ ἐπεκτείνουν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὴν ἐξουσίαν ταύτην.

47. Ἀφορμὴ καὶ ἀρχὴ τοῦ Σχίσματος.

Ἀφορμὴν διὰ τὴν προβολὴν τῆς ἀξιώσεως τοῦ Πάπα περὶ ὑποταγῆς εἰς αὐτὸν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς ἔδωκεν ἡ ἄνοδος εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Πατριάρχου Φωτίου.

Ὁ Φώτιος κατήγετο ἐξ ἐπισήμου οἰκογενείας. Εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιεπισκοπικῆς τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Γ' (842 - 867), ἦτο εὐσεβὴς καὶ χρηστὸς ἄνθρωπος καὶ εἶχε θαυμαστὴν φιλοσοφικὴν καὶ θεολογικὴν μόρφωσιν. Κατὰ τὸ ἔτος 857 ἐκλήθη ὁ Φώτιος νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν Πατριάρχην Ἰγνάτιον, ὅστις ἐλθὼν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν πανίσχυρον θεῖον τοῦ αὐτοκράτορος Βάρδαν ἐξωρίσθη καὶ ὑπεχρεώθη νὰ παραιτηθῇ. Ὁ Φώτιος ἐδίστασε κατ' ἀρχὰς νὰ ἀναλάβῃ τὰς βαρεῖας ὑποχρεώσεις τοῦ ἀρχιεπισκοπικῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ὑπεχώρησε τελικῶς πρὸ τῆς ἐπιμόνου ἀπαιτήσεως τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ κλήρου. Ἐντὸς πέντε ἡμερῶν ἀνῆλθεν ὅλα τὰ ἱερατικὰ ἀξιώματα καὶ τὴν 25ην Δεκεμβρίου τοῦ 857 προεχειρίσθη καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, τοπικὴ δὲ σύνοδος ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν του.

Τὴν ἄνοδον τοῦ Φωτίου εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνήγγειλεν

ὁ αὐτοκράτωρ δι' ἐπιστολῆς του καὶ ὁ ἴδιος ὁ Φώτιος διὰ τῶν λεγομένων « κανονικῶν γραμμάτων » κατὰ τὰ εἰωθότα πρὸς τοὺς ἄλλους Πατριάρχας καὶ πρὸς τὸν Πάπαν. Συγχρόνως ἐκάλουν αὐτοὺς νὰ μετάσχουν εἰς Σύνοδον μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ τὸ 861 πρὸς ἐκκαθάρισιν τῶν ἐκ τῆς λήξεως τῆς εἰκονομαχίας προκυψάντων ζητημάτων.

Πάπας Ρώμης ἦτο τότε ὁ ὑπερήφανος καὶ δεσποτικὸς Νικόλαος ὁ Α'. Πρὸς τοῦτον εἶχον καταφύγει φίλοι τοῦ πρώην Πατριάρχου Ἰγνατίου ζητοῦντες τὴν ὑποστήριξίν του διὰ τὴν ἐπαναφορὰν αὐτοῦ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ὁ Νικόλαος εὔρε κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν διὰ τὴν ἐπέμβασίν του εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς.

Ἀπέστειλε λοιπὸν δύο ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Σύνοδον μὲ ἐπιστολὰς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν Φώτιον. Διὰ τῶν ἐπιστολῶν του κατέκρινε τὴν ἐπικυρώσασαν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου « ἄνευ τῆς εἰδήσεως αὐτοῦ » Σύνοδον καὶ τὸν Φώτιον διὰ τὴν ἀντικανονικὴν, ὡς ἔλεγεν, ἀθρόαν ἀπὸ λαϊκοῦ εἰς ἀρχιερέα προαγωγὴν του.

Ἡ Σύνοδος, εἰς τὴν ὁποίαν μετέσχον καὶ οἱ δύο ἀπεσταλμένοι τοῦ Πάπα Ροδοάλδος καὶ Ζαχαρίας καὶ ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν, συνῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων τὸ 861. Ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου καὶ καθήρσε τὸν Ἰγνάτιον ἀρνηθέντα νὰ ὑποβάλλῃ τὴν παραίτησίν του. Τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου, ὑπογεγραμμένα καὶ ὑπὸ τῶν δύο ἐκπροσώπων τοῦ πάπα, ἀπεστάλησαν καὶ εἰς αὐτόν. Ἄλλ' ὁ Πάπας πλήρης ὀργῆς συνεκάλεσε σύνοδον εἰς Ρώμην τὸ 863, ἣτις τοὺς μὲν δύο ἀντιπροσώπους τοὺς ὑπογράφαντας τὰ πρακτικὰ καθήρσε καὶ ἐξώρισε, τὸν δὲ Φώτιον ἀφώρισε καὶ καθήρσε τοῦ θρόνου· ἀνεγνώρισε τέλος ὡς κανονικὸν Πατριάρχην τὸν Ἰγνάτιον καὶ ἀνεθεμάτισε πάντας τοὺς ἀντιπράττοντας εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Πάπα, ὡς ἔχοντος τὸ ἀξίωμα τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ ὡς ὄργανου τοῦ Ἀγίου Πνεύματος καὶ « διὰ θείου κύρους περιβεβλημένου ».

Ἡ πρώτη αὕτη σοβαρὰ διάσπασις μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἔγινε μεγαλυτέρα λόγῳ μιᾶς νέας αὐθαιρέτου ἐπεμβάσεως τοῦ πάπα εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὴν Βουλγαρίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχεν ἐξαπλωθῆ τόσον πολὺ ὁ χριστιανισμὸς διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὥστε καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Βόγορις εἶχε βαπτισθῆ καὶ εἶχε λάβει τὸ ὄνομα Μιχαὴλ πρὸς τιμὴν τοῦ ἀναδόχου του αὐτοκράτορος. Ὁ Φώ-

τιος είχε στείλει εις Βουλγαρίαν ιερείς και ἐπισκόπους πρὸς ρύθμισιν τῶν ζητημάτων τῆς Ἐκκλησίας. Τότε ὁμως και ὁ Πάπας ἔστειλεν ἀπεσταλμένους εις Βουλγαρίαν και ἔπεισε τὸν Βόγοριν νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς ἐπισκόπους και ἱερεῖς τοῦ Πατριαρχείου, μετὰ τὴν δικαιολογίαν ὅτι λόγω τῆς θρησκευτικῆς ἐξαρτήσεως ἐκ τοῦ Πατριαρχείου θὰ ἐκινδύνευε και ἡ πολιτικὴ ἀνεξαρτησία τῆς χώρας του. Οἱ Λατῖνοι κληρικοί, οἱ ὁποῖοι ἀντικατέστησαν τοὺς τοῦ Πατριαρχείου, ἐδίδασκον εις τοὺς Βουλγάρους χριστιανούς και ὄλας τὰς κακοδοξίας, τὰς ὁποίας εἶχεν εἰσαγάγει εις τὴν πίστιν και τὴν λατρείαν ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία. Διεκήρυσσον προσέτι ὅτι ὁ Φώτιος δὲν εἶναι κανονικός και νόμιμος Πατριάρχης.

Ἡ ἐπέμβασις αὕτη τοῦ Πάπα εις χώραν ἀνήκουσαν ἐκκλησιαστικῶς εις τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δυσηρέστησε πολὺ ὄλους τοὺς κληρικούς τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Φώτιος συνεκάλεσεν εις Κωνσταντινούπολιν τὸ 867 Σύνοδον, εις τὴν ὁποίαν παρέστησαν 1000 ἐπίσκοποι και κατωτέρων βαθμῶν κληρικοί, ὡς και ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς. Συνεζητήθη ἐν τῇ Συνόδῳ ὄχι μόνον τὸ Βουλγαρικὸν ζήτημα, ἀλλὰ και τὸ ζήτημα τῶν κακοδόξων νεοδιδασκαλιῶν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Τοιαῦται ἦσαν : 1) προσθήκη εις τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως ὅτι τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται και ἐκ τοῦ Υἱοῦ (Filioque), 2) ἡ τέλεσις τοῦ βαπτίσματος διὰ ραντίσματος μόνον, 3) ἡ ἐπιβολὴ τῆς ἀγαμίας τοῦ κλήρου και τῆς νηστείας τοῦ Σαββάτου, 4) ἡ εἰσαγωγὴ τῆς Λατινικῆς γλώσσης εις τὴν λατρείαν κ.ἄ.

Ἡ Σύνοδος κατεδίκασε πανηγυρικῶς τὸν Πάπαν διὰ τὴν ἐπέμβασιν εις Βουλγαρίαν, ἀνεθεμάτισε δὲ αὐτὸν διὰ τὰς κακοδόξους νεοδιδασκαλίας του.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ σχίσματος ἔγινε.

48. Τὸ Σχίσμα γίνεται ὀριστικόν.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 867 ἀνῆλθεν εις τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Βασίλειος Α' ὁ Μακεδών, τὸν δὲ Πάπαν Νικόλαον ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ Ἀδριανὸς ὁ Β'. Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος θέλων νὰ περιποιηθῇ τὸν Πάπαν διὰ πολιτικούς λόγους ἐξώρισε τὸν Φώτιον, ἐπέφερε τὸν Ἰγνάτιον εις τὸν πατριαρχικὸν θρόνον και ἔγραψεν εις τὸν Πάπαν παρακαλῶν νὰ στείλῃ και αὐτὸς ἀντιπροσώπους εις νέαν Σύνοδον πρὸς ρύθμισιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

Ἡ Σύνοδος συνῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 869 παρισταμένων ἀντιπροσώπων τοῦ Πάπα καὶ 100 ἐν ὄλῳ ἐκ τῶν ὑπερεξακοσίων ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Σύνοδος κατεδίκασε τὸν Φώτιον καὶ ἀνεγνώρισε τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα. Ἐν τούτοις τὸ ζήτημα τῆς Βουλγαρίας, ἡ ὁποία ἐπανῆλθεν ἐν τῷ μεταξύ ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, δὲν ἐλύθη κατὰ τὰς ἀξιώσεις τοῦ Πάπα, πολλοὶ δὲ ἐπίσκοποι ἀναγκασθέντες νὰ υπογράψουν διὰ τῆς βίας τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου ἐζήτησαν νὰ ἀκυρωθῶσιν αἱ ὑπογραφαὶ των. Οἱ Δυτικοὶ θεωροῦν τὴν Σύνοδον ταύτην ἔγκυρον καὶ τὴν ὀνομάζουσι Ὁγδόην Οἰκουμενικήν, ἡ Ὁρθόδοξος ὅμως Ἐκκλησία τὴν ὀνομάζει ψευδοσύνοδον.

Μετ' ὀλίγα ἔτη, ἐκλιπόντων τῶν πολιτικῶν λόγων, ὁ Φώτιος ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ ἀνέλαβε τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν τέκνων τοῦ αὐτοκράτορος. Συνεφιλώθη μὲ τὸν Ἰγνάτιον καί, ἀποθανόντος τούτου τὸ 878, ἀνῆλθε πάλιν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Νέα τότε Σύνοδος, συνελθοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 879)880 καὶ ἀποτελεσθεῖσα ἐκ 383 ἐπισκόπων καὶ ἐπισήμων ἀντιπροσώπων τῶν Πατριαρχῶν καὶ ἀντιπροσώπων αὐτοῦ τοῦ Πάπα Ἰωάννου, ἀπεδοκίμασε τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τοῦ 869 καὶ ἐδίκαιωσε τὸν Φώτιον. Αἱ σχέσεις ὅμως μετὰ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν (Ἀνατολικῆς καὶ Παπικῆς) διεκόπησαν καὶ πάλιν, διότι ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ἰωάννην Ἡ' Πάπας Μαρίνος διὰ νέας Συνόδου ἐν Ρώμῃ συνελθούσης ἀφώρισε τὸν Φώτιον.

Ἐν τούτοις ἐπανελαμβάνοντο κατὰ διαστήματα αἱ σχέσεις τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1053 ὁ Πάπας Λέων ὁ Θ' ἀπέστειλεν ἀντιπροσώπους του εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ρύθμισιν τῶν διαφορῶν. Οἱ ἀλαζονικοὶ οὗτοι ἀντιπρόσωποι τοῦ Πάπα δυσηρέστησαν τοὺς πάντας καὶ ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ ἀποστολὴ των ἀπέτυχεν. Εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, καθ' ἣν ὥραν ἐτελεῖτο ἡ Θεία Λειτουργία, καὶ ἀφήσαντες ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τραπέζης ἀφορισμὸν κατὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ ὅλης τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀνεχώρησαν.

Ὁ Πατριάρχης Μιχαὴλ Κηρουάριος μόλις κατῴρθωσε νὰ συγκρατήσῃ τὸν ἐξαγριωθέντα λαόν, νὰ μὴ κακοποιήσῃ τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Πάπα. Τέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, ἤτοι τὴν **20 Ἰουλίου 1054**, συνεκάλεσε τὴν ἐνδημοῦσαν Σύνοδον, ἡ ὁποία ἀφώρισε τὸν Πάπαν καὶ πάντας τοὺς βλασφημοῦντας τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, διέγραψε δὲ ὀριστικῶς τὸν Πάπαν ἀπὸ τὰ δίπτυχα τῆς Ἐκκλη-

σίας. Τοιουτοτρόπως τὸ σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας συνετελέσθη ὀριστικῶς καὶ ἐξακολουθεῖ ὑπάρχον μέχρι σήμερον.

49. Ἀπόπειρα πρὸς ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Ἡ Σύνοδος τῆς Φλωρεντίας.

Τὰ ἐπακολουθήσαντα μετὰ τὸ σχίσμα τοῦ 1054 γεγονότα κατέστησαν ἀγεφύρωτον τὸ χάσμα μεταξύ τῶν χριστιανῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Αἱ σταυροφορίες, ἡ ἄλωσις τῆς Πρωτευούσης ὑπὸ τῶν Φράγκων μὲ τὴν βάρβαρον βεβήλωσιν καὶ λεηλασίαν τῶν ὀρθοδόξων ναῶν, ἡ Φραγκοκρατία καὶ ἡ μισαλλοδοξία τῶν Λατίνων κληρικῶν ἐπεδεινώσαν τὰς σχέσεις τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν πρὸς τοὺς παπικοὺς. Διὰ τοῦτο ὁ πολὺς λαὸς δὲν ἤθελεν οὔτε νὰ ἀκούσῃ συζητήσιν περὶ συνδιαλλαγῆς καὶ ἐνώσεως. Ἐγνώριζεν ἄλλωστε πολὺ καλά ὅτι ἔνωσις διὰ τὸν Πάπαν ἐσήμαινε πλήρη ὑποταγὴν εἰς αὐτὸν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐν τούτοις, ὅταν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων ἡ αὐτοκρατορία ἐκινδύνευεν ἀπὸ παντοίους ἐχθρούς, αἱ συζητήσεις περὶ ἐνώσεως ἐπανελήφθησαν, διότι οἱ αὐτοκράτορες ἤλπιζον ὅτι ὁ Πάπας θὰ παρεκίνησε τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης νὰ τοὺς βοηθήσουν. Αἱ ἀπόπειραι πρὸς ἔνωσιν αἱ ἐπιχειρηθεῖσαι ἐπὶ Μιχαὴλ Παλαιολόγου (1274) καὶ Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου (1366) ἀπέτυχον.

Ἡ σοβαρωτέρα προσπάθεια ἐνώσεως ἐγένετο ἐπὶ Ἰωάννου Η' Παλαιολόγου, ὅταν ὁ τουρκικὸς κίνδυνος ἦτο πλέον « πρὸ τῶν πυλῶν ». Συνεκλήθη τότε (1438) ὑπὸ τοῦ Πάπα Σύνοδος εἰς τὴν Φερράραν τῆς Ἰταλίας, εἰς τὴν ὁποίαν προσῆλθον καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ Πατριάρχης Ἰωσήφ, ὁ ἐπίσκοπος Ἐφέσου Μᾶρκος Εὐγενικός, ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ὁ σοφὸς Γεώργιος Πλήθων (ἢ Γεμιστός) κ. ἄ. Ἐφάνη ἀμέσως ὅτι ὁ Πάπας, ἐνῶ ἦτο σχετικῶς ἀδιάφορος ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ Filioque, τοῦ τρόπου τοῦ βαπτίσματος κ.λ.π., ἐπέμενε ἀνευδρότως εἰς τὸν δρον τῆς κυριαρχίας του.

Αἱ συζητήσεις διεκόπησαν καὶ ἐπανελήφθησαν εἰς Φλωρεντίαν, ὅπου μετεφέρθη ἡ Σύνοδος (1439). Ἐκεῖ, κατόπιν μεγάλης πίεσεως ἐκ μέρους καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου, ὑπεγράφη ἡ ἀπόφασις περὶ

« ἐνώσεως ». Ὁ ἐπίσκοπος Ἐφέσου καὶ ἄλλοι τινὲς δὲν υπέγραψαν.
Ὁ Πατριάρχης Ἰωσήφ εἶχεν ἀποθάνει ἐκ τῶν κακουχιῶν.

Ἄλλὰ ὅταν οἱ « ἐνωτικοὶ » ἐπέστρεψαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ λαὸς καὶ ὁ κλῆρος τοὺς ἀπεδοκίμασαν ζωηρότατα, ἐνῶ ἐπευφήμησαν καὶ παντοιοτρόπως ἐτίμησαν τοὺς μὴ υπογράψαντας « ἀνθενωτικούς ». Μετ' ὀλίγα ἔτη ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ λαοῦ ὁ τελευταῖος λατινόφρων « ἐνωτικὸς » Πατριάρχης Γρηγόριος ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον (1450), ἐνῶ τὰ ἄλλα τρία Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς διὰ Συνόδου ἐν Ἱερουσαλὴμ (1443) εἶχον ἀποκηρύξει τὴν ἐνωσιν.

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ
Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

50. Ἡ ἐξάπλωσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Διάδο-
σις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς Σλάβους.

Η Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς βαρβάρους λαοὺς. Ἀφ' ὅτου οἱ Σλάβοι ἐνεφανίσθησαν εἰς τὰ βόρεια σύνορα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἤρχισεν ἡ προσπάθεια τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ εἰς αὐτούς. Ἡ προσπάθεια αὕτη ἐτελεσφόρησε τελικῶς κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα διὰ τῶν δύο ἐκ Θεσσαλονίκης ἀδελφῶν μοναχῶν **Μεθοδίου** καὶ **Κυρίλλου**.

Οὗτοι μαθόντες τὴν Σλαβικὴν γλῶσσαν ἐδίδαξαν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τοὺς παρά τὸν Κεντρικὸν Δούναβιν Σλαβικοὺς λαοὺς Κροάτας, Σέρβους, Μοραβοὺς καὶ Βοημοὺς καὶ τοὺς Δαλμάτας. Ἐφεῦρον ἀλφάβητον Σλαβικὸν καὶ μετέφρασαν τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ τὰ λειτουργικὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας εἰς σλαβικὴν γλῶσσαν.

Μαθηταὶ τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Μεθοδίου ἐδίδαξαν τὸν χριστιανισμὸν καὶ εἰς τοὺς Βουλγάρους, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζον ἤδη αὐτὸν ἀπὸ αἰχμαλώτους. Ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Βόγορις ἐδέχθη τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἐβαπτίσθη πανηγυρικῶς τὸ 864 μὲ ἀνάδοχον ἀντιπρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαήλ, τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ὄνομα ἔλαβε. Τὸ παράδειγμά του ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι Βούλγαροι καὶ ὁ χριστιανισμὸς ἐστερεώθη. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας, περιπεσοῦσα, ὅπως εἶδομεν, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Πάπα, ἐπανῆλθε μετ' ὀλίγα ἔτη εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐξάρτησίν της.

Περὶ τὰ 100 ἔτη βραδύτερον καὶ οἱ Ρῶσοι ἐγνώρισαν τὸν χριστιανισμόν διὰ τῆς συζύγου τοῦ ἡγεμόνος των Ἰγὸρ Ὀλγας. Αὕτη ἐπεσεκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνγλικοῦ υἱοῦ τῆς (955 μ. Χ.). Ἐκεῖ ἔγινε χριστιανὴ ὀνομασθεῖσα Ἑλένη. Οἱ Ρῶσοι τὴν ἀνεκήρυξαν Ἀγίαν καὶ εἰς αὐτὴν ἀποδίδεται ἡ πρώτη ἐν Ρωσίᾳ διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ.

Κατὰ τὸ ἔτος 988 ὁ ἡγεμὼν τῶν Ρώσων Βλαδίμηρος ἐδέχθη εἰς Χερσῶνα τὸ βάπτισμα καὶ ἔλθων εἰς τὴν πρωτεύουσάν του Κίεβον ἐπέβαλε καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἐπισήμους Ρώσους καὶ τὸν λαόν του νὰ βαπτισθῶν. Οἱ Ρῶσοι ἐδέχθησαν κληρικούς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Ἐπίσκοποι τοῦ Κιέβου ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἐχειροτονοῦντο εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Σύζυγος τοῦ Βλαδιμήρου ἔγινεν ἡ ἀδελφὴ τοῦ Βασιλείου Βουλγαροκτόνου Ἄννα. Αὕτη πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὸν ἐκχριστιανισμόν καὶ ἐκπολιτισμὸν τῶν Ρώσων.

Ὁ Βλαδίμηρος ἔκτισεν ἐκκλησίαν καὶ ἵδρυσεν σχολεῖα. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας ὠνόμασεν αὐτὸν Μέγαν καὶ τὸν ἀνεκήρυξεν Ἅγιον καὶ Ἰσαπόστολον.

51. Νέοι αἰρετικοὶ καὶ καταπολέμησις αὐτῶν.

Ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος εἶχεν ἐμφανισθῆ ἐν Μ. Ἀσίᾳ μία νέα αἰρετικὴ διδασκαλία ἐξ ἀντιδράσεως πρὸς τὴν αὐξησιν τῶν τελετουργικῶν τύπων. Οἱ νέοι αἰρετικοὶ ἀπέρριπτον τὰ μυστήρια καὶ τὰς τελετάς, ὡς καὶ τὰ βιβλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς, πλὴν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ὠνομάσθησαν διὰ τοῦτο **Παυλικιανοὶ ἢ Παυλιανῖται.**

Οἱ Παυλικιανοὶ ἦσαν ἄνθρωποι ἠθικοὶ καὶ εἰρηνικοί. Ὑπερησπίσθησαν ἐν τούτοις μὲ θάρρος καὶ αὐτοθυσίαν τὰς χώρας, ὅπου κατῴκουν, κατὰ τῶν Ἀράβων. Μερικοὶ ἐξ αὐτῶν μετεφέρθησαν ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων εἰς τὴν ἐρημωθεῖσαν ἀπὸ τὰς Βουλγαρικὰς ἐπιδρομὰς Θράκην. Ἠσκησαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν Σλάβων, παραλλαγὴ δὲ τῆς Παυλικιανῆς αἵρέσεως ἦτο καὶ ἡ Σλαβικὴ αἵρεσις τῶν Βογομίλων (Βογομίλου = Θεέ, ἐλέησον), ἡ ὁποία ἀνεφάνη τὸν δέκατον αἰῶνα καὶ διεδόθη ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὰς ἄλλας χώρας τοῦ Αἰμοῦ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ Παυλικιανοὶ εἶχον ἀναμειξίει εἰς τὰς δοξασίας των καὶ τὰς περ-

σικὰς θεωρίας περὶ κακοῦ καὶ ἀγαθοῦ πολεμοῦντων ἐναντίον ἀλλήλων, εἶχον ἐπηρεσθῆ δὲ καὶ ἀπὸ τὰς διδασκαλίας τῶν παλαιῶν Γνωστικῶν, καὶ μάλιστα τῶν Μανιχαίων. Κατεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων καὶ ἐστασίασαν κατὰ τοῦ κράτους τὸν Θ' αἰῶνα ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Κατεπολεμήθησαν σταθερῶς ἐν Μ. Ἀσίᾳ καὶ ὀλίγοι μόνον ἐκ τῶν μεταφερθέντων εἰς Θράκην ὑπελείφθησαν εἰς τὴν περὶ τὴν Φιλιππούπολιν χώραν.

Ἀρκετὴν ἀναταραχὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προεκάλεσε τὸν 14ον καὶ 15ον αἰῶνα ἡ περὶ τοὺς Ἑσυχαστὰς ἔρις. Οἱ Ἑσυχασταὶ ἦσαν μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Καθήμενοι οὗτοι ὀκλαδὸν ἐντὸς τῶν κλειστῶν κελλιῶν των καὶ στηρίζοντες τὸν πῶγωνα ἐπὶ τοῦ στήθους, προσήλωνον τοὺς ὀφθαλμούς των εἰς τὸν ὀμφαλὸν ψιθυρίζοντες τὴν φράσιν : « Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με ». Τοιοῦτοτρόπως ἀπεμάκρυνον τὸν νοῦν των ἀπὸ πάσης κοσμικῆς σκέψεως καὶ ἀφιέρωνον τὰς μυστικὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς των εἰς τὸν Θεόν, φανταζόμενοι ὅτι περιβάλλοντο ἀπὸ οὐράνιου φῶς. Δεινὸς κατήγορος τῶν Ἑσυχαστῶν, προεκάλεσε πολλές ἔριδας καὶ ταραχὰς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἦτο ὁ ἐκ Καλαβρίας μοναχὸς Βαρλαάμ, ὑπέρμαχος δὲ αὐτῶν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Γρηγόριος Παλαμᾶς. Οἱ ὑπέρμαχοι τῶν Ἑσυχαστῶν ἔλεγον ὅτι δὲν εἶναι ἀδύνατον ἅγιοι ἄνδρες νὰ ἴδουν διὰ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν τὸ οὐράνιον θεῖον φῶς, ὅπως εἶδον αὐτὸ οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου εἰς τὸ ὄρος Θαβώρ.

Μὲ τὸ ζήτημα τῶν Ἑσυχαστῶν ἡσχολήθησαν τρεῖς Σύνοδοι τὸ 1341 ἐν Κωνσταντινουπόλει, αἱ ὁποῖαι πλήρως ἐδικαίωσαν αὐτούς.

52. Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία καὶ φιλολογία.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία τῆς περιόδου ταύτης δὲν ἔχει τὴν δημιουργικὴν πνοὴν τῆς προηγούμενης περιόδου. Ἐξήσαν βεβαίως καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μεγάλοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες, σοφοὶ θεολόγοι, ἀλλὰ διακρίνονται διὰ τὴν πολυμαθειάν των κυρίως καὶ τὴν φιλολογικὴν των κατάρτισιν. Ἡ ἀναζωογόνησις τῆς παιδείας ἐπὶ Βάρδα καὶ Βασίλειου Α' μετὰ τὸν σκοτεινὸν αἰῶνα τῆς εἰκονομαχίας, ὡς καὶ ἡ ἀναγέννησις τῶν κλασσικῶν σπουδῶν ἐπὶ τῶν πρώτων Κομνηνῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων εὐρίσκουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν σπουδαῖον καὶ σταθερὸν στήριγμα. Ἡ δὲ λατινικὴ κατάκτησις καὶ αἱ συζητήσεις περὶ « ἐνώ-

σεως » διαθερμαίνουν τὸν ζῆλον τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀναδεικνύουν ἀνδρας μεγάλης ἀξίας.

Οἱ σπουδαιότεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι οἱ ἑξῆς :

1) Ὁ Πατριάρχης Φώτιος (820 - 891). Μαθητὴς τοῦ φιλοσόφου καὶ μαθηματικοῦ Λέοντος, ὑπῆρξε καὶ ὁ Φώτιος ὁ σοφώτερος τῆς ἐποχῆς του. Τὴν πολυμαθειάν του ἀποδεικνύει ἡ « Βιβλιοθήκη » του (ἡ Μυριόβιβλος), ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναλύονται 280 συγγράμματα ἀρχαίων σοφῶν, ὡς καὶ τὸ πολύτιμον « Λεξικόν » του.

Ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων του ἀναφέρονται τὰ « Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων Ἱερῶν συλλογή, ἐν ἣ ζήτηματα τῆς Θείας Γραφῆς διαλύονται » καὶ τὴν νέαν ἐκδοσιν τοῦ « Νομοκάνονος », ὁ ὁποῖος ἦτο παλαιότερα συλλογὴ ἐκκλησιαστικῶν νόμων καὶ κανόνων.

2) Μιχαὴλ Ψελλός. Ἐζῆσε τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα (1018 - 1078) καὶ ἀποτελεῖ σπάνιον φαινόμενον πολυμαθείας καὶ πολυγραφίας. Ἐλαβε τὸν τίτλον « ὑπέρτιμος καὶ ὑπάτος τῶν φιλοσόφων ». Ἐγραψε πλεῖστα ἔργα φιλοσοφικά, θεολογικά, φιλολογικά καὶ ἱστορικά, ἀκόμη δὲ καὶ νομικά καὶ ἱατρικά.

3) Εὐθύμιος Ζυγαβηνός. Ἦτο μοναχὸς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τῆς Περιβλέπτου. Ἐγραψεν ἐρμηνείας εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην. Ἐγραψεν ἐπίσης τὸ ἔργον « Δογματικὴ Πανοπλία » κατὰ τῶν αἰρετικῶν κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ (1081 - 1118).

4) Εὐστάθιος Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Ἐζῆσε τὸν δωδέκατον αἰῶνα καὶ διετέλεσεν ἐπὶ εἰκοσαετίαν (1175 - 1194) Ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Ἐδειξεν ἀξιοθαύμαστον θάρρος κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν. Διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν βαθειάν καὶ πολὺπλευρον μόρφωσίν του ἀπεκλήθη « ἥλιος τῆς Ἱερωσύνης ». Ὄνομαστὸς ἐγένεν ὁ Εὐστάθιος καὶ διὰ τὸ καθαρῶς φιλολογικόν του ἔργον, τὰς « Παρεκβολὰς » δηλ. εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ τὰ Σχόλια εἰς τὸν Πίνδαρον.

5) Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος ὁ Χιωνιάτης¹ καὶ Νικήτας Ἀκο-

1. Χ Ὠ ν α ι : πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, αἱ ἀρχαῖαι Κολοσσαί, ὄχι πολὺ μακρὰν

μινᾶτος ὁ Χωνιάτης. Ὁ πρῶτος ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου τὸ 1180 καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν νῆσον Κέα μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Φράγκων ἀποθανὼν ἐκεῖ εἰς βαθὺ γῆρας. Ἐγραψε κατηχητικὰς ὁμιλίαις, λόγους καὶ ἐπιστολάς.

Ὁ νεώτερος ἀδελφὸς του Νικήτας ἦτο κυρίως ἱστορικὸς συγγραφεύς· ἔγραψεν ὅμως καὶ «Θησαυρὸν τῆς Ὁρθοδοξίας», περιέχοντα ἔκθεσιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

6) **Γρηγόριος Παλαμᾶς.** Ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Αἰσθανόμενος κλίσιν πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον ἀπεσύρθη εἰς Ἅγιον Ὄρος, ὅπου λόγῳ τῆς ἀγιότητος τοῦ βίου του ἀνεγνωρίσθη πνευματικὸς ἀρχηγὸς τῶν ἐκεῖ μοναχῶν. Ἐγνώρισε τοὺς Ἡσυχαστὰς καὶ ἔγινε θερμὸς ὑποστηρικτὴς των. Ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης τὸ 1359 ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ἐγραψε πολλὰ συγγράμματα. Ἡ Ἐκκλησία μας τὸν κατέταξεν εἰς τὴν χορείαν τῶν Ἀγίων.

7) **Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός, Ἐπίσκοπος Ἐφέσου.** Εἶχε μεγάλην μόρφωσιν καὶ ρητορικὴν ἰκανότητα. Εἶναι εἰς ἓκ τῶν μὴ ὑπογραψάντων τὴν Ἐνωσιν εἰς τὴν Σύνοδον τῆς Φλωρεντίας. Ἡ Ἐκκλησία μας τὸν ἀνεκήρυξεν Ἅγιον καὶ ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 19ην Ἰανουαρίου.

8) **Γεννάδιος (Γεώργιος Σχολάριος).** Ὁ πρῶτος μετὰ τὴν Ἄλωσιν Πατριάρχης. Εἶχε καταπολεμήσει σφοδρότατα τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ὡς λαϊκὸς Γ. Σχολάριος καὶ κατόπιν ὡς μοναχὸς Γεννάδιος. Ἐγραψε κατ' ἐντολὴν τοῦ Μωάμεθ τοῦ Κατακτητοῦ «Ἐκθεσιν περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν», διὰ τὴν μάθησιν τοῦ Μωάμεθ τίς ἦτο ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ.

53. Διοικήσεις καὶ Δατρεία.

Ἡ διοικήσεις τῆς Ἐκκλησίας γίνεται κατὰ τοὺς κανόνας τῶν Οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν Συνόδων. Ἡ ἀνάμειξις τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐξακολουθεῖ νὰ δημιουργῇ ζητήματα καὶ διαταραχάς.

τοῦ σημερινοῦ Ἀϊδινίου. Ἄκομινᾶτον ὠνόμασε τὸν Νικήταν ὁ πρῶτος ἐκδότης τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου του Wolf (1557), ἀγνωστον διατί. (Στεφανίδου, Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, σελ. 434).

Τὰ τέσσαρα Πατριαρχεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολῆς (Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων) εἶναι ἀνεξάρτητα, ἀλλ' ἀναγνωρίζονται πάντοτε « πρωτεῖα τιμῆς » εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς μάλιστα οἱ νότιοι Σλάβοι καὶ οἱ Ρῶσοι ἐγένοντο χριστιανοί, τὸ γόητρον τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἐμεγάλωσε καὶ ἡ δικαιοδοσία του ἐξηπλώθη πολὺ. Ἀντιθέτως ἡ δικαιοδοσία τῶν ἄλλων Πατριαρχείων περιορίσθη πολὺ λόγῳ τῆς ἀραβικῆς πρώτον καὶ τῆς τουρκικῆς ἔπειτα κατακτήσεως. Ἡ διάδοσις ἐπίσης τῆς Νεστοριανῆς καὶ Μονοφυστικῆς αἰρέσεως περιώρισε πολὺ τὴν δύναμιν τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων.

Ἡ λατρεία διακρίνεται κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἀπὸ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἑορτῶν καὶ μάλιστα τῶν ἑορτῶν τῶν Ἀγίων. Κατὰ τὰς ἑορτὰς ἐγένοντο κηρύγματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐξυμνοῦντο αἱ ἀρεταὶ τῶν Ἀγίων καὶ Μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας.

Τὰ μυστήρια τελοῦνται ὅπως καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον. Εἰς τὸ βάπτισμα μόνον τῶν ἑτεροδόξων (Λατίνων ἢ Ἀρμενίων), τῶν προσερχομένων εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἐγένετο ἐπανάληψις τοῦ Χρισματος. Ὑπεχρεώοντο ἐπίσης οἱ τοιοῦτοι νὰ ὑπογράψουν δῆλωσιν (λίβελλον) ὅτι ἐγκαταλείπουν ὀριστικῶς τὴν παλαιὰν πίστιν των.

Προσετέθησαν τέλος καὶ ἄλλαι ἡμέραι νηστείας πλὴν τῆς πρὸ τοῦ Πάσχα Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Προσετέθη δηλ. ἡ 40ήμερος νηστεία πρὸ τῶν Χριστουγέννων, ἡ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ἡ τοῦ Δεκαπενταγούστου καὶ αἱ νηστεῖαι τῶν ἡμερῶν τοῦ Σταυροῦ, τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων.

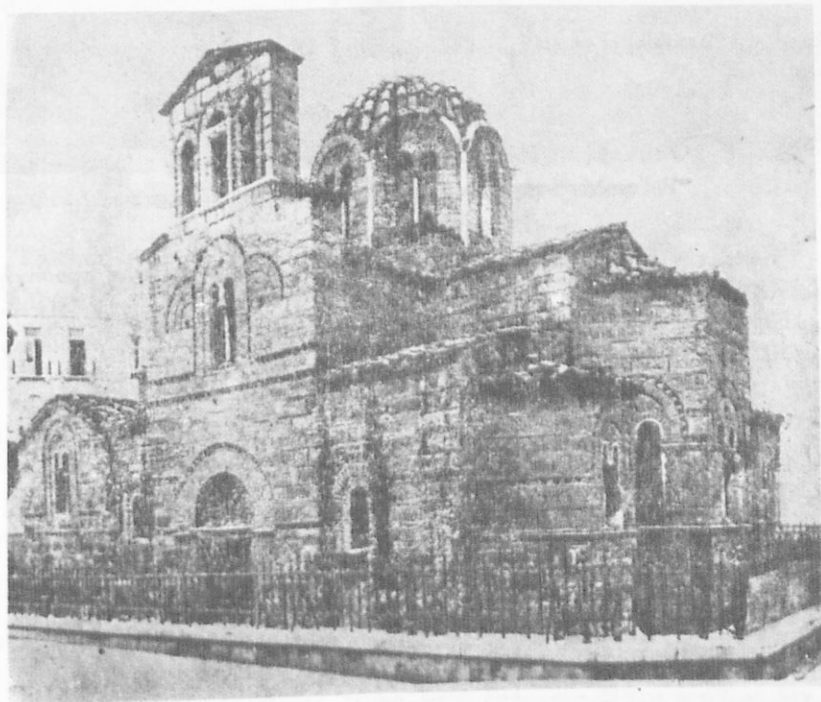
54. Ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη.

α) Ἀρχιτεκτονική.

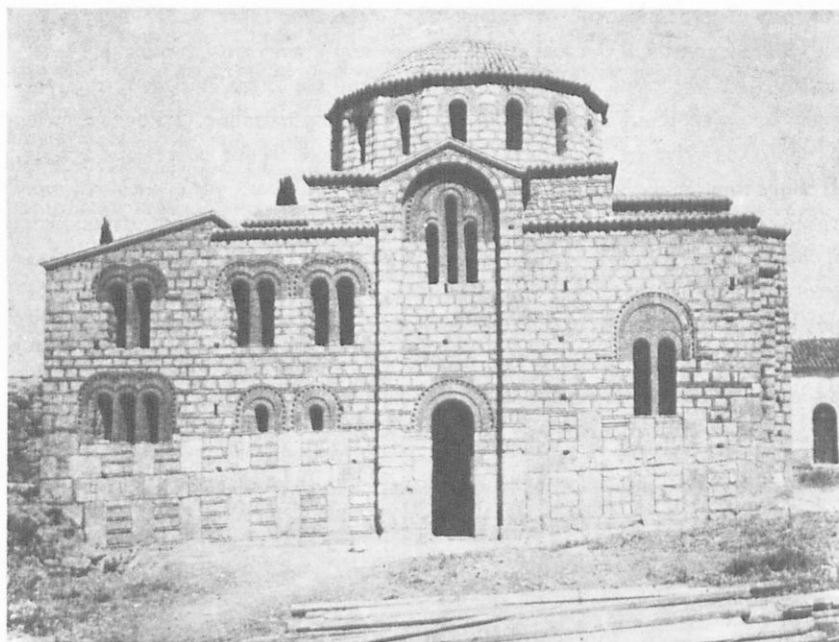
Ἡ χριστιανικὴ ἀρχιτεκτονικὴ φθάνει τὴν περίοδον ταύτην εἰς μεγάλην ἀκμὴν διὰ τοῦ **Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ**. Ἡ μετάβασις εἰς τὸν ρυθμὸν τοῦτον ἀπὸ τῆς παλαιοχριστιανικῆς Βασιλικῆς ἐγένετο ἤδη κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον διὰ τῶν ναῶν **Βασιλικῆς μετὰ τρούλλου**. Τοῦ ρυθμοῦ δὲ τούτου θαυμαστὸν καὶ μεγαλοφυὲς δημιούργημα ἦτο, ὡς εἶδομεν, ἡ Ἀγία Σοφία.

Ἦδη οἱ ἀρχιτέκτονες τοῦ Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ ἐπιτυχάνουν τὴν ζωη-

ροτέραν διαγραφὴν τοῦ σταυροειδοῦς σχήματος τῶν ναῶν ὄχι μόνον εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν (στέγασιν κυρίως). Μετατρέπουσιν ἐπίσης τὴν κυκλικὴν βάσιν τοῦ θόλου εἰς ὀκταγωνικὴν ἢ πολυγωνικὴν καὶ στηρίζουσιν αὐτὸν εἰς κίονας καὶ ὄχι εἰς πεσσούς. Τοιοῦτοτρόπως ὁ τρούλλος γίνεταί ἐλαφρότερος, μεγαλυτέρου ὕψους καὶ κομψότερος. Προσθέτουσιν τέλος καὶ ἄλλους μικροτέρους τρούλλους, γύρω ἀπὸ τὸν κεντρικόν. Ἐκ τῆς δεκάτου μέχρι τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, ὅτε σημειοῦται ἡ δευτέρα « χρυσή » ἀκμὴ τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, κτίζονται πλεῖστοι ναοὶ εἰς ὅλα τὰ χριστιανικὰ κέντρα καὶ διακοσμοῦνται πολυτελέστατα διὰ πλουσιωτάτης γλυπτῆς διακοσμήσεως καὶ ζωγραφικῶν ἔργων. Τοιοῦτοι ναοὶ εἶναι ὁ τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκά παρὰ τὴν Λεβάνειαν, ὁ τῆς Μονῆς τοῦ Δαφνίου παρὰ τὰς Ἀθήνας, οἱ Ἅγιοι Θεόδωροι καὶ ἡ Καπνικαρέα τῶν Ἀθηνῶν κ.ἄ.

Ὁ ἐν Ἀθήναις ναὸς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων (Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ).

Βυζαντινός ναός Χριστιάνου Τριφυλίας, ΙΑ' αιώνας.

Κατά την εποχήν τῶν Παλαιολόγων καταβάλλεται μεγάλη προσοχή εἰς τὸν ἐξωτερικὸν διάκοσμον τῶν ναῶν. Εἰς τὸν Μυστρᾶν, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλονίκην ὑπάρχουν κομψότατοι ναοὶ τῆς περιόδου ταύτης.

β) Γλυπτικὴ καὶ Ζωγραφικὴ.

Ἡ γλυπτικὴ ἐξακολουθεῖ νὰ πλουτίζῃ τὴν πλουσίαν διακόσμησιν τῶν ναῶν μὲ νέα σχέδια ἐπὶ τῶν κιονοκράνων, τῶν θωρακίων, τῶν τέμπλων καὶ τῶν εἰκονοστασίων, ὡς καὶ τῶν πλαισίων τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων. Ἀποτολμᾷ ἐπίσης, ὅπως κατὰ τὴν παλαιοχριστιανικὴν περίοδον, καὶ τὴν ἐπὶ πλακῶν ἀνάγλυφον ἀπεικόνισιν θεῶν καὶ ἁγίων μορφῶν.

Ἡ δὲ ζωγραφικὴ φθάνει εἰς μεγάλην ἀκμὴν μετὰ τὴν εἰκονομαχίαν καὶ ἀκολουθεῖ ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος τὸ σύστημα τῆς δογματικῆς ἢ λειτουργικῆς εἰκονογραφήσεως τῶν ναῶν. Εἰς τὸν τροῦλλον, ὁ ὁποῖος

συμβολίζει τον Ουρανόν, εικονίζεται ο Χριστός ως Παντοκράτωρ κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς εὐλογῶν.

Εἰς τὰς χαμάρας καὶ τοὺς τοίχους ὑψηλὰ εἰκονίζονται σκηναὶ ἐκ τοῦ βίου τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου, αἱ ὁποῖαι ἐτυποποιήθησαν εἰς τὰς 12 Δεσποτικὰς καὶ Θεομητορικὰς ἐορτὰς (Δωδεκάορτον), ἤτοι Εὐαγγελισμόν, Γέννησιν, Ὑπαπαντὴν, Βάπτισιν, Μεταμόρφωσιν, Ἀνάστασιν Λαζάρου, Βαΐοφόρον, Σταύρωσιν, Ἀνάστασιν, Ἀνάληψιν, Πεντηκοστὴν καὶ Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.

Εἰς τὰς χαμηλοτέρας τέλος ἐπιφανείας τῶν τοίχων καὶ τοὺς νάρθηκας εἰκονίζονται μορφαὶ Ἀγίων καὶ σκηναὶ ἐκ τοῦ βίου τῆς Ἐκκλησίας, μαρτύρια Ἀγίων, Σύνοδοι κ.λ.π.

Θαυμαστῆς δεξιοτεχνίας καὶ λεπτοτάτης τέχνης δημιουργήματα εἶναι τὰ μικρὰ ἔργα τῆς γλυπτικῆς ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ ἢ μετάλλου ἢ ξύλου, ἐπὶ δίσκων, πυξίδων, καλυμμάτων Εὐαγγελίων, λειτουργικῶν σκευῶν κ.λ.π. Τοιαῦτα εἶναι καὶ ἔργα χρυσοχοῦ καὶ ἀργυροχοῦ καὶ μετὰ διακόσμησιν ἐκ σμάλτου (λειψανοθήκαι, σταυροί, κύλικες κ.λ.π.), ὡς καὶ ὠραιότατα ὑφαντουργικὰ ἔργα.

Ὡραιόταται τέλος εἶναι οἱ μικρογραφίαι ἐπὶ χειρογράφων, διὰ τῶν ὁποίων διεκοσμοῦντο ταῦτα καὶ ἡρμηνεύετο εἰκονογραφικῶς τὸ κείμενον. Τὰ χειρόγραφα ταῦτα ἐλέγοντο « ἱστορημένα χειρόγραφα ».

Ἐκκλησιαστικὴ Ὑμνογραφία καὶ Μουσικὴ. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐπικρατεῖ τὸ εἶδος τῆς ὑμνογραφίας τὸ εἰσαχθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Κρήτης, οἱ λεγόμενοι Κανόνες. Εἶναι οὗτοι σειρὰ ὕμνων ἐχόντων σχέσιν πρὸς τὴν ἐορτὴν. Κανόνας ἔγραψαν ὁ **Πατριάρχης Φώτιος**, οἱ αὐτοκράτορες **Λέων ὁ Σοφὸς** καὶ **Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος** κ. ἄ. Ἡ μελοποίησις τῶν Κανόνων ἐγένετο τῶρα ὄχι ὑπὸ τῶν ἰδίων τῶν ὑμνογράφων, ἀλλὰ ὑπὸ Μουσικῶν (μελωδῶν) τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι ἠκολούθησαν τὴν μουσικὴν παράδοσιν τῆς προηγουμένης περιόδου.

Σπουδαῖος ἐκπρόσωπος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἀνεδείχθη ὁ **Ἰωάννης Κουκουζέλης**. Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Δυρραχίῳ καὶ ἤκμασε κατὰ τοὺς χρόνους 1081 - 1118. Ἐζῆσε πολλὰ ἔτη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔγινεν ἀρχιμουσικὸς τοῦ μουσικοῦ χοροῦ τῶν Ἀνακτόρων. Ἀπεσύρθη κατόπιν εἰς Ἅγιον Ὄρος, ὅπου ἐμόνασε. Πότε ἀπέθανε δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν.

55. Τὰ ἡθῆ καὶ ὁ μοναχικὸς βίος.

Ἡ Ἐκκλησία γενικῶς πρωτοστατεῖ καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν εἰς ἔργα ἀγάπης καὶ φιλαλληλίας. Νοσοκομεῖα, πτωχοκομεῖα, ὄρφανοτροφεῖα, ξενῶνες συντηροῦνται ὑπὸ Ἐκκλησιῶν καὶ Μοναστηρίων. Πολλοὶ κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ διακρίνονται ἐπίσης διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀρετὴν των.

Υπάρχουν ὅμως καὶ πολλοὶ χριστιανοὶ μὲ τυπικὴν μόνον εὐσέβειαν· κάμνουν μακρὰς προσευχάς, ἀλλὰ δὲν ἐκτελοῦν ἀγαθὰ ἔργα. Πολλοὶ πλούσιοι καὶ ἐπίσημοι ἄνδρες καὶ αὐτοκράτορες ἔδιδον δυστυχῶς τὸ κακὸν παράδειγμα. Ἐγγραφον ὕμνους, ἤκουον μακρὰς ἀκολουθίας εἰς τοὺς ναοὺς, ἔκαμνον μεγάλας δωρεάς ἢ ἐκτιζον μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς, ἀλλὰ δὲν ἔζων ἠθικὸν καὶ ἐνάρετον βίον. Εἰς τὴν κακὴν αὐτὴν κατάστασιν τῶν ἡθῶν συνετέλεσε πολὺ καὶ ἡ ἀμάθεια τοῦ λαοῦ, ὡς καὶ ἡ πίστις του εἰς μαγείας καὶ δεισιδαιμονίας.

Ὁ μοναχικὸς βίος συστηματοποιεῖται καὶ ἀποκτᾷ μεγάλην σημασίαν καὶ ἀξίαν. Τὰ μοναστήρια πολλαπλασιάζονται καὶ προστατεύονται ὑπὸ τοῦ κράτους. Ἡ ζωὴ τῶν μοναχῶν εἶναι αὐστηρὰ καὶ διέπεται ὑπὸ καθωρισμένων κανόνων καὶ τύπων. Τὰ μοναστήρια εἶναι: **ἡ κοινόβια** ἢ **ιδιόρρυθμα**. Εἰς τὰ κοινόβια ἡ περιουσία τῆς Μονῆς, αἱ δωρεαί, τὰ εισοδήματα, τὸ προϊόν τῆς ἐργασίας τῶν μοναχῶν κ.λ.π. εἶναι κοινὰ καὶ τρώγουν ὅλοι εἰς κοινὴν τράπεζαν. Εἰς τὰ ιδιόρρυθμα ἕκαστος μοναχὸς δύναται νὰ ἔχῃ ἴδιαν περιουσίαν καὶ φροντίζει ὁ ἴδιος διὰ τὴν συντήρησίν του· μόνον τὴν Κυριακὴν συντρώγουν εἰς κοινὴν τράπεζαν.

Μοναχοὶ ἐγένοντο καὶ πολλοὶ ἐπίσημοι ἄνδρες ὑψηλῆς καταγωγῆς ἢ μεγάλης μορφώσεως. Οἱ μοναχοὶ ἐτιμῶντο πολὺ καὶ εἶχον ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὑπεστήριζον τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ πολὺ συνετέλεσαν διὰ τῶν ἀγῶνων καὶ τῆς ἐπιρροῆς των εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

Μεγάλα μοναστήρια καὶ πλουσιώτατα λόγῳ τῶν πρὸς αὐτὰ δωρεῶν αὐτοκρατόρων καὶ πλουσιῶν χριστιανῶν ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὰ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμόναζον χιλιάδες μοναχῶν. Κατὰ τοὺς τελευταίους Βυζαντινοὺς αἰῶνας τὸ Ἁγιον Ὄρος ἐγίνε κέντρον ἐκκλησιαστικῆς παιδείας καὶ χριστιανικῆς τέχνης. Πλουσιώταται βιβλιοθήκαι κατηρτίζοντο καὶ πολύτιμα χειρόγραφα ἐφιλέσσοντο εἰς αὐτὰς πολλαπλασιαζόμενα διὰ προσεκτικῆς ἀντιγραφῆς.

Ἄλλα μεγάλα μοναστήρια ἦσαν :

1) Ἡ Μονὴ τοῦ Στουδίου παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ ὁποία ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ ἔφθασε κάποτε νὰ ἔχη 1000 μοναχοὺς· 2) ἡ ἀρχαιοτάτη Μονὴ τοῦ Ὁρους Σινᾶ ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου χερσονήσου, τὴν ὁποίαν ἐσεβάσθησαν καὶ αὐτοὶ οἱ Μωαμεθανοί· εἶχε καὶ αὕτη πλουσίαν βιβλιοθήκην χειρογράφων· 3) ἡ Μονὴ τοῦ Παναγίου Τάφου εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα· 4) ἡ Μονὴ τοῦ Δαφνίου καὶ ἡ Μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ μετὰ τὰ ὠραῖα ψηφιδωτὰ τῶν ναῶν των, ἡ Μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ τὰ Μοναστήρια τῶν Μετεώρων παρὰ τὴν Καλαμπάκην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

56. Ἡ Διοίκησις καὶ ἡ δύναμις τῶν Παπῶν.

Γνωρίζομεν ὅτι οἱ Πάπαι τῆς Ρώμης ἀπέκτησαν ἤδη ἀπὸ τῆς προηγουμένης περιόδου μέγα κῦρος καὶ ὅτι ὑπεδούλωσαν εἰς τὴν θέλησίν των τὰς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς κληρικοὺς τῆς Δύσεως. Ἄφ' ὅτου μάλιστα ἐγίναν καὶ ἡγεμόνες ἰδίου κράτους (βλ. σελ. 96) ἡ ὑπ' αὐτῶν διοικήσις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἦτο ἀπερίοριστος καὶ ἀνεξέλεγκτος, αἱ δὲ καλούμεναι ὑπ' αὐτῶν Σύνοδοι ἦσαν πειθήνια ὄργανά των.

Οἱ Πάπαι ἐκάλουν Συνόδους καὶ ἐπεκύρωνον τὰς ἀποφάσεις των, μετέθετον ἐπισκόπους καὶ ἐπέβαλλον φορολογίας εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐπιρροή των καὶ ἐπὶ τῶν κοσμικῶν ἡγεμόνων τῆς Δύσεως ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην πολὺ μεγάλη. Μέγα ὄπλον ἐπιβολῆς ἐπὶ τῶν λαῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων ἦτο ἡ ἀπαγόρευσις καὶ ὁ ἀφορισμός. Διὰ τοῦ πρώτου ἀπηγορεύετο εἰς μίαν χώραν πᾶσα ἱεροτελεστία, τὸν δὲ ἀφοριζόμενον οὔτε καὶ νὰ χαιρετίσῃ τις ἐπετρέπετο.

Ἐπισημότεροι ἐκ τῶν Παπῶν ἦσαν :

1) **Γρηγόριος ὁ Ζ'** (1073 - 1085). Οὗτος ἐπέβαλε τὴν ἀγαμίαν τοῦ κλήρου καὶ ἐπάταξε τὰς καταχρήσεις τῶν κληρικῶν, κατάρθρωσε δέ, ὥστε εἰς πολλὰς χώρας καὶ ἡ ἐκλογή καὶ ἡ χειροτονία τῶν ἐπισκόπων νὰ γίνεταί ὑπ' αὐτοῦ. Διεκέρυξεν ὅτι, ὅπως ἡ σελήνη λαμβάνει τὸ φῶς τῆς παρὰ τοῦ ἡλίου, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ βασιλεῖς δέον νὰ λαμβάνουν τὴν ἐξουσίαν των παρ' αὐτοῦ τοῦ ὀρατοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

Τόσο μέγα ἦτο τὸ κῦρος τοῦ Γρηγορίου, ὥστε καὶ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας **Ἑρρίκον Δ'**, ἀρνηθέντα νὰ δεχθῇ τὴν ὑπὸ τοῦ Πάπα

έκλογήν και διορισμόν τῶν Ἐπισκόπων εἰς τὴν χώραν του, ἀφώρισε και ὑπεχρέωσε νὰ ζητήσῃ ἐπισήμως παρ' αὐτοῦ συγγνώμην. Δὲν ἠδυνήθη ὁμοῦς ὁ Γρηγόριος νὰ ἐπιβάλλῃ τελικῶς ὅλας τὰς ἀξιώσεις και μεταρρυθμίσεις του και ἀπέθανεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ.

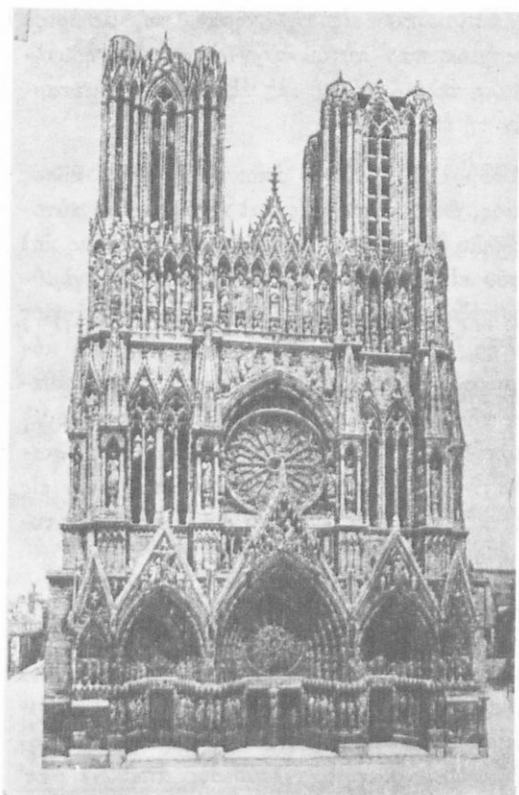
2) **Ἰννοκέντιος ὁ Γ'** (1198 - 1216). Εἶχεν ἀποκτήσει τόσον κύρος και τόσην δύναμιν ὁ Ἰννοκέντιος, ὥστε ἀνεβίβαζε και κατεβίβαζεν αὐτοκράτορας εἰς Γερμανίαν, ἐπέβαλλε δὲ εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας και τῆς Ἀγγλίας τὰς θελήσεις του εἰς διαφόρους περιστάσεις. Οἱ ἡγεμόνες ἐπισκεπτόμενοι αὐτὸν ἠσπάζοντο τὸν πόδα του. Ὁ Ἰννοκέντιος ἐπεδίωξε και τὴν ὑποταγήν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἦτο ὁ κύριος ὀργανωτὴς τῆς Δ' Σταυροφορίας και αὐτὸς ἔδωσε τὴν συγκατάθεσίν του νὰ στραφῇ αὕτη κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ προσωρινὴ κατάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων και ἡ προσωρινὴ ἐπίσης ἐγκατάστασις Λατίνου Πατριάρχου συνετέλεσε μόνον εἰς τὴν εὐρυσιν τοῦ χάσματος μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν και τὴν ἀποτυχίαν τῶν προσπαθειῶν πρὸς ἔνωσιν αὐτῶν.

3) **Βονιφάτιος ὁ Η'** (1294 - 1303). Ὁ Βονιφάτιος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος τῶν μεγάλων Παπῶν τῆς περιόδου αὐτῆς. Λόγω τῶν μεγάλων ἀξιώσεών του ἦλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Φίλιππον Δ' τὸν ἐπιλεγόμενον Ὁραῖον και τὸν ἀφώρισε. Ὁ Φίλιππος ὁμοῦς ἔστειλεν εἰς Ρώμην στρατόν, ὁ ὁποῖος διεσκόρπισε τοὺς παπικούς. Ὁ Βονιφάτιος αἰχμαλωτισθεὶς και ἀφεθεὶς κατόπιν ἐλεύθερος ἀπέθανε μετ' ὀλίγους μῆνας.

Εἰς τὴν Ρώμην εἶχε δημιουργηθῆ τότε ἐκρυθμὸς κατάστασις και διὰ τοῦτο ὁ ἐλεγείας κατὰ τὸ 1305 Πάπας Κλήμης ὁ Ε', Γάλλος τὴν καταγωγὴν, ἀπέφυγε νὰ μεταβῆ εἰς Ρώμην και ἐγκατεστάθη (1309) εἰς τὴν πόλιν Ἀβινιὸν τῆς νοτίου Γαλλίας (120 χιλ. Β.Δ. τῆς Μασσαλίας). Εἰς τὴν πόλιν Ἀβινιὸν ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Γάλλων βασιλέων, παρέμειναν οἱ Πάπαι ἐπὶ 70 σχεδὸν ἔτη (1309 - 1377). Τὴν περίοδον ταύτην ὀνομάζουσι οἱ Δυτικὸι «δευτέραν Βαβυλωνιακὴν αἰχμαλωσίαν».

57. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Φιλολογία τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας.

Κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς περιόδου ταύτης ἡ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία τῆς Δύσεως περιορίζεται εἰς τὴν συλλογὴν και συστη-

Ναός τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας γοθικοῦ ρυθμοῦ
(Ὁ καθεδρικός ναός τῆς πόλεως Ρέιμς τῆς Γαλλίας)

τῆς Ἰταλίας εἰσαχθεῖσα καὶ διαδοθεῖσα ἑλληνικὴ φιλοσοφία, μάλιστα δὲ ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλους. Οἱ σχολαστικοὶ θεολόγοι, ἀφορμώμενοι πάντοτε ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἐπεδίωκον νὰ ἐξηγήσωσι τὸν ὄρατον κόσμον καὶ νὰ καθορίσωσι τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν πνευματικὸν καὶ ἀόρατον κόσμον διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς φιλοσοφίας· προσεπάθουν ἐπίσης διὰ τῆς φιλοσοφίας νὰ δικαιολογήσωσι καὶ τὰ δόγματα τῆς Θρησκείας καὶ τὸ διοικητικὸν σύστημα καὶ τὸν τρόπον λατρείας τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας. Κύριος ὁδηγὸς τῶν φιλοσοφούντων τούτων θεολόγων ἦτο ὁ Ἀριστοτέλης, τοῦ ὁποῦ τὰς θεωρίας

ματικὴν κατὰ τὰς τῶν γνωμῶν τῶν ἀρχαιοτέρων Πατέρων τῆς. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς δὲν παρουσιάζουν καμμίαν πρωτοτυπίαν καὶ δημιουργικὴν παραγωγὴν.

Βραδύτερον ὅμως ἡ Θεολογία τῆς Δύσεως παρουσιάζει δημιουργικὴν ζωὴν καὶ χωρίζεται εἰς δύο τάσεις.

Ἡ πρώτη ὀνομάζεται **Σχολαστικὴ Θεολογία**. Ἡ ὀνομασία προῆλθεν ἀπὸ τὰ μοναστηριακὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα παραλλήλως πρὸς τὴν μελέτην καὶ ἐρμηνείαν τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος καὶ στοιχειώδεις ἐπιστημονικαὶ γνώσεις, ὡς καὶ ἡ διὰ τῶν Ἀράβων τῆς Ἰσπανίας καὶ ἡ διὰ

ἐγνώρισαν ἀπὸ τὰς ἀραβικὰς μεταφράσεις τῶν ἔργων του. Τοιουτοτρόπως ἡ φιλοσοφία ἐγένινεν « ὑπηρέτις » τῆς Θεολογίας (Ancilla Theologiae), ὑποχρεωμένη νὰ ἀποδείξῃ ὅπως ὁ ἄποστολος διὰ τοῦ λόγου τὴν ἀλήθειαν τῶν δογματικῶς πιστευομένων.

Οἱ σπουδαιότεροι σχολαστικοὶ θεολόγοι Ἄλβερτος ὁ Μέγας (1193 - 1280) καὶ Θωμᾶς ὁ Ἀκβινάτης (1225 - 1274) ἐκράτησαν τὴν σχολαστικὴν φιλοσοφίαν εἰς ἀνώτερα κάπως ἐπίπεδα, ἀπὸ τοῦ ΙΕ' ὅμως αἰῶνος ἡ σχολαστικὴ θεολογία κατήντησε καθαρὰ σοφιστεία ἀσχοληθεῖσα μὲ ἀσκοπα καὶ γελοῖα κάποτε θέματα. Ταῦτα κυρίως διεκωμώδησεν ὁ οὐμανιστὴς τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως Ἐρασμος μὲ τὸ γνωστὸν ἔργον του « Μωρίας Ἐγκώμιον ». Ἐν τούτοις ἡ παπικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ διδασκαλία τῆς ἐστηρίχθη καὶ στηρίζεται ἐν μέρει ἀκόμη ἐπὶ τῆς σχολαστικῆς θεολογίας.

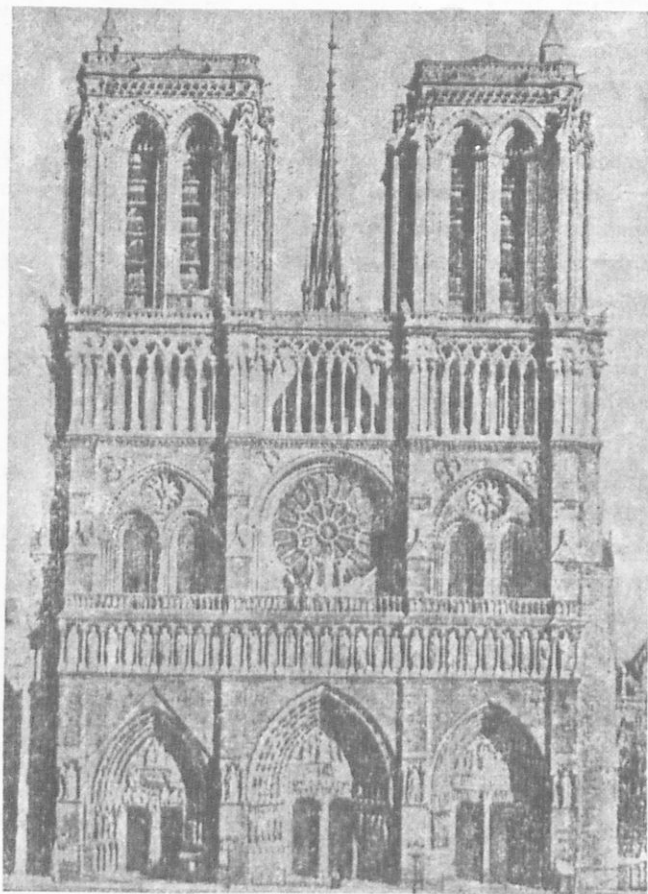
Ἡ δευτέρα τάσις τῆς θεολογίας παρήγαγε τοὺς λεγομένους **μυστικούς** θεολόγους. Οὗτοι ἐδίδασκον ὅτι αἱ μυστικαὶ ἀλήθειαι τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως δὲν δύνανται νὰ κατανοηθοῦν διὰ τῆς διανοίας καὶ τῆς λογικῆς, ἀλλὰ πρέπει ἀπλῶς νὰ πιστεύωνται διὰ τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς καρδίας. Νομίζουσι οὗτοι ὅτι πιστεύομεν τὸ θεῖον, διότι τὸ αἰσθανόμεθα καὶ ὄχι διότι τὸ ἐννοοῦμεν. Ἐκ τῶν σπουδαιότερων μυστικῶν θεολόγων εἶναι ὁ **Θωμᾶς ὁ Κέμπης** (A Kempis, ἐκ Κέμπης τῆς Ρηνανίας). Τὸ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενον ἔργον « Ἡ μίμησις τοῦ Χριστοῦ » εἶχε τὴν μεγαλυτέραν μετὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν διάδοσιν καὶ μετεφράσθη εἰς τὰς περισσοτέρας γλώσσας τοῦ κόσμου.

58. Ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη εἰς τὴν Δύσιν.

Ἡ χριστιανικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Δύσεως προσλαμβάνει στοιχεῖα ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ τῆς Βυζαντινῆς καὶ δημιουργεῖ ἀπὸ τοῦ Ε' μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος πλῆθος ναῶν τοῦ λεγομένου **ρωμανικοῦ ρυθμοῦ**.

Ἀπὸ τοῦ ΙΑ' μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐπικρατεῖ εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ὁ **Γοτθικὸς ρυθμὸς**, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀνηγέρθησαν λαμπρότατοι καὶ πολυτελέστατοι ναοί.

Ἡ θολωτὴ στέγασις εἶναι τὸ κύριον γνώρισμα καὶ τῶν δύο τούτων ρυθμῶν. Ἀλλὰ ὁ μὲν ρωμανικὸς θόλος ἔχει τὴν μορφήν κανονικοῦ τόξου, ὁ δὲ γοτθικὸς τὴν μορφήν διακοπτομένων τόξων καὶ ἀποληγόντων

Ναός τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας γοθικοῦ ρυθμοῦ 13ου αἰῶνος
(Ὁ καθεδρικός ναός τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων)

εἰς ὄξύ. Ὁξυκόρυφος δὲ εἶναι γενικῶς καὶ ἡ στέγασις τοῦ γοθικοῦ ναοῦ καὶ ἡ πλαισίωσις τῶν μεγάλων θυρῶν καὶ παραθύρων του. Ἐπὶ πλέον ὁ γοθικὸς κίων ἔχει ραβδώσεις ἐν εἴδει νεύρων πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ πλουσιωτάτη γλυπτὴ διακόσμησις τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τῶν γοθικῶν ναῶν, καθὼς καὶ ἡ ζωηρὰ εἰκονογράφησις τῶν ὑαλωτῶν παραθύρων, προσδίδει θαυμαστὴν καλλιτεχνικὴν ὄψιν εἰς αὐτούς.

Ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἸΕ' αἰῶνος, ὅποτε ἀρχίζει ἡ ἀναγέννησις τῶν Τεχνῶν εἰς τὴν Δύσιν, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ναῶν ἀκολουθεῖ καὶ αὐτὴ τὴν γενικὴν τάσιν τῆς ἐπανόδου εἰς τὰ ἀρχαῖα πρότυπα. Δημιουργεῖται τότε νέος ρυθμὸς, ὁ λεγόμενος τῆς Ἀναγεννήσεως, κατὰ τὸν ὁποῖον ἤρχισε νὰ κτίζεται εἰς Ρώμην ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου.

Ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ γλυπτικὴ ἀναπτύσσονται καὶ εἰς τὴν Δύσιν ὡς ὑπηρετικαὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατ' ἀρχάς καὶ δημιουργοῦν ὠραῖα ἔργα. Πολὺ ἔνωρις ὅμως καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη ἀναλαμβάνουσι καὶ τὴν αὐτοτέλειάν των, ἀφοῦ ἄλλωστε ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀπηγόρευσε τὴν διὰ τῆς γλυπτικῆς παράστασιν θείων μορφῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ αἱ εἰκονιζόμεναι μορφαὶ ἀποβάλλουσι τὸ ἐσχηματοποιημένον καὶ τυπικὸν τῆς Βυζαντινῆς τέχνης καὶ παρουσιάζονται ζωηραὶ καὶ φυσικαί.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ παραμένει καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ὡς διεμορφώθη καὶ ἀνεπτύχθη ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου καὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου. Τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους συνοδεύει ἐπίσης τὸ ὄργανον (ἁρμόνιον), προσδίδον μεγαλοπρέπειαν εἰς τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας.

59. Λατρεία καὶ ἡθὴ.

Ἡ λατρεία εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως ὑπέστη μεγάλας μεταβολάς. Ἡ τέλεσις τῆς Θείας Λειτουργίας εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν εἰς μερικὰς χώρας οὔτε καὶ οἱ κληρικοί, οἱ κατώτεροι τοῦλάχιστον, δὲν ἐγνώριζον, κατέστησε τὴν λατρείαν ἐντελῶς τυπικὴν, μὴ δυναμένην νὰ ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν πιστῶν. Ἐνόμιζον ὅτι τὰ μυστήρια ἐπιδρῶν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ ὅτι δὲν ἐχρειάζετο ἡ πίστις ἐκεῖνων, χάριν τῶν ὁποίων ἐτελοῦντο.

Μεταβολὰς μεγάλαις εἰσήγαγεν ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία εἰς τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων. Τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν ἐτέλουν δι' ἀζύμου ἄρτου, οἱ δὲ λαϊκοὶ μόνον τοῦ ἄρτου μετελάμβανον. Ἐχωρίσθη τὸ Χρῖσμα ἀπὸ τοῦ διὰ ραντίσματος γινομένου βαπτίσματος καὶ μετεδίδοτο (τὸ χρῖσμα) μόνον ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων. Τὸ Εὐχέλαιον παρείχετο μόνον εἰς ἐτοιμοθανάτους.

Αἱ ἑορταὶ τῶν Ἁγίων ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ἀπεδίδοτο μεγάλη τιμὴ εἰς αὐτούς, ἐξαιρετικῶς δὲ εἰς τὴν Θεοτόκον. Ἀπέδιδον ἐπίσης μαχρικὴν δύναμιν εἰς τὰ λείψανα τῶν Ἁγίων. Ἐπεβλήθη γενικῶς ἡ ἀγαμία

τοῦ κλήρου. Μεγίστη σημασία ἀπεδίδετο εἰς τοὺς τύπους, τὴν τακτικὴν νηστείαν, τὰ προσκυνήματα κ.λ.π. καὶ ὀλιγωτέρα εἰς τὸν ἀγνὸν καὶ ἠθικὸν βίον. Διὰ τοῦτο τὰ ἤθη τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως, λαϊκῶν καὶ κληρικῶν, εὐρίσκοντο μακρὰν ἀπὸ τὰς ἠθικὰς ἐντολάς τοῦ Εὐαγγελίου.

Εἰς τοῦτο ὄχι ὀλίγον συνετέλεσεν ἡ ἐπικρατήσασα εἰς τὴν Δύσιν ἀντίληψις ὅτι ὁ κληρὸς, καὶ μάλιστα ὁ Πάπας, ἠδύναντο νὰ δίδουν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Ἐκαστος χριστιανὸς ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξαγοράσῃ ὅσα ἁμαρτήματα εἶχε κάμει καὶ ὅσα θὰ ἔκαμνε τυχόν, ὡς καὶ τὰ ἁμαρτήματα τῶν συγγενῶν του. Τοιαύτας ἀφέσεις (συγχωροχάρτια) ἐχορήγει ἀθρόας ὁ Πάπας, ἰδίως εἰς ἐκείνους ποὺ ἐπεσκέπτοντο τὴν Ρώμην κατὰ τὰ λεγόμενα **Ἰωβηλαῖα** ἔτη, δηλ. ἔτη ἀφέσεως. Ταῦτα καθιερώθησαν ἐπισημῶς ἐπὶ Πάπα Βονιφατίου καὶ ἐτελοῦντο ἀνὰ 100 ἔτη κατ' ἀρχάς, ἔπειτα δὲ ἀνὰ 50, ἀνὰ 33 καὶ τέλος ἀνὰ 25 ἔτη ἀπὸ τοῦ 1470¹.

Εἶναι προφανές ὅτι ἡ τυπολατρία, ἡ ἀμάθεια καὶ μάλιστα αἱ ἀφέσεις θὰ προεκάλλουν καὶ πράγματι προεκάλεσαν πλείστας καταχρήσεις καὶ διαφθοράν. Ἐναντίον τῶν καταχρήσεων τούτων τοῦ κλήρου ἐξηγέρθησαν πολλοὶ χριστιανοὶ ζητοῦντες τὴν διόρθωσιν τοῦ κακοῦ. Καὶ οὗτοι μὲν ἐζήτησαν μεταρρυθμίσεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἄλλοι δὲ ἐφθάνον ἀκόμη περαιτέρω εἰσάγοντες αἰρετικὰς διδασκαλίας.

Τὸν ΙΑ' αἰῶνα παρουσιάσθη καὶ διεδόθη εἰς Ἰταλίαν καὶ νοτιοδυτικὴν Εὐρώπην ἡ αἵρεσις τῶν **Καθαρῶν**. Προέκυψεν αὕτη ἐκ τῆς αἰρέσεως τῶν Βογομίλων (σελ. 118), ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ φεύγοντες τὴν δίωξιν ἤλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς Ἰταλίαν. Οἱ Καθαροὶ ἀπῆλθον τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν ἀπλότητα τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων. Ἐπίστευον εἰς τὴν ὑπαρξιν δύο ἀνταγωνιζομένων θεῶν, καλοῦ καὶ κακοῦ, ὅπως κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους οἱ Παυλικιανοὶ καὶ παλαιότερον οἱ Μανιχαῖοι, καὶ ὅτι ἡ ἁμαρτία πηγάζει ἐκ τῆς ἐπαφῆς τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ σώματος· ἐπομένως διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ ἀγνότητος διατηρεῖται καθαρὰ ἡ ψυχὴ.

Παρομοία ἦτο καὶ ἡ αἵρεσις τῶν **Ἀλβιγνηῶν** ἢ Ἀλβιγιάν, παρουσιασθεῖσα τὸν ΙΒ' αἰῶνα εἰς νότιον Γαλλίαν.

1. Κατὰ τὴν Π.Δ. (Λευιτικόν, ΚΕ' 9, 10) ἕκαστον 50ὸν ἔτος ἦτο ἔτος ἀφέσεως· ἐπεστρέφοντο κατὰ τοῦτο τὰ πωληθέντα κτήματα καὶ ἠλευθεροῦντο οἱ δούλοι. Τὸ ἔτος τοῦτο ἀνηγγέλλετο διὰ σάλπιγγος, ἥτις ἐβραϊστὶ λέγεται γιομπέλ. Ἐκ τούτου τὸ Ἰωβηλαῖον, δηλ. ἔτος τῆς σάλπιγγος τῆς ἀφέσεως. (Στεφανίδου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, σελ. 482).

Τὸ ὄνομά των οἱ αίρετικοὶ οὗτοι τὸ ὀφείλουσιν εἰς τὴν πόλιν Alba τῆς Νοτίου Γαλλίας. Ἦσαν ἐχθροὶ ἄσπονδοι τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζον Βαβυλῶνα τῆς Ἀποκαλύψεως. Κατεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Παπῶν διὰ φοβερῶν σφαγῶν καὶ παντοειδῶν διώξεων. Ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ' ἐκήρυξεν ἀληθῆ σταυροφορίαν ἐναντίον των τὸ 1209 καὶ ἐπὶ 20 ἔτη ἐχύθη πολὺ αἷμα.

60. Ἱερὰ Ἐξέτασις.

Εἰς τὸν ἀγῶνά της κατὰ τῶν αίρετικῶν καὶ τῶν μεταρρυθμιστῶν ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία ἐχρησιμοποίησεν ὡς στήριγμα μὲν τὰ Μοναχικὰ τάγματα, ὡς ὄπλον δὲ τὴν φοβερὰν Ἱερὰν Ἐξέτασιν. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἰδρυθέντων κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μοναχικῶν ταγμάτων εἶναι, πλὴν τῶν Βενεδικτινῶν, τὰ τάγματα τῶν Δομινικανῶν καὶ τῶν Φραγκισκανῶν. Οἱ μὲν Φραγκισκανοὶ ἀνέλαβον τὸ κήρυγμα κυρίως, οἱ δὲ Δομινικανοὶ τὴν ἐπαναφορὰν τῶν αίρετικῶν καὶ τὴν δίωξιν αὐτῶν καὶ τῶν μεταρρυθμιστῶν διὰ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως.

Ἡ Ἱερὰ Ἐξέτασις ἰδρυθεῖσα τὸν 12^{ον} αἰῶνα καὶ συστηματοποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ Θ' (1235) ἦτο Ἱεροδικαστήριον ἐκ μοναχῶν δικάζον τοὺς αίρετικούς. Τοιαῦτα δικαστήρια ἐλειτούργουν εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ ἀπέβησαν ὁ φόβος καὶ τρόμος τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως. Οἱ συλλαμβανόμενοι ὡς αίρετικοὶ προσήγοντο εἰς τὴν Ἱερὰν Ἐξέτασιν καὶ ἐβασανίζοντο σκληρότατα, διὰ νὰ ὁμολογήσουν ὅτι ἦσαν αίρετικοί. Πολλοί, ἂν καὶ δὲν ἦσαν, διεκήρυσσον ὅτι ἦσαν, διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν διὰ τοῦ θανάτου ἀπὸ τὰ βασανιστήρια. Ἡ συνήθης καταδίκη ἦτο ὁ διὰ τῆς πυρᾶς θάνατος. Μυριάδες χριστιανῶν ἦσαν τὰ θύματα τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, διότι μὲ πολλὴν εὐκολίαν ἦτο δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῆ τις αίρετικός· καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάγνωσις τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἢ ἀπλῆ δυσφορία διὰ τὰς καταχρήσεις τοῦ κλήρου ἔθεωρεῖτο αίρεσις.

Διὰ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, ἡ ὁποία ἐλειτούργησεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, εἰς τὴν Ἰσπανίαν δὲ μέχρι τοῦ 1808, καταργηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου, ἐδιώχθησαν ἀμειλίκτως οἱ Καθαροὶ καὶ οἱ Ἀλβιγνοὶ, ὡς καὶ ἀπλοῦ μεταρρυθμισταὶ καὶ ἐπιστήμονες ἀκόμη βραδύτερον (Γαλιλαῖος κ.ά.). Οἱ μεταρρυθμισταὶ ἐζήτησαν περιορισμὸν τῆς παντοδυναμίας τῶν Παπῶν καὶ ἠθικὴν ἐξῆψωσιν τοῦ κλήρου.

Οἱ κυριώτεροι ἐκ τῶν μεταρρυθμιστῶν ἦσαν: 1) Ὁ Ἀγγλος θεο-

λόγος και καθηγητής τῆς Ὁξφόρδης **Οὐϊκλιφ** (Wiclif) (1324 - 1384). Ἐπολέμησε τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Πάπα καὶ τὴν ἀγαμίαν τοῦ κλήρου διακηρύξας ὅτι ἡ ζωὴ τῶν χριστιανῶν πρέπει νὰ ἔχη ὡς βάσιν τὰς ἐντολάς τοῦ Εὐαγγελίου. Μετέφρασε τὴν Ἀγίαν Γραφὴν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν καὶ ἐζήτηε τὴν ἴδρυσιν ἀνεξαρτήτου, ἐθνικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀγγλίᾳ. Ὁ Πάπας ἐπέτυχεν ἐν τέλει τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου, ἐδίωξε δὲ πάντας τοὺς πολυπληθεῖς ὁπαδοὺς του.

2) Ὁ ἐν Πράγᾳ τῆς Βοημίας ἱεροκῆρυξ καὶ καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου **Ἰωάννης Οὐσσιος** (Huss) (1369 - 1415). Οὗτος ἐκλήθη ἐνώπιον τῆς ἐν Κωνσταντίᾳ συνόδου (1414) νὰ ἀπολογηθῆ διὰ τὰ ἐναντίον τοῦ Πάπα κηρύγματα του ἐξ αἰτίας τῶν συγχωροχαρτίων. Ἐβασανίσθη ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας καὶ κατεδικάσθη τέλος εἰς τὸν ἐπὶ τῆς πυρᾶς θάνατον, τὸν ὁποῖον ὑπέστη μετὰ θαυμαστῆς γαλήνης.

3) Ὁ Ἰταλὸς μοναχὸς **Σαβοναρόλα**, ὁ ὁποῖος περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐξηγέρθη κατὰ τῆς διαθορᾶς τῆς παπικῆς αὐλῆς καὶ ἀπέκρησε μέγα κύρος εἰς τὴν πατρίδα του Φλωρεντίαν. Ἐν τέλει καὶ οὗτος συλληφθεὶς ἀπηγχονίσθη καὶ ἐρρίφθη κατόπιν τὸ σῶμά του εἰς τὴν πυράν.

Ἐν τούτοις παρ' ὅλας τὰς διώξεις καὶ τὰ σκληρὰ μέτρα τῶν Παπῶν εἶχε γενικευθῆ πλέον εἰς τὴν Δύσιν ἡ ἀντίληψις ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνουσι σοβαραὶ μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Τοῦτο πράγματι ἐγένεε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὅπως εἰς ἄλλο κεφάλαιον τοῦ βιβλίου τούτου θὰ ἴδωμεν.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ
ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟ-
ΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

61. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

Ο Πατριάρχης. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1453) ὁ Μωάμεθ ὁ Κατακτητῆς ἠθέλησε διὰ πολιτικούς λόγους νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὄχι μόνον δὲν θὰ καταδιώξῃ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ ὅτι καὶ θὰ τὴν προστατεύσῃ. Ὁ Τοῦρκος σουλτᾶνος εἶχε συμφέρον νὰ κρατῇ τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς μακρὰν τῆς ἐπιρροῆς τῶν Παπῶν καὶ τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων τῆς Δύσεως, τοὺς ὁποίους ἐβλεπεν ὅλους ὡς ἐχθρούς. Εἶχε συμφέρον δηλαδὴ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν μερίδα τῶν «ἀνθροπικῶν» ὀρθοδόξων.

Διὰ τοῦτο ἐκάλεσεν ὀλίγον μετὰ τὴν ἄλωσιν τοὺς ἐπιζήσαντας ἄρχοντας, κληρικούς καὶ λαϊκούς, νὰ ἐκλέξουν νέον Πατριάρχην. Ὡς τοιοῦτος ἐξελέγη ὁ γνωστός διὰ τοὺς ἀνθροπικούς ἀγῶνάς του μοναχὸς Γεώργιος Σχολάριος, ὅστις ἔλαβε κατὰ τὴν χειροτονίαν τὸ ὄνομα Γεννάδιος. Ὁ Μωάμεθ ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν καὶ περιέβαλε τὸν νέον Πατριάρχην δι' ἐξαιρετικῶν τιμῶν. Τοῦ ἐνεχείρισεν ὁ ἴδιος τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον, ὡς ἐπραττον ἄλλοτε οἱ Βυζαντινοὶ αὐτακράτορες, τὸν προέπεμψε μέχρι τῆς πύλης τῶν ἀνακτόρων καὶ διέταξε νὰ τὸν συνοδεύσῃ τιμητικὴ φρουρὰ μέχρι τῶν Πατριαρχείων.

Ὁ Μωάμεθ διὰ διατάγματος καθώρισε τὰς σχέσεις τοῦ Πατριαρχ-

χείου πρὸς τὸ Κράτος ἀναγνωρίσας ἐν εἶδος ἀνεξαρτησίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῆς παραχωρήσεως τῶν λεγομένων **προνομίων**.

Θρησκευτικὰ προνόμια καὶ διοικήσεις τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ τῶν προνομίων ὁ Πατριάρχης ἀνεγνωρίσθη ἀρχηγὸς τῶν ὑποδούλων χριστιανῶν καὶ ἀντιπρόσωπὸς των ἔναντι τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἑ θ ν ἄ ρ χ η ς δηλ. ὄλων τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἀπηγορεύθη δὲ ὁ βίαιος ἐξισλαμισμὸς. Ἀνεγνωρίσθη ἐπίσης ὁ Πατριάρχης ἀνώτατος ἀρχηγὸς τοῦ κλήρου, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηριῶν. Ἡ δύνατο νὰ δικάζῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἢ οἱ ἐπίσκοποι κατ' ἐντολὴν του τοὺς κληρικούς, ὡς καὶ τὰς μεταξὺ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν διαφοράς. Εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ καὶ νὰ εἰσπράττῃ φόρους καὶ νὰ διαχειρίζεται τὰ εἰσοδήματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ μοναστηριακῶν κτημάτων, τὰ ὅποια ἀφέθησαν ἀφορολόγητα.

Ὁ Πατριάρχης ἐκυβέρνηα τὴν Ἐκκλησίαν ἔχων παρ' ἑαυτῶ συμβούλιον (Σύνοδον) ἐκ κληρικῶν διαφόρων βαθμῶν. Ἐπεκοινώνει μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης διὰ τοῦ ἐπισήμου *δ ι ε ρ μ η ν ἑ ὠ ς* τῶν Πατριαρχείων ὅστις εἶχε τὸν τίτλον τοῦ Μεγάλου Λογοθέτου.

Βραδύτερον, ἀπὸ τοῦ 1856, ἡ παρὰ τῷ Πατριάρχῃ Σύνοδος ἀπέτελέσθη ἐκ 12 ἀρχιερέων καὶ αὐτῆ, ἔχουσα ὡς πρόεδρον τὸν Πατριάρχην, ἐκυβέρνηα τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐτερον δὲ Συμβούλιον μεικτὸν ἐξ ἀνωτέρων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν προκρίτων ἔλυε ζητήματα, ποὺ δὲν ἦσαν καθαρῶς θρησκευτικὰ, ὅπως τὰ τῶν κληρονομιῶν, τῶν μοναστηριακῶν περιουσιῶν, τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ κ.λ.π. Ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶναι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους πολὺ μικρὸς, δὲν λειτουργεῖ τὸ μεικτὸν συμβούλιον.

Εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπάγονται καὶ αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀμερικῆς καὶ Αὐστραλίας, αἱ ὅποια διοικοῦνται ὑπὸ Ἀρχιεπισκόπων καὶ περιλαμβάνουν τοὺς εἰς τὰς χώρας ταύτας Ἕλληνας Ὀρθοδόξους.

Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως φέρει τὸν τίτλον: Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Σήμερον Πατριάρχης εἶναι ὁ Ἀθναγόρας.

62. Ἡ ζωὴ τῶν ὑποδούλων Χριστιανῶν.

Τὰ παραχωρηθέντα ὅμως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς χριστιανοὺς προνόμια σπανιώτατα ἐσέβοντο οἱ Τοῦρκοι. Οἱ Σουλτᾶνοι ἐπενέβαινος

εις τὰ ἐσωτερικά τῆς Ἐκκλησίας, ἀνεβίβαζον ἢ κατεβίβαζον, ἐκακοποι-
ουν ἢ ἔστελλον εἰς ἀγγλὴν Πατριάρχας καὶ Ἐπισκόπους. Αἱ ἐπεμβά-
σεις των ἐλάμβανον ἐνίοτε χαρακτῆρα διωγμοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν
ἀνδρῶν ἢ δημεύσεως τῶν περιουσιῶν των.

Ἄλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες τῶν Τούρκων παρεβίαζον συχνὰ τὰ
προνόμια τῶν χριστιανῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὴν πρωτεύουσιν. Ἐκ-
κλησιαστικά ἢ μοναστηριακά περιουσία διηρπάζοντο, ναοὶ μετε-
βάλλοντο εἰς τζαμιά, χιλιάδες χριστιανῶν ἐξισλαμίζοντο διὰ τῆς βίας.
Μικροὶ χριστιανόπαιδες ἤρπάζοντο ἀπὸ τὰς οἰκογενείας των (παιδο-
μάζωμα), ἐξισλαμίζοντο καὶ κατετάσσοντο εἰς τὰ τάγματα τῶν Γενι-
τσάρων.

Ἡ ζωὴ τῶν χριστιανῶν ἦτο μαρτυρική. Πολλοὶ ἔφευγον εἰς ὄρεινὰς
περιοχὰς ἢ εἰς ἄλλας χώρας. Πολλοὶ προετίμων τὸν θάνατον ἀπὸ τὸν
ἐξισλαμισμὸν ἢ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς θελήσεως τῶν δεσποτῶν καὶ αὐ-
τοὶ εἶναι οἱ νεομάρτυρες τῆς Ἐκκλησίας μας. Οὗτοι διὰ τῆς
θυσίας των, ὅπως οἱ μάρτυρες τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, ἐνί-
σχυον τὴν πίστιν τῶν χριστιανῶν εἰς τὸν ἀγῶνά των ὑπὲρ τῆς θρη-
σκείας καὶ τοῦ ἔθνους.

Τοιοῦτοι νεομάρτυρες ὑπῆρξαν:

- 1) ὁ μοναχὸς **Ἰάκωβος**, ὁ ὁποῖος ἐμαρτύρησε τὸ 1520 εἰς τὸ
Διδυμότειχον κατηγορηθεὶς ὅτι ἐξήγειρε τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐπανάστασιν·
- 2) ὁ μοναχὸς **Μακάριος** εἰς Θεσσαλονίκην·
- 3) ὁ μητροπολίτης Κορίνθου **Ζαχαρίας**, ὡς συνεννοούμενος μετὰ
τῶν Ἐνετῶν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων·
- 4) ἀξιοθαύμαστος ὑπῆρξεν ἡ ζωὴ καὶ ἡ δρᾶσις τῆς **Ἐσίας Φι-
λοθέης** ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ἐμαρτύρησε τὴν 19ην Φε-
βρουαρίου 1589, διότι διέσωσε καὶ περιέθαλψεν εἰς τὴν μονὴν τῆς πολ-
λὰς αἰχμαλώτους γυναῖκας. Τὸ σεπτὸν λείψανόν τῆς εὑρίσκεται εἰς τὴν
Μητρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν·

5) ἡ λαμπροτέρα τέλος καὶ ἀγνωτέρα ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἐθνικὴ
φυσιογνωμία κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἶναι ὁ νεομάρτυς **Κοσμᾶς ὁ
Αἰτωλὸς** (1714 - 1779). Ἐγενήθη ἐν Μεγάλῳ Δένδρῳ τῆς Ναυπα-
κτίας. Ἐσπούδασεν εἰς Σιγδίτσαν τῆς Παρνασσίδος καὶ κατόπιν ἤκουσεν
ἀνώτερα μαθήματα εἰς τὴν Ἀθωνιάδα Σχολὴν τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἐχει-
ροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἀπὸ τοῦ 1760 ἤρχισε τὸ χριστιανικὸν καὶ ἐθνικὸν
ἔργον του. Περιῆλθε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἥπειρον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ

Στερεὰν Ἑλλάδα, ἐταξίδευσε δὲ καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου Πελάγους. Ἐκήρυττε πανταχοῦ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνίσχυε τὸ ἐθνικὸν φρόνημα προτρέπων εἰς ἴδρυσιν σχολείων καὶ ἀνεγερσιν ἐκκλησιῶν. Ἡ διδαχὴ καὶ αἱ προτροπαὶ του εὗρισκον μεγάλην ἀπήχησιν παρὰ τῷ λαῷ. Συκοφαντηθεὶς ὡς ταραξίας δῆθεν καὶ ὑποκινητῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν συνελήφθη καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον εἰς τὴν Ἡπειρον τὴν 14ην Αὐγούστου 1779. Ἡ Ἐκκλησία μας κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἁγίων καὶ ἐορτάζεται ἡ μνήμη του κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου του.

63. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Παιδεία κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἡ Ἐκκλησία ἀναλαμβάνει ὄχι μόνον τῶν κληρικῶν, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ ἔθνους μας τὴν παιδείαν. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία ταυτίζεται μὲ τὴν Ἐθνικὴν παιδείαν.

Κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς Τουρκοκρατίας μόνον εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπῆρχε μικρὰ πνευματικὴ κίνησις γύρω ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον εἰς τὸ Φανάριον.

Ὁ πρῶτος Πατριάρχης Γεννάδιος ἴδρυσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν Πατριαρχικὴν Σχολὴν (Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν), ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἐλειτούργει κανονικῶς κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς δουλείας.

Εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, τὴν κατεχομένην ὑπὸ τῶν Τούρκων, αἱ φοβεραὶ ἀνωμαλίαι καὶ καταστροφαὶ τῆς ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος δὲν ἐπέτρεψαν τὴν ἴδρυσιν σχολείων, ὥστε οἱ ὑπόδουλοι ἐστερήθησαν ἐπὶ 200 περίπου ἔτη πάσης παιδεύσεως. Περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας ὁ Β' συνιστᾷ εἰς τὴν Σύνοδον τοῦ 1593 νὰ μεριμνήσωσιν οἱ Ἐπίσκοποι διὰ τὴν ἴδρυσιν σχολείων εἰς τὰς περιφερείας των. Διδάσκαλοι ὅμως δὲν ὑπῆρχον, οἱ δὲ κληρικοὶ, τῶν κατωτέρων ἱερατικῶν βαθμῶν μάλιστα, ἦσαν καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπαιδευτοί.

Ἄλλὰ ἀπὸ τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Ἐπιεικεστέρα κάπως πολιτικὴ τῶν Τούρκων καὶ οικονομικὴ ἀκμὴ τῆς ἐν Ἑνετίᾳ Ἑλληνικῆς Κοινότητος ἐπέτρεψαν τὴν ἴδρυσιν σχολῶν εἰς διαφόρους πόλεις τῶν ὑποδοῦλων ἑλληνικῶν χωρῶν.

Εἰς τὴν Ἑνετίαν δηλ. ἰδρύθη ἀνώτερον σχολεῖον τὸ 1621, ὀνομασθὲν

Φλαγγίνειον Φροντιστήριον ἀπὸ τὸν προικοδοτήσαντα αὐτὸ Κερκυραῖον Ὁμαῖν Φλαγγίνην. Ἐδιδάσκοντο εἰς αὐτὸ ἀνώτερα μαθήματα ὀρθόδοξοι τὸ θρησκευμα Ἕλληνες νέοι, οἱ ὁποῖοι ἐγίνοντο κατόπιν διδάσκαλοι εἰς ἄλλα σχολεῖα τῆς ὑποδούλου Ἑλλάδος. Τοιαῦτα σχολεῖα ἰδρύθησαν τὸ 1647 ὑπὸ πλουσίων Ἑλλήνων τῆς Ἑνετίας εἰς τὰ Ἰωάννινα πρῶτον καὶ ἔπειτα εἰς τὰς Ἀθήνας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1676 ἰδρύθη εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐπίσης ἱεροσπουδαστήριον πρὸς μὲν ὀφθαλμῶσιν κατωτέρων κληρικῶν.

Μαθηταὶ τῶν σχολείων τῶν Ἰωαννίνων ἔγιναν διδάσκαλοι εἰς Μέτσοβον, Λάρισαν, Τύρναβον, Θεσσαλονίκην, Ἀδριανούπολιν, ὅπου ἰδρύθησαν κατόπιν σχολεῖα.

«Εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων χρεωστῆ ἡ Ἑλλάς τὴν ἀναγέννησιν τῆς παιδείας», γράφει ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους Κωνσταντῖνος Κούμας.

Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἰδρύθησαν εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας ἀνώτερα καὶ κατώτερα σχολεῖα: εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰς νήσους, εἰς τὴν Σμύρνην, εἰς τὰς Κυδωνίας καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ ἀπόφοιτοι τῶν σχολῶν τούτων ἐγίνοντο ἱερεῖς ἢ διδάσκαλοι εἰς τὰ χωρία ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Πλησίον τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς κωμοπόλεις, ἢ τῶν μητροπολιτικῶν μεγάρων εἰς τὰς πόλεις, ἐλειτούργουν σχολεῖα, μικρὰ ἢ μεγάλα. Ἐδιδάσκετο συνήθως εἰς αὐτὰ ἡ Ὀκτώηχος, ὁ Ἀπόστολος, τὸ Ψαλτήριον καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἱερά βιβλία. Ὅπου δὲν ἐλειτούργουν σχολεῖα οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μοναχοὶ ἐκάλουν τοὺς ἑλληνόπαιδας εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν ναῶν καὶ τοὺς ἐδίδασκον τὰ πρῶτα γράμματα.

Ἀνώτερα σχολεῖα συντηρούμενα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν: 1) Ἡ **Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ** εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸ ἀνώτατον ἔθνικὸν ἐκπαιδευτικὸν ἴδρυμα· 2) ἡ **Πατριᾶς Σχολὴ** εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτμῳ, ἰδρυθεῖσα περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος· 3) ἡ **Ἀθωνιάς Σχολὴ** ἢ **Ἀκαδημία** εἰς τὸ Ἁγιον Ὄρος, ἰδρυθεῖσα ἐπίσης περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ἔτος 1843 ἰδρύθη ἡ **Θεολογικὴ Σχολὴ Χάλκης**, ἡ ὁποία ἀπέβη ὀνομαστὴ καὶ παρέσχε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς Χάλκης ἀνῆλθον εἰς τὰ ὑπάτα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα.

Πεπαιδευμένοι ἄνδρες ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ συγγραφεῖς ἀνεδείχθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀρκετοί. Οἱ περισσότεροι ἐσπούδασαν καὶ

εις ανωτέρας σχολάς και Πανεπιστήμια τῆς Δ. Εὐρώπης. Διὰ τῶν συγγραμμάτων των προσεπάθουν νὰ ἐνισχύσουν τὴν πίστιν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν ἔναντι τῶν Δυτικῶν κυρίως (Καθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων).

Οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων συγγραφέων εἰς ὄλην τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἦσαν οἱ ἐξῆς:

1) **Μελέτιος Πηγάς** (1535 - 1602). Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ κατόπιν Κωνσταντινουπόλεως. Κατήγετο ἐκ Κρήτης καὶ ἐσπούδασεν εἰς Ἰταλίαν. Ὑπῆρξε περίφημος ἱεροκῆρυξ. Ἐγραψεν ἐπιστολάς καὶ συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερον εἶναι τὸ «Περὶ Πάπα», ἐν τῷ ὁποίῳ καταπολεμεῖ τὰς κακοδοξίας τῶν Δυτικῶν.

2) **Ἱερεμίας ὁ Β΄**. Μητροπολίτης Λαρίσης καὶ ἔπειτα Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1572, τρεῖς πατριαρχεύσας μέχρι τοῦ 1595. Ἦτο εἷς ἐκ τῶν πλέον μορφωμένων κληρικῶν. Μετέβη εἰς Ρωσίαν καὶ ἐχειροτόνησε πρῶτον Πατριάρχην τῶν Ρώσων τὸν Μητροπολίτην Μόσχας Ἰὼβ τὸ 1589. Ἦλθεν εἰς σχέσεις πρὸς Διαμαρτυρομένους θεολόγους ζητοῦντας τὴν ἔνωσιν μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀπέρριψε τὰς διδασκαλίας καὶ τὰς προτάσεις των. Σφύζονται πολλὰ συγγράμματά του μεταξύ τούτων τρεῖς δογματικαὶ ἀποκρίσεις τοῦ πρὸς τοὺς Βιττεμβεργίους θεολόγους, νουθετικὴ διδασκαλία πρὸς Γερμανούς, ἐκθεσις περὶ τῶν ἡθῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας κ.ἄ.

Ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας ἔδωσε μεγάλην ὄθησιν εἰς τὴν παιδείαν τοῦ ἔθνους κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας. Κατὰ πρότασιν τοῦ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος τοῦ 1593 ἔλαβεν ἀπόφασιν, ὅπως ἐν ἐκάστη Ἐπισκοπῇ ληφθῆ ἔμριμνα διὰ τὴν ἵδρυσιν σχολείων.

3) **Κύριλλος Λούκαρις**. (1572 - 1638). Κατήγετο ἐκ Κρήτης· ἐσπούδασεν εἰς Ἑνετίαν καὶ Πάδουαν καὶ ἔγινε Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας πρῶτον καὶ ἔπειτα Κωνσταντινουπόλεως. Εἶναι ὀνομαστός διὰ τοὺς ἀγῶνάς του κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἰησουϊτῶν, ἔναντιον τῶν ὁποίων ἔγραψε πολλὰς πραγματείας. Ἐφρόντισε νὰ ἱδρυθῆ τυπογραφεῖον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκήρυττεν ὁ ἴδιος τακτικώτατα. Κατέστη ὑποπτος εἰς τοὺς Τούρκους συκοφαντηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν, πεντάκις ἐξέθρονίσθη καὶ ἀπέθανε στραγγαλισθεὶς ὑπὸ τῶν γενιτσάρων τὸ 1638.

4) ὁ **Δοσίθεος Ἱεροσολύμων** (1641 - 1707). Κατήγετο ἐξ Ἀρα-

χόβης τῆς Αἰγιαλείας καὶ εἰς ἡλικίαν δέκα ἐξ ἐτῶν μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα. *Αν καὶ αὐτοδίδακτος, ἐν τούτοις ἀνεδείχθη εἰς τῶν διαπρεπεστέρων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν, πατριαρχέουσας ἐπὶ 37 ἔτη. Εἰργάσθη μετὰ θερμῆς καὶ ζήλου ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀναδιωργάνωσε τὴν Ἀγιοταφικὴν Ἀδελφότητα, ἱδρυσε σχολεῖα, βιβλιοθήκας καὶ τυπογραφεῖον. Ἐγραψε πολλὰ συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερον εἶναι ἡ «Ὁμολογία» του, ἔνθα ἀναπτύσσει τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν ἐναντίον τῶν Παπικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων. Σπουδαῖον ἐπίσης ἱστορικὸν ἔργον του εἶναι τὸ «Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων».

5) **Μηνιάτης Ἡλίας** (1669 - 1715). Ἦτο Κεφαλλῆν καὶ ἐσπούδασεν εἰς Ἐνετιῶν διακριθεὶς διὰ τὴν φιλομάθειάν του. Νεώτατος διωρισθὴ διδάσκαλος τοῦ Φλαγγινεῖου φροντιστηρίου ἐν Ἐνετία, ἐδίδαξε δὲ κατόπιν εἰς Κεφαλληνίαν καὶ Ζάκυνθον. Προσκληθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐγένετο ἱεροκῆρυξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ διδάσκαλος τῆς Πατριαρχικῆς σχολῆς. Αἱ ὁμιλῖαι του διακρίνονται διὰ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, τὴν χάριν καὶ τὴν πειστικότητα. Ἐγραψε καὶ ὁμίλει εἰς τὴν λαλουμένην γλῶσσαν. Βραδύτερον ἐχειροτονήθη Ἀρχιεπίσκοπος Κερνίκης καὶ Καλαβρύτων. Πλὴν τῶν ὁμιλιῶν του ἔγραψε καὶ σύγγραμμα διὰ τὸ Σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν μετὰ τὸν τίτλον «Πέτρα σκανδάλου».

6) **Εὐγένιος Βούλγαρις** (1716 - 1806). Πολυμαθέστατος καὶ πολυγραφώτατος ἐκκλησιαστικὸς ἀνὴρ. Ἐγεννήθη εἰς Κέρκυραν καὶ ἐσπούδασε θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν εἰς Πατάβιον τῆς Ἰταλίας. Ἐδίδαξεν εἰς Ἰωάννινα καὶ Κοζάνην, εἰς τὴν Ἀθωνιάδα σχολὴν καὶ εἰς τὴν Πατριαρχικὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μεταβὰς εἰς Ρωσίαν ἐτιμήθη πολὺ ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείας Αἰκατερίνης ἀναδειχθεὶς Ἀρχιεπίσκοπος Χερσῶνος καὶ ἀκαδημαϊκός. Μεταξὺ τῶν πολλῶν συγγραμμάτων του εἶναι καὶ τὰ ἑξῆς: 1) Ἱστορία τῆς διαφορᾶς περὶ τῆς ἐμπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Filioque)· 2) Ὁρθόδοξος Ὁμολογία· 3) Βιβλιῶνιον κατὰ Λατίνων κ.ἄ.

7) **Νικηφόρος Θεοτόκης** (1731 - 1800). Συμπολίτης καὶ φίλος τοῦ Εὐγενεῖου Βουλγάρεως. Σπουδᾶσας εἰς Ἰταλίαν φιλοσοφίαν καὶ φυσικομαθηματικὰ ἐλήθη εἰς Ρωσίαν, ὅπου ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος Χερσῶνος καὶ ἔπειτα Σταυρουπόλεως καὶ Ἀστραχάν, ὅπου ἐπέτυχε τὸν ἐκκρι-

στιανισμόν πολλῶν Μουσουλμάνων. Τὸ σπουδαιότερον ἐκκλησιαστικὸν σύγγραμμά του εἶναι τὸ «Κυριακοδρόμιον», ἥτοι ἐρμηνεία καὶ ἀνάπτυξις τῶν κατὰ Κυριακὴν ἀναγιγνωσκομένων περικοπῶν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν Ἀποστόλων.

64. Αἱ πρὸς τὸ Ἔθνος μας ὑπηρεσίαι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν καὶ τὴν Ἐπανάστασιν.

Ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία δὲν ὑπῆρξε μόνον ἡ φιλόστοργος μήτηρ ἡ μεριμνῶσα διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ διατήρησιν τῆς πίστεως ὅλων τῶν ὑποδοῦλων, ἀλλὰ καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Ὑψίστας ὑπηρεσίας προσέφερεν ἡ Ἐκκλησία μας εἰς τὸ Ἔθνος ἡμῶν μετέχουσα ἐνεργῶς εἰς ὅλας τὰς προσπάθειας ὀργανώσεως τῶν ἠθικῶν καὶ ὕλικῶν δυνάμεων αὐτοῦ, ὡς καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐξεγέρσεις του.

Πολλοὶ κληρικοὶ εὗρον μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὰς ἐξεγέρσεις ταύτας, ὅπως ὁ ἐπίσκοπος Τρίκκης Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος καὶ ὁ ἡγούμενος Σεραφεῖμ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἡπειροθεσσαλίας τὸ 1611, ὁ μητροπολίτης Κορίνθου Ζαχαρίας κ.ἄ.

Σοφὸς ἱστορικὸς γράφει: «Δὲν ἤμποροῦμεν νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὴν πίστιν καὶ τὸν πατριωτισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας. Ἐνῶ ὠδηγοῦντο δέσμοι καὶ ὕβριζόμενοι εἰς τὸν τόπον τῆς ἀγχόνης καὶ παρεκινουῦντο νὰ ἀρνηθοῦν τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Πατρίδα, ὅλοι ἀνεξαιρέτως ἐπροτίμων τὰ βασανιστήρια καὶ τὸν θάνατον».

Κατὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως, κατὰ τὴν ἔναρξιν, ὡς καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος, ὁ Κλῆρος ἐπρωτοστάτησε καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ εἰς τὰς θυσίας. Πρωτομάρτυρες εἰς τὸν βωμὸν τῆς θυσίας ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' μετὰ τῶν μητροπολιτῶν Ἐφέσου, Ἀγχιάλου καὶ Νικομηδείας, ἀπηγγονίσθησαν τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα εἰς Κωνσταντινούπολιν (10 Ἀπριλίου 1821). Μετ' ὀλίγον εὗρον ἐπίσης μαρτυρικὸν θάνατον οἱ μητροπολίται Δέρκων, Ἀδριανουπόλεως, Τυρνόβου καὶ Θεσσαλονίκης, ὡς καὶ ἄλλοι πολλοὶ κληρικοὶ.

Εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα ὁ κλῆρος πρωταγωνιστεῖ. Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Βρεσθένης Θεοδώρητος, ὁ Ἀνδρούσσης Ἰωσήφ,

ὁ Λακεδαίμονος Χρῦσανθος, ὁ ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσας καὶ πλεῖστοι ἄλλοι κληρικοὶ εἶναι ἐνθουσιώδεις ἀπόστολοι τοῦ Ἀγῶνος καὶ Ἀγωνισταί. Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, ὁ Παπαφλέσσας, ὁ ἐπίσκοπος Ρωγῶν Ἰωσήφ, ὁ Κορώνης Γρηγόριος, ὁ Μονεμβασιάς Χρῦσανθος, ὁ Ἀμφίσσης (Σαλώνων) Ἡσαΐας καὶ πλεῖστοι ἐπίσης ἄλλοι καθαγιάζουν διὰ τοῦ αἱματός των τὸν Ἀγῶνα τοῦ ἔθνους μας.

Διὰ τὸν ὀρθόδοξον κληρὸν ὁ ἀγὼν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ταυτίζεται πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους. Ὁ Ἐθνομάρτυς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄ δίδει τὴν ἐξῆς χαρακτηριστικὴν ἀπάντησιν εἰς τοὺς προτρέποντας αὐτὸν νὰ φύγῃ, διὰ νὰ σωθῆ: «Μὲ προτρέπετε νὰ φύγω... Ὅχι. Ἐγὼ διὰ τοῦτο εἶμαι Πατριάρχης, διὰ νὰ σώσω τὸ ἔθνος μου, καὶ ὄχι νὰ καταστραφῆ τοῦτο ἀπὸ τοὺς γενιτσάρους. Ὁ θάνατός μου θὰ φέρῃ μεγαλυτέραν ὠφέλειαν παρὰ ἡ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι χριστιανοὶ ἡγεμόνες θὰ ἀγανακτήσουν διὰ τὸν ἄδικον θάνατόν μου καὶ θὰ ἐνοήσουν ὅτι καὶ αὐτῶν ἡ πίστις ὑβρίσθη. Οἱ Ἕλληνες πολεμισταὶ θὰ πολεμοῦν με μεγαλυτέραν μανίαν, ἢ ὅποια θὰ φέρῃ τὴν νίκην...».

Τὸ ἔθνος ἡμῶν ὀφείλει πολλὰ εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν μας. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι, ὅπως ἄλλοτε ὁ χριστιανισμὸς διηυκολύνθη εἰς τὴν διάδοσίν του ὑπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὕτω καὶ τώρα ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν διάσωσιν καὶ ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

65. Τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα.

1) Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας ἰδρύθη κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου. Κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς. Κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ μονοφυσιτῶν πατριαρχῶν καὶ Ἀράβων. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἠκολούθησε τὴν τύχην τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα. Ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἀναζωογονεῖται, ἰδίως δὲ ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ Αἴγυπτος ἐγένινεν ἀνεξάρτητον κράτος. Οἱ ὑπὸ τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ ἀνέρχονται εἰς 140 χιλιάδας.

Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας φέρει ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος τὸν τίτλον: Πάπας καὶ Πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας,

Λιβύης, Πενταπόλεως, Αιθιοπίας και πάσης 'Αφρικῆς, Πατῆρ Πατέρων, Ποιμὴν Ποιμένων, 'Αρχιερεὺς 'Αρχιερέων, τρίτος καὶ δέκατος τῶν 'Αποστόλων καὶ Κριτὴς τῆς Οἰκουμένης, δοθέντα αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Πάπα Ρώμης Κελλεστίνου. Τὸ Πατριαρχεῖον διαιρεῖται σήμερον εἰς ἔνδεκα ἐκκλησιαστικὰς ἐπαρχίας, τὰς ἑξῆς: 1) **'Αλεξανδρείας** με ἔδραν τὴν 'Αλεξάνδρειαν ἢ τὸ Κάϊρον· 2) **Πηλουσίου** με ἔδραν τὸ Πόρτ-Σαΐδ· 3) **'Λεοντοπόλεως**, με ἔδραν τὴν 'Ισμαηλίαν· 4) **Νουβίας** με ἔδραν τὸ Χαρτούμ· 5) **'Αξώμης** με ἔδραν τὴν 'Αδδὶς 'Αμπέμπα· 6) **'Ερμουπόλεως** με ἔδραν τὴν Τάντα· 7) **Καρθαγένης** με ἔδραν τὴν Τρίπολιν· 8) **'Ιωαννουπόλεως** με ἔδραν τὸ Γιοχάννεσμπουργκ· 9) **Κεντρώας 'Αφρικῆς** με ἔδραν τὸ 'Ελισάμπεβιλ· 10) **'Ανατολικῆς 'Αφρικῆς** με ἔδραν τὸ Δάρ-ἔλ-Σαλαάμ· 11) **Δυτικῆς 'Αφρικῆς** με ἔδραν τὸ Γιαουτέ. Πατριάρχης εἶναι ὁ Χριστοφόρος.

2) Τὸ Πατριαρχεῖον 'Αντιοχείας.

'Η 'Αντιόχεια κατέστη εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων 'Αποστολικῶν χρόνων κέντρον διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ.

Καὶ τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο ἐδοκιμάσθη ποικιλοτρόπως. Μέχρι τοῦ 1898 οἱ Πατριάρχαι ἦσαν Ἕλληνες. Τὸ 1900 ἀνεδείχθη Πατριάρχης 'Αραψ, σήμερον δὲ τὸ Πατριαρχεῖον εὐρίσκεται ὀριστικῶς εἰς χεῖρας τῶν Σύρων ὀρθοδόξων. Ἐδρα τοῦ Πατριαρχείου εἶναι ἡ Δαμασκός.

'Ο Πατριάρχης 'Αντιοχείας φέρει τὸν τίτλον: Πατριάρχης τῆς Μεγάλης θεουπόλεως 'Αντιοχείας, Συρίας, 'Αραβίας, Κιλικίας, 'Ιβηρίας τε καὶ Μεσοποταμίας καὶ πάσης 'Ανατολῆς. Πατριάρχης εἶναι ὁ Θεόδσιος.

3) Τὸ Πατριαρχεῖον 'Ιεροσολύμων.

'Η Ἐκκλησία τῶν 'Ιεροσολύμων, τοῦ τόπου τῆς σταυρώσεως καὶ ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, ἰδρυθεῖσα ὑπ' Αὐτοῦ, ἐστερεώθη διὰ τῆς ἀκλονήτου πίστεως τῶν πρώτων χριστιανῶν. Ἡ μεγάλη ἀκμὴ αὐτῆς σημειοῦται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ μοναχικοῦ βίου ἐν τοῖς 'Αγίοις Τόποις.

'Όταν οἱ 'Αραβες κατέκτησαν τὴν Παλαιστίνην, τὸ Πατριαρχεῖον ὑπέστη πολλὰς διώξεις, αἱ ὁποῖαι ἐξηκολούθησαν καὶ ἐπὶ Σταυροφόρων. Περισσότερον καὶ σκληρότερον ἐδοκιμάσθη κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως.

Μεγάλοι αγώνες έγιναν μεταξύ τῶν Ὁρθοδόξων, τῶν Λατίνων καὶ τῶν Ἀρμενίων διὰ τὴν κατοχὴν καὶ κυριότητα τῶν ἱερῶν καὶ ἁγίων Προσκυνημάτων. Τέλος ἐπὶ Σουλτάνου **Σελῖμ τοῦ Α'** (1512 - 1520) ἀνεγνωρίσθη ἡ ἐπ' αὐτῶν κυριότης τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων μοναχῶν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην οἱ Ἑλληνες Πατριάρχαι δὲν ἔπαυσαν ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῶν ἀξιώσεων τῶν Ἀρμενίων ἰδίως, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἀραβοφώνων ὀρθοδόξων. Πολύτιμος ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τῆς **Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος** εἰς τὰς προσπάθειάς καὶ τοὺς αγῶνας ὑπὲρ τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων κατοχῆς τῶν Ἀγίων Προσκυνημάτων, καὶ μάλιστα τοῦ Παναγίου Τάφου.

Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων φέρει τὸν τίτλον: Πατριάρχης τῆς Ἀγίας Πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, Συρίας, Ἀραβίας καὶ τῆς πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας καὶ Ἀγίας Σιών. Πατριάρχης εἶναι σήμερον ὁ Βενέδικτος.

Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Σινᾶ.

Εἰς τὸ ἱερὸν ὄρος τῆς χερσονήσου Σινᾶ ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ ἱερὰ μονὴ τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης, ὅπου ὑπάρχει καὶ λείψανον τῆς Ἀγίας.

Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς εἶναι ἀρχιεπίσκοπος καὶ χειροτονεῖται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων. Ἡ ἔδρα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς μεταφέρεται τὸν χειμῶνα εἰς τὸ Κάϊρον.

Ἡ μονὴ ἔχει τὴν πλουσιωτέραν βιβλιοθήκην τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκεῖ εὐρέθη καὶ ὁ λεγόμενος Σιναϊτικὸς Κῶδιξ, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων χειρογράφων τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ἐδωρήθη εἰς τὸν τσάρον τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρον, οἱ δὲ Κομμουνισταὶ τὸν ἐπώλησαν εἰς τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον ἀντὶ ἑκατὸν χιλιάδων λιρῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

66. *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.*

Γνωρίζομεν ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ἐκηρύχθη εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς κυρίως Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων Παύλου καὶ Ἀνδρέου καὶ τοῦ Ἐὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ. Ἰδρύθησαν Ἐκκλησίαι εἰς διαφόρους πόλεις καὶ πολὺ ἑνωρὶς ἐξηπλώθη ὁ χριστιανισμὸς καὶ εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν. Κατὰ τὸν δεῦτερον αἰῶνα Ἕλληνες Ἀπολογηταί, ὁ Κορδατος καὶ ὁ Ἀριστείδης ἐπιδίδου ἀπολογίας ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς Ῥωμαίους αὐτοκράτορας. Κατὰ τοὺς διωγμοὺς πολλοὶ ἐπίσκοποι Ἕλληνες ἐμαρτύρησαν ὑπὲρ τῆς πίστεως. Εἰς τὴν νῆσον Μῆλον ἀνεκαλύφθησαν χριστιανικὰ κατακόμβαι. Εἰς ὅλας τέλους τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους φέρονται ὑπογράφοντες ἐπίσκοποι διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος.

Πάντα ταῦτα, ὡς καὶ σπουδαῖα χριστιανικὰ μνημεῖα (ναοὶ καὶ ἔργα ζωγραφικὰ), ὑπάρχοντα ἀπὸ τοῦ πέμπτου ἤδη αἰῶνος εἰς Πελοπόννησον, Ἀθήνας, Βοιωτίαν, Ἡπειρον, Θεσσαλονίκην κ.ἄ., μαρτυροῦσι περὶ τῆς ἐξαπλώσεως καὶ ἐπικρατήσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Ἑλλάδι.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἡ Ἑλλάς ἀνῆκεν ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης. Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανοὺς τῆς εἰκονομαχίας καὶ ἀκριβῶς τὸ 733 ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἠνώθη μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἤρchiσε νὰ ἀκμάζη. Διαπρεπεῖς ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἐτίμησαν αὐτὴν, ὅπως ὁ Θεσσαλονίκης **Γρηγόριος Παλαμᾶς**, ὁ ἐπίσκοπος τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Τρίκκης **Οἰκουμένιος** οἱ ἀδελφοὶ **Νικήτας** καὶ **Μιχαὴλ Ἀχομινᾶτοι** οἱ Χωνιάται, ὁ Θεσσαλονίκης **Εὐστάθιος**, ὁ Μεθώνης **Νικόλαος**, ὁ ἐπίσκοπος Ἀχρίδος **Θεοφύλακτος** ἐξ Εὐβοίας, διακριθεὶς ὡς ἐρμηνευ-

τῆς τῶν Γραφῶν, κ.ἄ. Πολλοὶ Πατριάρχαι κατήγοντο ἐκ τῆς κυρίως 'Ελλάδος· τοιοῦτοι εἶναι ὁ Διονύσιος ὁ Α΄, Μελέτιος ὁ Πηγάς, ὁ Κύριλλος Λούκαρις, ὁ Δοσίθεος, ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄ κ.ἄ.

Κατὰ τὴν Φραγκοκρατίαν οἱ μὴ ἀναγνωρίσαντες τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα Ἐπίσκοποι ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῶν ἐπισκοπῶν των, ἀντικατασταθέντες ὑπὸ Λατίνων. Ἀλλὰ καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Φράγκων ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀνέλαβε ταχέως καὶ κατὰ τοὺς δυσκόλους χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἦτο ὁ πνευματικὸς ὁδηγὸς καὶ τὸ ἠθικὸν στήριγμα τοῦ Ἔθνους μας.

Κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν πρωτοστατεῖ, ὅπως εἶδομεν, καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ εἰς τὰς θυσίας. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τὴν ἴδρυσιν τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἔπρεπε καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος συμφώνως πρὸς τὴν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἀνατολῇ κρατοῦσαν συνήθειαν, καθ' ἣν ἐλ-ύθερον κράτος ἐδικαιοῦτο νὰ ἔχῃ ἀνεξάρτητον ἐκκλησίαν. Πρὸς τοῦτο συνῆλθεν εἰς τὸ Ναύπλιον κατὰ τὸ 1833 σύνοδος ὅλων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐλευθερᾶς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἀνεκήρυξε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς αὐτοκέφαλον καὶ ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου.

67. Διοικήσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν διοίκησιν τῆς ἀνεξαρτήτου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀνέλαβε μικρὰ Σύνοδος ὀνομασθεῖσα «Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος». Ἀπετελεῖτο ἐκ πέντε ἐπισκόπων καὶ ἑνὸς λαϊκοῦ, ἀντιπροσώπου τοῦ Κράτους, ὅστις ἐλέγετο Βασιλικὸς Ἐπίτροπος. Πρόεδρος τῆς Συνόδου ἦτο ὁ ἔχων τὰ πρεσβεῖα τῆς ἀρχιερωσύνης, δηλ. ὁ ἀρχαιότερος κατὰ τὴν χειροτονίαν.

Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἔτος 1852. Ἐκτοτε πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὤρισθη ὁ ἐκάστοτε Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, οἱ δὲ Συνοδικοὶ ἐλαμβάνοντο κατὰ τὴν σειρὰν τῶν πρεσβεῖων τῆς χειροτονίας των. Ὁρισθῆν ἐπίσης νὰ λαμβάνεται τὸ ἅγιον μύρον ἐκ τοῦ Πατριαρχείου εἰς ἐνδειξιν σεβασμοῦ. Ἡ Σύνοδος ἐξέλεγε τοὺς ὑπόψηφίους Ἐπισκόπους, ἐπέβλεπε τὴν τήρησιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ εἶχε τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ κλήρου.

Βραδύτερον προσετέθησαν εἰς τὴν ἀνεξάρτητον Ἐκκλησίαν τῆς

Ἑλλάδος αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἑπτανήσου (1864) καὶ τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἄρτης (1881). Κατὰ τὸ 1928 τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὥρισε διὰ Συνοδικοῦ Τόμου ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι Μακεδονίας, Δ. Θράκης, Ἡπείρου καὶ Νήσων Αἰγαίου πρέπει νὰ ἀναγνωρίζουν ὡς ἀνωτάτην διοικητικὴν ἀρχὴν τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης παραμένει καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς νήσου μετὰ τῆς μητρὸς Πατρίδος ἡμιαυτόνομος ὑπαγομένη εἰς τὸ Πατριαρχεῖον. Διοικεῖται ὑπὸ ἰδίας Ἱερᾶς Συνόδου, εἰς ἣν παρίσταται Βασιλικὸς Ἐπίτροπος. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης μνημονεύει τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἔχοντα τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῆς· τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα τῆς Κρήτης συζητοῦνται μεταξὺ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Κατὰ τὸν ἰσχύοντα σήμερον **Καταστατικὸν Χάρτην** ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος διοικεῖται ὡς ἑξῆς:

Ἀνωτάτη Ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ εἶναι ἡ **Ἱερὰ Σύνοδος τῆς σепτῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἑλλάδος** ἀποτελουμένη ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀρχιερεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Αὕτη συνέρχεται τὸν Ὀκτώβριον ἐκάστου ἔτους, ἐκτάκτως δὲ ὡςάκις παραστῆ ἀνάγκη, καὶ ἐπιλαμβάνεται τῶν γενικῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων.

Ἀνωτάτη διοικητικὴ ἀρχὴ εἶναι ἡ **Ἱερὰ Σύνοδος** τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Μητροπολιτῶν Παλαιᾶς καὶ Νέας Ἑλλάδος (ἀνὰ ἑξ) ὡς συνέδρων. Οὗτοι καλοῦνται κατὰ τὴν σειρὰν τῆς χειροτονίας των. Ἡ Συνοδικὴ περίοδος εἶναι ἑνιαυσία, ἀρχεται τὴν 1ην Ὀκτωβρίου ἐκάστου ἔτους καὶ λήγει τὴν 30ὴν Σεπτεμβρίου τοῦ ἐπομένου ἔτους· ἔδρα εἶναι αἱ Ἀθῆναι. Καὶ τῶν δύο Συνόδων προεδρεῖ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, παρίσταται δὲ εἰς τὰς συνεδριάσεις των ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Κράτους ὁ Βασιλικὸς Ἐπίτροπος. Οὗτος γνωμοδοτεῖ ἐπὶ τῶν συζητουμένων, ἀλλὰ δὲν ἔχει δικαίωμα ψήφου.

68. Λατρεία, ἠθὴ καὶ παιδεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ λατρεία μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους προσλαμβάνει λαμπρότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν. Ὁραῖοι ναοὶ ἀνεγείρονται εἰς ὅλας τὰς

πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ στολιζονται μὲ θαυμάσια ἔργα, τοιχογραφίας, ψηφιδωτά, διακοσμήσεις. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καλλιεργεῖται καὶ ἀπὸ τοῦ 1904 διδάσκεται εἰς τὸ Ὡδεῖον Ἀθηνῶν.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία ἔλαβεν ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως μεγάλην ἀνάπτυξιν. Κατεβλήθη εὐθὺς ἀμέσως προσπάθεια μορφώσεως τοῦ κατωτέρου ἰδίως κλήρου. Ὁ πρῶτος ἐθνικὸς κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας ἵδρυσεν πρὸς τοῦτο Ἱερατικὴν σχολὴν εἰς τὸν Πόρον. Ὄταν βραδύτερον (1837) ἰδρύθη τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον ἐν Ἀθήναις, περιέλαβε καὶ Θεολογικὴν σχολὴν διὰ τὴν μόρφωσιν ἀνωτέρων κληρικῶν. Μετὰ δέκα ἔτη (1847) ἰδρύθη ἡ Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή. Σήμερον λειτουργοῦσιν Ἱερατικαὶ σχολαὶ εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Διαπρεπεῖς θεολόγοι, λαϊκοὶ καὶ κληρικοί, ἀνεδείχθησαν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα πολλοί. Σπουδαιότεροι εἶναι:

1) Ὁ **Θεόκλητος Φαρμακίδης** (1784 - 1860). Ἐγενήθη εἰς Λάρισαν, ἐσπούδασε δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν, Ἰάσιον καὶ Βουκουρέστιον, ὅπου ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος, καὶ εἰς Γερμανίαν. Ἔσπευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του. Τὸ 1837 διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν. Ἐγράψεν πολλὰ συγγράμματα καὶ ἐξέδωκε μετὰ ὑπομνημάτων τὴν *Καινὴν Διαθήκην* εἰς ἑπτὰ τόμους.

2) Ὁ **Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων** (1780 - 1857). Ἀνεδείχθη οὗτος σπουδαῖος ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ καὶ διαπρεπὴς θεολόγος. Εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος καὶ ἐδίδαξεν ὡς ἱεροκῆρυξ εἰς Σμύρνην καὶ Κωνσταντινούπολιν. Φυλακισθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔφυγεν εἰς Ὀδησσόν, ὅπου ἐξεφώνησε θαυμάσιον λόγον κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα τὸ 1835 καὶ ἐσημείωσεν ἐξαίρετικὴν συγγραφικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν δρασίαν.

3) Ἱστορικά, ἐρμηνευτικὰ καὶ ἠθικὰ συγγράμματα ἀξιόλογα συνέγραψαν οἱ θεολόγοι Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου **Κοντογόννης** (†1878), **Ρομπότης** (†1875), **Ν. Δαμαλᾶς** (†1892) καὶ ἄλλοι.

4) Κατὰ τὰ τελευταῖα ἐπίσης ἔτη ἐξησαν, ἐδίδαξαν καὶ ἔγραψαν ἀξιόλογα ἔργα πολλοὶ θεολόγοι: Ὁ Καθηγητὴς **Α. Κυριακὸς** συγγράφας

τρίτομον 'Ιστορίαν τῆς 'Εκκλησίας, ὁ ἀρχιεπίσκοπος 'Αθηνῶν **Χρυσόστομος Παπαδόπουλος** (†1938) διακριθεὶς διὰ τὴν σοφίαν, τὴν ἀπλότητα τοῦ βίου καὶ τὴν πλουσίαν συγγραφικὴν δρασίαν του, οἱ σοφοὶ Καθηγηταὶ **Ζήκος Ρώσης** (†1933) καὶ **Χρ. 'Ανδρούτσος** († 1935) ἀναπτύξαντες εἰς συγγράμματά των τὰς δογματικὰς ἀληθείας τῆς 'Εκκλησίας μας κ.π.ᾶ. Πλεῖστοι τέλος θεολόγοι ὑπάρχουν ἐν ζωῇ ἐργαζόμενοι μετὰ θαυμαστοῦ ζήλου διὰ τὴν πρόβodon τῆς 'Εκκλησίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας.

'Η ζωηρὰ αὕτη παιδευτικὴ ἐκκλησιαστικὴ κίνησις συνετέλεσε τὰ μέγιστα καὶ εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ἠθῶν τῶν χριστιανῶν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλανθρωπίας καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον. 'Η 'Εκκλησία μας πρωτοστατεῖ εἰς τὴν ἴδρυσιν ἰδρυμάτων καὶ τὴν πραγματοποίησιν κοινωφελῶν ἔργων. Τὰ φιλόπτωχα **Τ α μ ε ῖ α** τῶν μητροπόλεων ἀνακουφίζουν τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς πάσχοντας, ἀποφυλακίζουν κρατούμενους διὰ χρέη, διανέμουν βιβλία καὶ ἐνδύματα εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητὰς κ.λ.π. Τὰ ἰδρυθέντα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη **Κ α τ η χ η τ ι κ ᾶ Σ χ ο λ ε ῖ α**, ὡς καὶ ὁ 'Οργανισμὸς τῆς **'Α πο σ τ ο λ ι κ ῆ ς Δ ι α κ ο ν ῖ α ς** ἐργάζονται μετὰ ζήλου, διὰ νὰ θερμάνουν τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα τῶν χριστιανῶν.

'Η 'Εκκλησία προσέφερεν ἐπίσης ὑψίστας ὑπηρεσίας εἰς τὸ "Ἔθνος μας κατὰ τοὺς προσφάτους ἐθνικοὺς ἀγῶνας. Κατὰ τοὺς Βαλκανοτουρκικοὺς πολέμους ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ τοῦ "Ἔθνους ὁ μητροπολίτης **Γ ρ ε β ε ν ῶ ν**, κατὰ δὲ τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν ἐθουσιάσθη με θαυμαστὴν αὐταπάρνησιν ὁ μητροπολίτης Σμύρνης **Χ ρ υ σ ὄ σ τ ο μ ο ς**. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς προσφάτου Κατοχῆς ἡ 'Εκκλησία μας ἔγινεν ἡ ψυχὴ τοῦ ἔθνους καὶ τὸ ἠθικὸν στήριγμα τοῦ 'Ελληνικοῦ λαοῦ. 'Ο ἐθνικὸς τέλος ἀγὼν τῆς τετραετίας (1946 - 1949) ἐναντίον τῶν ξενοκινήτων ὀρδῶν τῶν κομμουνιστοσυμμοριτῶν εἰς τὴν 'Εκκλησίαν μας εὔρε τὸ σταθερώτερον στήριγμα τῆς νίκης του.

Αἱ θυσίαι τοῦ 'Ελληνικοῦ κλήρου κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας τῆς τελευταίας ὀκταετίας (1941 - 1949) εἶναι αἱ ἐξῆς:

'Εξετελέσθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων 26 κληρικοί, ὑπὸ τῶν Γερμανῶν 75, ὑπὸ τῶν 'Ιταλῶν 20 καὶ ὑπὸ τῶν κομμουνιστοσυμμοριτῶν 223· ἐν ὅλῳ 344.

'Ο Μητροπολίτης 'Αθηνῶν φέρει τὸν τίτλον: 'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνῶν καὶ πάσης 'Ελλάδος. 'Αρχιεπίσκοπος εἶναι σήμερον ὁ Χρυσόστομος.

69. Αἱ ἄλλαι αὐτοκέφαλοι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι.

Πλὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Πατριαρχείων ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι ἀποτελοῦσαι μετ' αὐτῶν τὴν Ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Τοιαῦται εἶναι:

1) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου.

Ἀνεγνωρίσθη αὐτοκέφαλος ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος (431 μ.Χ.) καὶ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἐλληνικότητος τῆς μεγαλονήσου. Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Κύπρου εἶναι πραγματικῆ ἔθναρχία τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὰ 4)5 τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς. Οἱ πρόσφατοι ἀγῶνες τῶν ἀδελφῶν μας Κυπρίων ὑπὲρ τῆς Ἐνώσεως, πού ἐγένοντο ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ τοῦ θρυλικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ε.Ο.Κ.Α. Διγενῆ, συγκινοῦσι πᾶσαν Ἑλληνικὴν καρδίαν. Ἦδη οἱ ἀγῶνες ἐτελεσφόρησαν καὶ ἡ Κύπρος ἀνεκηρύχθη ἀνεξάρτητος Δημοκρατία. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κύπρου φέρει τὸν τίτλον: Ἀρχιεπίσκοπος Ἰουστινιανῆς καὶ Πάσης Κύπρου. Σήμερον ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κύπρου εἶναι ὁ ἀγωνισθεὶς διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς **Μακάριος**. Οὗτος εἶναι καὶ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου.

2) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας.

Ἰδρυθεῖσα τὸν Ι' αἰῶνα, ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία ἐξηρτάτο ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Κατὰ τὸ ἔτος 1589 ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β' εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Μόσχας Ἰώβ ὁ τίτλος τοῦ Πατριάρχου καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Τυπικῶς μόνον μέχρι τοῦ 1657 οἱ Ρῶσοι Πατριάρχαι ἐζήτουν τὴν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς των. Ἐκτοτε ὁ Ρῶσος Πατριάρχης ἀπέβη πανίσχυρος ἐν Ρωσίᾳ, ἂν καὶ ἐπὶ Μεγάλου Πέτρου ἡ

διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας ἀνετέθη εἰς Σύνοδον, ἐν τῇ ὁποίᾳ παρήδρευε καὶ αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος (1721).

Ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία εἰργάσθη διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς Σιβηρίαν, Κίαν, Ἰαπωνίαν καὶ Ἰνδίας, ἐπροστάτευε δὲ πάντοτε τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς, οἱ ὅποιοι ἦσαν ὑπέδουλοι τῶν Τούρκων. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐδιώχθη ἀγρίως ὁ ρωσικὸς ὀρθόδοξος κλῆρος ὑπὸ τοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστώτος, πρὸ ὀλίγων δὲ μόλις ἐτῶν ἐπετράπη ἡ ἀνασύστασις τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μὲ πλήρη ὑποταγὴν τῆς εἰς τὸ κομμουνιστικὸν κράτος.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας φέρει τὸν τίτλον: Πατριάρχης Μόσχας καὶ πάσης Ρωσίας. Πατριάρχης εἶναι ὁ Ἀλέξιος.

3) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἰβηρίας ἢ Γεωργίας.

Ἰβηρία ἢ (ὅπως ὠνομάσθη τὸν ΙΑ' αἰῶνα) Γεωργία εἶναι ἡ μεταξὺ τοῦ Καυκάσου, τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἀρμενίας χώρα, ὅπου ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου διεδόθη καὶ ἐστερεώθη ὁ χριστιανισμὸς. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας ἐζητήατο κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας, ἔγινε δὲ ἀνεξάρτητος τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἐπὶ Κωνσταντίνου Η' τοῦ Μονομάχου.

Σήμερον ἡ Γεωργία εἶναι αὐτόνομον μέλος τῆς κομμουνιστικῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, ἡ δὲ ἀνεξάρτητος ἄλλοτε Ἐκκλησία τῆς ὑπήχθη εἰς τὴν Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν.

4) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Σερβίας.

Μέχρι τοῦ 1766 ἡ Σερβικὴ Ἐκκλησία εἶχε ἀνεξαρτησίαν τινά, τότε ὅμως ἐζήτησε νὰ ὑπαχθῇ καὶ ὑπήχθη εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ὄταν τὸ 1879 ἡ Σερβία ἐγένετο ἀνεξάρτητον βασίλειον, ἀνεγνωρίσθη αὐτοκέφαλος καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1920 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου. Ὑπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην ὑπάγονται οἱ Νοτιοσλάβοι ὀρθόδοξοι πλὴν τῶν Κροατῶν καὶ Σλοβένων, οἱ ὅποιοι εἶναι Δυτικοὶ (Καθολικοί). Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας φέρει τὸν τίτλον Ἀρχιεπίσκοπος Ἰππεκίου, Μητροπολίτης Βελιγραδίου καὶ Καρλοβικίου καὶ Πατριάρχης τῶν Σέρβων.

5) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας.

Οἱ ὀρθόδοξοι τῆς Ἀλβανίας ἀνέρχονται εἰς 250 περίπου χιλιάδας καὶ ἀποτελοῦν σήμερον ἰδίαν, αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν. Ὁ ἀρχηγὸς

τῆς Ἐκκλησίας φέρει τὸν τίτλον: Ἀρχιεπίσκοπος Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας.

6) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας.

Οἱ ὀρθόδοξοι Ρουμῶνοι ὑπήγοντο ἀνάκαθεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως διοικούμενοι ὑπὸ τῶν δύο μεγάλων Μητροπόλεων Βλαχίας καὶ Μολδαβίας. Ὄταν ἐδημιουργήθη τὸ 1859 ἡ αὐτόνομος Ρουμανικὴ Ἡγεμονία ἠνώθησαν αἱ δύο Μητροπόλεις ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Βουκουρεστίου. Τὸ 1865 ἀνεκηρύχθη ἀνεξάρτητος ἡ Ρουμανικὴ Ἐκκλησία, ἀναγνωρισθεῖσα ὡς τοιαύτη καὶ ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου τὸ 1885. Ἀπὸ τοῦ 1925 ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας φέρει τὸν τίτλον: Ἀρχιεπίσκοπος Βουκουρεστίου, Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας καὶ Πατριάρχης Ρουμανίας.

7) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας οἱ Βούλγαροι ὑπήγοντο εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως διοικούμενοι ὑπὸ Ἐπισκόπων ἢ Μητροπολιτῶν αὐτοῦ. Ἀφ' ὅτου ὅμως ἡ Ἑλλάς ἀπέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἤρχισε καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ νὰ δημιουργῆται ἰδία ἐθνικὴ συνείδησις μετὰ πρώτην ἐπιδίωξιν τὴν ἴδρυσιν ἀνεξαρτήτου Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον καὶ τὴν ἐκδοσιν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου τοῦ Χάττι Χουμαγιούν (1856), δι' οὗ ἐπεκυροῦντο τὰ θρησκευτικὰ προνόμια τῶν ὑποδούλων χριστιανῶν, οἱ Βούλγαροι ἐζήτησαν συμμετοχὴν εἰς τὴν Ἱεράν Σύνοδον τοῦ Πατριαρχείου καὶ εἰς τὸ Μεικτὸν Ἐθνικὸν Συμβούλιον (1860). Ἐπειδὴ δὲ τὸ Πατριαρχεῖον ἀπέρριψε τὰς ἀξιώσεις των, οἱ Βούλγαροι Ἐπίσκοποι ἐδήλωσαν ὅτι ἀποσπῶνται αὐτοῦ καὶ ἤξισαν νὰ διορίζουν αὐτοὶ Ἐπισκόπους εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅπου ὑπῆρχον Βούλγαροι, καὶ νὰ ἔχουν ἴδιον ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας των (ἔξαρχον), ἐδρεύοντα ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τὸ Πατριαρχεῖον ἀπέρριψε καὶ τὰς νέας ταύτας ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων, διότι δὲν ἦσαν σύμφωνοι πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, οἱ ὅποιοι ἀπηγόρευον τὴν ὑπαρξιν δύο Ἐπισκόπων εἰς τὴν αὐτὴν ἐπαρχίαν. Ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις ὅμως ἀνεγνώρισεν ἐν τέλει τὴν ἴδρυσιν τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας διὰ σουλτανικοῦ φερμανίου τὸ 1870. Ἀλλὰ τὸ Πατριαρχεῖον ἔφερε τὸ ζήτημα ἐνώπιον τῆς «Μεγάλης Συνόδου»,

εις ἣν μετέσχον πλὴν τῶν ἱεραρχῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, ὡς καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου. Ἡ Σύνοδος ἀπεφάσισε νὰ κηρύξῃ «σχισματικούς» τοὺς Βουλγάρους Ἐπισκόπους καὶ τὴν Ἐξαρχίαν των καὶ νὰ καθαιρέσῃ καὶ ἀφορίσῃ αὐτούς (1872).

Ἀφ' ὅτου ἡ Βουλγαρία ἀνεκηρύχθη Ἡγεμονία ἡμιανεξάρτητος ὑπὸ τοῦ Βερολινείου Συνεδρίου (1878), ἡ Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία ἤδρευεν (ἀπὸ τοῦ 1888) ὀριστικῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τοῦ 1915.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔγιναν διαπραγματεύσεις πρὸς ἄρσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ σχίσματος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κάτωθι ὄρων: 1) Αἰτησις συγγνώμης ὑπὸ τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας· 2) περιορισμὸς τῆς Ἐξαρχίας ἐντὸς τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους καὶ 3) ὑπακοὴ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Βουλγάρων κληρικῶν εἰς τὸν Πατριάρχην. Οἱ Βούλγαροι ἐδέχθησαν κατὰ τὸ ἔτος 1945 τοὺς ὅρους τούτους καὶ ὁ Πατριάρχης ἐκήρυξε τὴν ἄρσιν τοῦ σχίσματος (25 Φεβρουαρίου 1945).

Ἡ Σύνοδος ὅμως, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς κανόνας πρέπει νὰ λάβῃ τὴν τελικὴν περὶ ἄρσεως τοῦ σχίσματος ἀπόφασιν, δὲν συνῆλθεν ἀκόμη. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας φέρει τὸν τίτλον: Μητροπολίτης Σόφιας καὶ Ἐξαρχος πάσης Βουλγαρίας. Σήμερον εἶναι ὁ Κύριλλος.

8) Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Πολωνίας.

Περιλαμβάνει τοὺς εἰς τὴν χώραν ταύτην ὀρθοδόξους χριστιανούς. Ὁ τίτλος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκκλησίας εἶναι: Μητροπολίτης Βαρσοβίας καὶ πάσης Πολωνίας. Σήμερον εἶναι ὁ Διονύσιος.

Πᾶσαι αἱ ὡς ἄνω Ἐκκλησῖαι ἀποτελοῦν τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία περιλαμβάνει περὶ τὰ 250 ἑκατομμύρια χριστιανῶν.

Ἐπάρχουν ὅμως εἰς διαφόρους χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ Ἐκκλησῖαι ἀποχωρισθεῖσαι τῆς Ὀρθοδόξου καὶ ἀποτελούμεναι ἀπὸ χριστιανούς, τῶν ὁποίων αἱ δοξασῖαι κατεδικάσθησαν ὡς αἰρετικαὶ ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Τοιαῦται εἶναι:

1) Ἡ Ἐκκλησία τῶν Νεστοριανῶν εἰς Περσίαν καὶ ἄλλας χώρας, 2) Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἀρμενίων, ἀκολουθοῦσα τὴν Εὐτυχιανὴν αἵρεσιν, 3) Αἱ Ἐκκλησῖαι τῶν Ἰακωβιτῶν τῆς Παλαιστίνης καὶ Συρίας, τῶν Κοπτῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν Ἀβησσυνῶν, αἱ ὁποῖαι ἀκολουθοῦν τὴν μονοφυστικὴν αἵρεσιν.

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ. Ο ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΣ

70. *Ἡ Μεταρρύθμισις εἰς Γερμανίαν.
Μαρτῖνος Λούθηρος.*

Κατὰ τὸν ἸΔ' αἰῶνα πολλοὶ λαϊκοὶ καὶ κληρικοὶ θεολόγοι τῆς Δύσεως εἶχον ἐξεγερθῆ κατὰ τῶν καταχρήσεων τοῦ κλήρου καὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Πάπα καὶ ἐζήτουν μεταρρυθμίσεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ μελέτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἡ ὁποία μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς τυπογραφίας ἐκυκλοφόρει εὐρύτατα, ἔπειθεν ὅτι καὶ αἱ ἀξιώσεις τοῦ Πάπα περὶ παντοδυναμίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ παπικοῦ κλήρου περὶ σωτηρίας τῆς ψυχῆς διὰ νηστειῶν μόνον καὶ ταξιδίων εἰς ἱεροὺς τόπους καὶ ὁ πολυτελὴς βίος τῶν κληρικῶν δὲν συνεφώνου πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἰδιαιτέρως ἐσκανδάλιζε τοὺς χριστιανούς ἡ πώλησις τῶν συγχωροχαρτίων, ἡ ὁποία εἶχε προσλάβει τὴν μορφήν πραγματικοῦ ἐμπορίου. Αἱ καταχρήσεις τοῦ παπικοῦ κλήρου ἐπίεζον περισσότερον τὰς ἐν Γερμανίᾳ Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἐξηρτῶντο ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν Πάπαν.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἸΣΤ' αἰῶνος ὁ πάπας Λέων ὁ 10ος ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τῆς παρὰ τὸν Ρῆνον Μαχεντίας Ἀλμπρέχτον τὴν ἐλευθέραν καθ' ὅλην τὴν Γερμανίαν πώλησιν συγχωροχαρτίων, μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι ἤθελε νὰ συλλέξῃ χρήματα διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Πέτρου τῆς Ρώμης. Μοναχοὶ περιέτρεχον τὴν Γερμανίαν διενεργοῦντες τὸ ἐμπόριον τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν.

Εἰς τὴν Βιττεμβέργην τῆς Σαξονίας ἦτο τότε ἱεροκῆρυξ καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου ὁ Αὐγουστῖνος μοναχὸς **Μαρτῖνος Λούθη-**

ρος. Ούτος είχεν ἐξεγερθῆ κατὰ τῶν καταχρήσεων τοῦ Πάπα καὶ τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν, κατέκρινε δὲ ταύτας εἰς τὰ κηρύγματά του, τὰ ὁποῖα εὗρισκον μεγάλην ἀπήχησιν.

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1517 ἔφθασεν εἰς Βιττεμβέργην ὁ Δομινικανὸς μοναχὸς Τέζελ καὶ ἤρχισε τὴν πώλησιν συγχωροχαρτίων διακηρύσσων ὅτι, « μόνις ἀκουσθῆ ὁ ἦχος τοῦ χρυσαίου, ἡ ψυχὴ ἀναπηδᾷ ἀπὸ τοῦ Καθαρητηρίου εἰς τὸν Παράδεισον ». Ὁ Λούθηρος ἐξηγέρθη τότε δημοσίᾳ κατὰ τοῦ παπικοῦ κλήρου καὶ ἐτοιχοκόλλησεν εἰς τὸν ναὸν τῶν ἀνακτόρων τῆς Βιττεμβέργης προκήρυξιν περιέχουσαν 95 « Θέσεις », ἐπιχειρήματα δηλαδὴ ἀποδεικνύοντα τὰς καταχρήσεις τοῦ Πάπα, καὶ προεκάλει τὸν Τέζελ εἰς δημοσίαν συζήτησιν (31 Ὀκτωβρίου 1517). Ὁ χριστιανός, ἔλεγεν ὁ Λούθηρος, δὲν συγχωρεῖται διὰ χρημάτων, ἀλλὰ διὰ τῆς θερμῆς πίστεως καὶ τῆς εὐλικρινοῦς μετανοίας.

Τὸ κήρυγμα τοῦ Λουθήρου διεδίδετο ταχέως. Ὁ Πάπας ἀνησύχησε καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς Ρώμην, ἵνα ἀπολογηθῆ. Ἐπειδὴ παρήκουσε, τὸν ἀφώρισεν. Ὁ Λούθηρος ὅμως ἔκαυσε τὸ ἀφοριστικὸν ἔγγραφον (βούλλαν) τοῦ Πάπα ἐνώπιον μεγάλης συγκεντρώσεως λαοῦ, ἡ δὲ διδασκαλία του εἶχεν εὐρείαν ἐξάπλωσιν.

Συνεκλήθη τότε τῇ παρορμήσει τοῦ Πάπα ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ αυτοκράτορος συνέδριον (Δίαιτα) τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας καὶ τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν εἰς τὴν παρὰ τὸν Ρήνον πόλιν Βόρμς (1521), εἰς τὸ ὅποῖον ἐκλήθη καὶ ὁ Λούθηρος. Οὗτος μὲ θάρρος διεκήρυξε τὰς ιδέας του ἀλλ' ἀπεδοκιμάσθη καὶ ἐτέθη ἐκτὸς νόμου. Ἐσώθη χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν μερικῶν ἡγεμόνων. Ἐπὶ διεικνείαν ἐκρύπτετο εἰς τὸν πύργον φίλου του ἡγεμόνος, ἔκαμε δὲ τότε τὴν μετάφρασιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1529 συνήλθεν εἰς τὴν πόλιν Σπάϊερ δευτέρα Δίαιτα, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐλήφθησαν ἀποφάσεις κατὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Λουθήρου. Οἱ Λουθηρανοὶ διεμαρτυρήθησαν ἐγγράφως διὰ τὰ μέτρα ταῦτα καὶ ἔκτοτε ὠνομάσθησαν διαμαρτυρομένοι (Protestantes).

Εἰς τὴν ἐπακολουθήσασαν Δίαιταν τῆς Αὐγούστης (1530) ὑπέβαλον ἐπίσημον ὁμολογίαν τῆς πίστεώς των συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ὀνομαστοῦ ἑλλημιστοῦ Φιλίππου Μελάγχθονος, φίλου καὶ ὁπαδοῦ τοῦ Λουθήρου (Αὐγουσταία ὁμολογία). Προεκλήθησαν τότε ἀνωμαλῆαι καὶ παραχαί εἰς Γερμανίαν ἐξ αἰτίας τῆς μεταρρυθμίσεως, ἀλλὰ μετ'

ὀλίγα ἔτη (1555) ἔγινεν ἡ θρησκευτικὴ εἰρήνη τῆς Αὐ-
γούστης, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίσθη ἔλευθερία θρησκευτικῆ καὶ
ἰσότης Διαμαρτυρομένων καὶ Παπικῶν (Καθολικῶν) ἐν Γερμανίᾳ.
Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀπεχωρίσθησαν ὀριστικῶς τῆς παπικῆς Ἐκκλη-
σίας καὶ ἀπετέλεσαν ἰδίαν Ἐκκλησίαν.

71. Ἄλλοι Μεταρρυθμισταί. Ἐξάπλωσις τῆς Μεταρ- ρυθμίσεως. Ἡ διδασκαλία τῶν Διαμαρτυρομένων.

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους (1518) ἐκήρυξε τὴν μεταρρύθμισιν, κατα-
πολεμήσας τὰς καταχρήσεις καὶ κακοδοξίας τῶν Παπῶν εἰς Ζυρίχην
τῆς Ἑλβετίας ὁ πρεσβύτερος **Σβίγγλιος**. Οὗτος ἐφονεύθη μετ' ὀλίγα
ἔτη εἰς μίαν σύγκρουσιν τῶν ὁπαδῶν του πρὸς τοὺς παπικοὺς. Ἡ διδα-
σκαλία του ἦτο σχεδὸν ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Λουθήρου.

Ἄλλος μεταρρυθμιστὴς ἐφάνη ἐπίσης εἰς τὴν Γενεύην τῆς Ἑλβετί-
ας, ὁ **Ἰωάννης Καλβῖνος**. Ὁ Καλβῖνος ἤθελε τὴν ἐπαναφορὰν τῆς Ἐκ-
κλησίας εἰς τὴν ἀπλότητα τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων καὶ ἐδίδα-
σκε τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ «προορισμὸν» τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ Καλβινισταὶ
ὠνομάσθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν Οὐγενόται καὶ κατεδιώχθησαν ἀγρίως
(Νύξ Ἁγίου Βαρθολομαίου - σφαγὴ 20 χιλ. Οὐγενότων, 1572).

Αἱ μεταρρυθμιστικαὶ ἰδέαι, ἀφοῦ ἐστερεώθησαν ἐν Γερμανίᾳ, διε-
δόθησαν ταχέως εἰς τὴν Δανίαν, τὰς Σκανδιναβικὰς χώρας καὶ εἰς τὴν
Ἀγγλίαν, βραδύτερον δὲ καὶ εἰς τὴν Β. Ἀμερικὴν. Εἰς ὅλας τὰς χώρας
ταύτας ἰδρύθησαν νέαι Ἐκκλησίαι, αἱ ὁποῖαι ἀκολουθοῦν μὲ μικρὰς
μεταξὺ των διαφοράς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Λουθήρου ἢ τοῦ Καλβίνου.
Ὑπάρχουν σήμερον 180 περίπου ἑκατομμύρια Διαμαρτυρομένων, οἱ
ὁποῖοι κατανέμονται εἰς τρεῖς κυρίως Ἐκκλησίας: 1) τὴν Λουθηρανι-
κὴν ἢ Εὐαγγελικὴν, 2) τὴν Καλβινικὴν καὶ 3) τὴν Ἀγγλικανικὴν ἢ
Ἐπισκοπικὴν, λεγομένην οὕτω, διότι διετήρησε τὸν κληρικὸν βαθμὸν
τοῦ Ἐπισκόπου.

Ἡ διδασκαλία τῶν Διαμαρτυρομένων. Καθ' ἃ ἐδίδαξεν ὁ Λού-
θηρος καὶ οἱ ἄλλοι μεταρρυθμισταί, οἱ Διαμαρτυρόμενοι πιστεύουν ὅτι
ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς ἐπιτυγχάνεται ὄχι δι' ἔργων νόμου (νηστειῶν,
προσευχῶν κ.λ.π.), ἀλλὰ διὰ τῆς Θεείας Χάριτος ταύτης ἀξι-

οὔνται οἱ χριστιανοὶ διὰ τῆς ἀληθοῦς πίστεως καὶ τῆς ἀπ' εὐθείας ἐπι-
κοινωνίας των μετὰ τοῦ Θεοῦ ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως ἱερέων καὶ ἐπισκό-
πων τὴν ἀληθῆ πίστιν ἀποκτῶσιν ἐκ τῆς μελέτης τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Παραδέχονται ἐπομένως οἱ Διαμαρτυρόμενοι μόνον τὴν Ἁγίαν Γρα-
φὴν καὶ ἀπορρίπτουν τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Δὲν ἔχουν Κλῆρον, κατὰ
τὴν ἔννοιαν ποῦ ἔχει ὁ Κλῆρος παρ' ἡμῖν, (πλὴν τῶν Ἀγγλικανῶν),
παρὰ μόνον ἐρμηνευτὰς τῆς Γραφῆς, ἱεροκῆρυκας. Ἡ Ἁγία Γραφή
μετεφράσθη καὶ ἐρμηνεύεται εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκάστης χώρας. Ἐκ τῶν
μυστηρίων παραδέχονται καὶ τελοῦν μόνον δύο, τὸ Βάπτισμα καὶ τὴν
Θεῖαν Εὐχαριστίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν πιστεύουν ὅτι δὲν γίνεται μετου-
σίωσις τοῦ ἄρτου εἰς σῶμα καὶ τοῦ οἴνου εἰς αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ'
ἀπλῆ παρουσία Αὐτοῦ. Ἀπορρίπτουν τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ
τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς λατρείας των εἶναι τὸ κ ἦ ρ υ γ μ α καὶ οἱ
ὕ μ ν ο ι.

Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία διατηρεῖ, ὅπως εἶπομεν, τοὺς Ἐπι-
σκόπους, ἡ δὲ Καλβινικὴ ἔχει πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, δι' ὃ καὶ
πρεσβυτεριανὴ λέγεται. Ὅλοι οἱ κληρικοὶ τῶν Διαμαρτυρομένων δύ-
ναι νὰ εἶναι ἕγγαμοι.

72. Διοίκησις, λατρεία, ἡθῆ, καὶ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία τῶν Διαμαρτυρομένων.

Τὰς Ἐκκλησίας τῶν Διαμαρτυρομένων διοικοῦν εἰς τὴν Ἀγγλίαν
μὲν οἱ Ἐπίσκοποι, εἰς ἄλλας δὲ χώρας συμβούλια ἐκ λαϊκῶν καὶ πρεσβυ-
τέρων.

Ἡ λατρεία εἶναι ἀπλῆ, περιοριζομένη εἰς τὸ κήρυγμα καὶ εἰς ὕμνους,
τοὺς ὁποίους ψάλλουν ὅλοι μαζί συνοδείᾳ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μουσικοῦ
ὄργανου (ἄρμονίου). Οἱ ναοὶ των δὲν ἔχουν εἰκόνας ἢ ἀγάλματα, κτίζονται
δὲ συνήθως κατὰ τὸν Γοτθικὸν ρυθμὸν. Οἱ Καλβινισταὶ δὲν ἔχουν ναοὺς,
ἀλλὰ συναθροίζονται εἰς αἰθούσας.

Τὰ ἡθῆ τῶν Διαμαρτυρομένων εἶναι πολὺ καθαρῶτερα τῶν ἡθῶν
τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τοῦτο συντελεῖ πολὺ τὸ τακτικὸν κήρυγμα.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία τῶν Διαμαρτυρομένων εὐρίσκεται εἰς
λίαν ὑψηλὸν ἐπίπεδον, διότι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Λούθηρος ἐτόνισεν ὅτι
καθῆκον τῶν χριστιανῶν ἦτο ἡ μελέτη τῶν Γραφῶν καὶ ἡ ἐλευθέρᾳ

ἔρευνα. Ταχέως ἀνεπτύχθησαν αἱ θεολογικαὶ σπουδαὶ εἰς τὰς Διαμαρτυρομένας χώρας, ἰδρύθησαν ἀνώτεροι σχολαὶ καὶ ἀνεδείχθησαν σπουδαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς. Εἰς τὴν Γερμανίαν ἰδίως, ὅπου παραλλήλως παρετηρήθη ἀξιόλογος ἀνάπτυξις τῶν ἐπιστημῶν, ἐφάνησαν ἔξοχοι θεολόγοι. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς ἄλλας χώρας ὁ κληρὸς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Διαμαρτυρομένων διακρίνεται διὰ τὴν ὑψηλὴν καὶ βαθεῖαν μόρφωσίν του.

Η ΠΑΠΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

73. *Ἡ Ἀντιμεταρρυθμίσις καὶ ἡ δύναμις τῶν Παπῶν.*

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐδημιουργήθη ἐν τῇ Παπικῇ Ἐκκλησίᾳ ζωηρὰ κίνησις ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν αὐτῆς, εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος τῶν ὀπαδῶν τῆς καὶ εἰς τὴν καταστολὴν τῆς μεταρρυθμίσεως. Ἡ κίνησις αὕτη ὀνομάσθη Ἀντιμεταρρυθμίσις, ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ ὡς μέσα:

1) Τὸ **Τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν**. Ἰδρῦθη ὑπὸ τοῦ Ἰσπανοῦ Ἰγνατίου Λογούλα (1529) καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πάπα Παύλου τοῦ Γ' τὸ 1540. Σκοπὸς τοῦ νέου μοναχικοῦ Τάγματος ἦτο ἡ ἐπαναφορὰ τῶν αἰρετικῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ κατάπνιξις τῆς μεταρρυθμίσεως. Τὸ τάγμα εἶχεν αὐστηροὺς κανονισμοὺς καὶ στρατιωτικὴν πειθαρχίαν. Ὁ κατατασσόμενος εἰς αὐτὸ ὄφειλε νὰ ὑπακούῃ τυφλῶς εἰς τοὺς ἀνωτέρους του. Οἱ Ἰησουῖται ἐξηπλώθησαν ταχέως εἰς ὅλας τὰς χώρας, ἔδρυσαν παντοῦ σχολεῖα καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀναλάβουν αὐτοὶ τὴν μόρφωσιν τῆς νεολαίας, πρᾶγμα τὸ ὅποσον συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Παπισμοῦ. Ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν δι' ἐλευθέρως ἐρεύνης καὶ μελέτης δὲν ἐπέτρεπον, ἀλλὰ ἐκαλλιέργουν τὸν τυφλὸν φανατισμὸν καὶ τὴν θρησκομανίαν. Εἰς αὐτοὺς ἀποδίδεται καὶ τὸ ἀντιχριστιανικὸν δόγμα «ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα». Τὸ Ἰησουϊτικὸν Τάγμα ἀνεμειγνύετο καὶ εἰς τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις τῶν κρατῶν, ἐγίνετο πολλὰκις αἴτιον ταραχῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐξεδιώχθησαν οἱ Ἰησουῖται κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀπὸ πολλὰς χώρας.

2) 'Η 'Ιερά 'Εξέτασις. Τὰ δικαστήρια τῆς 'Ιεράς 'Εξετάσεως ἐχρησιμοποιήθησαν ἐντατικῶς κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τῆς περιόδου ταύτης, ὄχι μόνον κατὰ τῶν αἰρετικῶν ἢ τῶν διαφωνούντων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν 'Επιστημῶν. Ὁ μέγας ἀστρονόμος καὶ φυσικομαθηματικὸς Γαλιλαῖος ἐδιώχθη ὑπ' αὐτῆς (1633) καὶ μόλις διέφυγε τὴν καταδίκην εἰς θάνατον, ἀναγκασθεὶς νὰ δεχθῆ ὡς πλάνην τὴν περὶ κινήσεως τῆς γῆς καὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων θεωρίαν. Κατηρτίζοντο ἐπίσης « Πίνακες ἀπηγορευμένων βιβλίων », τὰ ὅποια ἀπηγορεύετο νὰ κυκλοφορήσουν καὶ ἀναγνωσθοῦν ὑπὸ τῶν χριστιανῶν τῆς Δυτικῆς 'Εκκλησίας ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ ὑπὸ τοῦ Πάπα καὶ διώξεως ὑπὸ τῆς 'Ιεράς 'Εξετάσεως.

3) 'Η Σύνοδος τοῦ Τριδέντου. Αὕτη συνῆλθεν εἰς τρεῖς περιόδους ἀπὸ τοῦ 1545 μέχρι τοῦ 1563 εἰς τὴν πόλιν Τρίδεντον (Trento) τῆς Β. 'Ιταλίας, διὰ νὰ διορθώσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα τῆς παπικῆς 'Εκκλησίας. 'Εζητήθη εἰς αὐτὴν νὰ θεωρῶνται αἱ Σύνοδοι ἀνώτεραι τῶν Παπῶν, νὰ τελεῖται ἡ λειτουργία εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ καὶ ὄχι εἰς τὴν λατινικὴν, νὰ ἐπιτραπῆ ὁ γάμος εἰς τοὺς ἱερεῖς κ.ἄ. Ὁ Πάπας ἐπέτυχεν ὄχι μόνον νὰ μὴ ληφθῆ οὐδεμίαν ἀπόφασιν περὶ τῶν ζητημάτων τούτων, ἀλλὰ καὶ νὰ ψηφισθῆ ἡ τελεία ὑποταγὴ τῆς Δυτικῆς 'Εκκλησίας εἰς αὐτόν.

Μετὰ τὸν ὀριστικὸν ἀποχωρισμὸν τῶν Διαμαρτυρομένων καὶ τὴν ἔδρυσιν ὑπ' αὐτῶν χωριστῶν κατὰ χώρας καὶ ἔθνη 'Εκκλησιῶν, ἡ δύναμις τοῦ Πάπα περιωρίσθη κάπως. 'Εξηκολούθει ὅπωςδὴποτε νὰ ἔχῃ μεγάλην ἰσχὺν εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, εἰς τὰς ὁποίας ἐπεκράτουν οἱ πιστοὶ εἰς τὴν παπικὴν 'Εκκλησίαν χριστιανοὶ (καθολικοί).

74. 'Η σημερινὴ θέσις τοῦ Πάπα καὶ ἡ κατάστασις τῆς παπικῆς 'Εκκλησίας.

Αἱ δεσποτικαὶ ἀξιώσεις τοῦ Πάπα προεκάλεσαν δυσφορίαν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Δυτικῆς 'Εκκλησίας. Ἡ δυσφορία αὕτη κατέληξεν εἰς πραγματικὸν ρῆγμα κατὰ τὸ ἔτος 1870. Συνεκλήθη τότε ὑπὸ τοῦ Πάπα Πίου τοῦ Θ' Σύνοδος εἰς Ρώμην, ἡ ὁποία παρεδέχθη τὸ « ἀλάθητον » τοῦ Πάπα, ὅταν οὗτος ὁμιλῆ « ἀπὸ καθέδρας », καὶ διὰ δογματικὰ ἀκόμη ζητήματα.

Κατά τῆς ἀποφάσεως ταύτης διεμαρτυρήθησαν πολλοὶ Γερμανοὶ θεολόγοι ἀνήκοντες εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Οὗτοι, ἀποκηρυχθέντες ὑπὸ τοῦ Πάπα, ἀπεσχίσθησαν καὶ ἀπετέλεσαν μετὰ τῶν ὑπαδῶν των ἰδίαν Ἐκκλησίαν, ὀνομασθέντες Παλαιοκαθολικοί. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἐζήτησαν νὰ ἐνωθοῦν μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εἰς τὰ συνέδριά των λαμβάνουν μέρος καὶ πολλοὶ Διαμαρτυρόμενοι καὶ Ὀρθόδοξοι θεολόγοι.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1870 ἡ θέσις τοῦ Πάπα ὑπέστη καὶ ἄλλο σοβαρότατον πλήγμα. Ὁ ἀπὸ τοῦ 1861 βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ὁ Β' κατέλαβε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1870 τὴν Ρώμην, καταστήσας αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἡνωμένου Ἰταλικοῦ βασιλείου καὶ καταργήσας οὕτω τὸ Ἐκκλησιαστικὸν κράτος τοῦ Πάπα. Οὗτος ἐκλείσθη τότε εἰς τὰ διαμερίσματά του τῶν ἀνακτόρων τοῦ Βατικανοῦ καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν νέαν κατάστασιν καὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας του.

Τέλος ὑπεγράφη τὸ 1929 μεταξὺ Πάπα καὶ Ἰταλικοῦ κράτους σύμβασις (Κονκορδάτον), διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίσθη ὡς Ἐκκλησιαστικὸν κράτος μικρὰ περιοχὴ περὶ τὸν Ἅγιον Πέτρον, ἡ « πόλις τοῦ Βατικανοῦ ». Τὸ Παπικὸν τοῦτο κράτος ἔχει ἰδίους πρεσβευτὰς εἰς τὰ καθολικὰ κράτη (νούντσιοι), ἰδίους δικαστὰς καὶ ἀστυνομίαν εἰς τὴν περιοχὴν του. Ἡ πρώτη ἐξοδος τοῦ Πάπα ἐκ τοῦ κράτους του ἐγένετο τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1939, ὅτε ἐπεσκέφθη τὸν βασιλέα Βίκτωρα Ἐμμανουὴλ τὸν Γ'.

Ἡ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐξουσία τοῦ Πάπα εἶναι καὶ σήμερον πολὺ μεγάλη. Πλὴν τοῦ « ἀλαθῆτου » ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἀγιοποιήσεως, εἶναι ἀνώτατος νομοθέτης καὶ ἀνώτατος δικαστής. Ὅπλα του εἶναι ὁ ἀφορισμός, ἡ ἀπαγόρευσις καὶ ἡ λύσις τῶν ὑπηκόων τοῦ ὄρκου των. Σημεῖον τῆς ἀρχῆς του εἶναι τὸ τριπλοῦν στέμμα (τιάρα)· τὸ ἐν συμβολίζει τὴν ἐξουσίαν του ἐπὶ τῶν ἐπιγείων (ἀφορισμός), τὸ δεύτερον τὸ δικαίωμα τῶν οὐρανίων (ἀγιοποιήσις), τὸ δὲ τρίτον τὸ δικαίωμα ἐπὶ τῶν καταχθονίων, τοῦ καθαρτηρίου δηλ. πυρὸς (ἀφέσεις).

Ὁ Πάπας ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν 70 Καρδιναλίων¹ ἐκ τούτων 6 εἶναι

1. Καρδιναλίοι ὀνομάσθησαν ὠρισμένοι ἐπίσκοποι τῆς παπικῆς αὐλῆς (ἐκ τοῦ *Cardinis Nostri* = τῆς ἡμετέρας στρόφιγγος τῆς πύλης, τῆς ἡμετέρας πύλης, τοῦ ἡμετέρου οἴκου).

Ἐπίσκοποι τῆς Ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας, 50 πρεσβύτεροι καὶ 14 διάκονοι ὠρισμένων ναῶν τῆς Ρώμης.

Ἡ κατάστασις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐβελτιώθη. Ἡ λατρεία μόνον ἔγινε μεγαλοπρεπεστέρα καὶ περισσότερον ἐπιδεικτική. Αἱ ἑορταὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἐτελειοποιήθη.

Θαυμαστὴν ἀνάπτυξιν ἔλαβε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ χριστιανικὴ τέχνη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως (ΙΣΤ' αἰῶνα), ἐδημιουργήθησαν περίφημα ἀρχιτεκτονικά, γλυπτικά καὶ ζωγραφικὰ ἔργα εἰς Ἰταλίαν καὶ ὅλην τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην διὰ μεγάλων καλλιτεχνῶν, ὡς ὁ Λεονάρδο ντὰ Βίντσι, ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ὁ Ραφαήλ, ὁ Τιτσιανός, ὁ Θεοτοκόπουλος (Γκρέκο) κ.ἄ. Ἀνηγέρθη ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου εἰς Ρώμην (ρυθμοῦ σταυρικῆς βασιλικῆς) καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ναοὶ διακοσμηθέντες πλουσιώτατα, νέος δὲ ρυθμὸς ἀρχιτεκτονικὸς ἐφηρμόσθη καὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν τέχνην, ὁ λεγόμενος Μπαρόκ.

Τὰ ἔθνη τῶν Δυτικῶν δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένα προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν.

Ὅλοι οἱ ἀκολουθοῦντες τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν ἀνέρχονται σήμερον εἰς 250 περίπου ἑκατομμύρια.

ΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

75. Αἱ σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας
πρὸς τὴν Παπικὴν.

Ὅπως καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, οὕτω καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν οἱ Πάπαι προσεπάθησαν νὰ ὑποτάξουν τὴν Ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἐπεχείρησαν πρῶτον νὰ ἐξεγείρουν τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης κατὰ τῶν Τούρκων, ἵνα ἀπελευθερώσωσι τοὺς ὑποδούλους, ἐλπίζοντες ὅτι θὰ κατάρθωνον οὕτω νὰ τοὺς ὑπαγάγουν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν των. Δὲν ἐπέτυχον ὅμως, τίποτε, διότι οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης ἐπηρεάζοντο ὀλιγώτερον τῶρα ὑπὸ τῶν Παπῶν.

Προσεπάθησαν τότε νὰ ἐπιτύχουν τὸν σκοπὸν των δι' ἄλλου μέσου, δηλ. διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ. Ἐξαπέστειλαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπεσταλμένους των (Κομισσαρίους), Ἰησοῦίτας κυρίως, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν ἴδρυσιν σχολείων καὶ μὲ διάφορα ἄλλα μέσα ἐνήργουν προσηλυτισμὸν τῶν ὀρθοδόξων εἰς τὸν παπισμὸν. Ἀλλὰ ἐλάχιστοι ὀρθόδοξοι εἰς τὴν Συρίαν, Μεσοποταμίαν καὶ Αἴγυπτον, ἀκόμη δὲ ὀλιγώτεροι εἰς Κυκλάδας, τὴν Σμύρνην, καὶ τὴν Ἐπτάνησον προσῆλθον εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν. Οὗτοι εἶναι οἱ λεγόμενοι **Οὐνίται**, ἤτοι ἠνωμένοι μετὰ τῶν Δυτικῶν ἀναγνωρίζουν τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα καὶ τὰς δοξασίας τῶν Δυτικῶν. Ὁ Πάπας ἴδρυσεν καὶ Οὐνιτικὸν Πατριαρχεῖον ἐν Συρίᾳ περιλαμβάνον 120 περίπου χιλιάδας ὁπαδῶν. Οὐνίται ὑπῆρχον ἐπίσης καὶ εἰς Ρωσίαν, Πολωνίαν, Οὐγγαρίαν καὶ Δαλματίαν.

Καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν πλείστων ὑποδούλων ὀρθοδόξων λαῶν τὸν 19^{ον} αἰῶνα οἱ Πάπαι ἐκάλουν δι' ἐγκυκλίων αὐτοὺς πρὸς ἔνω-

σιν. Οί Πατριάρχαι ἐδήλουν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διετήρησεν ἀμετάβλητον τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ ὅτι οἱ παπικοὶ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν καὶ ὡς πρὸς τὰ δόγματα καὶ ὡς πρὸς τὴν λατρείαν καὶ ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν. Ἄν ἐγκαταλείψουν τὰς κακοδοξίας καὶ καινοτομίας οἱ Δυτικοί, θὰ ἐπιτευχθῆ τότε ἡ ὑπὸ πάντων ποθευμένη ἐνότης τῶν χριστιανῶν εἰς μίαν ποίμνην καὶ ἓνα ποιμὲνα κατὰ τὴν ρῆσιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ἐργάζονται πολλοὶ θεολόγοι καὶ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

76. Αἱ σχέσεις τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς Διαμαρτυρομένους καὶ τοὺς Παλαιοκαθολικούς.

Καθ' ὃν χρόνον οἱ μεταρρυθμισταὶ κατεπολέμουν τὰς κακοδοξίας τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας, ἡ Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία παρηκολούθει μὲ συμπάθειαν τὴν προσπάθειάν των. Ἐβλεπεν ὅτι μέγα μέρος τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως ἀντελήφθη ὅτι ἡ Ἐκκλησία των δὲν ἠκολούθει τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ ἀνέμενε νὰ ζητήσουν οὗτοι τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ὅμως, ἀντὶ νὰ πράξουν τοῦτο, ἐπλανήθησαν καὶ αὐτοί, ἀπομακρυνθέντες περισσότερον τῶν Παπικῶν ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο τὸ Οἰκουμενικὸν καὶ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα ἀπεδοκίμασαν τὴν διδασκαλίαν τῶν Διαμαρτυρομένων.

Ἐν τούτοις ὁ συνεργάτης τοῦ Λουθήρου Φίλιππος Μελάγχθων ἔστειλε τὸ 1569 ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωάσαφ, διὰ τῆς ὁποίας προσεπάθει νὰ πείσῃ αὐτὸν ὅτι ὁ Προτεσταντισμὸς σέβεται τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ ὅτι παραδέχεται τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Βραδύτερον καὶ ἄλλοι προτεστάνται θεολόγοι εἰργάσθησαν διὰ τὴν προσέγγισιν πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν, ἀλλὰ πᾶσαι αἱ προσπάθειαι προσέκοπτον εἰς τὴν ἀρνησίαν των νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν.

Μετὰ φιλικωτέρων διαθέσεων ἤλθεν εἰς σχέσεις πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, μάλιστα δὲ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους. Ὁ Ἐπίσκοπος Καντερβουρίας ἔγραψε τὸ 1889 πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἐκφράζων τὴν ἐλπίδα στενοτέρας ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἐπηκολούθησεν ἡ σύστασις Ἐπιτροπῆς καὶ σύγκλησις συνεδρίων, εἰς τὰ ὁποῖα συνεζητεῖτο τὸ ζήτημα

τῆς ἐνώσεως. Εἰς τὸ τελευταῖον συνέδριον τοῦ Λάμπειθ τοῦ Λονδίνου παρίστατο καὶ ἀντιπροσωπεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Μελέτιον· οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐπίσκοποι ἐξεδήλωσαν πάλιν τὸν σεβασμὸν των πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὴν ἐλπίδα περὶ ἐνώσεως.

Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ τέλος τῆς νοτιοδυτικῆς Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας, οἱ ὅποιοι ἴδρυσαν καὶ ἰδίαν θεολογικὴν σχολὴν εἰς Βέρνην, ἐπιθυμοῦν τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Συνεκλήθησαν συνέδρια, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἀπεδέχθησαν εἰς τὰ περισσώτερα σημεῖα τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδοξίας. Δέν ὑπολείπεται παρὰ ὁ καθορισμὸς ἐλαχίστων λεπτομερειῶν διὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἐνώσεως.

77. Αἱ σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας.

Τὰ τέσσαρα ἀρχαῖα Πατριαρχεῖα, τὰ νεώτερα Ρωσίας, Σερβίας, Ρουμανίας καὶ αἱ αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι Ἑλλάδος, Κύπρου, Ἰβηρίας, Ἀλβανίας, Πολωνίας, Αὐστραλίας καὶ Ἀμερικῆς ἀποτελοῦσι τὸ σῶμα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας κεφαλὴ εἶναι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι συνδέονται διὰ τῆς αὐτῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τῆς αὐτῆς λατρείας ἀναγνωρίζουσαι τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Κατὰ τοὺς τελευταίους ὅμως χρόνους συνέβησαν διάφοροι μεταβολαὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν διαφόρων ὀρθοδόξων λαῶν.

Νέαι σκέψεις καὶ διδασκαλαὶ διεδόθησαν, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλαι ἐνισχύουν τὴν ἠθικότητα τῶν λαῶν, ἄλλαι δὲ ἀντιθέτως τὴν ἐξασθενοῦν. Μερικοὶ ἐπίσης λατρευτικοὶ τύποι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἔλαβον διάφορον μορφήν εἰς τινὰς ὀρθοδόξους χώρας. Παρουσιάσθησαν λοιπὸν ζητήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀνάγκην διευθετήσεως. Διὰ τοῦτο ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐπρότεινε τὸ 1922 νὰ συγκληθῇ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἡ ὁποία νὰ συζητήσῃ πάντα ταῦτα καὶ νὰ λάβῃ ἀποφάσεις.

Διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς Συνόδου καὶ διὰ νὰ θεθοῦν τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα θὰ συνεχίζηται αὕτη καὶ τὰ ὁποῖα θὰ ἐμελέτα ἐκάστη Ἐκκλησία, συνήλθε τὸ 1930 εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος πανορθόδοξον Συνέδριον,

εις τὸ ὁποῖον ἔλαβον μέρος ἀντιπρόσωποι τῶν Πατριαρχείων Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Ρουμανίας καὶ Σερβίας καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἑλλάδος, Κύπρου καὶ Πολωνίας. Εἰς τὸ Συνέδριον τῶν ἀντιπροσώπων ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ πρῶτον Προσύνodos, ἥτις νὰ συζητήσῃ τὰ τεθέντα θέματα, καὶ κατόπιν νὰ συνέλθῃ ἡ Σύνοδος πρὸς λῆψιν ὀριστικῶν ἀποφάσεων.

Τὰ σπουδαιότερα τῶν καθορισθέντων διὰ τὴν Προσύνοδον θεμάτων ἦσαν ἡ μόρφωσις τοῦ κλήρου, ὁ μοναχικὸς βίος καὶ τὰ μοναστήρια, ὁ τρόπος καταπολεμήσεως τῆς ἀσεβείας καὶ ἡ ρύθμισις τῶν σχέσεων τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μεταξύ των καὶ πρὸς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας.

Ἡ Προσύνodos δὲν συνῆλθε λόγῳ τοῦ ἐπακολουθήσαντος Β' παγκοσμίου πολέμου, τὴν πλήρη δὲ συνεργασίαν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐμποδίζουσι σήμερον λόγοι περισσότερον ἔθνικοι καὶ ὀλιγώτερον θρησκευτικοὶ ἢ ἐκκλησιαστικοί.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Κατά τούς τελευταίους χρόνους ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἔχει δείξει μεγάλην δράσιν, πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν, ὅπως εἰς τὸ κεφάλαιον « Ἡθὴ καὶ Παιδεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος » ἀνεφέραμεν (βλ. σελ. 150 κ.έξ.)

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ

Ἱεροκήρυκες. Εἰς ὅλας τὰς Μητροπόλεις ὑπηρετοῦν ἱεροκήρυκες.

Κατηχητικὰ σχολεῖα. Εἰς τὰς περισσοτέρας Μητροπόλεις λειτουργοῦν κατηχητικὰ σχολεῖα, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν Μητροπολιτῶν. Ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ λειτουργοῦν πολλὰ.

Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Αὕτη ἐκδίδει ἐκκλησιαστικὰ βιβλία. Ἡδὴ ἤρχισε νὰ ἐκδίδῃ ὅλους τούς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκδίδει ἐπίσης θρησκευτικὰ περιοδικὰ ἀπὸ τοῦ 1950, ὅπως τὸ **Χαρούμενο σπίτι**, μηνιαῖον περιοδικὸν τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογενείας, **Τὰ Χαρούμενα παιδιὰ**, μηνιαῖον περιοδικὸν τῶν κατηχητικῶν σχολείων, **Ἡ Φωνὴ τοῦ Κυρίου**.

Ἐπίσης ἐκδίδεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας: **Ἡ Θεολογία**, ἐπιστημονικὸν περιοδικόν· **Ἡ Ἐκκλησία**, ἐπίσημον Δελτίον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὁ **Ἐφημέριος**, ὄργανον τοῦ ὀρθοδόξου ἐνοριακοῦ κλήρου.

Πνευματικὸν Φροντιστήριον κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἰδρύθη τὸ 1957 εἰς τὴν μονὴν τῆς Πεντέλης Ἀθηνῶν καὶ ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπιμόρφωσιν τῶν κληρικῶν.

Ἀνωτέρα Σχολὴ Διακονισσῶν. Ἰδρύθη καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, μὲ σκοπὸν τὴν εἰδικὴν ἐκπαίδευσιν « διακονισσῶν », ἵνα βοηθοῦν τοὺς ἑφημερίους εἰς τὴν ἀσκήσιν τῶν καθηκόντων των πλησίον τῶν οἰκογενειῶν.

Ἐπίσης λειτουργοῦν: Ἡ Ριζάρειος Σχολή, 8 ἐκκλησιαστικά σχολαί, 7 ἀνώτερα ἐκκλησιαστικά φροντιστήρια, Ἀνώτερα Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ Θεσσαλονίκης, Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς, Σχολὴ Βυζαντινῆς Μουσικῆς καὶ ἄλλα.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ

Ἡ κοινωνικὴ δράσις τῆς Ἐκκλησίας ἐπίσης εἶναι μεγάλη. Διατηρεῖ Θεολογικὸν Οἰκοτροφεῖον, ὅπου διαμένουν καὶ διαιτῶνται φοιτηταὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Εἰς αὐτὸ μελετοῦν τὴν Ἁγίαν Γραφήν, διδάσκονται ξένας γλώσσας, ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, ἀσχοῦνται εἰς τὸ κήρυγμα καὶ εἰς πάντας τοὺς τομεῖς τῆς δράσεως τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας. Μεταξὺ τῶν φοιτητῶν τῆς Ἑλλάδος καταλέγονται καὶ φοιτηταὶ ἄλλων χωρῶν, ὅπως τῆς Οὐγκάντας, Αἰθιοπίας, Ἰαπωνίας, Κορέας, Λιβάνου, Συρίας, Ἰνδίας καὶ ἄλλων.

Οἶκος Φοιτηρίας. Λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1957, μὲ σκοπὸν τὴν ἀξιόπρεπὴν στέγασιν καὶ χριστιανοπρεπὴ ἀγωγὴν φοιτητριῶν τοῦ Πανεπιστημίου, καταγομένων ἐξ ἐπαρχιῶν, καθὼς καὶ τῶν ἐξ ἄλλοδαπῆς Ἑλληνίδων φοιτητριῶν.

Ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία ἔχει ὑπὸ τὴν προστασίαν της πολλὰ χριστιανικὰ σωματεῖα.

Ἐπάρχει καὶ Ἐπιτροπὴ ἀλληλοβοηθείας καὶ σχέσεων μετὰ τῶν ξένων Ἐκκλησιῶν. Τελευταίως ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καταστατικὸς ὀργανισμὸς διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δράσιν εἰς τὰς ἐνορίας. Διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ ἀποβλέπει ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐνοριῶν συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως.

Ἐκεῖ θὰ καλλιεργῆται ἡ ὑγιὲς θρησκευτικότης, θὰ πραγματοποιοῦνται τὰ χριστιανικὰ ἰδεώδη καὶ θὰ τηροῦνται οἱ ἑλληνικοὶ θεσμοί.

Ἡ Ἐκκλησία μας ἐργάζεται μὲ δραστηριότητα καὶ ἐναντίον δύο μεγάλων κινδύνων, οἱ ὅποιοι ἀπειλοῦν σήμερον τὴν χριστιανικὴν κοινότητα: τοῦ Χιλιασμοῦ καὶ τοῦ Κομμουνισμοῦ.

Χιλιασμός. Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Χιλιασμοῦ ὀνομάζονται καὶ σπουδασταὶ τῶν Γραφῶν ἢ Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά.

Οὗτοι θέτουν εἰς κυκλοφορίαν πλῆθος βιβλίων καὶ φυλλαδίων καὶ

κυρίως πολυτελείς ἐκδόσεις τῆς Ἀγίας Γραφῆς, διὰ τῶν ὁποίων προ-
σταθοῦν νὰ παραπλανήσουν τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανοὺς καὶ νὰ τοὺς
κάμουν νὰ ἀκολουθήσουν τὴν αἰρετικὴν διδασκαλίαν των.

Ἡ αἵρεσις τῶν χιλιαστῶν ὑποστηρίζει ὅτι ἐφθασεν ἡ βασιλεία τοῦ
Ἰεχωβά ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὅτι θὰ ἀναστηθοῦν οἱ Πατριάρχαι τῶν Ἑβραίων,
Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, διὰ νὰ κυβερνήσουν ὅλον τὸν κόσμον ἀπὸ
τὴν Παλαιστίνην. Κηρύσσουν ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνουν ὄπλα ἐναντίον
τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος καὶ ἄλλα. "Ὅπως βλέπομεν, εἰς τὸ βάθος τῆς
θρησκευτικῆς αὐτῆς αἵρέσεως κρύπτονται πολιτικοὶ σκοποί. Διὰ τοῦτο
ἡ προπαγάνδα τῆς ἀντιχριστιανικῆς αἵρέσεως τῶν Χιλιαστῶν εἶναι πολὺ
ἐπικίνδυνος καὶ στρέφεται ὄχι μόνον ἐναντίον τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πί-
στεως, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τοῦ ἔθνους μας. Οἱ Δυτικοὶ καὶ οἱ Διαμαρτυ-
ρόμενοι λαμβάνουν ἔντονα μέτρα ἐναντίον των. Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος
δὲν καταδιώκει αὐτοὺς, ἐκτὸς ἂν προπαγανδίζουσιν νὰ κάμουν ὁπαδοὺς
ὑπὲρ τῆς αἵρέσεώς των.

Κομμουνισμός. Ὁ κομμουνισμὸς ἐξ ἄλλου στρέφεται φανερὰ
ἐναντίον τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Οἰκογενείας καὶ τῆς ἰδέας τῆς Πατρίδος.
Κατὰ τοὺς κομμουνιστὰς παντογνώστης καὶ παντοδύναμος καὶ πανάγα-
θος Θεὸς Πατὴρ δὲν ὑπάρχει οὔτε καὶ Θεία Πρόνοια. Κατὰ τὰ τελευταῖα
ἔτη (1943 - 1949) οἱ κομμουνισταὶ ἐπροξένησαν μέγα κακὸν εἰς τὴν
Πατρίδα μας μετὰ τὴν ἀνταρσίαν των καὶ τὰς καταστροφὰς ποὺ προσέ-
λεσαν.

Ἡ Ἐκκλησία μας πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐθνικοῦ
ἀγῶνος κατὰ τῶν κομμουνιστῶν, προσπαθεῖ δὲ καὶ τώρα, δι' ὅλων τῶν
μέσων τὰ ὅποια διαθέτει, νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτοὺς εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον.

ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Ἡ δρᾶσις τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας φαίνεται καὶ
ἐκ τῆς ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτῆς συνεργασίας της εἰς τὸ **Παγκόσμιον
Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν** μετὰ τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν Ἐκκλη-
σιῶν, μετὰ τὸν ἀπώτατον σκοπὸν τῆς συνεργασίας σύμπαντος τοῦ χρι-
στιανικοῦ κόσμου.

Τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποτελεῖται ἐξ ἐπι-
σήμεων ἀντιπροσωπειῶν τῆς μεγάλης πλειονότητος τῶν Χριστιανικῶν
Ἐκκλησιῶν πλην τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Μεριμνᾷ δὲ ἀφ'

ένος μὲν διὰ τὴν θεολογικὴν μελέτην καὶ ἔρευαν τῶν ὑφισταμένων μεταξὺ τούτων δογματικῶν διαφορῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν συγκέντρωσιν βοηθημάτων παντὸς εἴδους διὰ τοὺς παντοειδῶς πάσχοντας· ταῦτα διανέμονται εἰς τοὺς πτωχοὺς διὰ τῶν Ἐκκλησιῶν, πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ὀφειλομένης ἀλληλεγγύης, ἣ ὁποῖα στηρίζεται ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. Τὴν ἀλληλεγγύην αὐτὴν εὐρέως ἔδοκίμασεν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Κατοχῆς.

Τὸν Αὐγούστον τοῦ 1959 συνῆλθεν εἰς τὴν Ρόδον τὸ Παγκόσμιον Συνέδριον τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ συνεζήτησε διάφορα ζητήματα διὰ τὰς σχέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν.

... των οποίων η δράση είναι καθοριστική για την ανάπτυξη της χώρας. Η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας είναι η προτεραιότητα της πολιτικής μας. Η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας είναι η προτεραιότητα της πολιτικής μας. Η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας είναι η προτεραιότητα της πολιτικής μας. Η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας είναι η προτεραιότητα της πολιτικής μας. Η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας είναι η προτεραιότητα της πολιτικής μας.

Ο οικονομικός αναπτυξιακός σχεδιασμός είναι η βάση της πολιτικής μας. Η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας είναι η προτεραιότητα της πολιτικής μας. Η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας είναι η προτεραιότητα της πολιτικής μας. Η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας είναι η προτεραιότητα της πολιτικής μας. Η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας είναι η προτεραιότητα της πολιτικής μας.

Η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας είναι η προτεραιότητα της πολιτικής μας. Η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας είναι η προτεραιότητα της πολιτικής μας. Η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας είναι η προτεραιότητα της πολιτικής μας. Η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας είναι η προτεραιότητα της πολιτικής μας. Η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας είναι η προτεραιότητα της πολιτικής μας. Η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας είναι η προτεραιότητα της πολιτικής μας.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

34	μ.Χ.	Ὁ πρῶτος διωγμός. - Μαρτύριον Σεφεράνου.
48	»	Ἀποστολικὴ Σύνοδος
64 (ἢ 67)	»	Μαρτύριον Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.
94 - 96	»	Διωγμός Δομιτιανοῦ.
101	»	Τελευτὴ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου.
155	»	Μαρτύριον Πολυκάρπου Σμύρνης.
202	»	Διωγμός Σεπτιμίου Σεβήρου.
250	»	Διωγμός Δεκίου.
303	»	Διωγμός Διοκλητιανοῦ.
312	»	(28 Ὀκτωβρίου) Κατανίκησις Μαξεντίου ὑπὸ Μ. Κων(νου).
313	»	Διάταγμα Μεδιολάνου.
325	»	Ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Νικαίᾳ.
327	»	Ἡ Ἁγία Ἐλένη ἀνευρίσκει τὸν Τίμιον Σταυρόν.
335	»	Ἐγκαινία τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως.
381	»	Ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει.
393	»	Κατάργησις Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ὑπὸ Θεοδοσίου.
431	»	Ἡ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Ἐφέσῳ.
431	»	Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἀναγνωρίζεται ἀνεξάρτητος.
529	»	Κατάργησις φιλοσοφικῶν σχολῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ.
553	»	Ἡ Ε' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει.
626	»	Ἀκάθιστος Ὕμνος.
680	»	Ἡ ΣΤ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει.
754	»	Ὁ Πάπας Ρώμης ἀποκτᾷ κοσμικὴν ἐξουσίαν.
787	»	Ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Νικαίᾳ.
864 - 867	»	Ὁ Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος κηρύσσουν τὸν Χριστιανισμόν εἰς τοὺς Σλάβους τοῦ Δουνάβεως.
864 - 865	»	Ἐκχριστιανισμός Βουλγάρων.
867	»	Τὸ πρῶτον Σχίσμα.
1054	»	Τὸ Σχίσμα γίνεται ὀριστικόν.
1309 - 1377	»	Οἱ Πάπαι εἰς Ἀβινιὸν (Βαβυλωνιακὴ αἰχμαλωσία).
1438 - 1439	»	Σύνοδοι Φεράρας καὶ Φλωρεντίας διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν

- 1517 » Τὸ κήρυγμα τοῦ Λουθήρου.
 1540 » Ὁ Πάπας ἀναγνωρίζει τὸ Τάγμα τῶν Ἱησουϊτῶν.
 1545 - 1563 » Ἡ Σύνοδος τοῦ Τριδέντου.
 1572 » Νῦξ Ἁγίου Βαρθολομαίου.
 1611 » Ἱδρυσις Φλαγγινείου Φροντιστηρίου ἐν Βενετίᾳ.
 1647 » Ἱδρυσις Σχολῶν εἰς Ἰωάννινα καὶ Ἀθήνας.
 1779 » Μαρτύριον νεομάρτυρος Κοσμά Αἰτωλοῦ.
 1833 » Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀνακηρύσσεται ἀνεξάρτητος.
 1847 » Ἱδρυσις Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς.
 1852 » Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀναγνωρίζει τὴν ἀνεξαρτη-
 σίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.
 1870 » Τὸ Βουλγαρικὸν Σχίσμα.

ΕΙΚΟΝΕΣ

	Σελίς
1. Ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος	10
2. Ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ Πρωτομάρτυρος Στράφνου	15
3. Σαοὺλ! Σαοὺλ! Τί με διώκεις;	19
4. Πρώτη πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου	21
5. Δευτέρα πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου	24
6. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὁμιλεῖ εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον τῶν Ἀθηνῶν .	26
7. Τρίτη πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου	29
8. Τετάρτη πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου	31
9. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης	35
10. Εἴσοδος κατακόμβης	60
11. Ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος	75
12. Ὁ Ἱεράρχης Μέγας Βασίλειος	84
13. Ὁ Ἱεράρχης Γρηγόριος ὁ Θεολόγος	86
14. Ὁ Ἱεράρχης Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος	88
15. Ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων	100
16. Ἐσωτερικὸν ναοῦ ρυθμοῦ Βασιλικῆς	101
17. Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπως ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ...	103
18. Ὁ ἐν Ἀθήναις ναὸς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων (Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ) ...	123
19. Βυζαντινὸς ναὸς Χριστιάνου Τριφυλίας, ΙΑ' αἰῶνος	124
20. Ναὸς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας γοτθικοῦ ρυθμοῦ (ὁ καθεδρικός ναὸς τῆς πόλεως Ρέμς τῆς Γαλλίας)	130
21. Ναὸς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας γοτθικοῦ ρυθμοῦ 13ου αἰῶνος (ὁ καθε- δρικός ναὸς τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων)	132

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- 1) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Εύσεβίου τοῦ Καισαρείας.
- 2) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Σωκράτους τοῦ Σχολαστικοῦ.
- 3) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Σωζομένου καὶ Θεοδωρήτου.
- 4) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Κασσιοδώρου.
- 5) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Νικηφόρου Καλλίστου.
- 6) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Φ. Βαφείδου.
- 7) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Διομ. Κυριακοῦ.
- 8) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Χρυσστόμου 'Αθηνῶν.
- 9) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Χρυσάνθου 'Αθηνῶν.
- 10) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Βασιλείου Στεφανίδου.
- 11) 'Εγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν 'Ελευθερουδάκη.
- 12) Μεγάλη 'Ελληνικὴ 'Εγκυκλοπαίδεια.
- 13) Νεώτερον 'Εγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν «'Ηλίου».
- 14) 'Ιστορία τοῦ 'Ελληνικοῦ 'Εθνους Κ. Παπαρρηγοπούλου.
- 15) Συμβολὴ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς 'Εκκλησιαστικῆς 'Ιστορίας τῆς 'Ελλάδος.
Γερ. Κονιδάρη (Καθηγ. Πανεπιστημίου).
- 16) Διάφοροι σχολικαὶ ἐκδόσεις κ.ἄ.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

	Σελίς
1. Ἐκκλησία καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία	5
2. Ἀξία καὶ χρησιμότης τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας	5
3. Πηγαὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας	6
4. Διαίρεσις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας	6

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ

Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ Μεγ. Κων-
σταντίνου (1 - 313).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ἡ Ἰδρυσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ζωὴ τῶν πρώτων Χριστιανῶν.

1. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς Ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας	7
2. Ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἡ ἱ- δρυσις τῆς πρώτης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας	9
3. Οἱ Ἀπόστολοι ἀπειλοῦνται καὶ φυλακίζονται	11
4. Ἡ ζωὴ τῶν πρώτων Χριστιανῶν — Ἀγάπαι	13
5. Ἡ ἐκλογή τῶν ἑπτὰ διακόνων. Ὁ Πρωτομάρτυς διάκονος Στέφανος καὶ ὁ διάκονος Φίλιππος	14

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τῶν Ἀποστόλων.

6. Κλήσις τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς τὸν Χριστιανισμόν	18
7. Ἡ πρώτη ἀποστολικὴ περιοδεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου	20
8. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Παύλου εἰς τὴν Ἀποστολικὴν Σύνοδον τῶν Ἱερο- σολύμων	22
9. Ἡ δευτέρα περιοδεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Αἱ πρώται Ἐκκλη- σαὶ ἐν Ἑλλάδι	23
10. Τρίτη περιοδεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Διωγμὸς καὶ φυλάκισις αὐ- τοῦ	28
11. Τετάρτη περιοδεία καὶ τελευτὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου	30

	Σελίς
12. Τὸ ἀποστολικὸν ἔργον τοῦ Παύλου.....	31
13. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος	32
14. Οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι (Ἀνδρέας ὁ πρωτόκλητος, Ἰάκωβος καὶ Ἰω- άννης	34
15. Οἱ ἀδελφὸθεοὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰούδας καὶ οἱ Ἐυαγγελισταὶ Μάρκος καὶ Λουκᾶς	36

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ.

16. Εὐνοϊκοὶ ὄροι διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Χριστιανικῆς Ὁρησκείας	38
17. Τὰ ἐμπόδια εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ	39
18. Οἱ Διωγμοὶ	40
19. Ἡ σταθερότης τῆς πίστεως καὶ τὸ θάρρος των Χριστιανῶν κατὰ τοὺς Διωγμοὺς — Οἱ Μάρτυρες	43
20. Αἱ αἵρέσεις τῶν πρώτων Χριστιανικῶν χρόνων	46
21. Ἀποστολικοὶ Πατέρες	48
22. Ἀπολογίαταί	50
23. Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς (Ἡ Μικρασιατικὴ Σχολή, Εἰρηναῖος — Ἀλεξανδρινὴ Σχολή — Ἀφρικανικὴ Σχολή καὶ Λατῖνοι Ἐκκλησια- στικοὶ Συγγραφεῖς)	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Διοικήσις τῆς Ἐκκλησίας - Λατρεία καὶ ἤθη τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν πρώτην περίοδον.

24. Ἡ Διοικήσις τῆς Ἐκκλησίας	58
25. Ἡ Λατρεία	59
26. Ἡ Πρωτοχριστιανικὴ τέχνη καὶ τὰ Σύμβολα	61
27. Τὰ ἤθη τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν πρώτην περίοδον. Ἀναμόρφωσις τῆς ἀρχαίας κοινωνίας. Χριστιανισμὸς καὶ ἐργασία	62
28. Ὁ Ἀσκητισμὸς	65

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ Σχίσματος (313 - 867).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ.

29. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος	67
30. Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης	69
31. Θεοδόσιος ὁ Μέγας	70
32. Ἰουστινιανὸς καὶ Ἡράκλειος	71

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Οικουμενικαὶ Σύνοδοι καὶ Αἱρέσεις.

	Σελίς
33. Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι	74
34. Ἡ καταπολέμησις τῶν Αἱρέσεων (Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος κ.λ.π.) ..	75
35. Ἡ Εἰκονομαχία καὶ ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Οἱ Μεγάλοι Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας

36. Ὁ Χρυσσοῦς αἰὼν τῆς Ἐκκλησίας. Χριστιανισμὸς καὶ Ἑλληνισμὸς..	80
37. Ἑλληνες Διδάσκαλοι καὶ Πατέρες (Εὐσέβιος — Ἀθανάσιος — Βασίλειος — Γρηγόριος — Χρυσόστομος — Οἱ ἄλλοι Ἑλληνες Πατέρες καὶ Συγγραφεῖς)	81
38. Λατῖνοι Ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες καὶ Συγγραφεῖς (Ἀμβρόσιος — Ἰερώνυμος — Αὐγουστῖνος — Γρηγόριος ὁ Διάλογος κ.ἄ.)	91

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΩΟΝ

Διοικήσις, Λατρεία, Χριστιανικὴ Τέχνη καὶ Ἡθὴ τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν Δευτέραν Περίοδον.

39. Ἡ Διοικήσις τῆς Ἐκκλησίας	95
40. Ἡ Λατρεία	97
41. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ὑμνογραφία καὶ Μουσικὴ *	97
42. Ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη (Ἀρχιτεκτονικὴ — Ἀγία Σοφία — Γλυπτικὴ καὶ Ζωγραφικὴ)	99
43. Τὰ ἥθη τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν Β' περίοδον	105
44. Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Κράτους	106
45. Ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ	107

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

Ἀπὸ τοῦ Σχίσματος μέχρι τῆς Ἀλώσεως (867-1453).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΑΤΟΝ

Τὸ Σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας.

46. Τὰ αἴτια τοῦ Σχίσματος	110
47. Ἀφορμὴ καὶ ἀρχὴ τοῦ Σχίσματος	111
48. Τὸ Σχίσμα γίνεται ὀριστικόν	113
49. Ἀπόπειραι πρὸς ἔνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Ἡ Σύνοδος τῆς Φλωρεντίας ..	115

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

Ἡ ζωὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Γ' περίοδον.

50. Ἡ ἐξάπλωσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς Σλάβους	117
51. Νέοι αἵρετικοὶ καὶ καταπολέμησις αὐτῶν	118
52. Ἐκκλησιαστικὴ Παιδεία καὶ Φιλολογία	119
53. Διοικήσις καὶ Λατρεία	121
54. Ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη. Ἀρχιτεκτονικὴ - Γλυπτικὴ καὶ Ζωγραφικὴ)	122
55. Τὰ ἥθη καὶ ὁ μοναχικὸς βίος	126

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὴν Γ' περίοδον.

56. Ἡ Διοικήσις καὶ ἡ δύναμις τῶν Παπῶν	128
57. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Φιλολογία τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας	129
58. Ἡ Χριστιανικὴ τέχνη εἰς τὴν Δύσιν	131
59. Λατρεία καὶ ἥθη	133
60. Ἱερά Ἐξέτασις	135

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

Ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρι σήμερον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ

Ἡ ζωὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας

61. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον	137
62. Ἡ ζωὴ τῶν ὑποδοῦλων Χριστιανῶν	138
63. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Παιδεία κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας	140
64. Αἱ πρὸς τὸ ἔθνος μας ὑπηρεσίαι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν καὶ τὴν Ἐπανάστασιν	144
65. Τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα	145

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

66. Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος	148
67. Διοικήσις τῆς Ἑλλάδος	149
68. Λατρεία, Ἦθη καὶ Παιδεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.....	150

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

69. Αἱ ἄλλαι αὐτοκέφαλοι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι (Κύπρου, Ρωσίας κ.λ.π.). 153

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ἡ Ὁρησκευτικὴ Μεταρρύθμισις — Ὁ Προτεσταντισμός.

70. Ἡ Μεταρρύθμισις εἰς Γερμανίαν — Μαρτῖνος Λούθηρος 157
 71. Ἄλλοι μεταρρυθμισταὶ — Ἐξάπλωσις τῆς Μεταρρυθμίσεως. Ἡ διδασκαλία τῶν Διαμαρτυρομένων 159
 72. Διοικήσις, λατρεία, ἤθη καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Παιδεία τῶν Διαμαρτυρομένων 160

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΚΤΟΝ

Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία

73. Ἡ ἀντιμεταρρύθμισις καὶ ἡ δύναμις τῶν Παπῶν 162
 74. Ἡ σημερινὴ θέσις τοῦ Πάπα καὶ ἡ κατάστασις τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας 163

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Αἱ σχέσεις μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν.

75. Αἱ σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Παπικὴν 166
 76. Αἱ σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς Διαμαρτυρομένους καὶ τοὺς Παλαιοκαθολικούς 167
 77. Αἱ σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας 168

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

- Πνευματικὴ δρᾶσις 170
 Κοινωνικὴ δρᾶσις 171
 Τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν. 172
 Χρονολογικὸς πίναξ 175
 Πίναξ εἰκόνων 177
 Βοηθήματα 178
 Περιεχόμενα 179

0020556273

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Έκδοσις Ι', 1974 (ΙΙΙ) - Αντίτυπα: 92.000 - Σύμβασις: 2423/22-3-74

Έκτύπωσις: Ι. ΔΙΚΑΙΟΣ - Βιβλιοδεσία: Ι. ΚΑΜΠΑΝΑΣ Α.Ε.

